

Învăţământul superior la graniţa de vest a României Mari: Academia de Drept din Oradea (1919-1934)

Chirodea, Florentina

Veröffentlichungsversion / Published Version

Monographie / monograph

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Chirodea, F. (2011). *Învăţământul superior la graniţa de vest a României Mari: Academia de Drept din Oradea (1919-1934)*. Oradea: Univ. of Oradea Press. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-422124>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.

Terms of use:

This document is made available under Deposit Licence (No Redistribution - no modifications). We grant a non-exclusive, non-transferable, individual and limited right to using this document. This document is solely intended for your personal, non-commercial use. All of the copies of this documents must retain all copyright information and other information regarding legal protection. You are not allowed to alter this document in any way, to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public.

By using this particular document, you accept the above-stated conditions of use.

FLORENTINA CHIRODEA

**ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR LA GRANIȚA
DE VEST A ROMÂNIEI MARI
ACADEMIA DE DREPT DIN ORADEA
(1919-1934)**

Cuvânt înainte de
prof.univ.dr. MIHAI D. DRECIN
(Oradea)



Editura Universității din Oradea

2011

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CHIRODEA, FLORENTINA

Învățământul superior la granița de vest a României Mari : Academia de Drept din Oradea (1919-1934) / Chirodea Florentina. - Oradea: Editura Universității din Oradea, 2011

Bibliogr.

ISBN 978-606-10-0665-6

378(498 Oradea)

Editura Universității din Oradea este recunoscută de CNCSIS, cod 149

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	7
INTRODUCERE	11
CAPITOLUL I Organizarea Academiei de Drept din Oradea în perioada 1919-1934	29
I.1 Tranziția de la autoritățile maghiare la cele românești (1919 – 1921)	35
I.2 Academia de Drept din Oradea în perioada consolidării statului național unitar român (1921 – 1928)	41
I.3 Efecte ale crizelor interbelice asupra activității Academiei de Drept din Oradea (1929 - 1933)	49
I.4 Proiectul de înființare a <i>Universității „Regele Mihai I”</i> la Oradea	68
I.5 Desființarea <i>Facultății de Drept „Regele Carol al II-lea”</i> din Oradea (1934)	75
CAPITOLUL II Profesorii Academiei	87
II.1 Colectivul profesoral al Academiei de Drept din Oradea în primii trei ani de guvernare românească	89
II.2 Consolidarea corpului academic	92
II.3 Stil de viață și statut social	107
II.4 Afirmarea națională și internațională a universitarilor orădeni	112

II.4.1 Activitatea științifică	112
II.4.2 Prezențe ale profesorilor Academiei de Drept din Oradea în viața culturală locală și națională	125
II.4.3 Implicarea profesorilor orădeni în viața politică românească	136
CAPITOLUL III Studenții Academiei de Drept din Oradea	145
III.1 Dinamica studenților în perioada românească a Academiei de Drept din Oradea	146
III.1.1 Aria de proveniență și evoluția numărului de studenți	146
III.1.2 Studente la Academia de Drept din Oradea	155
III.1.3 Examine și promovabilitate	157
III.1.4 Structura etnică și confesională a corpului studențesc	161
III.1.5 Originea socială a studenților	168
III.2 Aspecte sociale ale vieții studențești.....	171
III.3 Participarea tineretului studios orădean la Mișcarea Națională Studențească	177
III.4 Valențe culturale și politice ale studenților orădeni	188
CONCLUZII	197
REZUMAT / SUMMARY	205
BIBLIOGRAFIE	219
ANEXE	229

*Trăim vremuri extraordinare care
ne îndreptăţesc la măsuri excepţionale!*

(Iuliu Hovanyi, 7 august 1920)

CUVÂNT ÎNAINTE

În orice epocă istorică, afirmarea individului, a unui popor sau națiune modernă, presupune împliniri în trei planuri ale vieții. Este vorba de cel economic, cultural și politic. Împletirea acestor trei factori este atât de puternică și necesară încât stagnarea ori rămânerea în urmă a uneia atrage după sine stări anormale de manifestare în concernul confruntărilor pentru existență, echilibru în atitudini și bunăstare.

La prima vedere, în opinia pragmaticilor, starea, forța economică este hotărâtoare în impunerea în societate la un moment istoric dat, fie că este vorba de o persoană, o familie sau o comunitate. Dacă ești puternic economic te poți impune într-o poziție identică și în sfera politicului local, zonal sau mondial. Totuși, relația economic – politic nu poate subzista la cota împlinirilor benefice și pe termen lung, fără un grad de cultură ridicat, racordat permanent la nivelul necesităților momentului. Cu alte cuvinte, gradul de cultură al cetățeanului de rând, capacitatea națiunii de-a crea o elită majoră care să o conducă cu luciditate și fermitate – legă „economicul” de „politic”, dă valoare forței economice și rafinamentului politic.

Astfel văzute lucrurile, prezenta lucrare aprofundează un eșantion din viața culturală a României interbelice, mai exact din istoria învățământului superior românesc. Acesta se va manifesta într-o zonă geografică în care forța economică o dețineau încă minoritățile naționale (evrei și maghiari), în timp ce structurile politice românești erau în faza așezării și maturizării după modelul democratic vest – european, îndeobște francez, de după primul război mondial. Coabitarea dintre economicul neromânesc și politicul românesc, armonizarea lor, s-a datorat într-o bună măsură, activității Academiei de Drept din Oradea. Iată o nouă mostră, din lungul șir de exemple posibile, când cultura, în cazul nostru o instituție de învățământ superior cu tradiție, poate lega economicul cu politicul,

sprijinind diversele etnii dintr-o zonă geografică să învețe să trăiască nu unele lângă altele, ci împreună, într-o pașnică și rodnică colaborare*.

Monografia Academiei (Facultății) de Drept din Oradea (1919 – 1934) este teza de doctorat a colegei Florentina Chirodea, cadru didactic universitar în cadrul Departamentului de Relații Internaționale și Studii Europene al Universității noastre, pe care am avut ocazia să o coordonez științific.

Bazată pe documente inedite din arhivele din Oradea și Cluj – Napoca, pe presa locală și centrală a vremii, anuare și o substanțială bibliografie edită, lucrarea lămurește toate aspectele legate de organizarea, activitatea și impactul instituției de învățământ superior din Oradea asupra orașului și județelor din vestul românesc, încadrarea lui perfectă în sistemul învățământului superior național.

Respectarea spiritului de toleranță specific societății românești, aflat în perfectă concordanță cu cel postbelic european, rezultă din păstrarea în cadrul corpului didactic universitar a unor profesori maghiari din fosta Academie de Drept maghiară dinainte de 1918, ca și de numărul important de studenți evrei și maghiari care vor frecventa cursurile după 1919, alături de un număr crescând de studenți români.

Corpul profesoral al Academiei (Facultății din 1932) a fost unul de excepție. Pe lângă universitari localnici, de cea mai bună calitate științifică și morală, aici își vor face ucenicia tineri proveniți și din alte provincii ale României Întregite, care se vor impune în viața universitară, științifică și politică a țării. Este vorba de Eugeniu Speranția, Gheorghe Sofronie, Victor G. Cădere, George Strat, Constantin Petrescu – Ercea, Tiberiu Moșoiu.

Instituția orădeană de învățământ superior își va aduce un aport deosebit, prin activitatea profesorilor și studenților săi, la viața culturală, administrativă și politică locală și națională. În toate asociațiile și societățile culturale românești din Oradea studențimea și dascălii ei sunt prezenți, ridicând ștacheta discursului, militând pentru consolidarea ideilor naționale, ripostând cu argumente istorice și logice la propaganda revizionistă a Ungariei vecine și adepților acesteia din fruntariile României. Unii profesori universitari au ocupat funcții în administrația locală (prefect, consilieri locali), au reprezentat Oradea și Bihorul în Parlamentul României ca deputați și senatori.

Un moment tragic din istoria Facultății de Drept din Oradea, ale cărei începuturi sunt documentate istoric din 1788, în plin regim iluminist al împăratului habsburg Iosif al II-lea, este anul 1934. În pofida unor demersuri lansate încă în 1927 – 1928 de oficialitățile locale, în vederea înființării la Oradea a unei Universități de Vest, cercurile politice din

* Ideea aparține universitarului și omului politic interbelic Victor Jinga. Vezi Victor Jinga, *Probleme fundamentale ale Transilvaniei*, Ed. Muzeului Județean de Istorie Brașov, Brașov, 1995, ediția a II-a, îngrijită de Mihai D. Drecin și Margareta Susana Spănu

București hotărăsc încetarea activității Facultății de Drept de la Oradea, transferarea și comasarea ei, profesori și studenți, cu facultatea de profil a Universității din Cluj. Motivată prin efectele crizei economice din anii 1929 – 1933, lichidarea institutului superior orădean a avut urmări negative profunde pentru Oradea și toate județele din vestul țării. Se amputa factorul cultural din ecuația luptei națiunii române la granița de vest cu o Ungarie fascistă, revizionistă, profund antiromânească. În lungul șir de cauze care vor duce la Dictatul de la Viena din 30 august 1940 putem contabiliza și evenimentul din 1934.

Repararea gafei din 1934 prin înființarea Institutului Pedagogic de 3 ani din Oradea în 1963, păstrarea unei firave instituții de învățământ superior între 1979/83 – 1989, înființarea Universității în mai 1990, sunt etape importante în lupta pentru cultura națională și europeană a Oradiei intelectuale și politice.

În perspectiva apropiată a redactării și publicării unei sinteze dedicată istoriei învățământului superior din Oradea, cu rădăcini încă în perioada iluminismului central – european, până în zilele noastre, lucrarea pe care o prefațăm acoperă excelent perioada interbelică, una de referință pentru trecutul secular al interesului și efortului de afirmare culturală a Oradiei și vestului românesc.

prof.univ.dr.Mihai D. Drecin

(Universitatea din Oradea)

Oradea, noiembrie 2011

INTRODUCERE

Școala, alături de biserică, a fost de-a lungul istoriei instituția care a contribuit din plin la cristalizarea conștiinței românilor ca popor și națiune. Resursă importantă, determinantă chiar, în procesul complex de dezvoltare a culturii naționale¹, educația a fost o temă abordată în permanență de cercetătorii istoriei românilor. De la monografii parțiale sau pe ramuri de învățământ până la sinteze și tratate, acest subiect a fost studiat cu maximă atenție de istorici, evoluția instituțiilor de învățământ făcând parte integrantă din dezvoltarea economică, socială și politică a românilor.

Tema demersului științific pe care îl propun face parte dintr-un proiect de cercetare mai amplu, inițiat în cadrul Școlii Doctorale a Universității din Oradea, domeniul Istorie, în 2007, referitor la învățământul superior orădean din perioada interbelică. Mai exact, se propunea elaborarea unei monografii pentru fiecare dintre cele trei Academii care au funcționat în orașul de pe malurile Crișului Repede în perioada dintre cele două războaie mondiale. Ne referim la Academia de Drept, cea de Teologie Ortodoxă, respectiv de Teologie Greco – Catolică, instituții de învățământ superior, care la un moment dat și-au unit eforturile pentru înființarea unei universități la Oradea. În ceea ce ne privește, cercetările întreprinse și concretizate în prezenta lucrare, au vizat studierea aspectelor istorice, sociale, politice și culturale care au marcat evoluția Academiei de Drept din Oradea în perioada 1919 – 1934. Cunoscută în istoriografie drept epoca românească a instituției de învățământ superior, aceasta a prezentat cu atât mai mult interes pentru noi, cu cât școala superioară orădeană a funcționat la frontiera de vest a României Mari, „socotită zonă strategică, la care se ajunge ușor de la Budapesta pe șosea, pe calea ferată sau prin radio și pândită de iredentism”². De asemenea, viața academică, influențată de ofensiva culturală, care a urmat după Marea Unire³, constituie un alt subiect abordat în lucrare, cele două categorii de actori, profesori și studenți, fiind analizate în contextul în care, pe măsură ce România și-a cristalizat statutul

¹ Gabriela C. Cristea, *Reforma învățământului. O perspectivă istorică (1864 – 1944)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2001, p. 178

de stat național, curente de dezvoltare politică, economică și socială, perceptibile deja cu un secol sau chiar mult mai înainte, s-au maturizat⁴.

Valorile acumulate de-a lungul a peste un secol și jumătate de școală superioară orădeană, au reprezentat un fundament solid pentru învățământul universitar din Transilvania atât înainte, cât și după primul război mondial, motiv pentru care cercetarea istoriei acestei instituții de învățământ superior, a stat în atenția câtorva specialiști în istoria învățământului românesc.

Istoriografia problemei

Primele preocupări istoriografice datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fiind întreprinse de o serie de profesori ai Academiei de Drept și concretizate în două manuscrise semnate de Miller Jakob Nádor. Volumele, în care sunt redată evenimente mai importante din evoluția instituției însoțite de scurte comentarii, vor fi completate în 1867 de un studiu referitor la studenți elaborat de Krausz László. Alte aspecte ale trecutului Academiei Regale de Drept din Oradea sunt surprinse, în două lucrări apărute în 1872 și 1875, autor Bozóki Alajos, profesor de drept roman și austriac și director al instituției din 1879. Același director editează începând cu anul 1874 o serie de anuare cu date referitoare la studenți, profesori și curricula academică, iar în 1889 reușește să publice prima monografie a Academiei de Drept din Oradea. Perioada de un secol (1788 – 1888) de activitate academică este împărțită în patru etape distincte, fiind amintite societățile studențești, cursurile universitare, profesorii – titulari și suplinitori, respectiv numărul studenților din acest prim secol și fundațiile care au acordat burse de studiu⁵.

Existența celei mai vechi școli superioare din Transilvania este menționată, după 1918, în lucrări de sinteză sau compendii referitoare la învățământul românesc. Unul dintre cercetătorii interbelici care au consemnat date despre Academia de Drept din Oradea este profesorul și sociologul Dimitrie Gusti, în lucrarea *Enciclopedia României* (1938). Astfel, în capitolul dedicat organizării învățământului românesc este menționată „fundarea” în 1780 la Oradea, din ordinul Mariei Tereza, a „primei instituții superioare pentru învățământul filosofic înzestrată cu sigiliu propriu”. O altă precizare referitoare la instituția orădeană este legată de funcționarea între anii 1850 – 1857 a unei „catedre de limba română pe care a ocupat-o Alexandru Roman”, în condițiile în care

² *Ibidem*, p. 172-174

³ Lucian Leuștean, *România și Ungaria în cadrul „Noii Europe” (1920 – 1923)*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 94-99

⁴ Mihai Bărbulescu, Denis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României. Ediție revăzută și adăugită*, Editura Corint, București 2006, p. 346

⁵ Vezi și Estrela D. Bădescu, „Academia de Drept din Oradea. Considerații istoriografice”, în *Cele Trei Crișuri*, Seria a III-a, Anul I, nr. 10-12, Editura Anotimp S.A., Oradea, 2000.

„învățământul filosofiei și literelor, rămas la Cluj și Oradea, se făcea în ungurește”⁶. În perioada contemporană, compendiu dedicat istoriei învățământului românesc, publicat în 1971 și coordonat de Constantin G. Giurescu amintește Academia de Drept, alături de alte facultăți juridice din București, Iași, Cluj și Cernăuți⁷. O altă lucrare de sinteză, *Istoria României. Transilvania*, elaborată de colectivul de cercetători din cadrul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, punctează, în capitolul referitor la învățământul juridic, momentul contopirii facultăților de drept de la Oradea și Cluj⁸.

Pentru cunoașterea studenților români de la Academie din perioada 1850 – 1918, dar mai ales pentru a avea un termen de comparație între începuturile epocii românești și cele anterioare anului 1918, traversate de instituția din Oradea, de un real folos pentru cercetarea întreprinsă a fost studiul *Studenți români la Academia de Drept din Oradea*, autori Viorel Faur și Ioan Fleisz, apărut în 1987 în revista *Crisia*, editată de Muzeul Țării Crișurilor, dar și anexele și datele statistice referitoare la studenții orădeni din perioada 1902 – 1912 publicate de Cornel Sigmirean în lucrarea sa *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă* (2000).

Prima publicație a Academiei de Drept din perioada interbelică este adusă în atenția specialiștilor în domeniul istoriei învățământului de Estrela Bădescu prin lucrarea *O importantă tipăritură despre Academia de Drept din Oradea (în primul deceniu interbelic)*, apărută în 2001, în numărul din mai-iunie al revistei *Cele Trei Crișuri*. Încă din primele rânduri autoarea, subliniază importanța documentului „în care s-au publicat date extrem de utile, practic indispensabile, despre activitatea ei, profesorii care au predat și cursurile susținute, studenții care le-au frecventat, organizarea bibliotecii, cantinei etc.”, cu scopul de a fi utilizată de cei care se ocupă de istoria învățământului universitar. În numărul martie-aprilie al aceleiași reviste, cercetătoarea, preocupată de istoria învățământului juridic din România, publică studiul *Considerații referitoare la momentul contopirii Facultății de Drept din Oradea cu Facultatea de Drept din Cluj*. După cum indică și titlul, lucrarea este o analiză a evenimentelor care au dus la desființarea instituției și transferarea ei, „prin contopirea cu facultatea de aceeași natură din cadrul Universității din Cluj”. De altfel, tot Estrelei Bădescu îi datorăm și un inventar amănunțit al istoriografiei referitoare la Academia de Drept din Oradea de până în anul 2000. Astăzi, cercetările noastre de arhivă și presă ne permit să depășim sensibil aserțiunile făcute în aceste studii, atât prin noi materiale inedite scoase la lumină, cât și prin interpretări mai

⁶ Dimitrie Gusti (coord.), *Enciclopedia României*, Vol. I, București, 1938, p. 455 – 456

⁷ Constantin C. Giurescu (coord.), *Istoria învățământului din România. Compendiu*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 197, p. 328

⁸ ***, *Istoria României. Transilvania*, vol. II (în continuare *Istoria României...*), Editura George Barițiu, Cluj – Napoca, 1997, p. 1055 - 1059

nuanțate.

În anul 2002 este publicat un alt studiu având ca subiect Academia de Drept din Oradea, semnat de Dorel Moțiu și Augustin Țărău. Având ca scop evidențierea unor repere istorice din activitatea academică de peste un secol și jumătate, autorii reușesc să facă și o radiografie a tradiției școlare orădene. Organizarea Academiei „conform standardelor practicate în statele apusene” este marcat drept momentul „nașterii învățământului universitar orădean”, evoluția temporală a facultății juridice fiind divizată de autori în „cinci etape, patru sub auspiciile guvernării austriece și austro – ungare și una sub ale celei românești, fiecare dintre ele având gravată amprenta politică a momentului istoric traversat”. Sunt trecute în revistă Regulamentele care au guvernat organizarea activității școlare, fiind menționate disciplinele predate și structura etnică a studenților care s-au perindat pe la Oradea. Este amintită, de asemenea, organizarea tineretului universitar românesc în cercuri de lectură, „care nu s-au limitat numai la schimbul de opinii pe teme literare”⁹. Structurată astfel încât să surprindă întreaga dinamică a dezvoltării învățământului superior orădean, lucrarea ne-a permis să aprofundăm „etapa românească”, interbelică.

Poate cel mai amplu și bine documentat studiu referitor la Academia de Drept din Oradea, este cel elaborat de Ovidiu Bozgan și publicat în *Analele Universității din București. Seria Istorie*, în 1995, sub titlul *L'Académie de droit d'Oradea: une experience universitaire manquée*. Încă din primele rânduri ale articolului, autorul sesizează că această instituție, aproape necunoscută chiar și cercetătorilor avizați ai istoriei învățământului din România, „își așteaptă istoricii săi, deoarece problemele ridicate în articol nu și-au găsit încă rezolvarea”¹⁰. Pornind de la nașterea Academiei și până la desființarea ei, cercetătorul analizează evoluția instituției prin prisma contextului politic, economic și cultural existent în arealul în care aceasta și-a desfășurat activitatea mai bine de un secol și jumătate. Menționând înființarea Facultății de Filozofie, în octombrie 1777, printr-un decret imperial și alipirea Facultății de Drept, opt ani mai târziu, cercetătorul punctează, de fapt, momentul de la care putem vorbi despre o istorie a Academiei din Oradea. Sunt prezentate, apoi, reformele instituționale, disciplinele predate, catedrele și conferințele care au funcționat în cadrul școlii superioare până în 1918, o atenție specială acordându-se absolvenților din această perioadă.

Momentul transformării Academiei într-o instituție reorganizată după cerințele noului stat unitar român rezultat în urma Marii Uniri din 1918 este încadrat de autor, într-un „context extrem de confuz, politica

⁹ Dorel Moțiu, Augustin Țărău, „Academia de Drept din Oradea – repere istorice”, în *Aletheia*, nr. 13/2002, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2002, p. 37 - 44

¹⁰ Ovidiu Bozgan, „L'Académie de droit d'Oradea: une experience universitaire manquée”, în *Analele Universității din București. Istorie*, Editura Universității din București, București, 1995, p.79

autorităților române față de școala superioară orădeană fiind una prudentă”¹¹. Măsurile de tranziție, luate de Consiliul Dirigent și mai apoi de Guvernul de la București pentru normalizarea vieții academice au condus spre sfârșitul anului 1921, subliniază Ovidiu Bozgan, la consolidarea și transformarea Academiei într-o instituție de învățământ superior românească. Numirea primilor titulari români, Bogdan Ionescu și Lazăr Iacob, și adoptarea Regulamentului din 12 octombrie 1921 îl fac pe Ovidiu Bozgan că afirme că de aici înainte putem spune că „activitatea Academiei a intrat în normalitate”¹². Un alt moment important care va determina schimbări importante în învățământul superior orădean, marcat de autor, este cel al adoptării legii pentru învățământul universitar din 1932. Ca un prim efect al acesteia, cercetătorul menționează schimbarea denumirii instituției în Facultatea de Drept „Regele Carol al II-lea” din Oradea, apoi trecerea sub autoritatea Universității din București cu păstrarea unei mari autonomii și acordarea dreptul de a organiza cursuri de doctorat. În ceea ce privește corpul profesoral al Academiei din perioada interbelică, Ovidiu Bozgan subliniază un detaliu important al evoluției componenței acestuia. Este vorba despre faptul că din totalul de 17 titulari de catedre, în 1932, doar 3 erau născuți în Transilvania, ceea ce este, în concepția autorului, o confirmare a politicii școlare dusă de guvern, care „promova nominalizarea profesorilor veniți din Vechiul Regat, eventual formați la școlile franțuzești”. Argumentația continuă, autorul găsimd în eforturile „autorităților guvernamentale de a contracara influențele germane, respectiv ungurești, din învățământul transilvănean, prin introducerea pe scară largă a științei și culturii franceze, fie indirect prin oameni formați în Franța, fie direct prin specialiști francezi”¹³. Este dat ca exemplu, în acest sens, cazul conferințelor ținute în luna mai 1931 de marele jurist Louis Josserand, decan al Facultății de Drept din Lyon, dar sunt redată și biografiile profesorilor, considerate de autor ca edificatoare. Și situația studenților Academiei constituie, pentru autor, un argument pentru susținerea afirmațiilor sale. Astfel, din 1919 până în 1934 studenții români au fost cei mai numeroși (75%), zonele de proveniență fiind Bihor, Sălaj, Satu Mare și Arad, Ovidiu Bozgan detectând o anumită reticență a tinerimii maghiare de a urma cursurile școlii superioare românizate.

Numărul de studenți care frecventau cursurile Academiei în 1933 – 1934 și corpul profesoral în fine stabilizat, sunt două motive destul de suficiente, constată Ovidiu Bozgan, pentru a afirma că Academia putea să-și continue activitatea în ciuda crizei economice de la începutul anilor '30¹⁴. În ceea ce privește „dosarul oarecum controversat”, al încetării activității instituției, autorul identifică trei factori care au influențat acest

¹¹ *Ibidem*, p. 83

¹² *Ibidem*, p. 84

¹³ *Ibidem*, p. 87

¹⁴ *Ibidem*, p. 90

deznodământ: situația facultății juridice din Cluj, care avea la acea dată 1813 studenți și un corp profesoral redus; nemulțumirea unor cadre didactice orădene care considerau că își desfășoară activitatea într-un oraș de mână a II-a; austeritatea bugetară, consecință a crizei economice. Pe baza lor, cercetătorul consideră că soarta Academiei a fost decisă arbitrar la Consiliul inter-universitar de la București, remarcând în finalul articolului că „menținerea Academiei de Drept după primul război, în ciuda mediului ostil în care aceasta și-a desfășurat activitatea, a răspuns unei misiuni foarte particularizate, ceea ce a determinat ca autoritățile guvernamentale să prefere soluția națională în locul uneia foarte localizată”¹⁵.

Aprecierile noastre pozitive la adresa studiului nu exclud posibilitatea, chiar necesitatea completării sale, uneori chiar substanțială, cu date cantitative inedite, dar mai ales cu interpretări care să integreze istoria Academiei, în evoluția ei de după 1918, în realitățile demografice ale Oradei și Crișanei, respectiv cele geopolitice ale zonei de graniță cu Ungaria. Din păcate greutățile cu care s-a confruntat Academia de Drept din Oradea în eforturile sale de românizare, consolidare și dezvoltare administrativă și științifică, într-un oraș încă majoritar maghiar din punct de vedere demografic, deși hinterlandul său era masiv românesc¹⁶, nu au fost înțelese în totalitate de către factorii politici din București. O situație asemănătoare, deși în realități politico – demografice sensibil diferite, s-a petrecut în 1976 – 1979 cu ocazia intrării în lichidare a Institutului Pedagogic de 3 ani Oradea, nucleu universitar în afirmare la granița de vest a țării¹⁷.

¹⁵ *Ibidem*, p. 91-92

¹⁶ În anul 1921, în județul Bihor trăiau 489.732 locuitori, din care 56,33% erau români, 35,33% maghiari, 6% evrei, 0,4% germani. Singurul oraș al județului și totodată și reședința acestuia era Oradea, cu o populație de 68.133 de locuitori, marea majoritate (69,62%) de etnie maghiară, 26,21% evrei, 19,80% români, 0,87% etnici germani, 418 fiind de altă naționalitate. La recensământul din 1930, Bihorul, un areal cu o complexă structură multietnică, avea 3 orașe, Oradea, declarat între timp municipiu, Beiușul și Salonta și înregistra un constant spor demografic. Majoritatea românească din Bihor era sub media pe țară (75,3%), dar se încadra în media regiunii, zona Transilvaniei având 61,7%. La nivel urban, orașul Beiuș este singura așezare majoritar românească, în timp ce în Oradea și Salonta, cu ponderi reduse, numărul românilor a înregistrat creșteri însemnate față de perioada anterioară. După români, maghiarii reprezentau etnia cu ce mai mare pondere în Bihor. Deși cifrele indică un regres în evoluția numerică a populației maghiare (172885 în 1921 față de 152942 locuitori de etnie maghiară în 1930), valoarea din 1930 este mult mai reală, deoarece reflectă apartenența după neam și nu după limba vorbită. În mediul urban populația maghiară a crescut numeric, dar ca procentaj se constată o scădere (de la 69,6% în 1921 la 54,8% în 1930) fapt datorat în mare parte creșterii ponderii românilor și evreilor, mare parte din ei declarați anterior de limbă maghiară. Vezi Ion Zainea, *Economie și societate în Bihor (de la Marea Unire la Dictatul de la Viena)*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2007, p. 77 – 201.

¹⁷ Mihai D. Drecin, „Proiectul <<Colegiul universitar Oradea>> (1971) – etapă intermediară în apariția unei Universități la Oradea” în vol. *Societate, Istorie și Filologie*, Editura Universității din Oradea, 2009, p. 228-232

Istoriografia referitoare la perioada românească a Academiei de Drept continuă cu cercetarea, istoricului Ion Zainea pe marginea proiectului înființării unei Universități la Oradea. Subiectul este prezentat, într-un context mult mai larg, în lucrarea *Economie și societate în Bihor (de la Marea Unire la Dictatul de la Viena)*, publicată în 2007 la Editura Universității din Oradea. Făcând o radiografie foarte exactă a vieții economice, politice și culturale a Bihorului din 1919 până în 1944, bazată pe o documentare serioasă de arhivă, autorul se oprește, în cadrul capitolului destinat învățământului bihorean, la demersurile întreprinse de autoritățile locale împreună cu conducerea Academiei pentru înființarea la Oradea a unei instituții cu rang de universitate. Utilizând ca material documentar articolele publicate în două dintre ziarele locale, „Tribuna” și „Gazeta de Vest”, autorul subliniază susținerea de care s-a bucurat acest proiect în rândul comunității locale. Ion Zainea trece în revistă și argumentele cu care reprezentanții locali și-au susținut demersul, concluzionând, în finalul capitolului, că deși era un proiect realizabil, inclusiv din punct de vedere financiar, acesta a fost „împins pe plan secundar” de autoritățile de la București confruntate cu „vremuri grele de prefaceri politice și criză economică”¹⁸.

De un real folos în cercetarea contribuției pe care profesorii și studenții Academiei de Drept au adus-o în viața culturală orădeană și bihoreană au fost lucrările publicate în 2008 și 2009 de Radu Romînașu, *Asociații culturale românești din Oradea și județul Bihor în perioada interbelică*, respectiv *Manifestări culturale – artistice românești din Oradea și județul Bihor în perioada interbelică*. Ampla analiză a vieții socio-culturale românești din Bihorul interbelic „într-o perioadă complexă, adeseori contradictorie, dominată de căutări, confruntări și reorientări”¹⁹, permite autorului să întreprindă o investigație istorică pe baza luărilor de poziție, polemicilor, studiilor și articolelor publicate în presa culturală, pedagogică și religioasă locală și națională. Astfel, parcurgând activitatea societăților culturale din Oradea și Bihor, constăți cu ușurință implicarea profesorilor și studenților Academiei de Drept în viața locală, în finalul lucrării autorul ținând să sublinieze „locul bine conturat pe care școala și reprezentanții săi l-au deținut în procesul de ridicare culturală a societății românești” din acest spațiu în perioada interbelică²⁰.

Un alt fragment din viața academică orădeană este analizat de istoricul Gabriel Moisa, cercetările fiind concretizate în lucrarea *Tulburări antisemite în Oradea în anul 1927*, publicat în 2009, care vizează participarea studenților orădeni la tulburările antisemite din Oradea anului

¹⁸ Ion Zainea, *op.cit.*, p. 251 - 252

¹⁹ Radu Romînașu, *Asociații culturale românești din Oradea și județul Bihor în perioada interbelică* (în continuare *Asociații culturale ...*), Editura Universității din Oradea, Oradea, 2008, p. 13

²⁰ *Ibidem*, p. 176 – 177, 453

1927. Trecând în revistă structura etnică și confesională a populației orașului Oradea, autorul articolului face și o radiografie a spectrului politic local insistând asupra afilierii politice a comunităților maghiare și evreiești din oraș. Pe fondul intensificării activităților organizațiilor de extremă dreaptă, cercetătorul prezintă în detaliu evenimentele petrecute între 4-6 decembrie 1927 cu ocazia desfășurării la Oradea a Congresului Național Studențesc²¹. Studiul este completat de volumul de documente, *Antisemitismul universitar în România (1919-1939)* editat de istoricul Lucian Nastasă și apărut în 2011 la Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale. Colecția de 369 de documente culese din diferite arhive românești este precedată de un studiu introductiv în care se examinează interacțiunea dintre lumea universitară și societate, rolul jucat de puterea politică, în ciuda autonomiei instituțiilor de învățământ superior. Valoarea științifică a materialelor de arhivă este completată de o serie de tabele din care se pot extrage informații prețioase referitoare la efectivele de studenți înscriși, în perioada interbelică, la instituțiile de învățământ superior românești. Efortul editorului de a identifica și selecta documente referitoare la istoria antisemitismului universitar românesc din perioada 1919 – 1939 a fost benefic și pentru cercetarea noastră, volumul cuprinzând o importantă cantitate de date referitoare la participarea tineretului orădean la Mișcarea Națională Studențească.

Alte publicații, apărute în ultimii ani și care abordează activitatea profesorilor Academiei de Drept din Oradea sunt semnate de Livia Ghiurcuța. Prima lucrare la care ne referim, *Rolul politic și cultural al lui George Sofronie la Oradea. Aspecte ale vieții culturale orădene 1926 – 1934*²², surprinde activitatea unui „important om care și-a desfășurat o parte din activitatea sa pe aceste meleaguri – profesorul George Sofronie”. Anii în care acesta a fost cadru didactic al Academiei de Drept, precum și ampla activitate desfășurată în calitate de primar al orașului Oradea și prefect al județului Bihor este considerată de autoare ca fiind perioada în care profesorul orădean s-a „maturizat din punct de vedere științific și cultural”, având un rol major în formarea și dezvoltarea școlii superioare moderne românești. Cea de-a doua lucrare, *Raze de lumină în cultura orădeană interbelică*, este elaborată împreună cu un colectiv de cadre didactice și elevi de la Liceul Teoretic „Aurel Lazăr” din Oradea. Rolul didactic, pedagogic, social, politic jucat de profesorii Constantin Petrescu – Ercea, Tiberiu Moșoiu, George Sofronie, Iacob Lazăr și George Strat este evidențiat de autorii lucrării prin prisma activităților desfășurate de aceștia în beneficiul locuitorilor Oradiei, cu implicații la nivel județean,

²¹ Gabriel Moisa, „Tulburări antisemite în Oradea anul 1927” în *Analele Universității din Craiova. Seria Istorie*, anul XVI, nr.2(16)/2009, Editura Universitaria, Craiova, p. 273-279

²² Livia Ghiurcuța, *Rolul politic și cultural al lui George Sofronie la Oradea. Aspecte ale vieții culturale orădene. 1926 – 1934*, Editura Primus, Oradea, 2009

național și european²³.

Metode de cercetare și surse documentare

Cercetarea vieții academice și analiza problematicii celor două categorii de actori care definesc activitatea Academiei de Drept din Oradea în perioada 1919-1934, corp profesoral și studenți, a impus abordarea demersului științific prin utilizarea metodelor specifice oricărui subiect de istorie. Pe baza materialului documentar și a bibliografiei de specialitate s-a avut în vedere folosirea preponderentă a analizei diacronice a vieții academice interbelice și a evoluției corpului didactic orădean. În aceeași măsură, și alte metode de cercetare istorică, analiză de document și studiu de caz, au stat în atenția noastră pentru descrierea și explicarea evenimentelor. De asemenea, analiza comparativă ne-a permis o percepere mai aprofundată a elementelor care au determinat un anumit sens al evoluției istorice a școlii superioare orădene.

Pentru informațiile conținute în actele de studii utilizate sau emise de către secretariatul Academiei, am urmărit interpretarea cantitativă și calitativă a acestora prin intermediul analizei statistice. Tabloul faptic, va fi astfel întregit prin tabele și grafice, întocmite în baza evidenței numerice pentru a realiza o descriere cât mai completă a corpului studențesc orădean. Statistica descriptivă, metodă de cercetare specifică științelor sociale utilizată și de o parte a cercetătorilor istoriei elitelor românești²⁴, conferă studiului întreprins un caracter interdisciplinar.

Lucrarea se bazează pe un bogat fond arhivistic existent în Arhivele Naționale – Serviciile Județene Bihor și Cluj, fiind reținute pentru cercetarea propusă doar dosarele referitoare la perioada 1919 – 1934. Conținutul acestora ne-a oferit importante informații legate în principal de procesul de învățământ, studenți și cadre didactice, localizate în corespondența purtată de conducerea Academiei de Drept din Oradea cu autoritățile centrale, regionale și locale²⁵. În egală măsură, tematica variată a surselor documentare vizează și rezolvarea problemelor curente legate de activitatea studenților și cadrelor didactice, norme generale de desfășurare în bune condiții a activităților academice, precum și recomandări pentru gestionarea aspectelor financiare și administrative.

O categorie aparte de documente o constituie actele de studiu utilizate sau emise de către secretariatul Academiei pentru evidența studenților și a parcursului universitar al acestora. Elaborarea și redactarea

²³ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vinturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *Raze de lumină în cultura orădeană interbelică*, Editura Primus, Oradea, 2010

²⁴ Irina Gavrilă, *Metode statistice și prelucrare automată în exploatarea informației istorice*, Editura Oscar Print, București, 2002, p. 173

²⁵ Ne referim la corespondența purtată cu Resortul Cultelor și Instrucțiunii Publice și Consiliul Dirigent, apoi cu Secretariatul General de la Cluj și Ministerul Instrucțiunii Publice, Prefectura județului Bihor și Primăria Municipiului Oradea.

acestor documente a fost făcută conform regulamentelor de funcționare a instituției de învățământ, valoarea lor documentară fiind sporită și de faptul că legislația de unificare a învățământului superior a fost adoptată de Parlamentul României în 1931, respectiv 1932. Analiza amănunțită a acestor documente o considerăm oportună, mai ales că aceste acte de studii și-au menținut formatul, atât înainte, cât și după 1918, tipologia informațiilor conținute fiind aceeași în toate instituțiile de învățământ superior românești.

În cadrul arhivelor din Bihor și Cluj, există mărturii ale înscrierii studenților la Academia de Drept din Oradea, care sunt făcute în virtutea certificatului de terminare cu succes a cursurilor liceale, clasice și moderne, însoțite de dovada examenului de maturitate, capacitate sau bacalaureat. De fapt, dosarele de înscriere a studenților conțin: dovada de absolvire a cursurilor liceale – diploma de bacalaureat sau certificat de maturitate, extras din matricula născuților, certificat de naționalitate, certificat de moralitate și certificat de paupertate, în cazul în care se solicita un ajutor social din partea Academiei.

Pe baza acestui dosar, la începutul fiecărui semestru studentul completa *Foaia de matricolă*²⁶, un formular tipizat în care erau consemnate datele de identificare ale candidatului: numele și prenumele, anul, luna, ziua și locul nașterii, religia și naționalitatea. Pe lângă acestea, trebuiau oferite informații despre numele tatălui, sau al tutorelui legal, respectiv „starea lui și locuința”, adică statutul social și domiciliul. Studiile anterioare sunt consemnate în rubrica ce vizează certificatul de maturitate obținut, cu precizarea datei, a numărului și instituției care a eliberat documentul. O altă categorie de date se referă la bursele pe care le-a obținut studentul, cuantumul și fundația care le-a acordat, precum și informații referitoare la situația militară consemnate la rubrica „este voluntar anul acesta?”. În partea a doua a documentului fiecare student completa denumirea cursurilor pe care dorea să le urmeze pe parcursul semestrului, cu precizarea numărului săptămânal de ore și a titularului de curs. La finalul înscrisului studentul trebuia să-și declare „locuința din localitate”, toate datele fiind consemnate pe propria răspundere sub „iscălitura proprie”. Foile de matricolă erau depuse la secretarul Academiei, care le arhiva pe an de studiu și în ordinea alfabetică a studenților, pentru cei extraordinari²⁷ folosindu-se un formular de altă culoare spre a fi ușor de identificat. Ordinul dat de Consiliul Dirigent în 1919, prin care cetățenii Provinciei Transilvania au dreptul să-și folosească limba maternă atât în scris, cât și verbal²⁸ a permis completarea formularelor de Foi de matricolă în limba maghiară până în

²⁶ Până în 1922 pentru același document administrativ se folosea denumirea de *Foaia de origine ale studenților*. Vezi Arhivele Naționale–Direcția Județeană Bihor (în continuare A.N.-S.J.Bh.), *fond Academia de Drept din Oradea*, dos 563, f. 61

²⁷ cei care aveau cursurile liceale terminate, dar fără examen de bacalaureat

²⁸ Ion Zainea, *op.cit.*, p. 16-18

1921, din septembrie același an documentele fiind completate numai în limba română. De asemenea, păstrarea formatului până în 1934 ne-a ușurat munca de culegere și prelucrare statistică a datelor referitoare la studenți.

Pe baza foilor de matricolă sunt completate *Matricolele*. Pentru anii școlari 1919 – 1920 și 1920 – 1921 sunt utilizate registre semestriale, tipizate, redactat în limba maghiară, în care studenții sunt consemnați în ordinea alfabetică, pe an de studiu și pe categorii (ordinari și extraordinari). Rubricatura unui astfel de registru coincide cu cea a foi de matricolă, matricola nefiind decât un procedeu de evidențiere centralizată a studenților și a cursurilor la care aceștia s-au înscris. De altfel, odată cu începerea anului școlar 1921 – 1922, în fondurile arhivistice consultate, acest tip de document nu a mai fost găsit.

Pentru buna organizare a examenelor fundamentale și de licență se întocmea, la începutul fiecărei sesiuni, o listă, afișată la Decanatul facultății, cuprinzând repartizarea studenților, cu precizarea zilei, orei și locului de desfășurare a examenului. Fiecare profesor examinator primea lista candidaților la examen însoțită de un formular de proces verbal pentru fiecare candidat în parte. Nota acordată la examene variază de la 0 la 20, pentru a promova, studentul trebuind să obțină cel puțin 12. Rezultatul stabilit de comisia examinatoare era consemnat în *Registrul de examene*. Întocmit în fiecare sesiune, în acest document erau trecute echivalările notelor obținute de studenți la examenele fundamentale I, II și III, după următorul algoritm: pentru notele de 12-13-14 – se acorda mențiunea admis cu majoritate; 14-15-16 – admis cu unanimitate; 17-18 – admis cu distincție cu majoritatea voturilor; 19-20 – admis cu distincție cu unanimitatea voturilor. În rubrica de observații erau consemnate deciziile comisiei examinatoare în cazul în care studentul care era notat cu 10 la un singur obiect, iar la celelalte materii avea cel puțin 15, sau corigențele pentru candidații respinși de 3 ori la aceeași materie.

La finalul perioadei de școlarizare și după promovarea examenelor fundamentale studenții primeau un certificat de absolvire, *Absolutorul*. Alături de diploma de bacalaureat și extrasul de naștere, Absolutorul completa dosarul pentru înscrierea la examenul de licență. Nefiind o diplomă, actul de studii certifica frecventarea cursurilor de către absolvent, cu menționarea „colegiilor ascultate”, a profesorilor și a notelor obținute la examene. La final se preciza conduita academică a candidatului la examenul de licență, documentul fiind confirmat prin semnătura decanului și sigiliul Academiei de Drept. După promovarea examenului de licență se acorda titlul de *licențiat în drept*, diploma fiind acordată în numele M.S. Regelui și semnată de Ministrul Instrucțiunii Publice, Decan și absolvent. Celor care primeau mențiunea „*magna cum laude*” li se consemna distincția și pe diplomă, aceasta fiind conferită într-o ceremonie solemnă în fața corpului profesoral și a studenților facultății.

Odată cu aprobarea Proiectul de modificare a Regulamentului Facultății de Drept din Oradea, în anul 1931, școlii superioare orădene i s-a

permis să confere și titlul de doctor în drept”, cu posibilitatea eliberării a două diplome: una pentru științe juridice, iar cealaltă în domeniul științelor politico-economice. Subiectul tezei de doctorat, susținută în fața unei comisii formată dintr-un președinte și doi membri, era consemnat într-un *Registru de teze* al facultății. Candidații care obțineau votul unanim al comisiei primeau calificativul *foarte bine cu elogii* având dreptul de a se numi laureați ai Facultății de Drept din Oradea.

Valoarea documentară a actelor de studii utilizate sau eliberate de către administrația școlii superioare orădene, dublată de dimensiunea istorică a acestora, este completată de *Buletinul Academiei de Drept din Oradea. 1918/19 – 1927/28*. Anuarul este prima publicație de acest fel a Academiei ce se constituie într-un demers istoriografic important pentru efortul comunității academice de înființare la Oradea a unei Universități a Crișanei. Cuprinsul documentului structurează informațiile din primii opt ani ai etapei românești din viața Academiei pe 7 capitole la care este anexat orarul anului școlar 1928 - 1929. Existența în paginile publicației a câtorva fotografii care conțin imagini de ansamblu și din interiorul instituției, reproducerea în detaliu a regulamentelor interne care guvernau activitatea studenților și cadrelor didactice ale Academiei în anul universitar 1927 - 1928. Prezentarea retrospectivă a activității didactice și științifice desfășurată între anii 1919 și 1928, listele cu numele absolvenților acestei școli superioare, componența comisiilor de finalizare a studiilor, precum și date referitoare la studenții înscriși și promovarea examenelor, conferă publicației caracteristicile unei surse documentare inedite. Un capitol aparte este dedicat Bibliotecii, Cantinei și Căminului studențesc, datele prezentate întregind tabloul vieții academice interbelice. Tradiția universitară orădeană este demonstrată de autorii publicației în capitolul dedicat istoriei școlii superioare în care este menționat actul de înființare și momentele care au marcat viața academică în perioada 1780 - 1921. Însemnătatea Academiei de Drept din Oradea „din punct de vedere românesc” este argumentată prin contribuția pe care comunitatea academică a avut-o în viața culturală locală și națională. Sunt menționați studenți ai Academiei din „epoca stăpânirii maghiare” care au devenit „personalități de frunte ale Bihorului” atât înainte cât și după „întregirea țării”.

O altă sursă documentară inedită publicată de colectivul de profesori ai Academiei de Drept o constituie *Memoriu cu privire la Facultatea de Drept „Regele Carol II” din Oradea*, tipărit în 1933 la Tiparul Tipografiei Diecezane – Oradea. Elaborată pentru a „pune în adevărata lor lumină obiecțiunile și criticele ce se colportează, fie din rea credință, fie din ignoranță”, publicația este un demers de împiedicare a „proiectului de lege din inițiativă parlamentară destinat să desființeze pur și simplu această veche și importantă instituție”. Astfel, în cele 20 de pagini ale documentului sunt prezentate o serie de argumente menite să aducă o „deplină lămurire cu privire la reala stare de lucruri de la Facultatea de

Drept din Oradea, cu privire la utilitatea națională pe care ea o prezintă și cu privire la criticile ce i se aduc”²⁹. Cum este și firesc, istoria de 153 de ani a instituției constituie primul argument invocat de semnatarii memoriului, urmat de cel al apărării culturii naționale, problema numărului mare de studenți la facultățile juridice românești nefiind soluționată de desființarea instituției de la Oradea, consideră autorii publicației. De altfel, creșterea constantă a numărului de studenți din perioada 1920 - 1933 este considerată o dovadă că această instituție corespunde unei mari cerințe” a populației din arealul „Bihor, Sălaj, Sătmăr și întreaga regiune vestică de graniță”. Nu este uitat nici proiectul pentru înființarea unui centru universitar orădean, văzut de autori ca un demers făcut de „lumea românească în sprijinul” Academiei, la care se adaugă eforturile autorităților locale de a împiedica „încercarea de suprimare a facultății”³⁰.

Calitatea cursurilor, „rigoarea examenelor” și procedurile de recrutare a corpului profesoral sunt alte dovezi aduse de autori în favoarea menținerii „școlii regiunii, cerută și voită de populația românească a ținutului”³¹. Ultimul argument pentru ca „facultatea de drept să stăruiască aici la graniță și să-și continue opera de luminare și întărire a conștiinței naționale a tinerelor generații de români de pe aceste meleaguri” este de ordin economic. Abandonarea infrastructurii de care dispune școala superioară orădeană, precum și „îngrijirea specială” a Bibliotecii - „una dintre cele mai bogate biblioteci juridice din țară în valoare de mai multe milioane și numărând zeci de mii de volume” nu ar aduce, în viziunea profesorilor orădeni, economii substanțiale la cheltuielile Academiei, ci numai „o pagubă spirituală și materială”³². Trecând în revistă datele conținute în *Memoriul cu privire la Facultatea de Drept „Regele Carol II” din Oradea*, trebuie remarcat, pe lângă rolul de document manifest îndreptat împotriva celor care discreditau școala superioară orădeană, și valoarea istoriografică importantă, în paginile sale fiind menționată toată cariera profesională și activitatea științifică desfășurată de membrii corpului profesoral în perioada 1918 - 1933. După transferarea facultății juridice orădene la Cluj.

Alături de aceste surse documentare editate și inedite, în demersul științific au mai fost utilizate o serie de articole, studii și lucrări de specialitate ale unor autori români și străini referitoare la problematica minorităților naționale, precum și volume de corespondență ale unor personalități, reținându-se numai datele referitoare la perioada interbelică.

²⁹ *Memoriu cu privire la Facultatea de Drept „Regele Carol II” din Oradea* (în continuare *Memoriu...*), Tiparul Tipografiei Diecezane, Oradea, 1933, p. 3-4

³⁰ *Ibidem*, p. 6

³¹ *Ibidem*, p. 7

³² *Ibidem*, p. 9

Structura lucrării

Lucrarea a fost gândită astfel încât să pună în lumină cât mai bine rolul și locul Academiei de Drept din Oradea în spațiului universitar și cultural românesc, fiind structurată în trei mari capitole. Cel dintâi este dedicat analizei diacronice a etapelor de dezvoltare a școlii superioare orădene în contextul procesului de așezare legislativă și instituțională care a urmat după Unirea din 1918. De asemenea, sunt prezentate sintetic demersurile întreprinse de către profesorii și studenții Academiei de Drept pentru înființarea unei Universități la Oradea, evidențiindu-se sprijinul acordat acestui proiect de către personalitățile politice și culturale locale, precum și identificarea cauzelor care au determinat nefinalizarea acestui deziderat. Evoluția corpului profesoral, procesul de recrutare și titularizare a cadrelor didactice, precum și aspecte legate de salarizare sunt prezentate în capitolul al II-lea al lucrării. Nu am intenționat să facem o analiză amănunțită a rolului pe care profesorii Academiei l-au avut în comunitatea academică națională și internațională, acest subiect fiind abordat de alți doctoranzi în istorie, unele cercetări pe această temă fiind finalizate de curând³³. Totuși, în subcapitolul referitor la activitatea științifică a cadrelor didactice orădene au fost amintite rezultatele cercetărilor desfășurate de aceștia până în momentul transferării la Universitatea din Cluj. În egală măsură, a fost reliefată contribuția pe care corpul profesoral academic a adus-o la viața culturală, administrativă și politică locală și națională, încercând să identificăm urmările pe care le-a avut desființarea nucleului universitar asupra comunității locale.

Un alt aspect al demersului științific este concretizat în capitolul III și pe de o parte vizează dinamica studenților, iar pe de altă parte realitățile economice și sociale cu care aceștia s-au confruntat în etapa românească din viața Academiei de Drept. Prelucrarea statistică a informațiilor referitoare la studenți, culese mai ales din documentele existente în Arhivele Naționale – Serviciul Județean Bihor, alături de participarea tineretului studios orădean la mișcarea națională studențească și implicarea acestuia în viața politică și culturală locală, sunt puncte pe care ni le-am propus să le atingem pentru a putea creiona tabloul academic orădean. Fără îndoială că problematica studenților este mult mai complexă, aprofundarea cercetărilor în această direcție putând contribui și mai mult la crearea unei imagini cât mai complete a tineretului studios românesc.

Volumul se încheie cu un capitol de concluzii, urmat de bibliografie, index de nume și anexe, ultimele cuprinzând listele studenților care au urmat cursurile facultății juridice orădene, precum și absolvenții Academiei din perioada analizată. Pentru studenții școlii superioare orădene au fost

³³ Vezi Livia Ghiurcuța, *Pe urmele profesorului Constantin Petrescu – Ercea și Simina Ioana Balint (Goia), Gheorghe Sofronie. Contribuții la o monografie*, teze de doctorat, Universitatea din Oradea 2011.

extrase din Foile de matricolă datele referitoare la religie, etnie, anul și locul nașterii, meseria tatălui sau a susținătorului legal. Colectivele studențești au fost reconstituite integral doar pentru primii doi ani academici ai perioadei vizate (1919-1920, 1920-1921), lipsa unor documente asemănătoare din dosarele anilor universitari următori făcând dificilă refacerea corpului studențesc.

Câteva cuvinte de mulțumire

Cercetarea noastră nu are pretenția de a fi exhaustivă, fiind doar un început în studiul valorilor acumulate de-a lungul a peste un secol și jumătate de școală superioară, dar mai ales, a celor de după 1918, care au făcut din Oradea unul dintre orașele - centre universitare ale României Mari. Tema a constituit pentru noi o provocare, mai ales, prin faptul că încercarea de a scrie o lucrare despre o instituție de învățământ superior este o sarcină nu tocmai ușoară pentru un tânăr cercetător. În analiza întreprinsă ne-am lovit de existența unui număr mic de publicații editate de Academia de Drept, asemănător anualelor Universității din Cluj, singura lucrare de acest fel fiind tipărită în 1928. De asemenea, fragmente din istoria românească a instituției au fost abordate de către cercetătorii în domeniu în câteva articole și studii. În aceste condiții, bogatul fond arhivistic, pentru perioada studiată, al facultății juridice orădene din cadrul Arhivelor Naționale – Serviciile Județene Cluj și Bihor a constituit o sursă istoriografică importantă de documente inedite, în marea lor majoritate nevalorificate până acum.

Se cuvine să îndreptăm câteva gânduri de gratitudine profesorilor din cadrul Școlii Doctorale a Universității din Oradea, domeniul Istorie, de experiența și erudiția cărora am beneficiat pe parcursul celor patru ani de stagiu. Ținem să mulțumim în mod special profesorului Ioan Horga, inițiatorul seriei de cercetări referitoare la trecutul universitar orădean și primul coordonator al tezei de doctorat, pentru încrederea acordată și susținerea permanentă arătată demersului nostru. În egală măsură, ne exprimăm recunoștința față de profesorul Mihai Drecin, Domnia sa fiindu-ne alături în ultimii doi ani de stagiu cu sfaturi și îndrumări pentru o mai bună structurare a cercetării. Un sprijin real și încurajări constante am primit și din partea membrilor Departamentului de Relații Internaționale și Studii Europene, colegialitatea cu care aceștia m-au înconjurat fiind un stimul permanent pentru performanță. Nu în ultimul rând, mă îndrept către familie și părinți, fără de care nu aș fi ajuns aici.

CAPITOLUL I

ACADEMIA DE DREPT DIN ORADEA ÎN PERIOADA 1919 – 1934

Spațiul Central – European, corespunzător înainte de 1918 Imperiului Austro–Ungar la care se adaugă noile națiuni balcanice în formare, este caracterizat drept zonă de tranziție între țările cu sisteme de învățământ superior încă incomplet reformat și sfera de atracție a modelului german. În acest spațiu universitățile fac parte din două lumi diferite. Pe de o parte, prin anumite trăsături ele sunt moderne și apropiate de Germania, pe de altă parte sunt arhaice și marcate de subdezvoltarea regiunilor, mai ales a celor rurale, unde înclinațiile profesionale sunt, în primul rând către funcțiile publice, juridice, ecleziastice sau medicale și mai puțin către cele științifice și literare. În universitățile ungurești, se remarcă ponderea determinantă a studiilor de drept, mijloc de instruire privilegiată a clasei conducătoare care a făcut să se vorbească despre maghiari ca despre o „națiune de juriști”. Această orientare dominantă, se explică prin dezvoltarea unei birocratii administrative, după compromisul din 1867 și prin noua importanță acordată profesiilor juridice într-o economie liberală. Nobilimea mică și mijlocie, datorită scăderii veniturilor funciare, se folosește de această formație pentru a acapara posturile din aparatul de stat. La sfârșitul secolului al XIX-lea ea este nevoită să suporte concurența oamenilor de rând, în special a evreilor care profită de o rețea universitară juridică supradimensionată în care studiile, puțin exigente, pot fi îmbinate cu activități conexe³⁴. După Tratatul de la Trianon, instituțiile de învățământ superior din Cluj (Kolozsvár) și Bratislava (Pozsony) au fost preluate de autoritățile noilor state formate după colapsul monarhiei dunărene, în orașele Pécs și Szeged fiind înființate în 1921 universități care să le înlocuiască. Sărăcirea și izolarea Ungariei din perioada interbelică au făcut însă dificilă supraviețuirea a ceea ce a fost un sistem universitar excesiv de larg, mai ales atunci când studenții evrei au fost forțați să studieze în afara granițelor țării prin introducerea *numerus clausus*³⁵.

În partea estică a continentului, pe măsură ce România și-a cristalizat statutul de stat național, curente de dezvoltare politică, economică și socială, perceptibile deja cu un secol sau chiar mult mai înainte, s-au maturizat. A fost o perioadă de plină vitalitate și creativitate, dar și una de dispute și diviziuni, pentru că au trebuit reorganizate instituții, reexamine tradiții și lichidate vechi

³⁴ Christophe Charle, Jacques Verger, *Istoria universităților*, Editura Institutului European, Iași, 2001, p. 128-130

³⁵ Christophe Charle, „Patterns” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004, p. 41

orânduiei³⁶.

Educația a beneficiat de noul context istoric apărut după încheierea primului război mondial, instituțiile școlare urmărind de acum înainte, cu prioritate, consolidarea idealului național, prin valorificarea tuturor elementelor specifice fiecărei zone istorice și integrarea lor deplină în structura de organizare și funcționare a sistemului de învățământ românesc. Dacă adăugăm și necesitățile impuse de dezvoltarea economică a țării înțelegem cerința de reorganizare a învățământului de toate gradele și importanța procesul de organizare unitară a învățământului pe întreg teritoriul României.

Transilvania, ca de altfel toate provinciile unite, înregistrează un proces evolutiv mai anevoios, uneori contradictoriu, în ciuda existenței, la începutul secolului al XX-lea, a unui sistem de învățământ cu o structură asemănătoare cu cea din Vechiul Regat: primar, secundar și superior. Deosebirea fundamentală consta în faptul că activitățile didactice se desfășurau conform legilor și regulamentelor elaborate de guvernele ungare, care urmăreau să pună educația românilor în consonanță cu ideea de Ungarie, ca stat național maghiar. O altă particularitate a învățământului transilvan, la început de secol al XX-lea, o constituie marea diversitate a instituțiilor de învățământ. Existau, astfel, școli de stat, comunale, confesionale sau minoritare și particulare, după cum erau întreținute de stat, de comună, de o confesiune, o minoritate etnică, sau de vreo societate particulară. Limba de predare în aceste școli era limba comunității susținătoare, de aceea, pe lângă școlile românești și ungurești, existau școli ale tuturor celorlalte naționalități, care locuiau în Transilvania³⁷.

Urmare a unor decizii de politică educațională luate în timpul unor guverne formate de Partidul Național - Liberal, reprezentate de ministrul Instrucțiunii Publice, Constantin Angelescu, Parlamentul României a votat Legea învățământului primar - normal (1924), Legea învățământului particular (1925) și Legea învățământului secundar (1928). Adoptarea legislației pentru învățământul superior se datorează celui alt partid istoric, Partidul Național - Țărănesc, Legea autonomiei universitare și Legea pentru organizarea învățământului universitar fiind votate de către Parlament în 1931, respectiv 1932. Inițiatorul acestora, profesorul Nicolae Iorga, deși nu a fost membru al P.N.Ț, a avut un rol important din perspectiva funcției de șef al unui cabinet de tehnicieni format la 18 aprilie 1932, după demisia guvernului țărănist la 4 aprilie 1931.

Cu toate că elaborarea legilor pentru unificarea învățământului superior a necesitat destul timp, învățământul superior românesc a cunoscut o dinamică rapidă în perioada interbelică³⁸. Una dintre primele măsuri adoptate, îndată după Marea Unire, a fost aceea a organizării pe baze românești a Universității din Cluj, un vechi deziderat a populației majoritare din Transilvania. Pentru a pune bazele noii

³⁶ Mihai Bărbulescu, Denis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *op.cit.*, p. 346

³⁷ ***, *Istoria României...*, p. 996

³⁸ Marcela Sălăgean, „România între 1919 și 1947”, în Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan (coord.), *Istoria României. Compendiu*, Editura Institutului Cultural Român, Cluj-Napoca, 2004, p. 597

instituții de învățământ și cultură românească au fost chemați universitari români și unguri proveniți din Universitatea maghiară de până atunci, precum și personalități ale culturii și științei românești din Transilvania din mediul învățământului liceal sau a profesiilor libérale, mai ales avocați. Alături de aceștia au fost solicitați la Cluj unii dintre cei mai de seamă profesori din București și Iași, Universitatea Daciei Superioare deschizându-și oficial porțile în 1920³⁹. La scurtă vreme, ia ființă și prima instituție de învățământ economic românesc din Transilvania - Academia Comercială, care peste doi ani își va schimba denumirea în Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale⁴⁰.

Necesitatea reorganizării și extinderii învățământului superior în domeniul tehnic și medical a determinat transformarea în 1920 a vechii Școli Naționale de Poduri și Șosele din București în Școala Politehnică cu o serie de facultăți noi, cerute de nevoile economiei naționale. Tot în același an a fost organizată Școala Politehnică din Timișoara, un an mai târziu Școala Superioară de Medicină Veterinară din București a fost transformată în Facultate de Medicină Veterinară. Pentru a face cunoscute realizările culturii românești peste hotare și a sprijini acțiunea de sprijinire a specialiștilor cu cea mai înaltă calificare, au fost create, în 1921, Școala română de la Paris⁴¹ și Școala română de la Roma⁴², prima fondată de Nicolae Iorga la Fontenay-aux-Roses, iar cealaltă de Vasile Pârvan. În 1922 a fost înființată Academia de Educație Fizică, iar în 1923 Universitatea din București își mai adaugă încă o facultate, cea de farmacie⁴³.

Procesul de dezvoltare a școlii superioare românești a continuat și în următorul deceniu, în 1931 învățământul superior predându-se în următoarele „așezăminte”: Universitatea din București, Universitatea din Iași, Universitatea din Cluj, Universitatea din Cernăuți, Academia de Drept din Oradea, Politehnica din București, Politehnica din Timișoara, Academia de Arhitectură din București, Academia de Arte Frumoase din București, Academia de Arte Frumoase din Iași, Academia de Muzică și Arte Dramatice din București, Academia de Muzică și Artă Dramatică din Iași, Academia de Muzică și Artă Dramatică din Cluj și Institutul de Educație Fizică din București. Toate universitățile, facultățile și școlile superioare erau „așezăminte de stat, dependente de Ministerul Instrucțiunii Publice, cu personalitate juridică”⁴⁴. Din 1934 Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București, înființată în 1913 și subordonată Ministerului Industriei și

³⁹ Vezi Stelian Neagoe, *Viața universitară clujeană interbelică (Triumful rațiunii împotriva violenței)*, Vol. I și II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980; *Alma Mater Napocensis. Idealul universității moderne. Prelegeri inaugurale ale Universității din Cluj în perioada interbelică (1919 – 1940)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note - Vasile Pușcaș, Editura Centrului de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 1994.

⁴⁰ Vezi Traian Dumitrescu, Valeriu Mircea, *Istoricul Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj. Documente*, vol. 2 și 3 (pentru uz intern), București, 1984; Gheorghe Popescu, *Învățământul economic superior din Ardeal. 1920 – 2010*, Editura Imprimeria Ardealul, Cluj-Napoca, 2010.

⁴¹ Vezi Petre Țurlea, *Școala română din Franța*, Editura Academiei Române, București, 1994.

⁴² Vezi George Lăzărescu, *Școala română din Roma*, Editura Enciclopedică, București, 1996.

⁴³ Constantin C. Giurescu (coord.), *op.cit.*, p. 258-259, 266

⁴⁴ Art. 1 din *Legea pentru autonomia universitară*, publicată în Monitorul Oficial nr. 163 din 17 iulie 1931, partea I, p. 6106

Comerțului, va fi transferată la Ministerul Instrucțiunii Publice, recunoscându-i-se, astfel, statutul universitar⁴⁵.

Cu toate acestea, proporția de un student la 500 de locuitori, chiar dacă constituie un progres față de perioada anterioară, nu acoperea încă nevoile de cadre ale țării și nu răspundea dorinței tineretului de a-și completa cunoștințele⁴⁶. În anul academic⁴⁷ 1928 – 1929 erau înscriși la universitățile românești 31.154 studenți față de 2.283.211 tineri absolvenți de școală de stat, particulară sau confesională. Marea majoritate a studenților erau înmatriculați la facultățile de drept și litere – filozofie, puțini orientându-se către facultățile tehnice, îndeosebi către cele cu caracter agricol. Accesul în învățământul superior nu era la îndemâna tinerilor lipsiți de mijloace materiale, astfel că mulți dintre cei intrați în facultăți nu ajungeau să le termine. În același an universitar, 1928 – 1929, 8,2% dintre studenți ajungeau să susțină licența și doctoratul, existând 1 licențiat la 7020 locuitori⁴⁸. Înrăutățiri simțitoare ale situației învățământului se înregistrează, mai ales, în perioada crizei economice din anii 1929 – 1933, când numărul locurilor în cămine și cantine era cu totul insuficient, iar cursurile erau scumpe. La acestea se adaugă sistemul de taxe, numărul mic de burse, dar și lipsa unui loc de muncă, absolvenții îngroșând rândurile șomerilor⁴⁹.

În perioada interbelică, învățământul juridic universitar atinge dezvoltarea sa maximă, atât sub raportul numărului catedrelor, cât și sub acela al studenților și licențiaților. La Facultatea de Drept din București, de pildă, existau, în cursul anului universitar 1932 – 1933, nu mai puțin de 30 de catedre, toate având asistenți, iar unele și conferențieri. Numărul studenților acestei facultăți se ridica la 6.825, iar acela al licențiaților la 990, cel mai mare număr de absolvenți ai unei facultăți din țară, ținând cont că la Facultatea de Științe a aceeași universități, numărul de absolvenți era de 120. O situație similară, dar cu cifre mai reduse, este înregistrată la facultatea juridică a Universității din Iași, precum și la cea de la Cernăuți⁵⁰. La Universitatea din Cluj, Facultatea de Drept era frecventată de un număr de 1813 studenți, reprezentând 40,56% dintre cei înscriși în anul universitar 1932 – 1933 la facultățile clujene⁵¹.

Dintre profesorii cei mai de seamă ai științelor juridice putem aminti pe Nicolae Titulescu, titularul unei catedre de drept civil la Universitatea din

⁴⁵ Ion Vorovenici, *Istoria Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale (1913 – 1947)*, Editura ASE, București, 2010, p. 5

⁴⁶ Florin Diac, *O istorie a învățământului românesc modern. Volumul I. Secolul XVII-1944*, Editura Oscar Print, București, 2004, p. 275

⁴⁷ În documentele vremii era utilizat termenul „an școlar” pentru perioada de 10 luni pe an în care erau prevăzute activități didactice și examinări. Deoarece Academia de Drept din Oradea era o instituție de învățământ superior, considerăm adecvată utilizarea în cadrul tezei a termenului de an universitar sau an academic.

⁴⁸ G.G. Antonescu, Iosif I. Gabrea, *Organizarea învățământului*, Editura Institutului Pedagogic Român, București, 1933, p. 43-44

⁴⁹ Ștefan Pascu *Istoria României. Compendiu*. Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974, p. 424

⁵⁰ Constantin C. Giurescu (coord.), *op.cit.*, p. 328

⁵¹ Ovidiu Bozgan, *op.cit.*, p. 91

București, iar de la Iași pe profesorul Matei Cantacuzino. Cel dintâi jurist a fost dublat de un mare orator și patriot, gânditor și om politic de factură mondială, protagonist al păcii și securității colective, cel de-al doilea, autorul unui tratat de drept civil, a fost cunoscut ca eminent civilist. Alături de aceștia, activitate științifică importantă desfășoară și alte personalități ale facultăților juridice românești. Astfel, alături de bucureștenii Vintilă Dongoroz - penalist, Anibal Teodorescu – specialist în drept administrativ, Ioan Peretz, George Fotino și Andrei Rădulescu – toți specialiști în vechiul drept românesc, stau Eugen Heroveanu – procedură civilă și Vespasian V. Pella – drept penal, de la Iași, precum și clujenii Camil Negrea – drept civil, Victor Onișor – autorul unui tratat de drept administrativ și Iorgu Radu – drept internațional privat⁵².

A cincea facultate juridică din România a funcționat la Oradea, având un statut special până în 24 august 1934 când, printr-un Decret Regal, va fi contopită cu Facultatea de Drept clujeană. Înființată la 17 iunie 1788, facultatea a făcut parte din cea mai „veche instituție publică de cultură academică dintr-o vastă regiune a răsăritului Europei”⁵³. Nașterea Academiei Regale din Oradea face parte dintr-o strategie bine gândită și pusă în practică de împărăteasa Maria Tereza, în cadrul politicii sale de formare a cadrelor pentru administrație, care se voia a fi cât mai eficace și de promovare a elementelor ce ar putea asigura coeziunea unui imperiu puternic. În acest context, instituția din Oradea, înființată prin Ordinul Consiliului Locumtenențial Regal, nr. 5482 din 30 octombrie 1777, primește sub jurisdicție 14 județe⁵⁴. Activitatea didactică, începe în noiembrie 1780 numai cu Facultatea de Filozofie, urmând ca din 1788, guvernul austriac să extindă „cadrele acestei Academii prin adăugarea a doi ani de facultate juridică”⁵⁵.

În evoluția de peste două secole a instituției, cercetătorii istoriei învățământului din România, identifică 5 etape, patru sub guvernare austriacă, respectiv austro-ungară și una românească. Astfel, se disting⁵⁶:

1. Epoca „Ratio Educationis” (1780 – 1848), în care Academia a fost condusă de un „Director suprem” de regiune⁵⁷, o personalitate „dintre cele mai cu vază din Ungaria”, iar de afacerile speciale se ocupa un subdirector. Limba de predare era latina, trecându-se la cea maghiară până în 1848. În următorii doi ani, din cauza revoluției din 1848, la Academie nu s-au ținut cursuri. Tot din timpul revoluției de la 1848 datează prima cerere de constituire la Oradea a unei universități, prin înființarea unei „facultăți de litere complete, care alipindu-se celei juridice existente, să alcătuiască o Universitate”⁵⁸;

⁵² Constantin C. Giurescu (coord.), *op.cit.*, p. 329

⁵³ *Buletinul Academiei de Drept din Oradea. 1918/19 – 1927/28*, Tipografia și Librăria Românească S.A. Oradea, Oradea, 1928 (în continuare *Buletinul ...*), p. 3

⁵⁴ Ovidiu Bozgan, *op.cit.*, p.79

⁵⁵ *Buletinul ...*, p. 3

⁵⁶ Dorel Moțiu, Augustin Țărău, *op.cit.*, p. 39

⁵⁷ Ungaria avea în această perioadă, pentru zona de est, 4 regiuni: Oradea, Presburg, Kașau și Agram. Vezi *Buletinul...*, p. 3

⁵⁸ *Buletinul ...*, p. 3-4

2. Epoca „Bach” (1850 – 1861), este perioada în care cele două secțiuni ale Academiei se separă, rămânând numai Facultatea de Drept, cu cursuri de 3 ani. Instituția va purta numele de Academia de Drept Cesaro - Regească (Crăiască)⁵⁹ și va avea de aici înainte un Director propriu⁶⁰. Limba de predare este germana, din programa școlară fiind scoase disciplinele politice și introduse materii noi, cum ar fi dreptul austriac și istoria Austriei⁶¹.

3. Epoca „provizoratului maghiar” (1861 – 1867) caracterizată de reintroducerea limbii maghiare ca în majoritatea instituțiilor de învățământ superior din Ungaria, Slovacia și Transilvania, precum și a disciplinelor eliminate anterior, reformarea sistemului de admitere și părăsirea instituției de către profesorii austrieci⁶²;

4. Epoca „constituțională” (1867 – 1918) este perioada în care în viața Academiei au loc o serie de schimbări de mare importanță. Astfel prin decretul regal din 4 mai 1871, Academia este transformată în „facultate completă de drept și științe de stat, cu patru ani de curs, excluzându-li-se numai atribuțiunea de a acorda titlul de doctor și aceea de a abilita docenți”, diploma acordată fiind echivalentă cu cea a celorlalte facultăți de drept atașate celor două universități din Ungaria⁶³. Corpul profesoral este recrutat conform dispozițiilor *Legii a XIX-a din anul 1872 pentru înființarea și organizarea Universității din Cluj*. Regulamentul din 1874 aduce o nouă organizare a studiilor, prin existența a opt catedre și o „bifurcare” a specializărilor începând cu anul al III, în științe juridice (jurisprudența) și științe de stat (economico-politice). În funcție de felul examenului de stat, care era echivalentul examenului de licență din universitățile românești și era stabilit în funcție de specializarea aleasă, studenții puteau să intre în magistratură sau să ocupe o funcție administrativă. Tot în anul 1874, la 2 decembrie, a avut loc inaugurarea solemnă a noului sediu al Academiei, actuala clădire a Colegiului Național Mihai Eminescu. Anul 1911 aduce pentru Academie o nouă etapă de dezvoltare, prin înființarea a încă două catedre, cea de filozofie și cea de istorie universală, precum și prin stabilirea „instituției decanului”, funcție în care a fost ales profesorul Hoványi Gyula⁶⁴.

5. Epoca românească a Academiei (1919 – 1934) începe odată cu preluarea instituției de către Consiliul Dirigent pentru Transilvania, Banat și Ținuturile Ungurene locuite de români, imediat după intrarea Armatei Române în Oradea, la 20 aprilie 1919, viața academică fiind influențată de transformările politice, economice și sociale prin care trecea România interbelică.

⁵⁹ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, p. 134

⁶⁰ *Buletinul ...*, p. 4

⁶¹ Estrela D. Bădescu, “O importantă tipăritură despre Academia de Drept din Oradea (în deceniul interbelic)”, (în continuare „O importantă tipăritură ...”), în *Cele Trei Crișuri*, Seria a III-a, nr. 5-6, Editura Anotimp S.A., Oradea, 2001, p. 28

⁶² Dorel Moțiu, Augustin Țărău, *op. cit.*, p. 39

⁶³ Cornel Sigmirean, *op. cit.*, p. 135

⁶⁴ Estrela D. Bădescu, „O importantă tipăritură ...”, p. 28.

I.1. Tranziția de la autoritățile maghiare la cele românești (1919-1921)

Trecerea către un sistem de învățăământ unificat în întreg teritoriul României Mari a fost încredințată câtorva tipuri de instituții. Pentru Transilvania, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a înființat Marele Sfat Național Român, un organism cu 250 de membri, care la rândul său a numit la 2 decembrie 1918 un Consiliu Dirigent⁶⁵. Organism politico – administrativ provizoriu, cu valențe specifice unui guvern provincial și largi atribuții în conducerea afacerilor interne ale Transilvaniei, Consiliul Dirigent avea misiunea să vegheze asupra ordinii și punerii în aplicare a hotărârilor de la Alba Iulia. Cei 15 membri ai săi, reprezentanți de seamă ai românilor, erau cunoscuți și apreciați luptători pentru drepturile naționale ale acestora. Supunându-se Bucureștiului doar în probleme militare și de politică externă, căi ferate și în alte câteva domenii de jurisdicție națională, Consiliul Dirigent era investit cu puteri legislative și executive pentru domeniile care nu trecuseră sub autoritatea nemijlocită a guvernului. Unul dintre cele 12 compartimente ale acestui organism, era destinat Cultelor și Instrucțiunii Publice, Resort (minister – n.n.) considerat important pentru instituirea vieții de stat românești și implicit a administrației românești⁶⁶, având sarcina de a organiza învățăământul de stat românesc, și nu numai, de toate gradele, din întreaga Transilvanie.

Luând sub autoritatea sa noul teritoriu, Consiliul Dirigent a încredințat lui Aurel Lazăr, șeful Resortului de Justiție, sarcina de a prelua conducerea vieții publice în Oradea și Bihor. Era înputernicit să numească, să destituie sau să confirme în funcție pe toți funcționarii orașului, respectiv ai județului, să impună limba română și denumirile românești în administrație și justiție. Obiectivul său, după cum a declarat la sosirea în Oradea, în 24 aprilie 1919, era să instituie în Bihor „stăpânire românească la toate oficiile”, ceea ce însemna că în funcțiile cheie, care reprezentau statul român, trebuiau să fie așezați „pe cât este cu putință”, români, putând rămâne în funcție „și slujbașii de altă nație”, cu condiția „să fie oameni cum se cade” și „să depună jurământ de credință” Regelui României. În comunicatul emis, Aurel Lazăr precizează mai întâi că vor rămâne în vigoare, până la noi reglementări, toate legile, ordinele și ordonanțele existente și că se vor extinde, în aceste ținuturi, toate ordonanțele date de Consiliul Dirigent. Limba română este declarată limbă oficială, dar cetățenii au dreptul să-și folosească limba maternă atât în scris, cât și verbal⁶⁷.

În aceeași perioadă s-a trecut la preluarea instituțiilor de învățăământ de stat, pentru Academia de Drept din Oradea profesorul Hoványi Gyula, director al instituției sub administrația maghiară, fiind însărcinat, în continuare, să „gireze

⁶⁵ Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare 1919 – 1930*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 56 – 57, 160 - 163

⁶⁶ ***, *Istoria României...*, p. 701 - 718

⁶⁷ Ion Zăine, *op.cit.*, p. 16-18

actele decanatului”⁶⁸. Declararea acesteia drept instituție de stat românească s-a făcut abia în 23 septembrie 1919 prin ordinul Consiliului Dirigent numărul 11.334⁶⁹. Decalajul de 5 luni dintre cele două evenimente s-a datorat repetatelor cereri ale Episcopiei Romano – Catolice din Oradea de revendicare a Academiei. Memoriile adresate Prefectului județului, și prin acesta Consiliul Dirigent, din 14 iulie și 19 septembrie, se bazează pe consemnarea, în cartea funciară, a instituției, pe numele *Fondului de studii*, de origine ecleziastică. Argumentul este considerat de către Consiliul Dirigent drept neconvingător pentru susținerea dreptului de proprietate, organismul administrativ constatând că de-a lungul existenței sale, școala superioară a depins ca activitate didactică exclusiv de guvernul, respectiv de regele ungar. Nepunând la îndoială vreun drept al Episcopatului Romano – Catolic, Consiliul a amânat decizia, solicitând ca documentele prezentate să „pună mai bine în evidență, revendicarea Episcopiei, iar dacă se dovedește a fi îndreptățită”, să fie respectată. De fapt, localul a fost construit pe terenul *Fondului de studii* care era un fond public. Terenul avea aproape 6800 mp (peste un jugăr cadastral sau 1879 stânjeni pătrați), o parte din el (un teren viran și o clădire) fiind întrebuințată de Ordinul Premonstratenzilor.

Costurile ridicării edificiului Academiei au fost acoperite din sumele obținute din vânzarea vechiului local către comunitate și din *Fondul de studii*⁷⁰. Încercarea Bisericii Romano – Catolice de a transforma școala superioară orădeană într-o instituție confesională, „pentru a-și rezerva astfel o înaltă școală minoritară”⁷¹, a eșuat. Punerea la dispoziția Consiliului Dirigent a documentelor juridice și istorice, existente în arhiva Academiei, care au dovedit apartenența acesteia, anterior anului 1918, la statul maghiar a pus capăt disputelor locale. Prin urmare, în 5 noiembrie 1919, Consiliul Dirigent emite un alt ordin, care-l întărește pe cel din septembrie, prin care instituția „este trecută statului român și regelui român care o susțin în noua organizare conform noii ordini”⁷².

Prin același ordin al Consiliului Dirigent din 5 noiembrie, profesorul Hoványi Gyula este numit „director al Academiei pentru anul școlar 1919-1920, cu drepturi de decan”, iar dr. Aurelian Magier⁷³ secretar al acestei instituții. Pentru acoperirea treburilor urgente ale Academiei, Consiliul Dirigent alocă suma de 100.000 de coroane care „putea fi folosită și pentru a da avansuri la profesori, până

⁶⁸ Alți funcționarii publici importanți numiți de trimisul Consiliului Dirigent au fost: Gavril Maroș – numit director la Finanțe, Ioan Comănicu – șeful Serviciului silvic, Nicolae Popovici – șeful Serviciului sanitar al județului, iar V. Maior, T. Iluța și D. Bodor, medici ai orașului, vezi *Buletinul...*, p. 7 și Ion Zănea, *op.cit.*, p. 16 – 17

⁶⁹ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 44

⁷⁰ *Buletinul ...*, p. 5-6

⁷¹ *Memoriu...*, p. 4

⁷² A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 44

⁷³ Născut în 1891 la Săturău în județul Arad, a urmat teologia și doctoratul la Cernăuți, apoi Facultatea de Litere la Budapesta, ajungând să vorbească fluent germana, franceza, maghiara și engleza. Adus la Oradea, în 1917, ca secretar și conducător al Secției Administrative a Consistoriului, a devenit principalul colaborator al lui Roman Ciorogariu. În 1918, Aurelian Magier a fost hirotonisit diacon, iar în 1922 preot. Vezi Elisaveta Roșu, *Roman Ciorogariu (1852 – 1936). Repere istorice*, Editura Arca, Oradea, 2007, p. 237.

la plata regulată a acestora”⁷⁴.

Organizarea activității Academiei în perioada 1919 -1921 este reglementată de Ordinul emis de Resortul Cultelor și Instrucțiunii Publice din 9 octombrie 1919. Astfel programa de studii este cea a Facultății de Drept din cadrul Universității din Cluj, care cuprindea și modificările impuse de noua stare de drept. Numărul de ore ce trebuiau „ascultate” de studenți săptămânal era tot de 20, cel prevăzut în regulamentele din perioada anterioară. Limba de predare a rămas, cu aprobarea Consiliului Dirigent, maghiara⁷⁵, necesitatea menținerii acesteia fiind evidentă, deoarece studenții anilor II, III și IV urmaseră, anterior, cursurile Academiei în această limbă. Măsura a fost benefică în special pentru cei din anii terminali, care nu mai erau nevoiți să dea examene într-o limbă diferită față de cea în care au studiat.

În toate celelalte aspecte legate de organizare a activității Academiei se aplica Regulamentul din 1874, cu modificările și completările aduse de Ministerul Instrucțiunii Publice și al Culturii Maghiar în 1883, 1889 și 1901. Ultima modificare, cea din 5 octombrie 1911, a avut drept rezultat un regulament comun, „aplicat tuturor instituțiilor de predare a științelor juridice și de stat – adică atât facultăților juridice izolate, Academii, cât și celor anexate la Universități”⁷⁶. Conform acestor reglementări, durata studiilor în științele juridice și de stat era de 4 ani, după fiecare an fiind prevăzute 3 examene fundamentale. La jumătatea perioadei de școlarizare, din al III-lea an, „studenții în drept au toată libertatea, să poată asculta ori științele de jurisprudență, ori științele de stat”⁷⁷.

Anul universitar era împărțit în două semestre, primul din octombrie până în februarie, al doilea din martie până la finalul lunii iunie, iar pentru examenele fundamentale erau prevăzute trei sesiuni: 1 - 25 iunie, 1 - 15 septembrie și 5 - 15 ianuarie⁷⁸. Pentru finalizarea studiilor trebuiau susținute „încă două examene de stat, împărțite în: științe de drept și științe de stat (sau economico – politice)”, organizate anual în cadrul instituției unde studentul a terminat cursurile. Pentru cele două probe sunt stabilite reguli de prezentare a candidaților și modalitatea de acordare a notelor, precum și componența comisiei de verificare a cunoștințelor. Examenele de stat aveau același statut cu cele de licență de la facultățile juridice din Vechiul Regat, astfel încât, după absolvire, studenții orădeni „puteau să intre în magistratură sau să ocupe funcții administrative”⁷⁹.

După promovarea examenelor fundamentale și frecventarea cursurilor din anul IV, studenții primeau un certificat de absolvire, *Absolutoriul*, care le dădea dreptul licențiaților să-și continue studiile. Cum școala superioară orădeană nu organiza cursuri de doctorat, majoritatea absolvenților săi își continuau educația profesională la alte centre universitare românești sau europene. Completările la

⁷⁴ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 39

⁷⁵ *Ibidem*, f. 20

⁷⁶ Arhivele Naționale – Serviciul Județean Cluj (în continuare A.N. – S.J.Cj), *fond Facultatea de Drept Oradea*, dos 76, f. 32

⁷⁷ *Ibidem*, f. 29

⁷⁸ *Ibidem*, f. 34

⁷⁹ *Ibidem*, f. 30 - 31

Regulament din 1911, permiteau ca Absolutoriul să fie obținut după susținerea la timp a examenelor fundamentale sau după ce studentul a ascultat 8 semestre toate orele prevăzute în programă, permițând astfel o mai mare mobilitate a acestora⁸⁰.

Recrutarea cadrelor didactice era reglementată de *Legea XIX din 1872 de înființare și organizare provizorie a Universității din Cluj*, care prevedea ca „profesorii titulari, definitivi și provizorii inamovibili, dar definitivați după stagiul”, să fie numiți la propunerea Ministerului Instrucțiunii Publice Maghiar prin decret regal, iar „profesorii agregați, asistenți și lectori”, numai de Minister. În primii ani ai secolului al XX-lea, numirile de profesori la Academie au fost făcute numai de Ministerul de resort ungar la propunerea Academiei, pentru funcția de profesor agregat fiind admise numai acele persoane pe care instituția „îi declară apți pentru a predă sau și-au probat în public calificarea prin merite câștigate pe terenul științei”⁸¹.

Problemele organizatorice cu care se confrunta Facultatea de Drept de la Cluj în toamna anului 1919 au influențat și începutul anului universitar 1919 – 1920 la Oradea, Regulamentul de funcționare al instituției neputând fi respectat. Astfel, semestrul I al anului școlar a debutat în 15 noiembrie, cu o lună și jumătate mai târziu decât era prevăzut, ceea ce a redus numărul de ore/disciplină, afectând pregătirea studenților pentru examene. Pentru a crea un cadru cât mai normal de desfășurare a activităților didactice, conducerea Academiei a organizat pentru cursurile mari, ca cel de drept administrativ, un „repetitor de curs” și a repartizat disciplinele nu pe an de studiu, cum era prevăzut în Regulament, ci pe două semestre⁸². Soluțiile puse în practică au facilitat studenților ascultarea numărului de ore impus pentru prezentarea la examenele fundamentale de an, în ciuda faptului că data încheierii semestrului I și cea a începerii semestrului II pentru anul școlar 1919 – 1920 nu era stabilită încă de către conducerea universității clujene. În cele din urmă, datorită demersurilor adresate Secretariatului General pentru Învățământ de la Cluj și direct Facultății de Drept, Academia a primit aprobarea pentru încheierea activităților didactice prevăzute pentru semestrul I și începerea semestrului al II-lea la 1 martie 1920⁸³.

Pe baza Regulamentului din 1911 și a Legii XIX din 1872, în momentul preluării de către autoritățile române, la Academia de Drept din Oradea funcționau următoarele catedre⁸⁴ ocupate de profesori titulari: drept roman, drept penal, procedură penală, filozofia dreptului, economie politică, finanțe și statistică, drept civil, drept civil austriac, procedură civilă, drept comercial și cambial, drept administrativ, istoria dreptului, drept bisericesc, drept constituțional, enciclopedia dreptului și politica. Pe lângă acestea se mai predau dreptul internațional public și privat, drept minier, contabilitatea de stat, medicina legală, igiena publică, istoria

⁸⁰ *Ibidem*, f. 34

⁸¹ *Ibidem*, f. 31

⁸² *Ibidem*, f. 53, 78-79

⁸³ *Ibidem*, f. 99

⁸⁴ Conform legislației, catedra universitară echivala cu un post didactic în învățământul superior. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos 76, f. 32. și ***, *Antologia legilor învățământului din România* (în continuare *Antologia...*), Editura Institutului de Științe ale Educației, București, 2006, p. 173

civilizației, etica și istoria universală⁸⁵. La 1 noiembrie 1919 printr-o adresă semnată de prodecanul Facultății de Drept din Cluj, sunt înaintate conducerii Academiei modificările programei de studii. Astfel, cursul de drept constituțional maghiar este înlocuit cu cel român, cel de istoria dreptului ungar cu istoria dreptului român, iar dreptul civil ungar și cel austriac sunt unificate într-o catedră⁸⁶. Pe parcursul anului școlar 1919-1920, cele 16 catedre au fost acoperite de către patru cadre titulare, rămase după depunerea jurământului⁸⁷, dar mai ales de profesori suplinitori. Ca și în cazul Universității din Cluj, corpul profesoral a fost completat cu profesioniști aleși dintre juriștii ardeleni, buni cunoscători ai legislației locale, distinși absolvenți și doctori ai facultăților de drept din Budapesta și Cluj⁸⁸. Personalul Academiei este completat de la 1 septembrie 1921 cu Cornel Ferșigan și Leontin Domocoș, studenți ai Academiei, primul numit în funcția de bibliotecar, iar al doilea copist în cadrul Decanatului, făcându-se demersurile și pentru înființarea unui post de secretar – ajutor⁸⁹.

Odată cu deschiderea lucrărilor Parlamentului constituit în urma alegerilor de la începutul lunii noiembrie 1919, Marele Sfat Național Român și-a încetat existența, iar Consiliul Dirigent a fost menținut până la elaborarea Decretului – Lege 1462 din 2 aprilie 1920. Atribuțiile pe care le-a avut, după desființare, au trecut în competența Comisiei Centrale de Unificare din subordinea guvernului⁹⁰. Între timp, în noiembrie 1919 și apoi în 4 februarie 1920, Consiliul Dirigent a hotărât întocmirea unui proiect de lege de încetare a activității sale, care ar fi urmat să fie dezbătut în Parlamentul țării, începând și pregătirile pentru transferarea gestiunii domeniilor pe care le coordona departamentelor corespunzătoare centrale⁹¹. În acest context, conducerea Academiei înaintează în 13 martie 1920 un raport amănunțit, însoțit de 42 de documente doveditoare, asupra activității desfășurate până în acel moment, precum și justificarea modului în care a fost cheltuită suma de 100.000 coroane repartizată instituției. Printre anexe, se regăsesc registrul de casă, condus încă în limba maghiară, și cele două noi sigilii ale instituției, confecționate corespunzător normelor date de comandamentul militar din localitate⁹².

⁸⁵ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos 76, f. 37

⁸⁶ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 32

⁸⁷ Din cele 16 cadre didactice titulare ale Academiei, dr. Horvath Eugen, dr. Sigmond Andor, dr. Kocsán János și Hovanyi Gyula au depus jurământul de fidelitate față de autoritățile românești. Vezi A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 562/1919-1920, f.39.

⁸⁸ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919 - 1920, f. 130

⁸⁹ Aparatul administrativ al universităților de la începutul secolului al XIX-lea se reducea la câțiva portari, secretari și unul sau doi bibliotecari. Pe măsură ce disciplinele științifice s-au extins ca număr, și personalul administrativ a fost completat cu asistenți de laborator, de bibliotecar, de secretar, copişti și contabili. Vezi Paul Gerbod, „Resources and management” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004, p. 108 și A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 27, f. 6.

⁹⁰ ***, *Istoria României...*, p. 733

⁹¹ *Ibidem*, p. 732

⁹² A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 562, f 216 - 217

Când guvernul Averescu a dizolvat Consiliul Dirigent la 2 aprilie 1920⁹³, evenimentele cu privire la înlocuirea acestui organism se vor desfășura în ritm alert. Astfel, la 3 aprilie 1920, Regele semna Decretul – Lege de instituire a Comisiei Centrale pentru Unificarea și Descărcarea Serviciilor, iar în 9 aprilie este aprobat Regulamentul cu privire la funcționarea acesteia. Conform acestui act, serviciile publice din Transilvania treceau sub conducerea directă a guvernului, iar pentru lucrările curente de unificare și descărcare, se instituia câte o Comisie Regională. Cea de la Cluj era formată din 9 Secretari generali și 9 delegați ai guvernului, având în frunte un președinte. Atribuțiile acestora erau în așa fel stabilite, încât activitatea lor trebuia să ducă la transpunerea serviciilor publice din Transilvania în cadrul și sub controlul departamentelor centrale. Pentru învățământul din Transilvania, Secretariatul General trebuia să conlucreze strâns cu ministerul de resort din guvernul central, prin decizia din 15 mai 1920 primind și prerogative administrative în acest domeniu⁹⁴. După dizolvarea Consiliului Dirigent și înființarea Secretariatului General de la Cluj, una dintre primele măsuri luate de ministrul Instrucțiunii Publice, P.P. Negulescu, a fost aceea de a permite absolvenților școlilor comerciale superioare și a celor proveniți din școlilor normale să urmeze cursurile unei facultăți juridice, ca studenți ordinari, cu susținerea unui examen de limba latină până la finele anului I⁹⁵. Comisia de examinare trebuia să fie formată din decanul facultății, titularul catedrei de drept roman și un profesor de limba latină de la Facultatea de Litere. În cazul Academiei de Drept, s-a făcut o derogare, al treilea membru putând fi un profesor de limba latină de la cursul superior al liceului din localitate.

A doua parte a anului 1920 și prima jumătate a anului 1921 este marcată de lupta conducerii Academiei de a nu ceda părți din clădirea în care instituția își desfășura activitatea, făcându-se demersuri susținute pentru repararea ei. Este consemnată solicitarea de a pune la dispoziția Directorului Casei Județene, etajul al II-lea al Academiei pentru amenajarea Școlii Normale de Băieți și dorința Consiliul Orășenesc de a rechiziționa o parte din localul Academiei în ideea înființării unui laborator pentru școală. Acestor solicitări decanul instituției le răspunde printr-o adresă în care își refuză cedarea sălilor, aducând argumente în favoarea păstrării integrale a imobilului. Astfel, la parterul clădirii era amenajată Biblioteca „cea prețioasă” și două săli profesoriale, la etajul I Cancelaria Decanului și o sală pentru examene, încăperile de la etajul al II-lea erau destinate activităților didactice pentru anul III și IV și cercului studențesc servind, la nevoie, și pentru organizarea serbărilor culturale. În anul academic 1919 – 1920, datorită funcționării spitalului militar în incinta Academiei, clădirea a avut de suferit. Starea de totală ruină în care se găseau sălile de curs imediat după război a făcut ca, în acest an universitar, „să se țină cursuri doar în cele două săli profesoriale de la parter, respectiv în sălile destinate Cancelariei Decanului”, conducerea instituției solicitând autorităților suma de 300.000 de coroane pentru repararea spațiilor de studiu. În același timp, decanul

⁹³ Irina Livezeanu, *op.cit.*, p. 160-163

⁹⁴ Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918 – 1920)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 301-302

⁹⁵ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 215-216

înaintează o adresă forului superior de la Cluj prin care, subliniind importanța culturală a Academiei pentru comunitatea locală, cere să se „intervină” pe lângă Secretariatul General al Ministerului de Interne, pentru ca, la rândul său, „să recomande Consiliului Orășenesc să renunțe la orice intenție de a mai rechiziționa spațiul școlii”. În finalul documentului se exprima convingerea că nu va mai exista „nicio sală neutilizată, după terminarea reparațiilor, mai ales că numărul studenților era în creștere”⁹⁶.

Valoarea totală a Bibliotecii este una însemnată, colecțiile de carte de până în 1920 fiind estimate la 77.007 coroane austriece de aur și 33 de filieri, importanța lor istorică și științifică fiind cu mult mai mare decât cea de inventar. Bazele Bibliotecii s-au pus cu ajutorul *fondului studiilor*, apoi prin achiziții din sume alocate de la buget și taxe de bibliotecă, la care s-au adăugat o serie de donații. Printre profesorii consemnați de documentele vremii, că au donat un număr mare de volume, în epoca maghiară a Academiei, regăsim și numele lui Hoványi Gyula⁹⁷.

Se aflau aici „cărți rare, cum ar fi cele câteva ediții din secolul al XVII-lea, ale operelor lui Grotius și Hobbes, ediții originale din operele lui Christian Thomasius, Wolff, Kant etc., iar autorii clasici ai disciplinelor juridice sunt admirabil reprezentanți. Un raion bogat cuprinde scrieri de filozofie juridică, filozofie pură, istoria civilizației, drept roman, civil, penal, public etc., apoi economie și politică”⁹⁸. În afara publicațiilor oficiale redactate în limba maghiară, majoritatea volumelor sunt în limbile germană, franceză, engleză, română și italiană. Achizițiile au continuat și după 1918, la periodicele bibliotecii adăugându-se revista *Cele Trei Crișuri*, pentru care decanul Academiei comandă întreaga colecție și solicită un abonament⁹⁹.

Anul universitar 1920 – 1921 a început cu intrarea în vigoare a noului Regulament al Academiei, aprobat de către Secretariatul General de la Cluj. Elaborat pe baza Regulamentului Facultății de Drept clujene, acesta prevedea desfășurarea activităților didactice și de verificare a cunoștințelor numai în limba română, din acest moment viața academică intrând într-o stare de normalitate în deplină concordanță cu statutul de instituție românească de învățământ pe care îl dobândise școala superioară orădeană după naționalizarea sa.

I.2. Academia de Drept din Oradea în perioada consolidării statului național unitar român (1921 – 1928)

Deceniul consolidării cuprinde efortul de refacere și dezvoltare economică, de elaborare a legislației general – democratice, a legislației speciale de unificare, politica aplicată în toate domeniile și, evident, rezultatele înregistrate în aceste

⁹⁶ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 24, f. 5

⁹⁷ *Buletinul ...*, p. 43

⁹⁸ *Ibidem*, p. 43 - 45

⁹⁹ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919 - 1920, f. 252

domenii, în continuitatea și accelerarea procesului de modernizare a societății românești¹⁰⁰. Mutațiile survenite în baza economică și structura socială și-au găsit expresie pe plan politic în activitatea partidelor, Parlamentului și guvernelor, care, la rândul lor, au influențat evoluția economiei și viața socială¹⁰¹. În perioada la care ne referim, viața politică a fost dominată de un singur partid – Liberalii. Aceștia au deținut puterea pe perioade lungi, în special între 1922 – 1926, fiind ghidat de ideea de progres, obținut nu prin violență și salturi bruște, ci printr-o activitate treptată, organizată, bazându-se pe proprietatea privată, armonia socială, democrație și conștiință națională. Cea mai importantă formațiune politică a opoziție ia ființă în 1926, când conducătorii Partidului Țărănesc și cei ai Partidului Național au surmontat în final, diferențele ideologice și politice și au format un singur partid, Partidul Național Țărănesc¹⁰².

În acest context politic, suspendarea din partea Ministerului Instrucțiunii a aplicării Regulamentului Facultății de Drept din Cluj, începând cu data de 2 ianuarie 1921, a determinat conducerea Academiei să elaboreze un set de dispoziții tranzitorii în conformitate cu reglementările *Legii asupra învățământului superior și secundar* din 1912¹⁰³. Acestea au fost aprobate în ședințele din 30 septembrie și 1 octombrie 1921 ale Consiliului Profesoral și stabileau durata cursurilor Facultății de Drept la 4 ani. Prin același document, programa academică este completată cu discipline ca: Dreptul civil local, Dreptul comercial local, Politică socială, renunțându-se la o serie de conferințe precum Dreptul minier, Contabilitatea de stat, Medicina legală, Higiена publică, Istoria civilizației, Etica și Istoria universală. Numărul de ore pe săptămână pe care trebuia să le audieze un student scade la 18,5, modificându-se și numărul de ore alocat unei materii. Examenele fundamentale se vor susține în aceleași perioade, aplicându-se în caz de diferență între Regulamentul din 1911 și cel din 1921 „dispozițiile cele mai favorabile pentru studenți”. Același document menționează dreptul Academiei de a acorda diploma de doctor în drept și cea de doctor în științe politice. Conform aceleași legi, pentru obținerea titlului de doctor sunt prevăzute 13 examene

¹⁰⁰ I. Agrigoroaiei, „Modernizarea societății românești în perioada interbelică”, în *Xenopoliana*, VI, nr. 1-2, 1998 Fundația Academică „A.D.Xenopol”, Iași, p.39

¹⁰¹ Ioan Scurtu, *Viața politică din România 1918 – 1944*, Editura Albatros, București, 1982, p. 40. Vezi și Idem, *Viața politică din România de la Marea Unire din 1918 la revoluția de eliberare socială și națională din august 1944*, Editura Albatros, București, 1982; Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918 – 1948)*, București, Editura Paideia, 1999; Ioan Scurtu, *Istoria românilor. România întregită (1918 – 1940)*, Vol. 8, Editura Enciclopedică, București, 2001.

¹⁰² Mihai Bărbulescu, Denis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *op.cit.*, p. 352 – 359

¹⁰³ Este vorba despre art. 68 din lege, care prevedea că regulamentele fiecărei facultăți se vor elabora de către o comisie compusă din profesorii acelei facultăți. Prin regulamente se stabileau care sunt titlurile cu care se pot înscrie studenții și audienții; cursurile, conferințele precum și examenele necesare pentru obținerea diplomei universitare. Numărul anilor de studiu nu trebuia să fie mai mic de trei pentru licență și 5 pentru doctorat. Pentru a dobândi titlul de doctor în drept fiecare candidat trebuia să aprofundeze o specialitate, menționată și în diploma acordată. Pentru aceasta trebuia să urmeze cel puțin două cursuri speciale pentru doctorat, în afara celor generale. Vezi ***, *Antologia ...*, p. 173.

repartizate în trei „riguroase”¹⁰⁴.

Pe fondul discuțiilor, de la nivel național, pe marginea *Proiectului de Lege generală de reformă a învățământului elaborat* de P. P. Negulescu¹⁰⁵, dispozițiile tranzitorii nu s-au aplicat, anul universitar 1921 – 1922 începând cu elaborarea unui nou Regulament al Academiei de Drept din Oradea, aprobat de Ministerul Instrucțiunii Publice prin ordinul numărul 93641 din 12 octombrie 1921. Din acest regulament sunt eliminate toate referirile la examenul de doctorat, facultatea decernând doar titlul academic de licențiat în drept. Cursurile Facultății de drept sunt reduse la trei ani, materiile care fac obiectul cursurilor de licență fiind: Dreptul roman, Dreptul civil, Dreptul comercial, Dreptul penal, Dreptul constituțional, Dreptul administrativ, Dreptul bisericesc, Procedura civilă, Procedura penală, Dreptul internațional, Finanțele și statistica, Economia politică, Istoria dreptului, Sociologia și filosofia dreptului. Pe lângă aceste materii studenții erau obligați ca în timpul celor trei ani să urmeze și cursurile de Medicină legală, fără a susține examen la această disciplină. Pentru fiecare an de licență era prevăzut, la finele anului, câte un examen fundamental susținut în sesiunile iunie, septembrie și februarie. Pentru a obține diploma, studentul trebuia să treacă cu succes examinarea finală la următoarele materii: Drept civil, Drept comercial, Drept penal, Drept administrativ și Dreptul constituțional. Candidatul care a trecut examenele fundamentale și de licență, obținând distincție cu unanimitate de voturi, era proclamat licențiat în drept „cum laude”, distincție inclusă și pe diploma de licență. Conferirea titlului de licențiat se va face într-o ședință plenară la care vor lua parte toți profesorii facultății și la care vor fi invitați toți studenții. Sunt prevăzute și dispoziții tranzitorii pentru studenții care au studiat conform vechiului regulament¹⁰⁶.

Tot în toamna anului 1921 se fac și primele numiri de profesori titulari de către Ministerul Instrucțiunii Publice, în persoana profesorilor Bogdan Ionescu și Lazăr Iacob, prin Decretele Regale nr. 2716 din 30 iunie 1921, respectiv 4286 din 26 octombrie 1921¹⁰⁷. Împreună cu ceilalți doi titulari, Hovány Gyula și Sigmond Andor, se formează un nou Consiliu al Academiei, primul decan ales fiind

¹⁰⁴ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos 76, f. 18-21

¹⁰⁵ Ministru al Instrucțiunii în perioada 13 martie 1920 – 17 decembrie 1921. La baza proiectului stătea ideea că școala este „un factor ce contribuie la reunificarea sufletească a poporului, la dezvoltarea tuturor puterilor creatoare ale generațiilor tinere”, ceea ce pentru învățământul superior presupune „să facă din studenți puteri productive”, ca „specialiști capabili să privească lucrurile nu numai izolat ci și în legăturile dintre ele”, luptând contra specializării înguste, care duce la un fel de „antagonism profesional”, prin cursuri de cultură generală organizate în toate facultățile, după modelul universității germane. La această dată erau acumulate numeroase concluzii ale etapei postbelice, legea preluând multe din normele de organizare a Universității din Cluj, printre care cele referitoare la înființarea căminelor studențești și cele privind funcționarea institutelor pedagogice. Totuși, ele nu rezolvau problema unității învățământului superior din România. Vezi Florin Diac, *op.cit.*, p. 254 și Gabriela C. Cristea, *op.cit.*, p. 245 – 247.

¹⁰⁶ *Buletinul...*, p. 21

¹⁰⁷ *Ibidem* p. 21-22

profesorul Hovány¹⁰⁸. Academia mai avea prevăzute în *Statul despre personalul didactic și administrativ* câte un post de secretar, ajutor - secretar, bibliotecar - arhivar, copist, curier și servitor. Funcția de secretar al Academiei era în continuare deținută de dr. Aurelian Magier, ajutat de Augustin Pop, fost învățător în Oradea și angajat cu aprobarea Direcției pentru Învățământul Superior nr. 29061/1921. Postul de bibliotecar și arhivar era deținut de Cornel Ferșigan, cel de copist de Cornel Moga, funcția de curier o îndeplinea Keslesz Ștefan, iar cea de servitor Szabo Emeric¹⁰⁹. La 17 noiembrie 1924 este angajat ca impiegat, Silviu Petruțiu, înlocuit după trei luni cu Gheorghe Moșoiu¹¹⁰, iar din 1 martie 1925 postul de bibliotecar este preluat de către Paul Planc. Statutul de funcționari publici pe care îl aveau titularii posturilor administrative din învățământ, impunea ca aceștia să depună un jurământ în fața decanului Academiei, fapt consemnat în toate procesele verbale de angajare¹¹¹.

La sfârșitul anului 1924, expirând mandatul de decan al profesorului Iuliu Hovanyi, prin Ordinul Ministerul Instrucțiunii Publice nr.129.240 din 2 decembrie se declanșează procedura de alegere a unui nou decan. Ședința de Consiliu se desfășoară în 10 decembrie 1924, în urma votului, dr. Lazăr Iacob obținând funcția. Formalitățile de predare – preluare a arhivei și inventarului instituției au loc în aceeași ședință, noul titular urmând să „gireze decanatul până la confirmarea din partea Ministerului”¹¹². Tânărul decan, Lazăr Iacob, în vârstă de 40 de ani, primește aprobarea în data de 20 decembrie 1924, prin adresa ministerială nr.137.344¹¹³. Mandatul acestuia începe pe fondul unei noi încercări ale Ministrului Instrucțiunii de unificare a învățământului superior, în anul 1924 Constantin Angelescu invitând Universitatea din Cluj, să propună o lege pentru învățământul superior. Profesorii clujeni Racoviță și Călugăreanu, care au fost desemnați să elaboreze proiectul, inspirându-se din legislația franceză în domeniu și din proiectele anterioare românești, s-au axat mai mult pe rezolvarea problemelor autonomiei universitare și a raporturilor dintre Universitate și Ministerul Instrucțiunii. Cei doi autori propuneau și reglementarea raporturilor dintre personalul didactic și cel științific

¹⁰⁸ Începând cu anul 1922 prenumele celor doi profesori de etnie maghiară suferă un proces de românizare, în toate materialele de arhivă cele două cadre didactice fiind menționate cu numele Iuliu Hovanyi, respectiv Andrei/Adreu Sigmond. Românizarea prenumelor poate fi explicată prin originea etnică a secretarului și ajutorului de secretar, ca și prin impunerea limbii române ca limbă oficială în statul național unitar. Procesele verbale, corespondența sau alte documente în care sunt menționați cei doi profesori sunt semnate, fără nici o corecție referitoare la nume, de către aceștia, prin urmare, în continuare vor fi utilizate prenumele românizate. Acceptarea acestui fapt de către cei doi universitari de origine maghiară, este un exemplu evident a înțelegerii de către aceștia a noilor realități politice din Transilvania, dar și un început de coabitare româno – maghiară bazată pe toleranță și oportunitate.

¹⁰⁹ A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 35, f.17 – 18.

¹¹⁰ *Ibidem*, dos. 55, f. 81, 83 și 84

¹¹¹ Conținutul jurământului, consemnat în procesul verbal întocmit cu această ocazie, era: *Jur pe atotștiutorul Dumnezeu de a fi credincios Regelui Ferdinand I și Statului român, de a respecta cu sfințenie legile țării și decretale, ordonanțele guvernului și de a împlini cu onoare, conștiință și nepărtinire funcțiunile ce îmi sunt încredințate ca (denumirea postului, n.n.) la Academia de Drept din Oradea – Mare și a păstra oficiosul secret. Așa să-mi ajute Dumnezeu. Vezi Ibidem, f. 83.*

¹¹² *Ibidem*, dos. 43, f.16

¹¹³ *Ibidem*, f.17

ajutător, precum și criteriile de evaluare a candidaților pentru ocuparea unui post didactic în învățământul superior sau a celor care doreau înaintarea în grad. De asemenea, s-au ocupat de organizarea administrativă a serviciilor universitare și au introdus pentru prima dată, drepturi egale pentru femei și bărbați în învățământul superior. Proiectul a fost dat spre dezbatere, completare și perfecționare profesorilor Universității din Cluj și înaintat Ministerului. Deși această inițiativă nu s-a concretizat printr-un proiect de lege, ea a stat la baza următoarelor încercări legislative din 1928, 1931, 1932 și 1937¹¹⁴.

În acest context și având în vedere hotărârile luate la reuniunea rectorilor și decanilor, Consiliul profesoral, în ședința din 25 ianuarie 1925, îl însărcinează pe Andrei Sigmond cu întocmirea unui nou proiect de Regulament pentru Academia de Drept din Oradea. În expunerea de motive prezentată forului academic șase luni mai târziu, se precizează că elaborarea noului regulament a fost justificată de „schimbarea situației generale, ce a atras după sine o orientare nouă a învățământului superior în teritoriile alipite, situație incompatibilă uneori cu legile și regulamentele regimului maghiar, conform cărora încă mai funcționa Academia, deoarece acestea nu au fost formal revocate”¹¹⁵. Proiectul s-a dezbătut și aprobat în ședințele din 15, 16, 17, 18 și 19 iunie 1925 și trebuia să rămână în vigoare până la unificarea proiectată a învățământului superior. Structurat pe 12 capitole, documentul conține 79 de articole referitoare la: cursurile Academiei, examenele ce trebuiau susținute de studenți pentru obținerea titlului academic de licențiat în drept, înscrierea studenților și audiențelor într-un an universitar, eliberarea cărților de student, frecventarea cursurilor, penalități, asociațiile studenților, corpul didactic al Academiei și administrarea instituției¹¹⁶.

Regulamentul propus este primul înscris care reglementează viața academică în perioada românească a instituției, celelalte fiind doar completări sau actualizări ale Regulamentului de funcționare din 1911. În speranța că în noua lege a învățământului superior, Academia de Drept din Oradea „va fi recunoscută, sub toate raporturile, cu celelalte facultăți de drept din țară”¹¹⁷, în acest regulament se prevede ca „instituția să cuprindă toate ramurile științelor juridice și ale științelor economico – politice” și să acorde gradul academic de licență în drept, cursurile durând 3 ani. Materiile ce trebuiau audiate sunt cele prevăzute în Regulamentul din 1923, pe lângă acestea studenții fiind obligați să urmeze și cursuri de Filozofia dreptului, Sociologie și Enciclopedia dreptului fără a susține examene. Disciplinele erau susținute de profesori titulari și agregați, aceștia fiind ajutați de conferențieri recrutați conform legislației în vigoare. Academia de Drept este administrată de decanul facultății juridice, ales de Consiliul profesoral și confirmat prin Decret Regal, iar prevederile legislative referitoare la Senatul Universitar vor fi îndeplinite de același for academic al instituției. Decanul este ales în luna noiembrie, pe termen

¹¹⁴ Vasile Pușcaș, *Universitate – Societate – Modernizare*, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003, p. 343-344

¹¹⁵ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 43, f. 56

¹¹⁶ *Ibidem*, f.58-76

¹¹⁷ *Ibidem*, f.57

de un an, prin vot secret dintre profesorii titulari ai Academiei și își începe mandatul la 1 ianuarie, cu posibilitatea realegerii doar pentru încă un mandat. Regulamentul prevedea posibilitatea numirii unui prodecan în persoana fostului decan, sau a alegerii unui interimar în cazul în care postul era declarat vacant în mijlocul anului școlar. Decanul era reprezentatul legal al școlii superioare orădene și avea în subordine Biroul și Biblioteca Academiei. Consiliul profesoral era compus din profesori titulari și agregați definitivi, suplinitorii și conferențiarii având doar rol consultativ, ședințele sale putând fi convocate de decan, de câte ori era nevoie sau când jumătate din membri săi cer acest lucru în scris. Competențele Consiliului vizează chestiuni ce privesc autonomia Academiei de Drept, luând hotărâri în conformitate cu acest Regulament și însărcinându-l pe decan cu executarea rezoluțiilor. Deciziile sunt validate de majoritatea celor prezenți, în caz de paritate, votul celui care prezidează ședința fiind hotărâtor. Propunerile și hotărârile sunt consemnate într-un proces verbal, redactat de câte un profesor titular sau agregat, desemnat de decan, și semnat de către participanții la ședință. Procesele verbale sunt redactate în dublu exemplar, unul fiind trimis la Minister¹¹⁸.

Tot pe fondul reformei învățământului superior, conducerea Academiei înaintează în luna mai a anului 1925 un memoriu, prin care solicită includerea în bugetul de stat a 16 catedre de titulari¹¹⁹, totodată fiind cerută și ocuparea catedrelor vacante cu specialiști (conform Legii XIX, art. 7 și 8), argumentându-se că 4 profesori titulari „greu puteau conduce învățământul la o facultate”¹²⁰. În urma acestui demers se organizează concursul pentru ocuparea catedrelor: Drept comercial și cambial, Procedură civilă, Drept roman și Drept constituțional. Pentru prima este titularizat dr. Constantin Petrescu – Ercea, cea de-a doua este ocupată de dr. Victor Cădere, ultimele două rămânând vacante¹²¹. Ambii profesori sunt confirmați de autoritățile de la București și își ocupă posturile conform Decretelor Regale 624 din 4 martie 1926, respectiv 623 din 4 martie 1926¹²².

Cu șase membri în componența Consiliului Profesoral, în 1927, este demarată procedura de alegere a unui nou Decan. Membrii forului academic l-au ales pe profesorul Bogdan Ionescu, confirmat în funcție de Ministrul Instrucțiunii la 1 octombrie 1927¹²³. Finalul anului școlar 1927 – 1928 a însemnat pentru Academia de Drept din Oradea încheierea etapei de consolidare a instituției. Conform regulamentului în vigoare, în instituție funcționau 17¹²⁴ catedre ocupate de

¹¹⁸ *Ibidem*, f.58-76

¹¹⁹ Catedrele ocupate de titulari erau: Drept penal, Statistică și finanțe, Drept civil și Drept bisericesc; catedrele ocupate de agregați: Drept comercial, Drept constituțional, Drept roman și Procedură civilă; conferințele: Economia politică, Sociologia și filosofia dreptului, Drept internațional public și privat, Medicină legală, Drept civil – catedra a II-a, Drept administrativ, Procedură penală, Istoria dreptului român.

¹²⁰ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 43, f. 37-39

¹²¹ *Ibidem*, dos. 46, f. 42-43

¹²² *Buletinul ...*, p.22

¹²³ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.80, f.3

¹²⁴ Este vorba de Catedra de Drept civil – anul III, Catedra de Drept civil – anul II, Catedra de Drept penal, Procedură penală, Statistică și Finanțe, Drept administrativ, Drept bisericesc, Istoria dreptului român, Procedură civilă, Drept civil – anul I, Drept comercial și cambial, Drept roman, Drept

6 profesori titulari, 2 profesori agregati, 1 conferențiar definitiv și 3 conferențieri suplinitori¹²⁵.

Biblioteca Academiei beneficiază în continuare de sprijinul conducerii instituției pentru îmbogățirea fondului de publicații, în perioada 1920 – 1928 fiind alocată suma de 201.704 lei și 96 de bani pentru noi achiziții. Acestea constau în cursuri litografiate ale cadrelor didactice și abonamente la diferite reviste de specialitate și de cultură, naționale sau internaționale. Sistemul de clasificare „defectuos, moștenit din trecut” nu permitea un calcul exact al numărului de cărți și reviste existent în anul 1928. Totuși, pe baza registrelor de evidență, conducerea instituției evalua fondul de carte la aproape 20.000 de opere¹²⁶. Numai dintr-un inventar al colecțiilor Bibliotecii, aflăm că studenții puteau consulta numeroase reviste românești de specialitate, cum ar fi: Jurisprudența generală – București, Curierul Judiciar – București, Biblioteca Marilor Procese – București, Revista Penală – București (donație a Casei Școalelor), Revista Societăților și a Dreptului Comercial – București, Justiția – Oradea, Revista de Drept Public – București, Revista de Drept penal și Penitenciar, Jurisprudența Generală, Legea Românească și Ardealul Juridic. La acestea se adaugă cele editate în limbi străine (italiană, franceză și germană) precum: Annales de Droit Commercial – Paris, Revista del Divitto Commerciale – Milano, Revue de Droit International – Paris, Droit Civil – Paris (distribuită prin Banca Românească), Jahrbücher für Nationalaekonomie und Statistik – Jena, Archiv für Katolisches Kirchenrecht, Revue de Droit Public, Revue de Droit International et de la Legislation Comparée etc¹²⁷. Fondul de carte era completat și cu alte colecții de reviste cu tematică variată, de la economie, sociologie, politică, până la istorie și filozofie, cum ar fi: Buletinul Institutului Economic Românesc – periodic editat de Banca Națională a României, Analele Statistice Economice – București, Revista Generală a Învățământului – București, Căminul nostru – Sighetu Marmației (donație), Arhiva Monumentelor Istorice – București, Economia Națională – București, Buletinul Statistic al României – București, Biserica Ortodoxă Monitorul Comunal, România administrativă, România ilustrată, Societatea de mâine, Buletinul Camerei de Comerț și Industrie – Timișoara, Independența Economică, Buletinul Societății Academice de Turism, Buletinul Asociației Române pentru Progres Social, Politica, Democrația, Tribuna Financiară, Lumea nouă și Revista de Filozofie. Nu erau uitate nici revistele de cultură, dintre acestea Academia având abonamente la periodice precum: Transilvania, Viața Românească, Cugetul Românesc, Gândirea, Familia,

constituțional, Sociologie și Filosofia dreptului, Economie politică, Medicină legală, Drept internațional public.

¹²⁵ Profesori titulari: dr. Iuliu Hovanyi, dr. Andrei Sigmond, dr. Bogdan Ionescu, dr. Lazăr Iacob, dr. Constantin Petrescu – Ercea și dr. Victor Cădere; profesori agregati: dr. Dumitru Mototolescu și dr. Ion I. Polydor; conferențiar definitiv: dr. Eugeniu Speranția; conferențiar suplinitor: dr. George Strat, dr. Mihail Kernbach și dr. Gheorghe Sofronie. Vezi *Ibidem*, dos. 102, f. 52.

¹²⁶ Cele mai multe cărți erau „opere în mai multe volume”, colecțiile de reviste de specialitate erau trecute sub un singur număr în Registrul de evidență. Colecțiile de legi și enciclopediile cu un număr mare de volume sunt considerate o singură operă. Vezi *Buletinul...*, p. 43.

¹²⁷ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 540/ 1914 – 1934, f. 32-90

Ardealul Tânăr, Cele Trei Crișuri și Libertatea¹²⁸.

Socotită la număr de volume, Biblioteca Academiei de Drept avea în 1928 minim 35.000 de volume cu o valoare de inventar de 2.643.945 lei și 89 bani, nevoile ei fiind și mai mari. Suma alocată de la bugetul de stat fiind „cu totul neînsemnată”, multe din publicațiile străine și românești, „indispensabile în special profesorilor pentru studiile lor și pentru ținerea lor la curent cu problemele actuale”, au fost achiziționate din fondurile proprii ale școlii superioare orădene. Aceleași lipsuri bugetare nu au permis „îmbunătățirea suficientă și revizuirea aranjamentului, pentru că aceasta cere personal, iar personalul presupune sume bugetare”. Ceea ce s-a realizat totuși în vara anului 1928 a fost elaborarea catalogului cărților românești din Bibliotecă, celelalte publicații fiind clasate „după specialități, pe secțiuni, iar fiecare secțiune cuprinde fișe alfabetice după autori”. Pe lângă un catalog general alfabetic al fondului de carte și publicații se simțea nevoia și a unui „serviciu regulat grație căruia să se pună studenților, la dispoziție, în localul Academiei, volumele ce ar dori să le consulte”. Această ultimă necesitate era cu atât mai stringentă, cu cât, împrumutul de cărți se făcea numai la domiciliu, fiind „plin de riscuri și dificultăți, mai ales când personalul lipsește” iar „pregătirile pentru lectură în local” erau abia la început¹²⁹.

Viața universitară a studenților orădeni a fost cu mult îmbunătățită prin deschiderea, în mai 1927, a Căminului studențesc cu o capacitate de cazare de 65 - 70 de studenți, precum și a Cantinei din incinta acestuia care asigura masa pentru 100 de persoane. Funcția de director al Căminului a fost ocupată, începând cu 1 februarie 1927, de Lazăr Iacob, numire confirmată de Ministerul Instrucțiunii prin adresa numărul 25.265 din 28 februarie 1927, iar ca administrator Consiliul profesoral a propus-o pe directoarea Internatului Liceului de Fete „Oltea Doamna” din Oradea¹³⁰. De la 1 iulie 1928, administrația Căminului este preluată de Elena Murărescu, de problemele contabile ocupându-se Teodor Filip. Începând cu această dată Căminul și Cantina erau conduse de o „comisiune diriguitoare” (Bogdan Ionescu – președinte, Iuliu Hovanyi și Andrei Sigmond – membri aleși, Lazăr Iacob – membru din oficiu) și o „comisie de control” (Victor Cădere și Silviu Filip – inspector contabil)¹³¹.

Localul Academiei a beneficiat în fiecare an de reparații în funcție de mijloacele materiale de care dispunea decanatul¹³². După preluarea conducerii instituției, profesorul Lazăr Iacob intensifică demersurile pentru îmbunătățirea stării exterioare și interioare a clădirii. Astfel, în 4 mai 1926, conducerea Academiei înaintează Ministerului Instrucțiunii Publice un document în care se precizează că

¹²⁸ Livia Ghiurcuța, *op.cit.*, p. 53

¹²⁹ *Buletinul...*, p. 45

¹³⁰ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 76, f.9

¹³¹ *Buletinul* ..., p. 49

¹³² În timpul mandatului lui Hovanyi Gyula ca decan al Academiei, sunt înlocuite doar obiecte de mobilier deteriorate. Astfel sursele documentare consemnează preluarea în data de 18 decembrie 1924, cu proces verbal, a unui număr de 3 bănci, în valoare de 900 de lei, destinate înlocuirii celor deteriorate din sala cursului III. Băncile erau executate de un tâmplar din Oradea. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.73, f.82.

școala superioară orădeană dispune de o „suprafață de teren de 1879 de stânjeni, pe care era construită o clădire cu două etaje, din cărămidă cu 21 de încăperi, construită în 1874 și având fațada deteriorată”. Clădirea era înregistrată în cartea funciară la nr. 3160, nr. topografic 845/1, 850/2 și 851, fiind intabulată pe *Fondul de studii maghiar*¹³³. Menționarea acestui amănunt în document era făcută pentru a sublinia faptul că statul român, în urma procesului de naționalizare, era proprietarul de drept al imobilului, prin urmare era corectă adresarea către autoritățile centrale și nu către cele locale. Demersurile au avut succes, Academia primind fondurile necesare pentru refacerea sălii festive, care „capătă un aspect impunător, devenind o reprezentare simbolică a înfloririi întregii instituții după anii triști prin care a trecut”. În vara anului 1928 sunt făcute ultimele reparații exterioare localului instituției, „cele mai grele și mai costisitoare, care au șters cu totul urmele suferinței. Ea surâde astăzi, mândră și încrezătoare”¹³⁴.

I.3. Efecte ale crizelor interbelice asupra activității instituției de învățământ superior orădene

Perioada 1929 – 1933 este caracterizată de o sumă de crize economice și politice, care au influențat deciziile liderilor vremii, lipsiți de abilitatea și suplețea politică a liberalilor. Conduși de elite remarcabile din punct de vedere moral și patriotic, național - țărăniștii au făcut multe greșeli tactice, la care s-au adăugat și neșansa de a se afla la guvernare în perioada mării crize economice. Deciziile politice luate de aceștia, pe fundalul unei crize politice interne tot mai accentuate, determinată de dificultăți economice crescânde și de situații tot mai acutizate în politica externă, au influențat negativ mersul evenimentelor, grăbind eșecul tinerei democrații românești și ușurând revenirea Regelui Carol al II-lea în centrul vieții politice românești. În deceniul al 4-lea, în timpul guvernării PNL, pe lângă conflictele de interese dintre diferitele grupări politice au mai apărut și divergențele dintre rege, liderii de partid și mișcarea de masă, în creștere, a legionarilor. Neînțelegerile dintre Rege și elitele politice au determinat deprecierea instituției și regimului parlamentar, primele semne făcându-se simțite încă din anii 1930 – 1933, perioadă în care au fost dizolvate trei parlamente¹³⁵. Politica executivelor nu a fost eficientă, iar măsurile ad-hoc care au fost luate pentru a rezolva problemele economice și sociale nu au dus la nici un rezultat. În toamna anului 1933 guvernul național - țărănesc a fost înlocuit cu unul național – liberal condus de I.G. Duca, noul premier începând guvernarea prin măsuri de ameliorare a consecințelor crizei economice și de liniștire a situației tensionate din țară. Asasinat în luna decembrie a

¹³³ *Ibidem*, f. 49.

¹³⁴ *Buletinul...*, p. 9

¹³⁵ Daniel Apostol, *Criza, a cincea putere în stat: managementul crizelor politice și economice, reflectat în presa timpului în România anilor 1930 – 1939*, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 36-47

aceluiași an, lui I. G. Duca i-a succedat la conducerea guvernului Gheorghe Tătărescu, lider al tinerilor liberali. A fost cel mai longeviv executiv din istoria României interbelice, după cel din 1922 – 1926, promovând un program care a dat un puternic impuls economiei naționale¹³⁶.

În ceea ce privește politica educațională, continuă eforturile de reformare a învățământului românesc. Ideile care circulau în cercurile guvernamentale și științifice, în această perioadă, sunt sintetizate de G.G. Antonescu, în lucrarea *Educație și cultură* apărută în 1928. Pornind de la cele două elemente componente ale procesului de instruire, cultura generală, respectiv cea profesională, autorul studiului identifică universitatea ca etapă finală în însușirea culturii generale, iar academiile (Comercială, de Agricultură, Politehnica etc.) sunt menționate ca etape finale în formarea profesională, între cele două ramuri ale culturii existând legături strânse. Fiecare ciclu de învățământ pregătește trecerea la cel superior, tranziția fiind făcută astfel încât „să fie înlăturată prăpastia ce există între cele două școli, iar studenții primului an al facultăților să nu mai fie dezorientați și adesea descurajați, din cauza unei schimbări de metodă, de program și disciplină”. Soluția propusă vizează instituirea unui an pregătitor care să urmărească pregătirea spirituală a studentului printr-o „cultură formativă” și urmărește adaptarea acestuia la atmosfera intelectuală și morală a universității. Studiile pregătitoare se desfășurau sub îndrumarea unor cadre didactice universitare, cunoscătoare a învățământului secundar și cu talent didactic¹³⁷.

Hotărârea înființării anului pregătitor în instituțiile de învățământ superior românești este luată în Comisia Națională Consultativă din 8 octombrie 1929 la care participă rectorii Universităților din București, Iași, Cluj și decanul Academiei de Drept din Oradea. Având acordul scris al Universității din Cernăuți, precum și pe acel al Asociației Profesorilor Universitari, comisia hotărăște cu unanimitate de voturi în ședință ca „anul preparator să funcționeze pe lângă fiecare facultate”, Consiliile profesoriale trebuind să elaboreze în cel mai scurt timp programa de studii, pe baza „simplelor norme de îndrumare” elaborate de autoritățile centrale. Anul pregătitor urma să fie adăugat celor 3 ani de licență stipulați în legislația în vigoare, numărul de ore prevăzut pentru fiecare disciplină fiind minimal, cu posibilitatea de modificare a acestui quantum în funcție de specificul fiecărei facultăți. În normele ministeriale sunt fixate și taxele de școlarizare, tot în quantum minimal, facultățile putând acorda scutiri întregi sau parțiale pentru studenții meritorii și săraci, sau să dispună plata taxelor în rate. Absolvenții de liceu cu diplomă de bacalaureat, indiferent dacă au făcut 7 sau 8 clase de liceu, care se vor înscrie la facultăți în anul pregătitor, vor avea statutul de „studenți universitari în ceea ce privește căminul, cantina, bursele, carnetele etc.”¹³⁸.

Victor Cădere, care din a doua jumătate a anului 1929 deține funcția de

¹³⁶ Marcela Sălăgean, op.cit., p. 595-596

¹³⁷ Gabriela C. Cristea, op.cit., p. 203-206

¹³⁸ A.N. – S.J.Cj., fond.cit., dos.102, f. 1-2

decan al școlii superioare orădene¹³⁹, prezintă Consiliului profesoral al Academiei de Drept decizia Comisiei Național Consultative în 2 noiembrie 1929. Cu acest prilej, forul academic orădean aprobă ca programa anului pregătitor să fie întocmită astfel încât să selecționeze „bacalaureații care vor fi destinați mai târziu a ocupa funcții profesionale sau administrative superioare în stat și pregătirea lor în vederea specializării în științele juridice”. Pentru atingerea obiectivului, sunt propuse 5 cursuri, și anume: Civilizație latină, Civilizație franceză, Civilizație germană, Metodologia și clasificarea științelor și Introducere generală în disciplinele juridice. Cursurile de latină, franceză și germană puneau accentul pe instituțiile juridice, terminologie și lecturi de specialitate, iar cel de metodologie viza în special științele sociale. Fiecare materie era prevăzută a fi predată câte 3 ore săptămânal, verificările desfășurându-se după aceleași norme ca și examenele fundamentale anuale ale studenților. Anul pregătitor era coordonat de un director numit dintre profesorii titulari ai facultății¹⁴⁰. Împotriva acestor hotărâri ale Consiliului, profesorul Dumitru Mototolescu, formulează câteva argumente, care vizează în principal faptul că introducerea anului pregătitor se face printr-o decizie a Ministrului Instrucțiunii și nu prin modificarea Legii Învățământului din 1912, actul normativ prevăzând foarte precis numărul de ani de studiu pentru fiecare facultate. În plus, în viziunea profesorului orădean, decizia contravine Legii învățământului secundar, adoptată în 1928, prin care „bacalaureații cu 8 clase sunt considerați ca având 8 clase efectiv făcute”, cu posibilitatea de înscriere directă în ciclul superior de studii¹⁴¹. Obiecțiile sunt trimise autorităților de la București, două săptămâni mai târziu, decanul Victor Cădere fiind chemat la București la o serie de consultări cu Ministrul Instrucțiunii Publice și Directorul Învățământului Superior pe tema anului preparator¹⁴². În urma acestor consultări, autoritățile centrale emit adresa cu numărul 162.230 din 16 noiembrie 1929 prin care, în conformitate cu Legea învățământului secundar, absolvenții de liceu cu 8 clase care au promovat examenul de bacalaureat se vor putea înscrie direct în anul I de studiu, iar „bacalaureații cu 7 clase” vor urma anul pregătitor „în paralel cu anul I de studiu de la facultăți”. Prin aceeași adresă, Ministerul aprobă și normele de funcționare pentru anul preparator la Academia de Drept din Oradea, astfel încât, la sfârșitul lunii noiembrie, Consiliul facultății juridice aprobă și ultimele detalii necesare pentru deschiderea cursurilor: titularii celor 5 cursuri cuprinse în programă, orarul pentru anul universitar 1929 - 1930 și directorul de an, în persoana profesorului Constantin Petrescu – Ercea, care primește pentru această funcție o indemnizație de 1.500 lei lunar. Inaugurarea cursurilor pentru anul pregătitor este stabilită pentru ziua de 20 noiembrie 1929 de

¹³⁹ Nu există în fondul arhivistic cercetat, un proces verbal al ședinței Consiliului profesoral al Academiei de alegere a profesorului Victor Cădere în funcția de decan al acestei instituții. Singura dovadă a alegerii sale este procesul verbal din 19 octombrie 1929 în care se consemnează că ședința Consiliului profesoral este convocată de Victor Cădere în calitate de Decan. Vezi *Ibidem*, f.24.

¹⁴⁰ *Ibidem*, f.3-4

¹⁴¹ *Ibidem*, f. 15

¹⁴² *Ibidem*, f.24

la ora 11.00¹⁴³.

Pentru absolvenții de liceu cu 7 clase orarul pentru primul an de studiu cuprindea 35 de ore pe săptămână, având programate 11 examene în cele două sesiuni de verificări. Ca urmare, autoritățile centrale solicită universităților să vină cu propuneri de modificare a programei anului pregătitor. Consiliul profesoral orădean reduce cursurile la 12 ore săptămânal, prin renunțarea la disciplina Civilizație și instituții germane, Gheorghe Sofronie este numit titular pentru Introducere generală în științele juridice și se decalează perioada de examinare pentru luna iunie. Studenții promovați puteau susține examenele corespunzătoare anului I în septembrie 1930¹⁴⁴. Nici această soluție nu s-a dovedit a fi viabilă, curricula universitară a absolvenților de liceu cu 7 clase fiind în continuare încărcată, mulți dintre cei înscriși în anul pregătitor abandonând cursurile. În consecință, un an mai târziu, în octombrie 1930, Consiliul Academiei de Drept hotărăște ca „bacalaureații cu 7 clase să se înscrie în anul I, adăugându-se la acesta încă un curs de specialitate – Introducere generală în știința dreptului, de 3 ore pe săptămână”. Pentru suplimentarea curriculei studentul trebuia să plătească o taxă de înscriere de 600 de lei, din care va fi remunerat, cu salariul unui suplinitor, profesorul Constantin Petrescu – Ercea, desemnat să predea cursul de specialitate¹⁴⁵.

În paralel cu dezbaterile naționale pe tema anului pregătitor, se reiau și discuțiile asupra proiectului de lege a învățământului universitar, toate instituțiile de învățământ superior din țară fiind chemate să-și „fixeze părerile și dezideratele” până în 20 februarie 1929. În privința Academiei de Drept din Oradea Ministerul Instrucțiunii era interesat să afle părerea conducerii instituției asupra următoarelor puncte: 1) organizarea Academiei: anul preparator, durata studiilor, diplome; 2) recrutarea și tratamentul corpului profesoral; 3) controlul îndeplinirii îndatoririlor legale; 4) raportul administrativ al Academiei cu Ministerul; 5) existența materială independentă a instituției¹⁴⁶. Răspunsul vine sub forma unui proiect de Regulament, care este trimis administrației centrale. Amendamentele pe marginea proiectului formulate de Consiliul Legislativ Național din cadrul Ministerului Instrucțiunii sunt discutate în ședința din 19 noiembrie 1929, la care este invitat să participe întreg corpul profesoral. Este sesizată modificarea propusă de Consiliul Legislativ referitoare la art.1 din proiectul de Regulament, care „nu are conținut din punct de vedere practic”. Este vorba despre „dreptul de a elibera diplome de *Licență în Drept*” înlocuit cu formula „toate drepturile acordate de legi acestei Academii”. Precizând faptul că absolvenții din Oradea au drepturi egale cu celorlalți licențiați ai facultăților juridice din țară și că diploma obținută este recunoscută „prin legile și regulamentele de organizare a Magistraturii și Corpului Avocaților”, se votează

¹⁴³ Titularii celor 5 cursuri sunt stabiliți prin votul membrilor Consiliului Profesoral, rezultatul fiind următorul: Civilizație și instituții - Constantin Petrescu – Ercea, Introducere generală în disciplinele juridice - Ioan Polydor, Metodologia și științele sociale – Eugeniu Sperantia, Civilizație și instituții juridice germane – Gheorghe Sofronie, Civilizație și instituții juridice latine - Tiberiu Moșoiu. Vezi *Ibidem*, f. 6-7.

¹⁴⁴ *Ibidem*, f. 26

¹⁴⁵ A.N. – S.J.Bh, *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f. 2, 4 și 7

¹⁴⁶ A.N. – S.J. Cj., *fond cit.*, dos. 96, f.1

păstrarea articolului în formularea sa inițială. Alte amendamente aduse la art.7, referitor la susținerea examenelor de Sociologie și filozofie a dreptului în anul I, respectiv la art. 38, alin. 2 și 3 - organizarea examenului de licență, sunt respinse, la finalul ședinței recomandându-se decanului să grăbească formalitățile de publicare în Monitorul Oficial a proiectului de Regulament. Acest lucru se va întâmpla un an mai târziu, când Nicolae Costăchescu, Ministrul Instrucțiunii și Cultelor în guvernul național - țărănesc, condus de Gheorghe G. Mironescu¹⁴⁷, semna proiectul de *Regulament al Academiei de Drept din Oradea*¹⁴⁸.

Odată cu publicarea oficială a documentului, Academia Regală de Drept din Oradea este recunoscută ca facultate juridică autonomă cu drept de acordare a titlului de licențiat. Curricula acoperă toate ramurile științelor juridice și cele ale științelor politico – economice de stat, fiind prevăzute disciplinele: Dreptul roman, Istoria izvoarelor și institutele, Dreptul civil, Procedura civilă și comercială, Drept comercial, Drept comercial comparat și maritim, Istoria dreptului român public și privat, Drept constituțional, Drept penal, Procedura penală, Drept administrativ; Economie politică și socială, Istoria doctrinelor economice, Legislația agrară, industrială și minieră, Finanțe și statistică, Dreptul internațional public, Dreptul internațional privat, Sociologia și filosofia dreptului, Dreptul bisericesc și Medicina legală. Dintre acestea, Dreptul comercial și comparativ, Istoria doctrinelor economice, Legislația agrară, Dreptul internațional public, respectiv Dreptul internațional privat nu erau obligatorii pentru licență. Până la adoptarea unei legislații unificate pentru învățământul superior, regulamentul prevedea ca Dreptul civil, Procedura civilă și comercială, Dreptul Comercial, Dreptul penal, Procedura penală și Dreptul administrativ să fie studiate comparat. Obținerea titlului de licențiat în drept necesita parcurgerea a trei ani de studiu, timp în care Dreptul roman se va studia în doi ani, iar Dreptul civil în trei ani universitari¹⁴⁹. Anul universitar începe la 1 octombrie și se termină la 1 iulie, activitatea didactică pentru fiecare an de studiu se termină în 30 mai, media de 20 ore pe săptămână¹⁵⁰, materializându-se în cursuri, seminarii și activități practice¹⁵¹.

Cursurile erau predate de profesorii titulari și agregati ai Facultății, ajutați de conferențieri și docenți. Conferențierii sunt autorizați să conducă seminarii și să

¹⁴⁷ *Ibidem*, dos.117, f.4

¹⁴⁸ În fondurile arhivistice cercetate nu există un document care să ateste explicit aprobarea Regulamentului prin Decret Regal, acest fapt fiind menționat într-un proces verbal al Consiliului Profesorat ținut în 28 noiembrie 1930. Vezi A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f.14.

¹⁴⁹ Pentru licență, studenții trebuiau să urmeze cursurile, seminariile și lucrările practice, respectiv să susțină examene din următoarele materii: Anul I – Drept roman și Istoria izvoarelor de drept roman, Drept constituțional, Drept civil român comparat cu cel austriac și ungar, Sociologia și Filosofia dreptului, Economie politică; Anul II – Drept roman și Procedură romană, Drept civil român comparat cu cel austriac și ungar, Drept administrativ cu aplicații practice și jurisprudență, Drept penal, Drept bisericesc comparat, Statistică și Știința financiară; Anul III – Istoria dreptului român public și privat, Drept civil comparat cu cel austriac și ungar, Drept comercial comparat, Procedură civilă și comercială, Drept internațional public și privat, Procedură penală, Medicină legală. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 114, f. 111.

¹⁵⁰ Regulamentul prevedea 17 ore pentru anul I, 21 în anul II și 22 în anul III.

¹⁵¹ *Ibidem*, f.110-111

țină cursurile de specialitate sau părți din cursurile obligatorii, putând suplini catedrele vacante cu acordul Consiliului profesoral. O catedră putea fi ocupată numai la două luni de la publicarea vacantării ei, asupra numirilor definitive pronunțându-se o comisie, sub președinția decanului, formată din 3 profesori specialiști în domeniul catedrei vacante. Un membru al comisiei putea face parte din colectivele didactice ale altor facultăți juridice din țară. Drept de examinare a studenților aveau profesorii titulari, agregați și suplinitori, conferențiarilor depunând, la Decanat, până în 25 mai, „observațiile și notările lor asupra activității studenților” desfășurate în cadrul seminariilor și a lucrărilor practice¹⁵².

Sesiunile pentru susținerea examenelor fundamentale și de licență sunt prevăzute a se desfășura în perioadele 20 octombrie – 5 noiembrie, respectiv 5 - 25 iunie, cu o sesiune extraordinară în 28 ianuarie – 10 februarie. În caz de „împiedecare legitimă” sau în cazul „vacanței unei catedre”, decanul poate înlocui profesorul examinator cu un coleg care predă același curs sau unul înrudit. Examenele sunt publice și orale, notele acordate variind între 0 și 20. Rezultatul examenelor fundamentale se stabilește de către o comisie alcătuită din profesorii examinatori, sub președinția decanului de vârstă, și se consemnează în condica de procese verbale de examen, nota minimă de promovare fiind 12¹⁵³.

Pentru a obține diploma de licență, studentul care a încheiat cu succes toate cele trei sesiuni anuale, trebuia să mai susțină un examen final din trei materii, candidatul putând alege din: Dreptul civil sau Dreptul comercial, Dreptul penal sau Dreptul constituțional, Dreptul administrativ sau Procedura civilă. Probele se susțineau în fața unei comisii alcătuită din titularii cursurilor alese de student sau ai disciplinelor înrudite cu acestea. Tematica întrebărilor ce trebuiau puse candidaților, reglementată de aceleași norme de funcționare, urmărea verificarea ansamblului cunoștințelor juridice, cu accent pe problemele fundamentale și generale ale fiecărei discipline. Rezultatul examenului de licență era stabilit prin votul membrilor comisiei, conferirea titlului de licențiat în drept făcându-se cu majoritatea voturilor. În caz de paritate, decanul avea votul hotărâtor. Este prevăzută și posibilitatea corigenței la examenul de licență, dar numai pentru o singură materie, caz în care studentul putea susține proba nepromovată în sesiunea următoare, în fața unei alte comisii formată din decan și profesorul care a predat disciplina, sau una înrudită. Studenților care promovau examenele fundamentale și de licență cu distincție și unanimitatea voturilor comisiei li se conferea titlul de *Licențiat în drept cu mențiunea „magna cum laude”*. Se menținea, din regulamentele anterioare, ceremonia de înmânare a diplomelor într-o ședință solemnă în fața corpului profesoral și a studenților Facultății¹⁵⁴.

¹⁵² *Ibidem*, f.13-14

¹⁵³ Pentru examenele fundamentale și de licență notele se echivalează cu următoarele mențiuni: 12-13-14 – admis cu majoritate; 14-15-16 – admis cu unanimitate; 17-18 – admis cu distincție cu majoritatea voturilor; 19-20 – admis cu distincție cu unanimitatea voturilor. Studentul care era notat cu 10 la un singur obiect, iar la celelalte materii avea cel puțin 15, putea promova examenul prin decizia comisiei examinatoare. Candidatul respins de 3 ori la aceeași materie, va repeta întregul examen fundamental al anului respectiv în sesiunea de examene următoare. Vezi *Ibidem*, f.20.

¹⁵⁴ *Ibidem*, f.20-21

Regulamentul intră în vigoare într-o perioadă în care se vorbea în mod curent de o criză a universităților, determinată de o scădere a calității învățământului superior începând încă din 1928. Se invocau adesea drept cauze a multor neajunsuri din sistemul de învățământ românesc, dezvoltarea vieții universitare de după război, nevoia de cadre didactice pentru instituțiile de învățământ superior din țară, existența în sistemul universitar a profesorilor selectați după criterii politice, absenteiști și fără interes pentru catedră¹⁵⁵. Circula în mediul academic românesc un memoriu de protest, adresat administrației centrale, în care se atrăgea atenția asupra fenomenului de cumulare a mai multor funcții (posturi – n.n.) de către o singură persoană, în timp ce tinerii absolvenți erau șomeri cu studii academice. „Economii la salarizare”, invocate de guvern pentru menținerea acestei practici, au condus în timp la deținerea cumulată a două, trei sau chiar patru posturi, plătite cu salarii reduse. „Cumularzii”, cum sunt numiți în memoriu, sunt acuzați că prin diferite mijloace reușesc să-și completeze veniturile astfel încât pentru funcțiile deținute să aibă salarii demne. Fenomenul era considerat „mai periculos” în cazul funcțiilor de conducere, care sunt ocupate de persoane care trebuie să facă față „cerințelor pentru trei sau patru ocupații”, devenind din această cauză „aferați, grăbiți, nervoși, pe care nu-i mai găsești la locul lor”. Se propunea în petiție modificarea Legii cumulului de funcții din 1894, astfel încât aceasta să devină „o lege de înaltă echitate și de ordine socială” și o soluție pentru rezolvarea problemei „șomajului intelectual”. În principiu, memoriul propune ocuparea simultană numai a două funcții, iar dacă acestea presupun deplasarea în două localități diferite, cumulul este permis numai cu renunțarea la una din retribuții¹⁵⁶.

Într-o astfel de situație de cumul de funcții se află profesorul Victor Cădere, care din 1925 făcea parte din corpul didactic al Academiei, în 1928 a fost ales deputat de Bihor din partea Partidului Național - Țărănesc, iar din a doua jumătate a anului 1929 primește și funcția de decan al Academiei orădene. Motivele sunt suficiente pentru ca profesorul Dumitru Mototolescu să înainteze Ministerului o „opinie separată în alegerea ca decan a d-lui Cădere Victor”. Invocând art. 41, aliniatul d. din Legea învățământului superior, conform căruia „cadru didactic care îndeplinește un mandat electiv este obligat să ceară concediu”, profesorul Mototolescu îl acuză pe decan de „abuz în încasarea mai multor retribuții” și solicită intervenția autorității centrale, care „trebuie să impună categoric d-lui Cădere ca să-și ia concediu de la catedre și să se mulțumească cu mandatul de deputat”. În ceea ce privește atribuțiile și responsabilitățile pe care le presupunea funcția de decan, profesorul orădean își exprimă îndoiala că titularul funcției ar putea să le îndeplinească în condițiile unor absențe prelungite din Oradea. Alt argument este formulat în baza articolelor din Regulamentul Academiei din 1911 referitoare la instituirea funcției de decan, prin care un membru al conducerii facultății juridice nu avea voie să lipsească mai mult de 7 zile din localitate. Ca urmare, Dumitru Mototolescu cere invalidarea alegerilor desfășurate în a doua

¹⁵⁵ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op.cit.*, p. 30-31

¹⁵⁶ A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 117, f.52-54

jumătate a anului 1929¹⁵⁷. În lipsa unui răspuns din partea Ministerului, Victor Cădere își continuă mandatul încredințat de Consiliul Profesorat și, în ciuda faptului că a fost numit Secretar General la Ministerul de Justiție (1 martie – 8 iunie 1930) și apoi la Ministerul de Interne (9 iunie 1930 – 1 mai 1931), profesorul orădean este reales în funcția de decan în 25 iunie 1930.

Revenirea în țară a Principelui Carol al II-lea, în 6 iunie 1930 și proclamarea sa ca Rege¹⁵⁸, a fost un bun prilej pentru național-țărănistul Victor Cădere de a-i trimite, în toamna aceluiași an, o scrisoare conținând frumoase urări de bun venit. În afara acestora, decanul orădean stăruie ca „M.S. Regele să acorde facultății înalta distincție de a purta numele de *Regele Carol al II-lea*”. Demersul face parte din acțiunile întreprinse de guvernul al cărui membru era, de apropiere de Casa Regală. Acceptul Regelui și mulțumirile pentru gest au fost prezentate Consiliului Academiei de Drept în ședința din 4 noiembrie 1930¹⁵⁹, din acest moment instituția numindu-se în mod oficial *Academia Regală „Regele Carol al II-lea”*. *Facultate Juridică*¹⁶⁰.

Cererile repetate de concediu și absența de la ședințele Consiliului profesoral l-au determinat profesorul Victor Cădere să renunțe, în cele din urmă, la funcția de decan „din cauza ocupațiilor momentane”. Se organizează noi alegeri pentru conducerea Academiei de Drept, în ședința din 18 noiembrie 1930, Consiliul profesoral delegându-l cu majoritate de voturi pe profesorul Constantin Petrescu - Ercea¹⁶¹. Confirmarea în funcție din partea Ministerului sosește la Oradea în 22 noiembrie. Următoarea ședință a Consiliului profesoral, convocată de proaspătul decan în 28 noiembrie 1930, se deschide cu citirea unei scrisori de mulțumire din partea membrilor Consiliului adresată profesorului Victor Cădere. În text sunt subliniate „frumoasele realizări” obținute de fostul decan al Academiei, dintre acestea fiind subliniate: 1) acordarea Facultății permisiunea de a purta numele Regelui Carol al II-lea; 2) confirmarea prin Decret Regal a Regulamentului Facultății; 3) găsirea fondurilor necesare pentru „editarea unui buletin științific cu ocazia comemorării a 150 de ani de la fondarea Facultății și a 10 ani de activitate românească”; 4) deschiderea unei săli de studiu în cadrul Bibliotecii Facultății¹⁶².

La sfârșitul anului 1930, în 9 decembrie, se predă și gestiunea administrativă, care constă în ordine de plată a salariilor și într-o sumă de bani reprezentând fondurile proprii: renta de stat încasată pe anul 1929 (40.500 lei); fondul Ep. Olteanu depus la Banca Bihoreana (1.541 lei); fondul bolnavilor (4.259 lei) depuși la aceeași bancă și 15.544 lei în numerar; fondul Bibliotecii (din cei 200.000 lei primiți de la Minister, pentru cumpărarea de cărți noi¹⁶³, 53.749 lei

¹⁵⁷ *Ibidem*, dos. 114, f.14

¹⁵⁸ Keith Hitchins, *România 1866 – 1947*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Humanitas, București, 2004, p. 450-451

¹⁵⁹ A.N. – D.J.Bh., *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f.9, 13

¹⁶⁰ Pentru a păstra coerența discursului științific, în continuare vom folosi pentru instituția superioară orădeană tot denumirea de Academia de Drept.

¹⁶¹ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 117, f.13-14, 28, 37

¹⁶² A.N. – S.J. Bh., *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f.13,14

¹⁶³ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 117, f. 39

rămăseseră necheltuiți și erau depuși la Banca Generală a Țării Românești); fondul administrației proprii (4.691 lei); fondul taxelor de înscriere aflat la dispoziția administrației (18.050 lei). Este predat, de asemenea, inventarul Bibliotecii, însoțit de o listă a „cărților împrumutate și a celor care lipsesc”, inventarul facultății cu starea reală a mobilierului, arhiva Academiei și 7 vagoane de lemne de foc¹⁶⁴.

Guvernul național - țărănesc, condus de G.G. Mironescu, după un scurt mandat, a lăsat locul, în aprilie 1931, unui așa numit guvern de uniune națională, alcătuit de Partidul Liberal și un număr de partide mai mici, avându-l drept prim-ministru pe Nicolae Iorga, liderul unei puțin importante grupări de aderenți personali, numită Partidul Național – Democrat¹⁶⁵. Fost rector al Universității din București¹⁶⁶, cunoscător al realităților vieții tineretului studios, a incapacității universităților de a întreține căminele studențești și a numărului mic de burse de care beneficiau studenții¹⁶⁷, la care se adaugă problemele economice din ce în ce mai mari provocate de criza economică, profesorul Nicolae Iorga, în calitate și de Ministru al Instrucțiunii Publice, a organizat în perioada 1931-1932 numeroase întâlniri pentru analiza proiectului de *Lege a autonomiei universitare* propus de universitățile din țară. Scopul său era de a da învățământului superior „o organizare adaptabilă și capabilă de un continuu progres” care trebuie ferită de imixtiunea politicului¹⁶⁸. În concordanță cu propunerile făcute de G.G. Antonescu în 1928, proiectul prevedea la art. 1 faptul că „învățământul superior se predă în Universități și Înalte școli Practice”. Astfel, alături de cele 4 universități (București, Iași, Cluj și Cernăuți) articolul menționează existența Academiei de Drept la Oradea, înaltele școli practice fiind Politehnica din București, cea din Timișoara, Academia de Arhitectură din București și Institutul Superior de Educație Fizică din București¹⁶⁹. Anteproiectul a fost analizat și de profesorii Academiei orădene, subcomisia profesorală însărcinată cu redactarea observațiilor prezentând Consiliului profesoral, în ședința din 27 ianuarie 1931, un raport de modificare a conținutului pentru 14 articole¹⁷⁰, document aprobat și trimis autorităților centrale de la București.

În așteptarea promulgării Legii autonomiei universitare și având în față proiectul de organizare a corpului avocaților, care solicita deținerea titlului de

¹⁶⁴ *Ibidem*, f.8

¹⁶⁵ Keith Hitchins, *op.cit.*, p. 452

¹⁶⁶ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 117, f.25

¹⁶⁷ În 1928, făcând o vizită la căminele Universității din București, al cărei rector era, Nicolae Iorga găsea „condiții materiale și morale în adevăr îngrozitoare [...] Băieții și fete erau împreună, într-o dezgustătoare promiscuitate, care răpea studenților orice fermitate, orice grijă de trup, orice conștiință a demnității personale [...]. Sala de mâncare, într-o hrubă subterană, cu scările lunecos de murdare, avea fețe de mese neschimbate cu săptămânile [...] am găsit o infecție a privăților care se prelungea în șirlăie prin antrete [...]. Casa lui Pompiliu Eliade, închiriată pentru un asemenea scop, nu mai era decât o ruină pângărită, în care tinerii fără căpătâi dormeau târziu după-amiaza și răspundeau decanului fără să-și ridice capul de pe perină [...] în subsol, unde curgea apa pe pereți, un nenorocit se trudea să-și prepare examenul”. Vezi Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op.cit.*, p. 30-31.

¹⁶⁸ Gabriela C. Cristea, *op.cit.*, p. 262

¹⁶⁹ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.117,f.51

¹⁷⁰ *Ibidem*, dos.114, f.36

doctor în drept candidaților pentru barou, profesorii Academiei orădene întreprind demersuri pentru racordarea instituției de învățământ superior la cerințele impuse de modificarea legislației. Existența în apropierea graniței a universităților maghiare din Szeged sau Debrecen, a determinat cautarea de soluții care să împiedice migrarea propriilor absolvenți către aceste instituții pentru completarea studiilor cu cele doctorale în științe juridice, ceea ce „dăuna învățământului și culturii românești”. În acest scop, Constantin Petrescu - Ercea depune în 3 februarie 1931 la Ministerului Instrucțiunii și Culturii un proiect de modificare a regulamentului facultății, prin care se solicită aprobarea înființării cursurilor de doctorat la Oradea. Din punct de vedere legal, instituția nu putea organiza cursuri de doctorat datorită unei stipulări în acest sens din Regulamentul de funcționare din 1874, menținută și în cel din 1911. Precedentul creat de modificarea Regulamentului Facultății de Drept din Cernăuți pentru organizarea cursurilor de doctorat, este utilizat de profesorii orădeni ca argument în legitimarea solicitării adresate autorităților centrale. Un alt impediment în desfășurarea cursurilor doctorale la Oradea era statutul Academiei de Drept – instituție de învățământ superior cu o singură facultate, cea juridică, proiectul de Lege a autonomiei universitare permițând organizarea doctoratului numai în cadrul facultăților aflate în subordinea universităților. Soluția propusă de decanul Constantin Petrescu - Ercea pentru rezolvarea contradicției este aceea de continuare a proiectului de înființare a unui centru universitar la Oradea, început în 1914 de autoritățile maghiare și întrerupt din cauza războiului. În ceea ce privește modalitatea de organizare a cursurilor doctorale, profesorii orădeni recomandau adoptarea modelului francez, prin care acestea sunt predate de profesorii de la licență, care sunt retribuiți pentru aceste cursuri prin diurne de la Minister sau comune. Luând în calcul faptul că în anul 1931 se preconiza înregistrarea unui însemnat deficit bugetar, criza mondială ajungând acum la cote maxime, corpul profesoral al Academiei a fost de acord să „organizeze cursurile de doctorat în mod gratuit până la ameliorarea situației bugetare, astfel că organizarea doctoratului nu ar implica nici o cheltuială în plus pentru bugetul statului”¹⁷¹.

Proiectul de modificare a *Regulamentului Facultății de Drept din Oradea* propunea, de fapt, completarea câtorva articole din regulamentul în vigoare care să permită Academiei să confere și „titlul de doctorat în drept”, cu posibilitatea eliberării a două diplome de doctor: una pentru științe juridice, iar cea de-a doua în domeniul științelor politico-economice. Titlul de doctor este conferit studenților care au susținut „o teză tipărită asupra unui subiect din specialitatea aleasă de candidat”, după promovarea cu succes a examenelor celor doi ani de studii de doctorat. Acestea puteau fi programate în sesiunile prevăzute pentru examenele de licență, teza susținându-se în orice perioadă a anului școlar. Examenele se dau „în bloc” în fața unei comisii formate din profesorii titulari ai cursurilor de doctorat, prezidați de către decanul de vârstă. Răspunsurile candidaților sunt apreciate cu note de la 0 la 20, un candidat fiind declarat admis dacă obținea minim 12 la fiecare examen și o medie generală de 14. Pentru obținerea mediei 14 se acorda

¹⁷¹ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f. 24-25

calificativul *suficient*, mediile 15 - 16 corespunzând calificativului *destul de bine*, 17-18 mențiunii *bine*, iar 19 - 20 calificativului *foarte bine*. Teza de doctorat trebuia susținută în fața unei comisii formată dintr-un președinte și doi membri, președintele fiind desemnat „în mod liber de către candidat”. Subiectul tezei trebuia ales în conformitate cu domeniul cursurilor de doctorat urmate, aprobat de decan și președintele de teză și înscris într-un registru special al facultății. Pentru aprecierea lucrării se cerea votul unanim al comisiei și acordarea calificativelor *suficient*, *destul de bine*, *foarte bine* și *foarte bine cu elogii*, doctoranzii care obțineau ultimul calificativ având dreptul de a se „intitula laureați ai Facultății de Drept din Oradea”¹⁷².

Proiectul este înaintat spre aprobare Ministerului Instrucțiunii împreună cu o serie de observații făcute de profesorul Dumitru Mototolescu. În principal, acestea vizează modificarea denumirii instituției, din Academie în Facultatea de Drept „Regele Carol al II-lea” din Oradea, pentru a fi în conformitate cu prevederile proiectului de Lege a autonomiei universitare, celelalte fiind, de fapt, completări aduse articolelor referitoare la organizarea cursurilor, comisiile de examinare, respectiv modalitatea de susținere a tezei¹⁷³.

În luna aprilie a anului 1931, sunt organizate noi alegeri pentru funcția de decan, câștigate tot de profesorul Constantin – Petrescu – Ercea, care va fi confirmat de Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor prin adresa 60.118 din 7 mai 1931¹⁷⁴.

Elaborarea Legii pentru autonomie universitară¹⁷⁵, promovată de Nicolae Iorga și promulgată de Regele Carol al II-lea în 17 iulie 1931, introduce la nivelul sistemului de învățământ superior guvernarea prin statute, elaborate de fiecare universitate și printr-un buget global pe care instituția de învățământ superior să-l administreze singură, coordonarea la nivel național făcându-se prin Consilii intra-universitare de legătură. În ceea ce privește structura învățământului superior

¹⁷² *Ibidem*, f. 25-26

¹⁷³ *Ibidem*, f.27-28

¹⁷⁴ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.114, f.29

¹⁷⁵ Noua lege afirma principiul autonomiei universitare, prezentat în mod explicit ca: autonomie administrativă și financiară, față de organele prevăzute în legile anterioare, conducerea realizându-se prin rector, decan și consilii, Ministerul ordonând în fiecare an, în două rate egale fondul de întreținere a universităților și salariile întregului personal și autonomie pedagogică, semnificativă în planul organizării studiilor, care se vor „întinde pe parcursul a 3 ani, în afară de anul de îndrumare”. În afară de problema autonomiei, legea trece căminele studentești în „seama județelor respective”, administrarea lor făcându-se prin rectorii universităților și stabilește un sistem de burse acordate de comunitatea locală, anual fixându-se un număr de burse, după posibilitățile statului, pe care Ministerul le va acorda universităților, beneficiarii numindu-se bursieri ai statului român. Principiul autonomiei este urmat de principiul centralizării, care exprimă ideea de unitate prin organizarea uniformă a facultăților și crearea unui organ inter-universitar menit să asigure unitatea de acțiune a celor patru universități din țară: București, Cluj, Iași și Cernăuți. Astfel, problema recrutării corpului profesoral universitar și a personalului științific ajutător va fi reglementată printr-o altă lege al cărei anteproiect va fi elaborat de senatele reunite ale tuturor universităților și școlilor superioare, rămânând în vigoare, până la adoptarea acesteia, legile existente. Vezi *Legea autonomiei universitare*, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 163, din 17 iulie 1931, p. 6106 - 6107 și Gabriela Cristea, *op.cit.*, p. 262-263.

românesc, legea nu a adus elemente noi, față de cea existentă în momentul adoptării ei, sistemul de universități fiind alcătuit din următoarele „instituții de stat cu personalitate juridică, care depind de Ministerul Instrucțiunii Publice”: Universitatea din București, Universitatea din Iași, Universitatea din Cluj, Universitatea din Cernăuți, Academia de drept din Oradea, Politehnica din București, Politehnica din Timișoara, Academia de Arhitectură din București, Academia de arte frumoase din București, Academia de muzică și artă dramatică din Iași, Academia de muzică și artă dramatică din Cluj și Institutul de educație fizică¹⁷⁶. În baza principiilor de autonomie universitară menționate anterior, autoritățile de la București solicită conducerii Academiei orădene elaborarea și înaintarea către Minister, în timpul cel mai scurt posibil, a unui statut de organizare¹⁷⁷.

Urmează o perioadă de frecvente întâlniri inter-universitare la sediul Ministerului Instrucțiunii cu scopul de a desfășura o acțiune unitară de elaborare a statutelor de organizare, dublate de consultări între conducerile instituțiilor de învățământ superior românești pe marginea problemei anului de îndrumare, prevăzut de lege a se desfășura în plus față de cei 3 ani de studiu¹⁷⁸. Un astfel de schimb de proiecte de organizare a avut loc între Academia din Oradea și Universitatea din București, prima instituție primind, în 22 octombrie 1931, Proiectul de Statut al Universității din București pentru „întocmirea unuiia asemănător la Oradea”¹⁷⁹.

Oricât ar fi fost de bună Legea autonomiei universitare, aplicarea acesteia a ridicat numeroase probleme autorităților române. Dacă pentru unii decani, autonomia se referea la „universitate ca un întreg unitar”, pentru alții, cum este cazul Facultății de Drept din Cluj, aplicarea legii a însemnat o autonomie proprie a acestei unități, ajungându-se până la refuzul aplicării prevederilor legii învățământului universitar¹⁸⁰. Se punea, astfel, problema raporturilor dintre facultăți și autoritățile universitare, o interpretare eronată a legii putând duce chiar la disoluția acestora din urmă. În acest context, era evident că se impunea elaborarea unui singur Statut pentru învățământul superior românesc, la începutul lunii decembrie 1931 fiind deschise, la București, lucrările Consiliului Intra-universitar pentru pregătirea unui astfel de document. Între timp, autoritățile centrale erau tot mai conștiente de existența la Oradea a unei instituții de învățământ superior cu o singură facultate. Văzut ca un exemplu periculos de exceptare de la aplicarea Legii autonomiei universitare, statutul Academiei a fost pus pe ordinea de zi la întâlnirea rectorilor de la sfârșitul anului 1931. Pe fondul unor demersuri susținute de înființare a unei „Universități a ținuturilor apusene cu sediul la Oradea”, soluția propusă de Constantin Petrescu – Ercea avea la bază un memoriu semnat de toți

¹⁷⁶ Art.1 din *Legea autonomiei universitare*, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 163, din 17 iulie 1931, p. 6106 și Gabriela C. Cristea, *op.cit.*, p. 264

¹⁷⁷ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 117, f. 82

¹⁷⁸ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 594/1931-1932, f.69 și 80

¹⁷⁹ *Ibidem*, f. 365

¹⁸⁰ Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 355-356

profesorii Academiei și înaintat Ministrului în 14 iunie 1929. În acest document, universitarii orădeni propuneau ca „Facultatea de Drept, până la crearea unei universități mai complete, să își mențină autonomia sa deplină și drepturile câștigate, putând fi în *mod temporar* atașată unei universități”¹⁸¹. Prin urmare, Constantin Petrescu – Ercea a propus renunțarea la denumirea de Academie, proiectul de statut aprobat în unanimitate de senatele celor 4 universități românești, cuprinzând formula „*Facultatea de Drept „Regele Carol al II-lea” din Oradea, atașată Senatului Universității din București*”¹⁸². De asemenea, documentul înaintat Parlamentului României pentru aprobare prevedea pentru instituția orădeană o largă autonomie și permitea organizarea doctoratului, deziderat pentru care au luptat toți profesorii Academiei¹⁸³.

Același sfârșit de an, aduce aprobarea acordată de Ministerului Instrucțiunii pentru transformarea în catedre a 6 conferințe și lărgirea Consiliului profesoral al facultății prin ridicarea la rang de profesori agregati a conferențiarilor: Eugeniu Sperantia, George Strat, Gheorghe Sofronie, Tiberiu Moșoiu, Liviu Lazăr și Alexandru Angelescu. Ca urmare, Constantin Petrescu – Ercea își dă demisia din funcția de decan, Consiliul hotărând organizarea altor alegeri în data de 16 ianuarie 1932. Prin vot secret, același profesor Constantin Petrescu – Ercea primește un nou mandat, cu 10 voturi din 13 în favoarea sa¹⁸⁴. Conform Legii autonomiei universitare, funcția va fi ocupată pe următorii 3 ani.

În 16 martie 1932 încep, în comisia de resort din cadrul Camerei Deputaților, discuțiile pe marginea proiectului de reformă a învățământului superior românesc, un punct important pe ordinea de zi fiind situația Facultății de Drept din Oradea. Pe baza unor bune relații de colaborare cu Universitatea din București¹⁸⁵, parlamentarii județului Bihor, indiferent de culoarea politică, erau chemați să depună eforturi pentru ca proiectul să fie aprobat în forma propusă de Consiliul intra-universitar, mai ales că profesorii bucureșteni se angajaseră să vină la Oradea, în număr mare, pentru a ține conferințe în toate ramurile de specialitate, contribuind astfel la „lărgirea orizontului științific și la intensificarea preocupărilor intelectuale ale publicului orădean”¹⁸⁶. Dezbaterile aprinse pe marginea Legii învățământului universitar din Parlamentul României au fost folosite de unii politicieni, drept scenă pentru a aduce critici dure învățământului românesc, crearea facultății din Oradea fiind pusă pe seama unor „interese personale, profesorii neavând nici măcar doctoratul în drept”. În fața unor asemenea acuzații grave, Gheorghe Sofronie și Traian Moșoiu prezintă în plenul forului legislativ contraargumente care

¹⁸¹ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 99, f. 28-29

¹⁸² Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 41

¹⁸³ De altfel, Consiliul Profesoral al Academiei, întrunit în ședință în 29 octombrie 1931, mandatează decanul să facă toate demersurile necesare pentru începerea acestor cursuri la Oradea. Vezi A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 596/1931-1932, f.4.

¹⁸⁴ *Ibidem*, dos. 604/1932-1933, f.1

¹⁸⁵ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 117, f.34

¹⁸⁶ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 42 și 67-68

demonstrează vechimea instituției de învățământ superior din Oradea, regulamentele pe baza cărora a funcționat și activitatea corpului profesoral, susținută de dovezi didactice și științifice. Mai mult, în intervenția sa din 26 martie 1932, Gheorghe Sofronie, consideră legea de reorganizare a învățământului superior românesc „o mare necesitate”, criteriul științific de recrutare al profesorilor trebuind să predomină, astfel încât, prin el „să se dovedească continuitatea de cercetare la candidați, și nu apelul la memorie și cunoștințe înmagazinate”¹⁸⁷.

La finalul acestor discuții aprinse, în luna aprilie 1932, Parlamentul adoptă *Legea pentru organizarea învățământului universitar*. Structura acestuia este modificată, precizându-se că învățământul universitar se predă în: Universitatea din București, Universitatea din Iași, Universitatea din Cluj, Universitatea din Cernăuți și Facultatea de Drept *Regele Carol al II-lea* din Oradea, „care, din punct de vedere al numirii profesorilor săi și al formelor legale pentru care este necesară intervențiunea Senatului universitar, depinde de Universitatea din București”. Acestea sunt în continuare instituții de stat autonome, în ceea ce privește organizarea studiilor și conducerea, „fiind așezăminte de învățământ universitar teoretic și aplicat, precum și instituții de cercetări pentru progresul științei și răspândirea culturii”, având atât ele cât și facultățile care le compun personalitate juridică¹⁸⁸.

Durata cursurilor universitare este stabilită ca fiind de cel puțin 4 ani, incluzând și „anul de îndrumare”, pentru obținerea diplomei de licențiat sau inginer universitar, cu unul sau doi ani (în funcție de regulamentul fiecărei facultăți) în plus pentru diploma de doctor sau doctor-inginer. Înscrierea la diferitele universități se face pe baza diplomei de bacalaureat. Pentru prima oară, sunt introduse criterii de selecție a candidaților, atunci când numărul cererilor de înscriere îl depășește pe cel al locurilor disponibile fixat de Consiliul facultății la începutul fiecărui an școlar. Astfel, departajarea candidaților se poate face în funcție de „media de bacalaureat și după mediile obținute în cursul superior al liceului la obiectele ce sunt în strânsă legătură cu specialitatea aleasă, sau prin concurs”, înscrierile în primul an fiind cu titlu provizoriu. De asemenea, legea impunea o comportare morală celor care candidau pentru posturi didactice în universitățile românești, elimina monopolul suplinderilor de catedre și obligativitatea domiciliului acolo unde profesorul are catedră, pentru „a se aduce un fundament puternic național și a se asigura propășirea Universității”¹⁸⁹.

Pentru învățământul superior orădean, adoptarea acestei legi a însemnat schimbarea statutului, Facultatea de Drept fiind arondată Universității din București, păstrând totuși o largă autonomie financiară, ceea ce însemna independență în alcătuirea programei universitare anuale, rezolvarea problemelor administrative curente și distribuirea burselor și a locurilor în căminul studențesc.

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 68 și 180-181

¹⁸⁸ ***, *Antologia ...*, p. 257

¹⁸⁹ *Legea pentru organizarea învățământului universitar*, publicată în Monitorul Oficial, partea I, din 22 aprilie 1932 și Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vinturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 68, 181.

Sub aceste auspicii, anul universitar 1932 – 1933 începe într-o atmosferă de mare solemnitate, deschiderea cursurilor fiind făcută în prezența profesorului Nicolae Gheorghiu, rectorul Universității din București. La ceremonie a participat un numeros public alcătuit din studenți și intelectuali orădeni. În discursul rostit cu această ocazie, decanul Constantin Petrescu – Ercea reafirmă „rostul acestei facultăți la granița de vest a țării, activitatea ei și evenimentele care în ultimul timp au imprimat o nouă vitalitate acestei instituții de înaltă cultură”. Se aduc, astfel, argumente în favoarea modificării statutului Academiei, pierderea autonomiei fiind compensată de „rolul important pe care îl are facultatea și înțelegerea pe care Universitatea o are pentru toate eforturile științifice și naționale, pe care de la Unire încoace, le realizează Facultatea de la Oradea”. Înaltul oaspete încheie discursul cu exprimarea speranței că instituția orădeană „încadrată cu un corp profesoral ales și o studențime muncitoare, va reprezenta cu demnitate în vestul țării știința juridică și naționalismul românesc”. Rolul strategic, în egală măsură științific și social, care poate traduce în practică idealul culturii naționale și principiul autonomiei, îmbinat cu cel al regionalismului¹⁹⁰, pe care trebuiau să-l îndeplinească universitățile românești îl determină pe Rectorul Universității din București să afirme, în cuvântul său, că instituția, pe care o conduce, este chemată „să asigure aici la graniță promovarea geniului românesc”. Conștient de „menirea atât de înaltă a acestei instituții de graniță” universitarul bucureștean își afirmă „concursul său nelimitat” pentru sprijinirea facultății, exprimându-și credința că profesorii „formați în spiritul național românesc și cu o cultură științifică bine afirmată, vor ști să răspundă la înalta lor misiune”. Reprezentantul studenților orădeni, Teodor Grozav, remarcă, în cuvântul său, interesul pe care „Universitatea mamă îl poartă facultății fiice de la Oradea”. Motiv suficient pentru a-și asigura colegii și corpul profesoral de continuarea a misiunii pe care comunitatea academică orădeană o are de îndeplinit, obiectiv pentru care „cheamă să i se alăture toți intelectualii din vestul țării”. Ceremoniile se încheie cu citirea telegramei adresată Regelui Carol al II-lea, patronul facultății, semnată atât de decanul orădean cât și de rectorul Universității din București¹⁹¹.

Vizita la Oradea a rectorului din București a început, de fapt, din seara zilei de vineri, 14 octombrie 1932, când a fost întâmpinat la gară de întreg corpul profesoral al Facultății de Drept și de studențimea orădeană. La eveniment au asistat, de asemenea, numeroși medici din localitate, profesorul Nicolae Gheorghiu fiind recunoscut drept „un mare profesionist” de către comunitatea medicală națională. Sâmbătă dimineața, programul oaspetelui din București a cuprins o discuție de două ore cu profesorii și prezentarea „valoroasei și bogatei Bibliotecii a facultății”. După ceremonia de deschidere a noului an universitar, Rectorul însoțit de profesorii și intelectuali orădeni s-a îndreptat spre Palatul Episcopal, la invitația Înalt Prea Sfințitului Roman Ciorogariu. Vașnicul apărător al drepturilor românilor a

¹⁹⁰ Ioan Scurtu, Theodora Stănescu – Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu, *România între anii 1918 – 1940. Documente și materiale*, Editura Universității din București, București, 2001, p. 269 - 275

¹⁹¹ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 603/1932-1933, f. 1-2

ținut să mulțumească, încă o dată, pentru „frumoasa operă națională pe care Universitatea din București o face introducând în sânul ei Facultatea de Drept din Oradea, care deși bătrână de 152 de ani, și-a început acum 13 ani o nouă viață destinată unui înalt ideal, care [...] va fi împlinit mai bine sub egida universitară”¹⁹². Seara s-a încheiat cu un banchet oferit de profesorii Facultății de Drept în cinstea oaspetelui din București. Duminică dimineața, programul a inclus vizitarea spitalelor din Oradea, o consfătuire cu medicii din localitate, spre amiază fiind vizitat Căminul studenților în drept, de a cărui organizare oaspetele a rămas încântat. De altfel, Rectorul Universității din București a solicitat profesorului Lazăr Iacob, directorul Căminului, „un raport, care să-i servească pentru reorganizarea căminelor din Capitală”. Vizita s-a încheiat cu un banchet oferit de medicii orădeni, la orele 16.00 profesorul Nicolae Gheorghiu fiind condus la gară de cadrele didactice orădene, numeroși medici și studenți¹⁹³.

Manifestările de simpatie și sprijin reciproc între cele două instituții de învățământ demonstrează că relația dintre Facultatea de Drept și Universitatea din București nu a fost una de subordonare, ci una de colaborare între două centre care împărtășesc aceleași aspirații științifice și culturale. Facultatea din Oradea nu va fi parte integrantă a universității bucureștene, ci doar alipită acesteia, independența financiară asigurându-i autonomia necesară în ceea ce privește curricula și organizarea activităților didactice, mai ales că din toamna anului 1932 încep cursurile de doctorat. Consiliul profesoral are în continuare dreptul de a face recomandări în cazul ocupării catedrelor vacante, votul în senatul Universității din București, fiind doar unul formal. De altfel, instituția orădeană va fi reprezentată în forul universitar bucureștean de doi membri ai corpului profesoral: Constantin Petrescu – Ercea și Lazăr Iacob.

Criza economică, în condițiile în care nivelul de dezvoltare era încă puternic marcat de consecințele războiului mondial, țara înscriindu-se în rândul statelor cu o economie predominant agrară a fost resimțită și de corpul didactic al Facultății de Drept din Oradea, veniturile profesorilor începând să scadă în această perioadă. Restrângerea cheltuielilor bugetare s-a regăsit în plata parțială a „sporului de scumpete” și a altor prime acordate de stat¹⁹⁴, precum și întârzieri la plata cotizațiilor pentru Casa Pensiiilor, lunar fiecărui profesor fiindu-i reținută o cotă de 1/8 din venituri pentru aceasta¹⁹⁵. De altfel, autoritățile de la București trimit o adresă în teritoriu prin care se solicită încadrarea cheltuielilor în bugetul aprobat pentru fiecare instituție în parte, orice cheltuială salarială suplimentară fiind

¹⁹² *Ibidem*, f.3

¹⁹³ *Ibidem*, f.3-4

¹⁹⁴ La începutul anului 1929, aceste sporuri nu erau încă plătite pentru anii 1927 și 1928, astfel încât pentru profesorii cu șase gradații pentru vechime trebuiau plătite 21.460 lei sporuri anterioare, la care se adăuga prima de scumpete în valoare de 750 lei/lună și alte sporuri, cum ar fi gradația de merit militar. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.99, f. 44.

¹⁹⁵ Aceste sume vor rămâne, de altfel neachitate până în 30 iunie 1928, în 4 aprilie 1929 Decanul Academiei primind o adresă din partea Administrației Financiare a Județului Bihor prin care se solicita anularea creditelor disponibile din exercițiul bugetar al anului 1927. Vezi *Ibidem*, dos. 96, f. 39.

aprobată numai în baza unor motive obiective foarte bine argumentate¹⁹⁶. În aceste condiții, pentru a echilibra balanța între veniturile în scădere și cheltuielile profesorilor, conducerea Academiei de Drept din Oradea caută mijloace de ajutorare a cadrelor didactice. Astfel se intervine pe lângă Directorul Uzinelor Electrice din Oradea, prin două adrese trimise în 28 februarie 1929 și 21 martie 1931, pentru „reducerea tarifului la lumina electrică” pentru cele 11 cadre didactice. Aceleași restricții bugetare, au determinat elaborarea Proiectul de Buget al Academiei de Drept din Oradea pentru anul financiar 1930, numai cu suplimentări la capitolul „cheltuieli de personal”, determinate de creșterea salariilor profesorilor, cheltuielile materiale și cele pentru plata burselor rămânând la nivelul exercițiului din 1929¹⁹⁷.

Recesiunea, tot mai evidentă în România pe parcursul anului 1930, a afectat corpul profesoral orădean mai ales prin diminuarea drastică a veniturilor. Deficitele bugetare cronice, agravate de politica guvernării țărăniști de permanentă supraevaluare a veniturilor și de comprimare a cheltuielilor¹⁹⁸, au determinat tăieri din sumele alocate instituțiilor de învățământ superior. Măsurile guvernanților s-au dovedit a fi insuficiente, astfel încât în exercițiul din 1930 au rămas salarii și cheltuieli materiale neachitate, decizia Ministerului Instrucțiunii Publice fiind aceea de a efectua plata lor din bugetul anului următor¹⁹⁹. În anul 1931 s-au înregistrat cote maxime pentru criza economică, ceea ce a însemnat creșterea deficitului bugetar al României. Lipsa de bani a determinat Direcția Contabilă din cadrul Ministerului Instrucțiunii Publice să trimită în 9 octombrie 1931 o adresă prin care decanul Academiei era anunțat că nu mai poate emite ordine de plată mai mari de 500.000 lei/lună, din lipsă de fonduri²⁰⁰. În aceste condiții, Constantin Petrescu – Ercea, deschide la Banca Națională a României, filiala Oradea, un „cont curent pentru depuneri zilnice pe seama Facultății de Drept *Regele Carol al II-lea* din Oradea”, din care se puteau ridica sume numai cu avizul său.

Bugetul din 1932 a fost alcătuit cu mari reduceri, în proiect fiind prevăzută, la capitolul cheltuieli cu personalul, suma de 5.259.600 lei (270.000 lei pentru personalul nedidactic și 4.989.600 lei pentru plata cadrelor didactice), 181.213 lei pentru cheltuieli materiale și 580.000 lei pentru cheltuieli cu întreținerea Căminului studentesc. Față de exercițiul bugetar precedent sunt înregistrate cheltuieli suplimentare datorate aprobării gradațiilor de vechime pentru profesorii Constantin Petrescu – Ercea și Dumitru Mototolescu, respectiv ridicarea la rang de catedră a conferințelor de Economie politică, Sociologie și Filosofia dreptului, Drept internațional public, Drept civil, Drept roman și Legislație agrară. În puls, decanul

¹⁹⁶ *Ibidem*, f.40

¹⁹⁷ Motivele invocate de conducerea instituției sunt: secretarul Academiei a fost încadrat într-o categorie de salarizare mai mică decât cea de la alte facultăți din țară, acum încercându-se o aducere la normalitate; aprobarea gradațiilor V de vechime pentru 3 dintre profesorii Academiei începând cu 1 ianuarie 1929; și trecerea, de la 1 octombrie 1929, la statutul de titular a profesorului Ioan Polydor, care trebuie să primească „o leafă de bază” corespunzătoare postului. Vezi *Ibidem*, dos.99, f.49.

¹⁹⁸ Daniel Apostol, *op.cit.*, p. 104-111

¹⁹⁹ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.99, f.25

²⁰⁰ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 594/1931-1932, f.44

Academiei propune și atribuirea de fonduri pentru acordarea de 20 de burse de câte 3000 lei/lună pentru ajutorarea studenților „săraci dar merituosi”²⁰¹.

În comparație cu alte instituții de învățământ superior din țară, putem spune că salariile profesorilor de la Oradea erau, doar pe hârtie, pe măsura responsabilităților și activităților desfășurate²⁰². În realitate, propunerile pentru ridicarea la rangul de profesori agregați a celor șase titulari ai conferințelor transformate în catedre, s-au înaintat Ministerului Instrucțiunii, doar cu condiția neîncărcării suplimentare a bugetului. Profesorii care urmau să predea în cadrul cursurilor doctorale, din toamna anului 1932, nu au fost plătiți suplimentar, deși de la doctoranzi se încasa taxă de școlarizare²⁰³. Aceasta însemna că, deși aveau titlul de profesori agregați, salariul era cel corespunzător normei de conferențiar²⁰⁴. De altfel, Ministerul Instrucțiunii Publice este tot mai des criticat că, în vreme de criză, a finanțat ridicarea la rangul de școli superioare opt academii teologice, ceea ce a condus la o creștere a cheltuielilor cu salariile profesorilor. Acuzele sunt aduse mai ales din partea conducerii Universității din Cluj, care se afla în dificilă postură de a nu putea plăti nici cheltuielile pentru încălzire, iluminat, apă și taxe comunale, fiindu-i tăiate și fondurile pentru cercetarea științifică și laboratoare²⁰⁵. În schimb, în aceeași perioadă, conducerea Academiei de Drept din Oradea, a găsit resursele financiare necesare pentru plata cheltuielilor curente, achiziționând chiar și 7 vagoane de lemne de foc, pe care Administrația Financiară din Oradea le-a plătit în octombrie 1931²⁰⁶.

Sfârșitul anului 1931 aduce cu sine suspendarea oricăror cheltuieli materiale din partea instituțiilor de învățământ superior din țară²⁰⁷. În aceste condiții Primul Ministru și titularul Ministerului Instrucțiunii, Nicolae Iorga, trimite o telegramă de interdicere a întreruperii cursurilor în oricare zi „care nu este sărbătoare legală, oricine ar încerca va fi supus sancțiunilor prevăzute de lege, fără a se ține seama nici de vârstă, nici de situația sa”. Așteptându-se la greve și manifestații din partea studenților, pe fondul creșterii numărului de simpatizanți ai Mișcării Naționale Studențești, Ordinul președintelui Consiliului de Miniștri prevedea ca „demonstrațiile cu caracter tulburător” să fie împiedicate de autoritățile publice, pentru aceasta solicitând și colaborarea forțelor de ordine locale²⁰⁸.

Odată cu intrarea în vigoare a *Legii pentru organizarea învățământului universitar*, fiecare instituție de învățământ superior din țară este obligată să constituie un fond universitar²⁰⁹. Lipsa acută de lichidități a ridicat numeroase

²⁰¹ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 147, f.1

²⁰² Emil Racoviță, în calitate de Rector al Universității din Cluj, scria în februarie 1930 că nivelul salarizării profesorilor clujeni era inferior celui de la Oradea. Vezi Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 319.

²⁰³ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f.25

²⁰⁴ *Ibidem*, dos. 596/1931-1932, f.1

²⁰⁵ Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 321

²⁰⁶ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 594/1931-1932, f. 292 – 294 și 327 – 330

²⁰⁷ *Ibidem*, f. 322-323

²⁰⁸ *Ibidem*, f. 349

²⁰⁹ Legea prevedea, pentru constituirea acestui fond, următoarele tipuri de venituri: taxele de înscriere; 40% din taxele de examene; 10% din taxele încasate pentru echivalarea diplomelor; 10% din sumele stabilite pentru plata diferitelor comisii de concurs; donații; sumele încasate pe timbrele universitare;

probleme în accesarea acestuia, sumele neputând fi ridicate la timp, iar dobânzile doar într-o proporție redusă. Aceeași lege impune crearea unui Consiliu Consultativ la nivelul fiecărei facultăți, care să asiste Decanatul în gestionarea problemelor financiare. Curbele de sacrificiu din 1931, 1932 și 1933, impuse de guvernanți, care au condus la scăderea salariilor, peste care s-a suprapus faptul că titularii portofoliilor de la învățământ au aplicat cu strictețe politicile de restricții bugetare, a însemnat fluctuații în personalul nedidactic al Facultății de Drept²¹⁰. Este cazul lui Ștefan Sabău, bibliotecarul Academiei și a lui Gheorghe Iova, secretarul instituției, care cer, în noiembrie 1930, lichidarea pentru a ocupa un post în cadrul instituțiilor administrației locale.

Pentru a preveni alte plecări ale personalului către slujbe mai bine plătite, dar și pentru a reduce efectul creșterii taxelor și impozitelor, respectiv impunerea unor măsuri radicale pentru colectarea la timp a veniturilor bugetare²¹¹, au determinat conducerea Facultății de Drept din Oradea să caute soluții pentru menținerea personalului administrativ și a corpului profesoral. Astfel, în ședința din 18 noiembrie 1933, Consiliul hotărăște ca „sumele provenite din taxele de licență și de doctorat, după deducerea taxelor de bibliotecă și de asistență medicală”, să fie alocate în mod egal „tuturor cursurilor organizate de Facultate”. Din total, un procent de 5% era repartizat și pentru suplimentarea veniturilor secretariatului instituției, „fondurile neridicate” fiind vărsate, după o lună, în contul universitar. Pentru acoperirea cheltuielilor materiale și de reprezentare pentru anul universitar 1933-1934, decanul Constantin Petrescu – Ercea este autorizat „să ceară Rectoratului (de la București – n.n.) încuviințarea de a reține din taxa universitară de 500 de lei, sumele necesare”, Consiliul Consultativ al facultății²¹² stabilind, pe capitole, cuantumul acestor cheltuieli²¹³.

Privind în ansamblu, criza economică din perioada 1929 – 1933 nu a avut aceleași efecte asupra Academiei de Drept din Oradea ca și cele înregistrate la Universitatea din Cluj, unde au fost grav afectate toate compartimentele și domeniile de funcționare. Spre deosebire de Cluj, unde nu s-au putut plăti salariile pe 5 luni din anul universitar 1931-1932, suprimându-se promovările, la Oradea

reținerile din salariul profesorilor pentru absențele nemotivate; taxa de 20% ce se aplică suplinitorilor; cota parte prevăzută pentru Casa Școalelor etc. Vezi Ioan Scurtu, Theodora Stănescu – Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu, *op.cit.*, p. 86 și Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 320.

²¹⁰ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 594, f. 247

²¹¹ Legea pentru reglementarea salariilor funcționarilor din întreprinderile și instituțiile statului fixa un impozit pe salarii și reducerea acestora cu 10%. Pentru neplata la timp a impozitului global pe trimestrele II, III și IV ale anului 1933, decanul Facultății de Drept din Oradea a primit o adresă, din partea autorităților de la București, în care profesorii neplătitori ai taxei erau atenționați că vor fi „radiați din statele de plată lunare”. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.147, f.28 și Daniel Apostol, *op.cit.*, p. 106 și 111.

²¹² În conformitate cu prevederile Legii de organizare a învățământului superior, pe lângă fiecare facultate funcționează un Consiliu Consultativ compus din 3 profesori titulari, cu atribuții financiare și administrative. Pentru facultatea din Oradea, acesta va fi alcătuit din profesorii Iuliu Hovanyi, Andrei Sigmond și Lazăr Iacob. Vezi A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 609/1933-1934, f. 9 și Ioan Scurtu, Theodora Stănescu – Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu, *op.cit.*, p. 85.

²¹³ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 609/1933-1934, f. 3-4

conducerea Facultății a găsit mijloace de achitare a salariilor la timp, inclusiv înțelegere din partea cadrelor didactice proaspăt promovate în funcția de profesori agregați pentru neîncărcarea bugetelor anuale cu sume suplimentare. Facultatea de Drept din Oradea s-a bucurat de sprijinul autorităților de la București, legătura cu Capitala fiind întărită, mai ales prin funcțiile deținute de unii profesori în guvernele de după 1932 sau prin mandatele de reprezentanți locali în Parlamentul României. De asemenea, apropierea dintre profesorul orădean Gheorghe Sofronie și Nicolae Iorga, primul fiind un susținător asiduă al proiectelor legislative inițiate de marele istoric, a făcut, poate, ca cei mai grei ani ai crizei să fie depășiți fără a fi pierdută nici o catedră sau conferință, cum a fost cazul la Cluj, unde din lipsa fondurilor, 6 catedre de la Facultatea de Drept au fost desființate²¹⁴. Poate și faptul că Academia și apoi Facultatea de Drept din Oradea s-a bucurat de patronajul Regelui Carol al II-lea, actorul principal în viața politică românească din deceniul al patrulea²¹⁵, a contribuit la desfășurarea unei vieți academice normale la Oradea.

În schimb, „criza universităților”, generată de discuțiile interminabile pe marginea proiectelor de organizare a învățământului superior, a avut consecințe importante asupra vieții universitare orădene. Cea mai importantă, credem noi, este pierderea statutului de instituție de învățământ superior prin includerea Facultății de Drept în cadrul Universității din București, iar de aici abandonarea proiectului de înființare a unui centru universitar la Oradea. Totuși, menținerea independenței financiare, a dat posibilitatea decanului de găsi soluții viabile pentru trecerea peste perioada de criză economică.

I.4. Proiectul de înființare a Universității „Regele Mihai I” la Oradea

Proiectul universitar orădean datează încă de la înființarea Academiei de Drept din Oradea, scopul Ministerului de Instrucțiune maghiar fiind acela de a crea facultăți izolate pentru a descongiona universitățile supraîncărcate de auditori. În acest fel se creau centre de cultură în alte orașe mari, care urmau să se transforme într-un viitor determinat în universități. Astfel, în anul 1914 au fost dezvoltate și transformate în universități Academia de Drept din Debrecen, cea din Presburg (Bratislava de astăzi) și Universitatea din Cluj, care în baza Legii XIX din 1872, a fost ridicată de la rangul de Academie de Drept și Institut de chirurgie medicală prin anexarea altor facultăți. Procesul de transformare a academiilor în universități cuprindea „adăugarea la Academia de Drept a studiilor filosofice, istorice și literare”²¹⁶.

În peste un secol de funcționare, Academia de Drept din Oradea, aparținând statului maghiar, căpătase un „excelent renume”, fiind considerată „una dintre cele mai de frunte dintre instituțiile de cultură superioară”, mulți dintre profesorii săi

²¹⁴ Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 323

²¹⁵ Daniel Apostol, *op.cit.*, p. 36

²¹⁶ *Buletinul ...*, p. 7

fiind chemați să țină conferințe la universitățile din Cluj și Budapesta. În plus, la Academie existau din 1872 două lectorate, de Filozofie și Istoria civilizației²¹⁷, pe lângă științele juridice studenții urmând discipline ca: Etica, Istoria modernă, Istoria ungară, Psihologia, Istoria culturală, numărul acestora crescând de la an la an²¹⁸. Prin urmare, statul maghiar avea toate motivele să înceapă în anul 1914 procedeul de transformare a Academiei orădene într-o universitate, izbucnirea Primului Război Mondial făcând ca acest proiect să fie suspendat²¹⁹.

Preluarea instituției de învățământ superior de către Consiliul Dirigent imediat după intrarea Armatei Române în Oradea și tranziția de la autoritățile maghiare la cele românești, a condus la amânarea proiectului universitar orădean. Noi speranțe au apărut odată cu inițierea proiectului de unificare a învățământului superior. Printr-un document înaintat, în 1923, de studenții orădeni ministrului instrucțiunii, C.C. Angelescu, aceștia salută proiectul înființării „Universității de la Vestul României”, propunând chiar și un sediu pentru viitorul for academic. Este vorba despre „școala de subofițeri, aflată în mijlocul unui parc și împrejmuită de terenuri sportive”, care „stă aproape goală și fără destinație, acest edificiu prezentând avantagii prin mărimea lui, în primul rând, prin poziția lui admirabilă pentru o educație igienică și omenească a tinerimei”²²⁰.

Profesorii Academiei s-au alăturat demersului studențesc cu ocazia discuțiilor naționale pe marginea proiectului de lege propus de Universitatea din Cluj. Corpul profesoral al școlii superioare a redactat, la rândul său, un memoriu, pentru „păstrarea autonomiei Academiei de Drept din Oradea și ridicarea acesteia la rangul de universitate”²²¹. Vechimea de 145 de ani a Academiei Regale de Drept din Oradea Mare, Regulamentele din 1874 și 1911 în baza cărora se desfășura activitatea didactică în instituție, precum și Legea XIX din 1872 de reglementare a recrutării profesorilor, sunt prezentate în detaliu în Memoriu pentru a demonstra seriozitatea, competența și autonomia facultății juridice. Reamintind proiectului universitar existent înainte de 1918, profesorii orădeni subliniază existența Academiei de Teologie, care funcționa deja de 4 ani în localitate, propunându-se „înființarea unei universități noi, cu două facultăți, sub denumirea *Universitatea Regelui Ferdinand I*”²²².

Întemeierea unei „noi universități la hotarele apusene” este cerută, în principal, din motive culturale, autorii memoriului atrăgând atenția autorităților de la București, asupra existenței în apropierea graniței a puternicelor Universități de la Debrecen, „departe de Oradea – Mare cam la vreo două ore”, Szeged – la 3 ore și Budapesta – la 4 ore și jumătate distanță. Văzută ca un obstacol în calea infiltrării culturii maghiare, proiectata Universitate avea menirea de a „altoi cultura veche ungară a Facultății de Drept din Oradea – Mare”, profesorii Academiei „întemeind

²¹⁷ Dimitrie Gusti (coord.), *op.cit.*, p. 456

²¹⁸ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 55, f. 37

²¹⁹ *Buletinul ...*, p. 7

²²⁰ *Înfrățirea românească*, Cluj, anul II, nr. 10/15 martie 1926, p. 7

²²¹ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 55, f.22

²²² *Ibidem*, f.39

un nucleu important în viața poporului român”. În sprijinul acestei afirmații este amintit faptul că la Oradea a funcționat cea dintâi societate studențească pentru promovarea culturii românești, „Societatea de leptură a junimei române studioase la Academia de drepturi din Oradea – Mare”, înființată în 25 iunie 1852 pe baza „Rescrisului Înalțului Guvernament civil și militar de Buda”, patron al societății fiind „Excelența Sa Vasile Baron de Erdely, episcop de Oradea – Mare, supraveghetor – rectorul seminarului român Iosif Papp Szilagyi și conducător activ Alexandru Roman, profesor la Liceul Romano – Catolic”²²³.

Al doilea motiv pentru care se credea oportună înființarea Universității viza „popularea statului român cu numai 4 universități” la o populație de 18 milioane de locuitori. În viziunea profesorilor orădeni, proiectul propus ar fi dus „la o descongestionare a universităților, în special a facultăților de drept, deja prea încărcate de studenți, mai ales în timpurile de grea scumpete”. În același timp, denumirea aleasă este considerată de autorii memoriului ca fiind definitivă pentru „cimentarea în generațiile viitoare, a numelui Majestății Sale Ferdinand I, sub auspiciile căruia s-a înfăptuit unirea tuturor românilor sub un sceptru comun și va fi o amintire în generații, marele act săvârșit în decursul domniei sale, că a cimentat laolaltă întregul neam românesc”²²⁴.

Documentul de aproape 14 pagini este citit și aprobat de toți membrii Consiliului profesoral al Academiei în ședința 8 mai 1925, în aceeași zi fiind înaintat Ministrului Instrucțiunii Publice²²⁵.

Dezideratul profesorilor și studenților orădeni este considerat de comunitatea academică națională ca fiind neviabil. Într-un articol publicat în 1926 în ziarul „Înfrățirea românească” – organ al Ligii Apărării Naționale Creștine, Ion Sălăgianu, sintetizând comentariile universitarilor clujeni, afirma că „pentru a ființa o Universitate se cere: a) profesori, b) studenți, c) laboratorii, d) fel de fel de instalații etc.”. Din analiza făcută de ziarist asupra motivelor pentru care proiectul universitar orădean „este și astăzi și va mai fi încă pentru multă vreme prematur”, constatăm că cel mai important argument îl constituie numărul mic de studenți. Dacă „edificiul, în cazul nostru este dat, [...] la nevoie găsim și profesori, cu studenții e mai greu”, nici o universitate din țară neputându-se „tângui de suprapopulație”, ci de „lipsa de proporționalitate între studenți pe facultăți”. Ceea ce evidențiază autorul articolului este faptul că „sunt prea mulți studenți la drept, medicină dar în schimb sunt puțini la științe, farmacie etc.”, întrebându-se „la ce să mai înființezi atunci Universitate la Oradea”. Adept al ideilor mișcării naționale studențești, ziaristul este convins totuși că „stăm în fața unui imperativ categoric al intereselor naționale”, făcând o sugestie „bazată pe considerente practice și de utilitate primordială pentru accelerarea românizării Orăzii”. Astfel, constatând că orașul este prin excelență unul comercial „și cum la noi când zici comerț, zici jidan sau strein oricare ar fi acela”, Ion Sălăgianu propune să se creeze la Oradea „un focar de cultură comercială românească” prin „detașarea în edificiul școlii de

²²³ *Ibidem*, f. 39-40

²²⁴ *Ibidem*, dos. 55, f.40

²²⁵ *Ibidem*, f.24

subofițeri a Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj sau să se înființeze o nouă academie comercială”²²⁶.

Majoritatea argumentelor expuse în cele două memorii, cel al profesorilor, respectiv al studenților orădeni, au fost reluate în *Buletinul Academiei de Drept din Oradea. 1918/19 – 1927/28*. Publicat în 1928 broșura constituie un nou demers întreprins de colectivul de cadre didactice orădean pentru înființarea unei universități. Completând informațiile istorice cu date despre momentul preluării instituției de către autoritățile românești și primii ani de activitate academică de după război, publicația aduce în atenția opiniei publice și a guvernanților noi argumente pentru susținerea proiectului universitar. Fotografiile care redau clădirea în care funcționează instituția, sala de lectură și depozitul de carte al Bibliotecii, precum și redarea integrală a Regulamentului Academiei de Drept din Oradea, a Regulamentului Căminului studenților în drept din Oradea, constituie un fundal pe care sunt proiectate realizările obținute de profesorii și studenții orădeni în cei 9 de ani de viață universitară românească a Academiei. În acest sens, sunt prezentate cele 17 catedre care funcționau în cadrul facultății juridice, titularii acestora, lista decanilor de la data preluării instituției de către autoritățile române și lista profesorilor Academiei de Drept din Oradea în momentul preluării ei de către statul român. Carierele profesionale ale fiecărui cadru didactic, titular sau suplinitor, prezentarea cursurilor predate între anii 1919 și 1928, a înscrierilor și examenelor pe fiecare an universitar, a comisiilor pentru examenul juridic de stat și final de licență pe perioada 1919 – 1927 și a tabelelor cu absolvenții Academiei, promoțiile 1920 – 1928, sunt argumente aduse în susținerea realizărilor centrului academic de la Oradea, care „trecea prin împrejurări defavorabile în ultimul timp” și care „în cuprinsul României întregite nu este destul de cunoscut, adesea fiind și calomniat”²²⁷.

În perioada postbelică, se precizează în publicația amintită, numărul universităților românești nu a crescut. Într-un clasament referitor la numărul de instituții de învățământ superior/număr de locuitori, România, cu cele 4 universități ale sale, fiind sub minimul european de o universitate la două milioane de locuitori²²⁸. La polul opus se aflau state ca Anglia și Irlanda, cu 34 de universități, la care se adaugă un număr mare de colegii și de școli superioare, astfel încât cifra de 6 universități pentru România, propusă de profesorii orădeni, nu este deloc exagerată. Nici repartizarea geografică a celor 4 universități românești „nu satisface în mod egal nevoile culturale”, se menționează mai departe în document. Întreaga parte de Vest și Sud - Vest este „neglijată, tocmai de aceea este nevoie să se acorde

²²⁶ Ion Sălăgianu, „Pentru românizarea Orăzii”, în *Înfrățirea românească*, Cluj, anul II, nr. 10/15 martie 1926, p. 8

²²⁷ *Buletinul ...*, p.11

²²⁸ Este amintită Ungaria cu 4 universități la o populație și un teritoriu mult mai mic decât cel al României; Elveția care la o populație de 4 milioane de locuitori are 7 centre universitare; Italia cu o populație dublă față de cea a României are 25 de universități, dintre care 22 de stat; Iugoslavia cu 5 instituții de învățământ superior dintre care 3 înființate după război; Belgia care are 4 universități la o populație de 7,5 milioane locuitori; Olanda – la 6 milioane de locuitori are 6 centre universitare, Franța 7 universități de stat și 3 catolice. Vezi *Ibidem*, p.11-12.

o atenție specială acestui proiect”, mai ales că în această perioadă se vorbea tot mai frecvent de crearea unei zone culturale la granița de vest, care nu se putea realiza fără „un centru de cultură superior”²²⁹.

Acestea sunt motivele pentru care se propune înființarea unei Universități a Crișanei la Oradea, care „prin permisiunea regală” să poarte numele *Universitatea Regele Mihai I*. Motivul schimbării denumirii este faptul că în 1927, cu ocazia pregătirii aniversării a 10 ani de la înființarea Universității Daciei Superioare, aceasta a primit în mod oficial denumirea de Universitatea Regele Ferdinand I²³⁰. Apoi, deși nu suntem în posesia unor surse documentare care să ateste acest fapt, presupunem că s-a ținut seama și de faptul că după moartea bunicului său, Regele Mihai a preluat tronul României.

Se dorea de fapt, alcătuirea unei facultăți de teologie cu două secțiuni, una ortodoxă și alta greco – catolică, care împreună cu facultatea juridică să constituie un „nucleu universitar”, căruia „cu timpul, când împrejurările vor permite”, să i se alăture o facultate de litere. Cheltuielile bugetare nu ar fi fost însemnate, deoarece la Oradea existau cele două Academii de Teologie, ortodoxă și greco – catolică, fondurile necesare pentru plata corpului profesoral fiind deja prevăzute în bugetul statului. De asemenea, universitarii orădeni îndeplineau „cu prisosință toate exigențele universitare”, iar modelul propus exista și în alte centre universitare europene²³¹. Mai mult, sunt prezentate numeroase exemple de universități în cadrul cărora funcționează o singură facultate²³². În condițiile în care tradițiile academice numeau universitate „un complex de școli superioare”, înființarea instituțiilor de învățământ superior din străinătate a fost posibilă datorită faptului că se „obișnuia anexarea uneia sau a mai multor școli de specialitate, care nu au caracter de facultate, pe lângă cea care dă complexului caracterul universitar”. Și această condiție este îndeplinită, la Oradea, pe lângă Academii de teologie menționate, existând și o școală de obstetrică²³³. Prin urmare, erau îndeplinite toate condițiile pentru alcătuirea „unui mic centru universitar al Crișanei”²³⁴.

În primăvara anului 1929 începe o nouă campanie de promovare a proiectului universitar orădean, condusă de profesorii Academiei de Drept susținuți de episcopii Roman Ciorogariu și Valeriu Traian Frențiu, capii celor două biserici românești, precum și de autoritățile locale - primarul Oradiei, Aurel Lazăr, și prefectul județului, Iosif Maiorescu. La solicitarea decanului Bogdan Ionescu, și a

²²⁹ *Ibidem*, p. 13

²³⁰ Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 279

²³¹ Printre exemplele prezentate se numără: Universitatea din Perugia, Universitatea din Siena și cea din Sassari, toate din Italia, care aveau în componența lor două facultăți: de drept și medicină; Universitatea din Besançon și cea din Clermont – Ferrand, Franca, cu două facultăți: de litere și de științe. Vezi *Buletinul ...*, p. 13.

²³² Este vorba de Universitatea din Urbino, Universitatea din Macerata (Italia) cu o singură facultate juridică; Universitatea din Subotica și cea din Skoplia (Iugoslavia); Universitatea din Tesselonic (Grecia) și cea din Pará (Brazilia). Vezi *Ibidem*, p.14.

²³³ Școala de moașe din Oradea, înființată în 1873, își desfășoară activitatea și după 1918. În 1922 din ea se desprinde Institutul Obstetric și Ginecologic, Școala de moașe funcționând în continuare. Vezi Carol Mózes, *Istoria învățământului mediu sanitar din Oradea*, Editura Arca, Oradea, 2007, p. 20-27.

²³⁴ *Buletinul ...*, p.14

prodecanului Lazăr Iacob, Iosif Maiorescu a convocat o consfătuire, în 28 februarie la Prefectură, întâlnire la care au luat parte reprezentanții întregii pături intelectuale orădene. În urma acestor consultări s-a hotărât redactarea unui memoriu către primul ministru Iuliu Maniu, pentru înființarea unei universități la Oradea. Documentul va fi înaintat acestuia de o delegație formată din: Bogdan Ionescu - decan, Lazăr Iacob - prodecan, Victor Cădere – profesor și deputat PNȚ de Bihor, Constantin Petrescu - Ercea – profesor, episcopul Valeriu Traian Frențiu și arhiepiscopul Andrei Crișanul²³⁵. Pentru alcătuirea delegației, prefectul Iosif Maiorescu semnează împreună cu Bogdan Ionescu o adresă de înștiințare în care este menționată data de 7 martie 1929, ca zi stabilită de deplasare la București, unde delegația urma să se reunească și cu ceilalți parlamentarii bihoreni. „Întâlnirea generală” programată la ora 12, va fi la Președinția Consiliului de Miniștri, palatul Crețulescu din strada Știrbei – Vodă, delegația putând fi primită chiar în aceeași zi în audiență²³⁶. Cum acest lucru nu s-a întâmplat, delegația a pornit spre București în 13 martie 1929, zi în care a reușit să înmâneze memoriul șefului guvernului. Memoriul făcea istoricul Academiei de Drept, scoțând în evidență rolul cultural și național pe care aceasta l-a avut în trecut și pe care „continuă să-l păstreze în viața poporului român”. De aceea, considerau reprezentanții bihoreni, „o universitate la Oradea, purtând numele Universitatea Regele Mihai I, ar fi aici un simbol și un factor de energie. Ea ar avea o deosebită importanță prin radiațiunea și stimulațiunea culturală pe care ar exercita-o aici. E o veche dorință românească aceasta și e extrem de important să se știe că numai un pas se cere, fără nici un plus ponderabil în bugetul statului, ci numai printr-un act de legiferare”.

În ceea ce privește locația aleasă pentru viitoarea universitate, autorii memoriului propuneau ca acesta să „funcționeze fără prea multe probleme în clădirea Școlii Militare ori în cea a Episcopiei Romano – Catolice”, ultimul așezământ fiind chiar de vânzare în acel moment. În încheierea memoriului, se menționa: „în anul 1930, împlinindu-se 150 de ani de la înființarea Academiei de Drept, un strălucit jubileu, dublat de inaugurarea universității, ar putea accentua tuturor importanța pe care România știe să o dea marilor chestiuni culturale și naționale”²³⁷.

Delegația bihoreană este sprijinită în demersul său și de Uniunea Națională a Studenților Români, filiala Oradea, studenții înaintând la rândul lor o petiție autorităților de la București, prin care „cer respectuos dar energic” înființarea unui centru universitar la Oradea, aceasta devenind „facla culturală pentru tineretul studios din Bihor, Crișana, Banat, Sălaj, Maramureș etc.”. Alte puncte ale documentului vizau ridicarea la rang de instituții de învățământ superior a „Academiilor de Teologie Ortodoxă și Română Unită existente și asocierea lor la facultatea juridică, alcătuind astfel un centru universitar de Vest”, precum și înființarea unei Facultăți de Litere și Filozofie. Cererile sunt supuse „binevoitoarei

²³⁵ Ion Zănea, *op.cit.*, p.251

²³⁶ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.99, f. 47

²³⁷ Ion Zănea, *op.cit.*, p.251-252

aprobări a celor în drept, spre a cimenta legăturile dintre conducătorii de astăzi și cei de mâine ai României”²³⁸.

Peste câteva luni, în 14 iunie 1929, este trimisă o adresă ministrului Instrucțiunii cu propuneri pe marginea proiectului de reorganizare a învățământului superior românesc. În acest document, Consiliul profesoral considera că „este absolut indispensabil, pentru organizarea învățământului superior de la frontiera de vest, să se creeze o universitate a ținuturilor apusene, cu sediul la Oradea”. Primele semne ale crizei economice mondiale începând să se facă simțite, profesorii orădeni propuneau ca „Academia de Drept din Oradea, pe baza tradiției sale de 150 de ani de existență”, să alcătuiască nucleul viitorului centru universitar și „să constituie de pe acum o universitate cu o singură facultate, de drept, așa cum în Italia, Iugoslavia, Grecia și Brazilia sunt universități – nucleu – cu o singură facultate”. Prin urmare, se dorea ca Academia din Oradea să continue să funcționeze numai cu Facultatea de Drept, care, până la formarea unei centru universitar complet, trebuia să-și mențină autonomia deplină. Consiliul profesoral propunea chiar atașarea acesteia „în mod temporar” unei universități, după modelul Universității din Subotica – Iugoslavia, care este „considerată în mod temporar ramură a Universității din Belgrad”²³⁹.

La toate aceste demersuri nu s-a primit nici un răspuns imediat din partea autorităților de la București. Deși la Oradea apăreau zvonuri că proiectul ar fi ca și aprobat, în anul 1930 încă se mai aștepta ca „minunea să se întâmple”²⁴⁰. În anul următor sunt făcuți pași importanți pentru consolidarea facultății juridice pentru ca aceasta să poată deveni nucleul viitoarei universități. Ne referim la adoptarea unui nou Regulament de funcționare în concordanță cu legislația românească în vigoare completat în 1931 cu articole care introduc studiile de doctorat, studenții putând parcurge acum studii universitare complete la Oradea. Apoi, prin legea de reorganizare a învățământului superior din 1932, guvernul condus de Nicolae Iorga consfințește la Oradea existența Facultății de Drept *Regele Carol al II-lea*, „care, din punct de vedere al numirii profesorilor săi și al formelor legale pentru care este necesară intervențiunea Senatului universitar, depinde de Universitatea din București”²⁴¹, de fapt soluția propusă de profesorii orădeni în urmă cu trei ani. În ciuda faptului că primii pași au fost făcuți, vremurile grele și crizele politice au împins în plan secundar un astfel de proiect, din motive financiare acesta fiind dat uitării.

Prin apariția și consolidarea unei Universități la Oradea, procesul de dezvoltare economică și de românizare a orașului s-ar fi accelerat, factorul cultural - științific ridicând statutul urbei la cel de centru polarizator al luptei împotriva revizionismului din ținuturile dintre Someș, Crișuri și Mureș. În următorii doi ani, pierderea statutului de instituție de învățământ superior și transformarea în facultate juridică autonomă, au condus la izolarea acesteia în peisajul universitar

²³⁸ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 99, f. 56-57

²³⁹ *Ibidem*, f. 28-29

²⁴⁰ Ion Zainea, *op.cit.*, p. 252

²⁴¹ *Antologia ...*, p. 257

românesc, Facultatea de Drept din Oradea confruntându-se cu un val de demersuri de desființare a instituției. Toate tentativele universitarilor orădeni, ale lumii intelectuale românești, în parte chiar a clasei politice, de a moderniza și dezvolta învățământul superior într-o puternică universitate la granița de vest, au eșuat.

I.5. Desființarea Facultății de Drept „Regele Carol al II-lea” din Oradea (1934)

Greutățile reale cu care era confruntată societatea românească, în general, imediat după încheierea războiului mondial, au fost prezente și în viața academică orădeană. Cu un colectiv redus la patru profesori titulari, 12 catedre acoperite cu suplinitori și un număr de 70 de studenți înscriși în anul universitar 1919 – 1920, Academia de Drept din Oradea nu părea a fi un proiect de viitor pentru Consiliul Dirigent. Obiectivul acestui organism administrativ era acela de a pune bazele unor instituții de învățământ românești, care prin activitate, publicații sau biblioteci, să dea o altă înfățișare cultural – științifică Transilvaniei²⁴². Așa cum amintea, într-una din scrisorile sale, Onisifor Ghibu, secretar general al Resortului pentru învățământ, opera aceasta a constatat, în afară de înființarea aparatului central administrativ, și în preluarea și naționalizarea Universității din Cluj, substituirea de personal didactic și fixarea programelor de învățământ, dar și „lichidarea Academiei maghiare de Drept din Oradea și Sighet”²⁴³. În privința instituției de învățământ superior din Oradea ultima măsură nu a fost pusă în practică în perioada cât a funcționat Consiliul Dirigent, conducerea Academiei dovedind în anii următori că poate gestiona problema lipsei de cadre didactice titulare, astfel încât pregătirea academică a studenților să nu aibă de suferit. De altfel, în martie 1920 școala superioară orădeană înregistra deja un număr de peste 200 studenți, iar în vara lui 1921 erau titularizați încă doi profesori.

Consemnarea desființării școlii superioare orădene între obiectivele Resortului Instrucțiunii Publice, mai ales folosirea denumirii de „Academie maghiară”, o putem pune pe seama experienței trăite de Onisifor Ghibu în tinerețe, tipică pentru o întreagă generație de elite românești formate în sistemul de învățământ al vechii Ungarii, care le leza mândria națională²⁴⁴. Într-adevăr, conștiința istorică românească nu a fost influențată nici de frumusețea edificiilor construite și nici de eforturile savanților vremii de a contribui la răspândirea științei moderne în acest colț al Europei. Românii au reținut în primul rând intoleranța și discriminările la care au fost supuși, din partea unui regim politic naționalist, într-o epocă în care naționalismul era una din ideologiile dominante ale continentului²⁴⁵.

²⁴² Gheorghe Iancu, *op.cit.*, p. 254

²⁴³ Mihai O. Ghibu, *Onisifor Ghibu în corespondență*. Vol. II, Editura Semne, București, 1998, p. 334

²⁴⁴ Irina Livezeanu, *op.cit.*, p. 179

²⁴⁵ Sorin Mitu, *op.cit.*, p. 105

Trebuie menționată, de asemenea, pentru a avea o imagine de ansamblu completă a societății de după 1918, profunda nemulțumire a minorităților maghiară, germană și evreiască – toate mai urbanizate și deținătoare ale unor privilegii istorice indiscutabil mai mari decât ale românilor²⁴⁶.

O altă încercare de desființare a școlii superioare orădene este consemnată în proiectul de reorganizare a învățământului superior redactat de Universitatea din Cluj în 1924, la invitația ministrului Instrucțiunii Publice - Constantin Angelescu. Profesorii Racoviță și Călugăreanu, desemnați să elaboreze proiectul, propuneau coagularea învățământului superior prin includerea Academiei în cadrul universităților. Erau vizate Academia de Drept din Oradea și cea Comercială din Cluj²⁴⁷, proiectul nefiind finalizat într-un act juridic

Noua Lege de organizare a învățământului superior, adoptată în plină criză economică, nu a deteriorat viața academică orădeană. Păstrarea unei largi autonomii financiare, precum și înființarea cursurilor doctorale, au condus la creșterea constantă a numărului de studenți, la începutul anului școlar 1933 – 1934 fiind înscriși la cursuri aproape 800 de cursanți. Dacă adăugăm la aceasta un corp profesoral competent și bine încheșat, putem spune că Facultatea de Drept *Regele Carol al II-lea* avea suficientă forță să-și continue activitatea, în ciuda crizei economice de la începutul anilor '30²⁴⁸.

Publicarea în Monitorul Oficial numărul 96 din 22 aprilie 1932 a legii²⁴⁹ a trezit, totuși, în rândurile comunității intelectuale și politice orădene, numeroase suspiciuni referitoare la viitorul Academiei. De altfel, primele zvonuri legate de desființarea facultății juridice apar încă de la sfârșitul anului 1931, ele fiind dezmințite de profesorul Gheorghe Sofronie prin articolul *Facultatea de Drept va aparține Senatului Universității din București*, publicat în ziarul local „Gazeta de Vest”. La sfârșitul lunii martie 1932 apăreau în presa locală și alte articole legate de viitorul instituției din Oradea, care reproduceau dezbaterea parlamentară pe marginea proiectului legii privind învățământului superior românesc. Într-unul din aceste articole, publicat în cotidianul societății culturale „Casa Națională a județului Bihor”, este redat discursul unui membru al Parlamentului României și răspunsul dat de profesorii Gheorghe Sofronie și Tiberiu Moșoiu, de la tribuna Camerei Deputaților, la acuzațiile grave aduse facultății din Oradea²⁵⁰.

Împotriva înverșunatei campanii de denigrare ce se desfășura la nivel național și local, decanul școlii superioare orădene, profesorul Constantin Petrescu – Ercea, ia atitudine public și tipărește broșura cu titlul *Memoriu cu privire la Facultatea de Drept „Regele Carol II” din Oradea*. Se urmărea punerea „în adevărata lor lumină obiecțiunile și criticile ce se colportează, fie din rea credință, fie din ignoranță, precum și argumentele celor care cred că acțiunea

²⁴⁶ Irina Livezeanu, *op.cit.*, p. 157-159

²⁴⁷ Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 343-344

²⁴⁸ Ovidiu Bozgan, *op.cit.*, p. 90

²⁴⁹ Ioan Scurtu, Theodora Stănescu – Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu, *op.cit.*, p. 84-86

²⁵⁰ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 67-68

distructivă poate trece vreodată drept titlu de virtute”. Bănuind că acțiunile erau puse la cale de simpatizanții mișcării iredentiste, profesorul orădean afirmă că „a lovi în prestigiul unei înalte instituții de cultură este un gest anarhic și primejdios, prin discreditarea instituțiilor de stat, prin colportarea de clevetiri împotriva celor ce servesc cultura națională, se îmbie masele inculte la contestare și dispreț împotriva a tot ce constituie elita intelectuală a neamului”. Pentru ca „universitatea să nu cadă pradă jocului de culise, calculelor meschine și patimilor de inferioară esență”, conducerea facultății împreună cu întreg colectivul de profesori elaborează, de fapt, o pledoarie în favoarea „utilității naționale pe care instituția o reprezintă”²⁵¹.

Argumentele sunt structurate în zece capitole, primul fiind menit să ateste vechimea de 153 de ani a școlii superioare orădene și statutul de „școală de stat iar nu confesională, deși în 1920, când a fost naționalizată de statul român, organele romano-catolice din localitate au încercat să o dea drept instituție confesională, pentru a-și rezerva astfel o înaltă școală minoritară”. Constituind „un post avansat al culturii românești” facultatea din Oradea stă în fața „activității universitare a Ungariei, cu o Universitate la Seghedin și alta nouă și splendid înzestrată la Debretin, la foarte mică distanță de graniță”, forul academic orădean „iradiind lumină și simțire patriotică pe o întinsă regiune în jurul său” afirmă autorii memoriului în cel de-al doilea paragraf. Referitor la studenții Academiei, creșterea constantă a numărului acestora este, în viziunea semnatarilor documentului, o dovadă că „această instituție corespunde unei mari cerințe a regiunii”, iar proporția de aproximativ 72% a studenților români „arată că facultatea din Oradea răspunde din ce în ce mai mult și unor cerințe românești”. Regularitatea, calitatea cursurilor și exigența la examene nu a fost influențată de creșterea numărului de studenți, „frecvența fiind proporțională cu numărul studenților înscriși, mai ridicată decât la orice facultate de drept din țară”. De altfel, între profesori și studenți există „o apropiere și colaborare dintre cele mai fericite, la diferitele manifestări naționale și culturale studenții și profesorii stând alături”. Funcția socială a instituției este menționată de autorii memoriului prin faptul că „sacrificiile materiale ale tinerilor din Crișana și regiunea de vest” nefiind mari, nici taxele nu sunt excesive, „căminul întreținut exclusiv prin mijloace proprii oferind studenților hrană și întreținere la prețuri minime”²⁵².

În ceea ce privește încadrarea profesorilor, decanul facultății subliniază că „numirile s-au făcut în mod legal, fapt constatat în toate discuțiile Consiliului inter-universitar și în cele ivite ocazional în Parlament”. Penultimul capitol se referă la calitatea corpului didactic, din cei 14 profesori, 6 având doctoratul la Paris, ceilalți fiind specializați la studii în străinătate. Activitatea științifică a acestora, prezentată pe larg în anexa publicației, a fost „adeseori semnalată și apreciată în străinătate și în România”, iar „mișcările culturale și naționale ale Bihorului”, la care au participat, „între conducători sau animatori”, unii dintre profesorii Facultății de Drept din Oradea, pot fi considerate drept mărturii ale contribuției instituției la dezvoltarea societății locale.

²⁵¹ *Memoriu...*, p.3

²⁵² *Ibidem*, p. 4-6

Un ultim argument vizează „economiiile bugetare atât de mult invocate, care nu justifică desființarea facultății”. Motivarea afirmației constă în faptul că instituția „are local propriu și profesorii sunt definitiv”, prin urmare din bugetul statului nu sunt plătite decât salariile cadrelor didactice, care oricum vor fi plătite și în cazul unei desființări. În încheiere, profesorii orădeni afirmă că „suprimarea facultății din Oradea ar fi o pierdere gravă pentru românism ce va fi interpretată și exploatată de adepții iredentismului și revizionismului maghiar ca o slăbire de stăpânire românească pe aceste pământuri, ca un semn de capitulare”²⁵³.

Războiul declarațiilor din presa locală a vremii continuă, ziarul „Gazeta de Vest” devenind un adevărat for de dezmințiri ale autorităților publice la adresa acuzațiilor aduse Facultății de Drept de către oameni politici și intelectualii vremii. Un astfel de articol este publicat de către redacția cotidianului amintit în 26 februarie 1933, sub titlul *Se desființează Facultatea de Drept din Oradea*. Datele prezentate se bazează pe afirmații ale decanului Facultății de Drept de la Cluj, care dorea încetarea activității instituției orădene, aducând în sprijinul solicitării sale argumente nefondate²⁵⁴. Atitudinea decanului clujean era o consecință a sentimentului de totală nemulțumire care domina în campusul universitar clujean, generat de efectele pe care criza economică le-a avut asupra vieții academice și de lipsa de reacție a autorităților de la București la numeroasele cereri de suplimentări de fonduri. De altfel situația Facultății de Drept din Cluj, după ieșirea din criză, nu era deloc liniștitoare, acesta având 1813 de cursanți, aproximativ 40% din studenții Universității, profesori titulari foarte puțini și 6 catedre desființate²⁵⁵.

Un alt nemulțumit de felul în care fost pusă în practică legea de organizare a învățământului din 1932 și modalitatea de finanțare a învățământului universitar românesc este Dimitrie Gusti, titularul Ministerului Instrucțiunii Publice în perioada 13 iunie 1932 – 14 noiembrie 1933. Acesta critică „marea nepotrivire care există între Lege și realitate”, propunând o „metodă critică de legiferare” bazată pe prelucrarea și interpretarea statistică a numeroaselor fapte și date acumulate din cercetările de teren²⁵⁶. Un astfel de studiu, elaborat de cercetătorii Institutului Pedagogic Român condus de prof. G.G. Antonescu și publicat în anul 1933 sub titlul *Organizarea învățământului*, aduce în atenția opiniei publice naționale o serie de date statistice îngrijorătoare²⁵⁷. Studiul evidențiază numărul mic de studenți

²⁵³ *Ibidem*, p. 8-9

²⁵⁴ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 70

²⁵⁵ Ovidiu Bozgan, *op. cit.*, p. 90 și Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 319-327

²⁵⁶ Gabriela C. Cristea, *op.cit.*, p. 265-266

²⁵⁷ Coordonatorii lucrării, prof. G.G. Antonescu și Iosif I. Gabrea, subliniază, în Introducere, că studiul analizează sistemul de învățământ românesc în comparație cu organizarea învățământului în principalele țări din lume și că *este o lucrare pur informală și nu de doctrină*. Astfel, în partea referitoare la învățământul superior, sunt utilizate date statistice referitoare la învățământul din România Întregită din perioada 1921/22 – 1928/29 și publicate în 1931 de Biroul Internațional de Educație de la Geneva, într-un material intitulat *L'organisation de l'instruction publique dans 53 de pays*, date oferite de Ministerele de Instrucție din România, Albania, Anglia, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia,

înscriși în învățământul superior românesc în anul universitar 1928 - 1929 (31.154 studenți față de 2.283.211 tineri care au absolvit o școală secundară de stat, particulară sau confesională), precum și numărul mic al celor care obțin anual licența și doctoratul (8,2% din studenții înscriși ajung să susțină licența și doctoratul, existând 1 licențiat la 7020 locuitori). Printre cauzele identificate de autori „asupra cărora trebuie intervenit”, se numără „insuficienta organizare a posibilităților de studiu, birurile grele pe studenți și mari greutatea în a trăi la oraș, mai cu seamă pentru studenții de la țară”. Un alt neajuns al sistemului universitar din România, reieșit din prelucrarea datelor, este „repartizarea tineretului în învățământului superior cu totul necorespunzătoare structurii vieții sociale și nevoilor de viitor”²⁵⁸. Într-adevăr, la nivel național se constata că nu exista o preocupare pentru o judicioasă orientare a tineretului spre școlile secundare și superioare cu caracter practic, în învățământul superior fiind o mare afluență de studenți către facultățile de drept, litere și filozofie²⁵⁹, universitatea riscând să devină, în acest fel, „o fabrică de diplome pentru avocați fără procese, pentru medici fără pacienți, pentru teologi fără parohii”²⁶⁰.

Plecând de la aceste date, ministrul Instrucțiunii, Dimitrie Gusti, propune o nouă consultare națională, pornind de la o nouă doctrină socială și culturală în care obiectivele specifice universității sunt definite în următorii termeni: să valorifice integral selecția realizată la nivelul liceului; „să devină o instituție împodobită de talente” valabile ca specialiști de elită; să ofere, în același timp, „o cultură politică, socială și economică necesară timpului”²⁶¹. Structura sistemului de învățământ propus de Ministrul Instrucțiunii urmărește o mai bună articulare a nivelurilor și treptelor școlare, corespunzător vârstelor psihologice și condițiilor sociale existente. Astfel, pe tinerii între 19 – 23 de ani ar trebui găsiți în universități, academii (artistice, de arhitectură), școli normale superioare, facultăți de teologie și academii tehnice. Nici situația materială a profesorilor, care nu este foarte strălucitoare în condițiile crizei economice, nu este uitată de specialiștii vremii. Constantin Kirițescu, în lucrarea *L'organisation de l'enseignement superieur en Roumanie* apărută la Paris, caracterizează veniturile profesorilor ca fiind „departe de exigențele lor de studiu și de poziția lor socială. Prin raportare la standardul de viață, salariile sunt insuficiente; astfel că se caută o compensație în produsul drepturilor de examen, alte taxe universitare fiind afectate fondurilor pentru dotare și întreținere materială a universităților”. Sistemul este catalogat de autor ca „nesatisfăcător, el favorizând profesorii de la facultăți cu studenți numeroși (cele de drept în special), în timp ce pentru marea majoritate a celorlalți fondurile astfel obținute sunt total insuficiente”²⁶².

Jugoslavia, Japonia, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, Rusia Sovietică, Scoția, Spania, Statele Unite, Suedia, Turcia, Ungaria.

²⁵⁸ G.G. Antonescu, Iosif I. Gabrea, *op.cit.*, p. 43-44

²⁵⁹ Constantin C. Giurescu (coord.), *op.cit.*, p. 264

²⁶⁰ Gabriela C. Cristea, *op.cit.*, p. 267 - 268

²⁶¹ *Ibidem*, p. 268 - 269

²⁶² Ioan Scurtu, Theodora Stănescu – Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu, *op.cit.*, p. 167-168

Pe fondul acestor discuții naționale, „războiul nervilor” desfășurat în presa orădeană atinge cote înalte. În articolul din 31 martie 1933, „Gazeta de Vest” se anunța că „s-a comunicat telefonic din București că Facultatea de Drept din Oradea a fost desființată”²⁶³. Informația i-a determinat pe studenții orădeni să țină o conferință prin care protestau împotriva acestei decizii. Mai mult, aceștia au organizat o manifestație, deplasându-se spre centrul orașului, unde în fața statuiilor Reginei Maria și a Regelui Ferdinand au susținut mai multe cuvântări. Câteva zile mai târziu, același ziar publica informații referitoare la vizita decanului Constantin Petrescu – Ercea la București, unde „în cadrul unei întrevederi cu dl. ministru Gusti, i s-au prezentat asigurări formale că guvernul este departe de orice tentativă de desființare a facultății”. De altfel, pe tot parcursul lunii aprilie a anului 1933, cotidianul „Gazeta de Vest” publică articole referitoare la viitorul Facultății de Drept din Oradea. Informațiile, adeseori contradictorii, vizau pensionarea profesorilor, chiar dacă aceștia nu ajunseseră la limita de vârstă, transferarea acestora la diferite facultăți din țară sau chiar mutarea întregii facultăți la Timișoara, redacția ziarului fiind de părere că „un comunicat oficial al decanului este mai mult decât necesar pentru a tăia pofta unor ciocli ai culturii românești la această parte a graniței”²⁶⁴.

Campania mediatică se extinde la nivel național, majoritatea ziarelor bucureștene publicând știrea conform căreia în Parlament se discuta un proiect de lege, „depus la Cameră din inițiativă parlamentară”, prin care erau „suprimate fondurile de întreținere din noul buget pentru Facultatea juridică *Regele Carol al II-lea* din Oradea Mare”, se pensionau profesorii care au ajuns la limita de vârstă, ceilalți profesori alături de aparatul administrativ și cel de serviciu fiind declarați disponibili. Proiectul mai prevedea trecerea patrimoniului facultății în proprietatea statului, studenții păstrându-și toate drepturile câștigate prin cursurile audiate la Oradea și examenele promovate în sesiunile anterioare. Știrea este reluată ulterior, deoarece proiectul nu a intrat în discuția Parlamentului la data anunțată, fiind așteptate dezbateri pe marginea acestuia într-o sesiune extraordinară, în luna iunie, fie într-una ordinară în luna octombrie²⁶⁵.

Luna aprilie a fost și luna în care s-au desfășurat la Arad lucrările Congresului General al Uniunii Naționale a Studenților Creștini din România (UNSCR), la care a participat și o delegație a studențimii orădene. Unul din punctele de pe ordinea de zi a Congresului a fost situația Facultății de Drept de la Oradea, care „îngrijora” pe reprezentanții studenților români. Opiniile liderilor naționali ai UNSCR se vor schimba, în perioada următoare, fapt ce a determinat retragerea studenților de la Oradea din cadrul acestei asociații. Nici încercarea lui Terențiu Nonu, președintele Centrului Studențesc din Oradea, de a susține cauza instituției orădene nu a avut ecou la București, deși acesta trebuia să prezinte un raport pe această temă în fața Primului Ministru și a Ministrului Instrucțiunii.

²⁶³ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 72

²⁶⁴ *Ibidem*, p. 73

²⁶⁵ *Ibidem*, p. 73-74

Constatând că „spiritele sunt deja pregătite în sensul de a vota contra existenței acestei facultăți”, reprezentantul studenților orădeni a renunțat să mai susțină raportul preferând să prezinte decanului Constantin Petrescu – Ercea acțiunile întreprinse de asociația studențească pentru salvarea facultății orădene. Este vorba de pagini întregi cu liste de semnături adunate de la locuitorii din Bihor, Satu Mare și Sălaj, care doreau „apărarea instituției de cultură națională de la granița de vest, de pericolul dispariției”. Apelurile trebuiau să ajungă la Regele Carol al II-lea și la Regina Maria, fiind însoțite de un memoriu în care erau invocate neseriozitatea argumentelor care stau la baza desființării facultății orădene²⁶⁶.

Senatul Universității din București nu a rămas indiferent la protestul studențesc. În ședința din 20 mai 1933 acesta emite un comunicat către presă în care era precizat faptul că forul universitar bucureștean nu a fost sesizat în mod oficial de existența unui proiect de desființare a facultății din subordinea sa și că mandatează pe rectorul Universității să intervină, pe lângă titularul portofoliului de la învățământ, în favoarea instituției orădene. În comunicat este subliniată „necesitatea națională a menținerii pe viitor a acestei facultăți, atât din punct de vedere al culturii și științei, cât și în cea ce privește consolidarea românismului în acest colț vestic al României Mari”²⁶⁷.

La sfârșitul anului 1933 se face o nouă încercare de sensibilizare a autorităților centrale prin publicarea în „Gazeta de Vest” a unui articol semnat de Terențiu Nonu, în care acesta combătea afirmația că în România numărul studenților ar fi prea mare. Datele prezentate de autor în articol arată că, din contră, numărul studenților români, proporțional cu numărul de facultăți și universități, se încadrează în media altor țări europene (Ungaria, Elveția, Belgia sau Olanda)²⁶⁸. Aceste date sunt întărite de studiul Institutului Pedagogic Român, publicat în 1933, argumentele statistice relevând și faptul că „într-o țară în care 87,1% din populația țării se ocupă cu agricultura, singura activitate pe care se sprijină în cele din urmă economia statului, totuși 38% din tineretul universitar se îndreaptă spre facultăți de drept”, cercetătorii întrebându-se unde se vor angaja toți acești „tineri cu pregătire juridică”, recomandând creșterea numărului de studenți, dar dezvoltarea unei „alte politici școlare, cu o altă orientare a tineretului”²⁶⁹.

Fără îndoială că și corpului profesoral orădean a fost implicat, la nivelul autorităților guvernamentale și în Parlamentul României, în lupta pentru păstrarea facultății. Probabil că amânarea discuțiilor pe marginea proiectului de lege care desființa Facultatea de Drept a fost o reușită a deputaților bihoreni, conjunctura politică existentă în această perioadă fiind, din păcate, nefavorabilă continuării proiectului universitar la Oradea. Din primăvara anului 1932, guvernul Iorga făcea față tot mai greu situației economice dificile a țării, fiind înlocuit cu guvernul P.N.Ț. condus de Alexandru Vaida – Voevod. Pierzând un aliat important,

²⁶⁶ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 605/1932-1933, f.1-9

²⁶⁷ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 76-78

²⁶⁸ *Ibidem*, p. 78-79

²⁶⁹ G.G. Antonescu, Iosif I. Gabrea, *op.cit.*, p. 43-44

conducerea facultății orădene nu a găsit sprijinul necesar în noul ministru al Instrucțiunii, care dorea o restructurare radicală a învățământului superior românesc, nu numai de formă ci și de fond. Argumentele statistice aduse în sprijinul menținerii structurii existente a învățământului superior nu l-au convins pe sociologul Dimitrie Gusti de viabilitatea facultăților izolate, iar dezvoltarea unui învățământ universitar la Oradea era, pentru acea vreme, prea costisitor pentru bugetul sărăcit al statului²⁷⁰.

Venirea la guvernare în 14 noiembrie 1933 a Cabinetului I.G. Duca, format exclusiv din membrii P.N.L., asasinarea primului ministru, introducerea stării de asediu și a cenzurii nu au condus la diminuarea eforturilor de menținere în funcțiune a Facultății de Drept, în comunitatea locală auzindu-se voci din ce în ce mai puternice pentru susținerea cauzei instituției orădene. Între acestea se distinge cea a Episcopului Roman Ciorogariu, luptător neobosit pentru drepturile naționale românești, care adoptă o poziție fermă față de decizia contopirii facultății cu cea de la Cluj. Vizita miniștrilor Constantin Angelescu și Alexandru Lapedatu la Oradea a fost un bun prilej pentru decanul Constantin – Petrescu Ercea de a reaminti autorităților centrale că „un veac și jumătate de carte ilustrează caracterul poporului nostru – setea de lumină și de civilizație. O sută cincizeci de ani de activitate rodnică înseamnă reclădirea evenimentelor glorioase care ne-au adus la înfăptuirea României Mari”. Reacția Ministerului Instrucțiunii a fost trimiterea unei adrese la Oradea prin care conducerea facultății era înștiințată că instituția orădeană fusese inclusă în bugetul de stat, pentru a mai funcționa încă un an „până când problemele vor fi soluționate într-un sens sau altul”²⁷¹.

Numirea rectorului Universității din Cluj în funcția de subsecretar de stat la Ministerul Instrucțiunii în cadrul Guvernului Gheorghe Tătărescu²⁷² a grăbit luarea unei decizii în ceea ce privește soarta Facultății de Drept. În 25 mai 1934 are loc la București un Consiliu inter-universitar, în cadrul căruia este pusă pentru prima dată problema fuziunii instituției de învățământ superior din Oradea cu Facultatea de Drept din Cluj. În mod surprinzător, decanii Facultăților de Științe, de Drept și de Teologie din București au susținut oportunitatea contopirii facultății orădene cu cea de la Cluj. Argumentul invocat de cei trei viza potențialul științific al profesorilor orădeni care nu putea fi pus în valoare într-o „instituție răzleață, în localități unde nu se putea construi un centru universitar puternic”. Refuzul profesorului Romul Boilă, decanul Facultății de Drept din Cluj, de a adera la un astfel de proiect, se baza pe mandatul primit din partea corpului profesoral pe care îl conducea, care considera că „Facultatea de Drept din Oradea susține interesul național în regiune”. Răspunsul său a fost interpretat, de cei prezenți la dezbateri, drept un demers „de a transforma facultatea într-o citadelă închisă în care nici o valoare juridică să nu mai pătrundă”²⁷³. Ultimul vorbitor, rectorul Universității clujene, profesorul Florian

²⁷⁰ Daniel Apostol, *op.cit.*, p. 39, 91

²⁷¹ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 82, 85

²⁷² Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 327

²⁷³ *Ibidem*, p. 287-288

Ștefănescu – Goangă, a insistat asupra situației dezastruoase de la Facultatea de Drept, unde domina o atitudine neproductivă, situând-o la un nivel mai scăzut față de celelalte facultăți de profil din țară. Mai mult, rectorul clujean acuza cadrele didactice că nu-și onorau obligațiile, transformând activitatea didactică într-o „comisie permanentă de examinare”, refuzând să accepte ocuparea catedrelor vacante și neformând tineri pentru „dezvoltarea viitoare a științei lor”. În consecință, susținea cu toată tăria cuprinderea profesorilor de la Oradea în corpul profesoral clujean²⁷⁴.

Din procesul verbal al acestui Consiliu inter-universitar se desprinde ideea că decanul Constantin Petrescu – Ercea a justificat opțiunea profesorilor orădeni pentru centrul universitar de la Cluj prin numărul mare de catedre vacante de la Facultatea de Drept, statul nedeputând un efort bugetar prea mare, respectiv prin rămânerea în același areal a studenților de la Oradea, ceea ce nu ar fi mărit prea mult cheltuielile acestora pentru studii. Deși acuzat că are la bază un interes personal, continuarea activității în marele centru universitar transilvănean fiind văzută ca o etapă în obținerea titularizării la Universitatea din București, Constantin Petrescu – Ercea reamintește celor prezenți faptul că „cei mai mulți profesori orădeni au doctorate în străinătate și o bogată activitate științifică, uneori chiar cu o prestanță profesională superioară unor profesori din Cluj”²⁷⁵. Pe baza acestor afirmații putem deduce că soarta Facultății de Drept din Oradea era hotărâtă de ceva timp, lucrările Consiliului inter-universitar fiind un prilej pentru Constantin Petrescu – Ercea de a se asigura că vor fi luate acele hotărâri care să avantajeze corpul profesoral și studenții orădeni.

La finalul discuțiilor din cadrul forului consultativ s-a votat în unanimitate contopirea celor două facultăți juridice. Ca urmare, este emis Decretul Regal cu nr. 2424 din 20 august 1934, documentul fiind publicat în Monitorul Oficial nr. 192 din 22 august. Ministrul Instrucțiunii Publice, Constantin Angelescu motivează fuziunea doar din considerente financiare, hotărârea fiind comunicată conducerii facultății din Oradea în 23 august 1934, iar celei din Cluj în 31 august 1934. Decretul Regal stipulează că cele 14 catedre existente la facultatea din Oradea se trec „cu situația pe care o au și cu drepturile câștigate la Facultatea de Drept din Cluj”, repartizarea acestora pe ani de studii, eventualele modificări și reorganizări de cursuri urmând a fi făcute în Consiliul întregit al facultății care va fi convocat în luna octombrie 1934. Catedrele și conferințele vacante de la Oradea și Cluj sunt desființate. Studenții de la Oradea vor trece la Facultatea de Drept din Cluj, cu respectarea frecvenței, a examenelor promovate și a tuturor drepturilor câștigate, fiind organizată o „sesiune specială de examene de lichidare” în luna septembrie. Personalul administrativ al facultății orădene se trece cu respectarea tuturor drepturilor câștigate la Universitatea din Cluj, „urmând a fi repartizat, după necesități, de Rectorat. Bunurile mobile și Biblioteca facultății se trec în patrimoniul Universității din Cluj, bunurile imobile fiind trecute în proprietatea statului

²⁷⁴ Ovidiu Bozgan, *op. cit.*, p. 91

²⁷⁵ Vasile Pușcaș, *op. cit.*, p. 288

român²⁷⁶.

În urma hotărârilor luate în Consiliul inter-universitar, profesorii agregați de la Facultatea de Drept din Oradea înaintează Consiliului profesoral din 31 mai 1934 cererile de ridicare la rangul de profesori titulari, având în anexă memoriile de activitate și lucrările publicate. În 6 iunie sunt numiți raportorii pentru fiecare candidat, o săptămână mai târziu sunt aprobate rapoartele prezentate în fața Consiliului profesoral, fiind trimise la Minister recomandările pentru titularizarea acestora²⁷⁷.

Decizia autorităților de la București, de a pune capăt activității didactice și științifice de la Facultatea de Drept, a avut drept primă consecință demisia profesorilor orădeni din funcțiile deținute în forurile de conducere ale diferitelor societăți culturale bihorene²⁷⁸. Reacțiile oamenilor de cultură bihoreni nu au întârziat să apară. Astfel în „Gazeta de Vest” din 17 octombrie 1934 apărea un articol semnat de ÎPSS Andrei Crișanul²⁷⁹, în care acesta regreta foarte mult pierderea profesorilor facultății juridice, pe care îi considera „pionieri ai culturii românești la această frontieră. Oradea i-a primit și a fost pentru dânsii o adevărată familie, Bihorul s-a dovedit a fi primitor față de marile valori venite să dureze muncă aici”. La rândul său, Nicolae Zigre, fostul student al Academiei Regale de Drept, considera pierderea facultății ca o dovadă de slăbiciune „deoarece n-am protestat destul de energic contra desființării”.

Pentru orașul Oradea, funcționarea în arealul său a acestei instituții de învățământ superior cu rang academic în care, până în 1918, s-au format cei mai mulți juriști români,²⁸⁰ a însemnat redobândirea, în perioada interbelică statutului de important centru cultural și spiritual românesc la granița de vest. El a acționat ca un fel de vector asupra economiei, culturii și instituțiilor din această regiune, facilitând integrarea lor organică în cadrul României Mari. Este evident faptul că pentru viața culturală locală, regională și națională românească, moștenirea lăsată de Academia din Oradea în peste un secol și jumătate de funcționare a avut și are o deosebită însemnătate. Această zestre a fost transferată Universității din Cluj, din octombrie 1934 numărul profesorilor de la Facultatea de Drept din Cluj mărindu-se cu 14, majoritatea noilor veniți fiind personalități renumite pentru domeniul lor de activitate, ceea ce a impulsionat activitatea didactică și științifică a juriștilor clujeni.

²⁷⁶ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.147, f. 4

²⁷⁷ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 609/1933-1934, f. 11-12 și 15-25

²⁷⁸ Profesorul Bogdan Ionescu își dă demisia, la începutul lunii octombrie 1934 din funcția de președinte al societății Ateneului Român, filiala Bihor, iar Lazăr Iacob își depune demisia din funcția de președinte al Casei Naționale în 11 octombrie 1934. Vezi Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 88-89.

²⁷⁹ Secretar al Academiei până în momentul hirotonisirii ca preot, mai apoi profesor și rector al Academiei de Teologie Ortodoxă din Oradea, tuns monah sub numele Andrei. Vezi Elisaveta Roșu, *op.cit.*, p. 260.

²⁸⁰ Cornel Sigmirean, *op.cit.*, p. 134

CAPITOLUL II

PROFESORII ACADEMIEI

Întreaga comunitate românească a văzut în Marea Unire „începutul unei ere noi”, care prin intermediul „luminării” poporului, să ducă la o adevărată renaștere națională. Această emulație este poate cel mai amplu evidențiată în domeniul creației culturale și științifice, unde, mai ales în provinciile unite, existaseră cenzuri artificiale foarte dure, care blocaseră calea afirmării creatoare a spiritului național. Intellectualitatea română a fost total implicată atât în trasarea drumului spre Unire, cât și în realizarea actelor politice din 1918. Menirea tuturor creatorilor din domeniile culturii și științei consta în edificarea unei culturi și civilizații superioare în România, care să se ridice la cotele cele mai ridicate ale realităților umanității și să contribuie la progresul universal prin particularitățile naționale românești. Apreciem că fenomenul cultural românesc a depășit, în perioada interbelică, rămășițele formulelor provinciale, și datorită „frecventării intense a planurilor universitare de afirmare”. Aceasta a dat culturii române din epocă nu numai o notă proprie dar și o marcă valorică de rang european și universal²⁸¹.

Corpul profesoral al Academiei de Drept din Oradea este un exemplu de îmbinare fericită a eforturilor creatoare și științifice a două generații de specialiști în drept. Tradiția de peste un secol și jumătate de școală superioară a fundamentat un mediu științific cu adevărat academic, în care tinerii juriști veniți după 1918 au putut să se dezvolte și să se maturizeze profesional, să se integreze rapid între elitele intelectuale locale angajate în opera de culturalizare a maselor și să dea dovadă de o imensă putere de muncă în folosul comunității locale și naționale în calitate de înalți funcționari guvernamentali sau parlamentari.

Legea XIX din 1872 de înființare și organizare provizorie a Universității din Cluj, care stătea la baza recrutării cadrelor didactice, condiționa titularizarea unui cadru didactic de îndeplinirea unui stagiu la catedra pentru care candida, numirea făcându-se prin Decret Regal la propunerea autorității guvernamentale de resort. Pentru obținerea titlului de profesor agregat sau conferențiar, aceeași Lege stipula probarea publică a „meritelor câștigate pe terenul științei”, ceea ce însemna o recunoaștere a activității științifice din partea comunității academice.

Condiții asemănătoare pentru ca un profesor agregat să poată fi „ridicat la rangul de profesor titular” se regăsesc și în Legea învățământului

²⁸¹ *** , *Istoria României...*, p. 1011

superior din 1912. Astfel, titularizarea se obținea după ce cadrul didactic „funcționa cel puțin trei ani de zile” la catedra pe care dorea să o ocupe. În plus, profesorul agregat trebuia să se fi „distins prin lucrările sale asupra materiei ce predă, lucrări făcute în timpul funcționării ca agregat asupra materiilor ce predă”. Numirea se da prin decret regal, după raportul Consiliului profesoral, bazat pe avizul motivat al unei comisii compusă din 5 membri, profesori titulari ai facultății respective. Când o catedră rămâne vacantă, aceasta putea fi suplinită de unul din profesorii titulari, profesorii agregați sau conferențiarii facultății, „care va fi fost recomandat cu majoritate de voturi de Consiliul profesoral și desemnat de minister”. Pentru ocuparea unei catedre vacante puteau candida cetățeni români, cu diplomă de doctor care au făcut studii universitare în specialitatea catedrei. În următoarele două luni candidații „adrează cererile lor Ministerului însoțite de un memoriu asupra titlurilor și lucrărilor lor științifice”. Procedura de titularizare continua cu o „examinare” a candidaților ce consta în următoarele probe: a) lucrări științifice tipărite, „afară de acele care au servit pentru obținerea titlului de doctor”; b) colocviu public între membri comisiei și fiecare candidat în parte „asupra celor cuprinse în una sau mai multe dintre lucrările ce a prezentat acel candidat”. Studiile evaluate trebuiau „să dovedească o neîntreruptă preocupare științifică” și „parte din ele să fi fost tipărite” cu cel puțin 6 luni înainte de declararea catedrei vacante. În urma probelor, unul sau doi dintre membri comisiei redacta un raport²⁸².

Pentru restul cursurilor, „altele decât cele predate de profesorii titulari și agregați”, Ministerul cu avizul Consiliului profesoral putea numi conferențiar, care erau obligați ca în timp de o lună de la numire să depună la Decanat un plan detaliat al cursului. Conferențiarul nu avea titlu definitiv decât după trei ani, „dacă vor fi făcut lucrări științifice și dacă cursul lor va fi căpătat un succes recunoscut”²⁸³.

În conformitate cu legislația în vigoare, comunitatea academică orădeană interbelică a fost alcătuită din profesori titulari (ordinari), agregați (profesori extraordinari) și din conferențiar. Profesorii titulari și agregați aveau normate cursurile universitare, precum și conferințele și lucrările practice corespunzătoare cursurilor, putând fi ajutați de conferențiar recrutați după modalitățile prevăzute în lege²⁸⁴. În fapt, datorită lipsei de cadre, conferențiarul școlii superioare orădene țineau cursuri „fără dependență de vreun alt profesor” și aveau drept de examinare „asupra materiilor lor ca orice profesor”²⁸⁵, nefiind personal de colaborare ci personal didactic propriu-zis.

²⁸² ***, *Antologia* ..., p. 174 - 176

²⁸³ *Ibidem*, p. 178 - 179

²⁸⁴ *Ibidem*, p. 177

²⁸⁵ *Buletinul*..., p.8

În lipsa unei legislații unificate pentru învățământul superior, conducerea Academiei de Drept din Oradea și-a recrutat cadrele didactice, în principal, după Legea din 1872. Prevederile acesteia referitoare la procesul de titularizare, nu au fost abrogate decât în momentul promulgării Legii autonomiei universitare din 1931, deoarece erau asemănătoare cu cele din Legea din 1912.

II.1. Colectivul profesoral al Academiei de Drept din Oradea în primii trei ani de guvernare românească

Exercitarea dreptului de suveranitate națională, a determinat statul român, în acord și cu uzanțele din statele moderne, să pretindă tuturor funcționarilor, numiți de guvernele maghiare, să depună jurământ²⁸⁶ de supunere, față de regele României și Consiliul Dirigent, ca șefi executivi superiori, fapt ce implica îndeplinirea corectă, în viitor, a atribuțiilor pe care le aveau²⁸⁷. Nedepunerea jurământului atrăgea îndepărtarea din serviciu și pierderea dreptului la pensie în statul român, lucruri despre care funcționarii erau înștiințați cu claritate²⁸⁸. Având drept argument prevederile Convenției militare de la Belgrad, potrivit căreia administrația civilă rămânea sub controlul guvernului maghiar pe toate teritoriile fostei Ungarii, depunerea jurământului de fidelitate față de autoritățile române a fost privită atât de unii funcționari maghiari, cât și de alți membri ai societății civile, foarte nuanțat. Pe întreg teritoriul Transilvaniei, au fost locuri în care toți l-au refuzat, în altele, mai rare, toți l-au depus și în sfârșit, o a treia variantă, în care unii l-au prestat și alții nu²⁸⁹.

În cazul cadrelor didactice²⁹⁰ și nedidactice de la Academia de Drept, autoritățile locale au făcut numeroase demersuri de convocare a

²⁸⁶ *** , *Istoria României...*, p. 706

²⁸⁷ Textul jurământului era: *Eu (numele și prenumele, n.n.), jur că voi fi credincios lui Ferdinand I regele României și Consiliului Dirigent, că voi păstra legile și ordinațiunile țării, că voi asculta de superiorii oficiului meu, că dorințele împreunate cu oficiul meu, le voi îndeplini cu conștiinciozitate punctuoasă, că voi promova binele țării și al cetățenilor și că voi păstra secretul oficios. Așa să-mi ajute Dumnezeu!*. Vezi Gheorghe Iancu, *op.cit.*, p. 127.

²⁸⁸ *Idem*, „Noi informații referitoare la problematica minorităților naționale din România interbelică” în Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.), *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2006, p. 14

²⁸⁹ *** , *Istoria României...*, p. 707

²⁹⁰ Lista profesorilor Academiei de drept din Oradea în momentul preluării ei de către statul român este următoarea: decan – dr. Buday Gyula (absent în momentul preluării), pro-decan – dr. Luther Nandor (absent în momentul preluării), dr. Hovany Gyula (profesor titular) – conform regulamentului, decan în calitate de profesor senior și în lipsa celor de mai sus, dr. Sigmond Andor – profesor titular, dr. Horvath Eugen – profesor titular, dr. Karoly Iren – profesor titular, dr. Bozoky Francisc – profesor agregat, dr. Szemelyi Coloman – profesor agregat, dr. Irk Albert – profesor agregat, dr. Nicolae Popoviciu – lector,

personalului instituției la Prefectură pentru depunerea jurământului. Din cele 16 cadre didactice, dr. Horvâth Eugen, dr. Andrei Sigmond și dr. Kocsán János, împreună cu directorul Academiei rămân profesori titulari. Restul fie au refuzat formal depunerea jurământului, fie au plecat din localitate, neputând fi găsiți, sau au amânat aproape 4 luni să răspundă „chemării” primite de la autoritățile locale și conducerea Academiei²⁹¹. În final, în 5 noiembrie 1919, în urma unui raport al Prefectului, Consiliului Dirigent emite un ordin prin care toate cadrele didactice sau nedidactice, care nu au depus jurământul sunt demise din funcție²⁹². Un caz aparte, este cel al pedelului instituției, care nu cunoștea limba română neputând, astfel, să rostească jurământul. În urma demersurilor conducerii Academiei pe lângă secretarul general al Resortului Cultelor și Instrucțiunii Publice, procedura s-a încheiat în luna martie a anului 1920, prin redactarea în limba maghiară a jurământului rostit de funcționarul Academiei²⁹³.

Pe baza Regulamentului din 1911 și a Legii XIX din 1872, în momentul preluării de către autoritățile române, la Academie funcționau următoarele catedre de titulari: Drept roman, Drept penal, Procedură penală, Filozofia dreptului, Economie politică, Finanțe și statistică, Drept civil, Drept civil austriac, Procedură civilă, Drept comercial și cambial, Drept administrativ, Istoria dreptului, Drept bisericesc, Drept constituțional, Enciclopedia dreptului și Politica. Pe lângă acestea conferințele Drept internațional public și privat, Drept minier, Contabilitate de stat, Medicină legală, Higienă publică, Istoria civilizației, Etica și Istoria universală făceau parte din statul de funcțiuni al școlii superioare orădene²⁹⁴.

La 1 noiembrie 1919 printr-o adresă semnată de prodecanul Facultății de Drept din Cluj, sunt înaintate conducerii Academiei modificările programei de studii respectiv al restructurării catedrelor. Astfel, cursul de Drept constituțional maghiar este înlocuit cu cel român, cel de Istoria dreptului ungar cu Istoria dreptului român, iar Dreptul civil ungar și cel austriac sunt unificate într-o catedră²⁹⁵.

Ordinului din 5 noiembrie 1919 al Consiliului Dirigent de înființare a unui lectorat de limba franceză, a însemnat pentru conducerea Academiei găsirea unui cadru didactic care să corespundă criteriilor de recrutare a personalului, dar care să nu încarce cu prea multe cheltuieli bugetul instituției. Astfel, începând cu semestrul al II-lea al anului școlar 1919 – 1920, la propunerea decanului Academiei, Resortul Cultelor și Instrucțiunii Publice a aprobat numirea profesorului Pascal Zigliara, titular la Liceul Real din Oradea, originar din Toulon, pentru a predă 3 ore pe

dr. Nicolae Verzariu – lector, dr. Nemeti Gyula – lector, Arpad Vitan – lector. Vezi *Buletinul ...*, p. 24.

²⁹¹ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 39

²⁹² *Ibidem*, f. 44

²⁹³ *Ibidem*, f. 181, 207, 212

²⁹⁴ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos 76, f. 37

²⁹⁵ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 32

săptămână de limba franceză (două pentru începători și o oră pentru avansați), acestea făcând parte, cu aprobarea Directoratului Regional al Școlilor Medii, din norma sa de 15 ore/săptămână²⁹⁶.

Pe parcursul anului universitar 1919 - 1920, 12 din cele 16 catedre au fost acoperite cu profesori suplinitori selectați din rândul elitei intelectuale locale. Astfel pentru această perioadă au fost propuși ca suplinitori: dr. Ioan Candrea – președinte de senat la Tribunal, dr. Ioan Boroș – avocat, dr. Romulus Radu – judecător la Curtea de Apel, dr. Nicolae Popoviciu – șeful Serviciului Sanitar al județului, dr. Ștefan Verzar (Verzariu) și dr. Kenez Coloman – ambii medici la Spitalul Județean și Arpad Victor – consilier financiar²⁹⁷. Toți au primit aprobarea Consiliului Dirigent, fiind plătiți cu 200 de coroane pe oră, primind și acordul de a face parte din comisiile pentru examenele ce vor fi susținute în cursul anului universitar.

Decizia luată de ministrul Instrucțiunii Publice, P.P. Negulescu în 1920, de a permite absolvenților școlilor comerciale superioare și a celor proveniți din școlile normale să urmeze cursurile unei facultăți juridice, ca studenți ordinari, preciza introducerea unui examen suplimentar, de limba latină. Normele de aplicare a deciziei ministeriale menționau obligativitatea susținerii acestuia până la finele anului I în fața unei comisii de examinare formată din decanul facultății, titularul catedrei de Drept roman și a profesorului Ioan Pap – directorul Liceului „Emanuil Gojdu” din Oradea, diplomat pentru limba latină, care primește aprobarea ministerului în 26 iulie 1920²⁹⁸.

Conducerea Academiei, ca de altfel și cea a Universității din Cluj, a acordat o atenție sporită standardului de viață al profesorilor, dorind „să-i racordeze la statutul lor social firesc”²⁹⁹. Datorită situației economice postbelice, cât și multiplicării problemelor de natură politică ale României, plata profesorilor și personalului nedidactic s-a făcut pe parcursul anului 1919 și în prima jumătate a anului 1920 sub forma unor avansuri din bugetul alocat Academiei. În această perioadă, tot personalul instituției este asimilat funcționarilor de stat, fiind plătit conform *Normelor specifice referitoare la salarizarea funcționarilor de stat*, în lipsa reglementărilor pentru salarizarea personalului didactic.

În a doua jumătate a anului 1920, profesorii și personalul Academiei au fost încadrați în conformitate cu vechimea în învățământul superior, pe baza „coalelor de serviciu”³⁰⁰. Aceste documente, au fost întocmite pentru fiecare cadru didactic sau nedidactic titular și cuprindeau date personale referitoare la naționalitate, religie, stare civilă, număr de

²⁹⁶ *Ibidem*, f. 179

²⁹⁷ *Ibidem*, f. 130

²⁹⁸ *Ibidem*, f. 215-216

²⁹⁹ ***. *Istoria României...*, p. 1017

³⁰⁰ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919 - 1920, f. 326

copii, informații privind limbile străine cunoscute, studiile și examenele susținute și locurile de muncă anterioare³⁰¹.

În afara salariului, angajații instituției și familiile lor beneficiau de reducerea prețului biletelor pentru călătoriile pe calea ferată, de ajutor pentru haine³⁰², profesorilor plătindu-li-se și asigurări sociale, în contul Casei Cercuale de Asigurări Sociale. În perioada decembrie 1918 – aprilie 1919 acestea nu au fost plătite, ulterior, la insistențele conducerii instituției, făcute prin adresele trimise Resortului Instrucțiunii, în 7 august 1919 și 27 ianuarie 1920, apoi Înalțului Comisar Guvernamental, acestea au fost depuse în 26 aprilie 1920³⁰³.

II.2. Consolidarea corpului academic

Pentru exercițiul bugetar 1921 – 1922, Academia avea prevăzute în *Statul despre personalul didactic și administrativ* 12 catedre, respectiv câte un post de secretar, ajutor secretar, bibliotecar arhivar, copist, curier și servitor. Din motive economice, numărul catedrelor a fost diminuat, fiind transformate în conferințe, însă „după legile ce sunt în vigoare, ele sunt catedre depline și o simplă dispoziție bugetară le-ar putea recunoaște calitatea și majorarea retribuției”³⁰⁴.

Datorită unui amalgam legislativ, destul de general și ambiguu, care, pe fondul circumstanțelor existente în perioada decembrie 1919 – aprilie 1921, putea fi ușor interpretat ca provizorat, numirile de profesori titulari la Academiei încep numai din a doua jumătate a anului 1921. Astfel, catedra de Drept penal și Procedură penală este ocupată de dr. Iuliu Hovanyi³⁰⁵, confirmat profesor titular de statul român prin Decretul Regal 4467/1921, iar titularul catedrei de Drept administrativ și financiar este dr. Andrei Sigmond³⁰⁶, fapt consfințit prin Decretul Regal 5467/1921. Catedra de Drept civil este ocupată, în baza Legii din 1872, de către dr.

³⁰¹ *Ibidem*, f. 335-338

³⁰² *Ibidem*, f. 120, 185, 186, 339

³⁰³ *Ibidem*, f. 150, 154, 240

³⁰⁴ *Buletinul*..., p.8

³⁰⁵ Născut la 24 martie 1860 la Oradea, profesor titular de Drept penal, numit prin Decretul Regal nr. 17484/1888. Doctor în drept la Budapesta în 4 februarie 1882. Abilitat ca docent la Universitatea din Budapesta în 1885, a fost numit profesor agregat la Academia de drept din Oradea prin adresa nr. 30575 din 1885 a Ministerului Instrucțiunii Publice Ungar, membru fondator al Ateneului Român din Oradea. Vezi *Memoriu* ..., p. 12 și *Buletinul*..., p. 21.

³⁰⁶ Născut la 15 iunie 1873 în Cluj, doctor în drept la Cluj în 28 mai 1898, doctor în științe politice tot la Cluj în 26 noiembrie 1898, abilitat ca docent la Universitatea din Cluj la 27 aprilie 1904. Intrat în învățământ ca agregat la Academia de Drept în 1906, numit titular la catedra de Statistică și Finanțe prin decretul Regal nr. 62298 din 1909. Vezi *Ibidem*, p. 12-13 și *Ibidem*., p. 21-22.

Bogdan Ionescu³⁰⁷, iar cea de Drept bisericesc și Istoria dreptului de dr. Iacob Lazăr³⁰⁸. În anul universitar 1921 – 1922 profesorul Bogdan Ionescu a obținut aprobarea și pentru suplinirea conferinței de Filozofia dreptului. Pentru celelalte șapte posturi prevăzute în Regulamentul de funcționare s-a făcut apel, ca și în anii precedenți, la specialiștii locali în domeniu³⁰⁹. În afara acestor catedre, în cadrul Academiei funcționau următoarele conferințe, alese de către studenți: Etică, suplinitor fiind dr. Eugeniu Sperantia³¹⁰; Istorie modernă – suplinitor dr. Aurelian Magier; Contabilitate, susținută de Vitan Arpad; Drept cambial comparat, „suplinită de profesorul V. Dimitriu, titular al Universității din Cluj, o dată la două săptămâni, în mod gratuit”³¹¹.

În anul universitar 1923 - 1924 este înființată la anul II și III conferința de Sociologie, ocupată tot prin suplinire de Eugeniu Sperantia. Acesta va prelua din semestrul II al anului școlar următor și conferința de Filozofia dreptului³¹². Tot în această perioadă Dumitru Mototolescu³¹³

³⁰⁷ Născut la Bârlad în 20 iulie 1875, profesor titular de Drept civil, licențiat în drept al Universității București în 1906 (diploma nr. 3926), doctor în drept la Paris din 16 iunie 1914 (diploma nr. 115). Licențiat în matematici la București (diploma nr. 1449 din 18 februarie 1899). Avocat în Baroul de Ilfov din 1906, transferat la Baroul Bihor în 1923. Membru conferențiar al Ateneului Român din București, președinte și membru fondator al Ateneului Român din Oradea din 1922, președintele asociației culturale „Cele trei Crișuri” din Oradea, membru în comitetul „Casei Naționale” din Oradea. Vezi *Ibidem*, p. 13-14 și *Ibidem*, p. 21.

³⁰⁸ Născut la 28 martie 1884 în comuna Peștiș, jud. Bihor, profesor titular de drept bisericesc. Doctor în teologie la Cernăuți din 15 iulie 1908. Fost profesor titular de Drept bisericesc la Academia Teologică din Arad (1909 – 1921), directorul Căminului Studentesc de la înființarea lui, membru în Congresul bisericesc (Sibiu), Adunarea eparhială și Consiliul eparhial Oradea. Fost deputat, fost senator, fost delegat al Aradului la Adunarea Națională din Alba-Iulia. Vezi *Ibidem*, p. 14 și *Ibidem*, p. 22.

³⁰⁹ Astfel cu aprobarea Ministerului Instrucțiunii, dată în adresele nr. 107140/1921, 118287/1921, 119208/1921 și 125370/1921 sunt aprobați ca suplinitori: catedra de Drept constituțional și politică – Iosif Iacob – prefectul județului Bihor, catedra Drept roman – Constantin Filipescu – consilier la Curtea de Apel Oradea, catedra de Drept comercial – dr. Radu Romul – Consilier la Curtea de Apel Oradea, catedra de Procedură civilă – Ioan Mănescu – Consilier la Curtea de Apel Oradea, catedra de Economie politică – Valente Ionescu – Consilier la Curtea de Apel Oradea, catedra de Drept internațional – Alexandru Mandrea – consilier la Curtea de Apel Oradea, catedra de medicină legală – dr. Nicolae Popoviciu – medic șef al județului. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 35, f.17 – 18.

³¹⁰ Născut la 18 mai 1888 în București, licențiat în Litere și Filozofie al Facultății din București în 1920, doctor în filozofie la Universitatea din București în 1912, cu studii universitare la Berlin între 1913 – 1914. Fost director al Învățământului Superior la Secretariatul general al Instrucțiunii Publice din Cluj (din mai 1920 până în ianuarie 1921), fost profesor în ciclul secundar. Profesor titular la Academia Teologică Greco Ortodoxă din Oradea. A fost numit conferențiar la Academia de Drept din Oradea prin adresa nr. 23830 din 1921 și 98664 din 1923. Ridicat la rangul de conferențiar definitiv prin Decretul Regal nr. 381 din 1927. Vezi *Buletinul...*, p.23 și *Memoriu...*, p. 15.

³¹¹ *Buletinul...*, p. 29

³¹² *Ibidem*, p.31

³¹³ Născut la 31 august 1884 în comuna Izlaz, județul Brăila, doctor în drept al Facultății din București, doctor în Filologia slavo-romanică la Praga în 1910. A fost numit profesor

primește aprobarea pentru suplinirea catedrei de Drept roman. La cererea cadrului didactic, în septembrie 1924, este introdus în curricula Academiei seminarul de Drept roman, de 2 ore pe săptămână, care va fi urmat de studenți în anul universitar 1924 – 1925 cu titlu facultativ și fără taxă. Recomandarea Ministerului Instrucțiunii adresată tuturor facultăților juridice pentru „cercetarea comparată a legislației civile, comerciale, penale și a procedurilor corespunzătoare”³¹⁴, oferă prilejul tânărului profesor să se adreseze Consiliului profesoral cu solicitarea de înființare a unei conferințe de Drept civil român comparat cu Dreptul austro-ungar, german și elvețian. În baza „regulamentului în vigoare, care nu prevede un astfel de curs” cererea este respinsă, în schimb forul academic recomandă titularilor cursurilor de Drept Civil, Procedură Civilă, Drept și procedură penală și Drept comercial „să le predea conform cerinței ministerului”³¹⁵. De asemenea, se fac și demersuri pentru completarea fondului de carte al Bibliotecii cu colecția de legi comparate editată de Ministerului de Justiție³¹⁶.

Pentru ca anul universitar 1924 – 1925 să înceapă în 17 octombrie în condiții normale, cadrele didactice suplinitoare trebuiau „să-și ocupe la timp funcția”. Conducerea Academiei cere aprobarea Ministerului, prin adresa 808 din 22 august 1924, pentru a analiza cererile candidaților într-o ședință a Consiliu profesoral în afara anului universitar, în cursul lunii septembrie. Acest demers a obținut aprobarea, ședința având loc fără participarea titularului Bogdan Ionescu, plecat din localitate, care a și contestat legalitatea hotărârilor luate, invocând art. 66 din Legea din 1912³¹⁷. Demersul său este acceptat, astfel că autoritățile de la București cer convocarea unui nou Consiliu, de data aceasta în perioadele prevăzute de lege, pentru analiza candidaților la suplinire. Prin urmare, în octombrie sunt reluate demersurile pentru numirea de suplinitori la catedrele de Procedură civilă și Drept constituțional și conferința de Economie politică, recomandându-l pe dr. Victor Cădere³¹⁸ pentru prima dintre acestea.

Pentru conferința de Economie politică și-au prezentat cereri de suplinire Vasile Cotruș, doctor în științe economice și financiare la Universitatea din Cluj, Constantin Papuc – Săcelea, doctor în drept la

suplinitor la Academia de Drept din Oradea prin adresa nr. 98664 din 1923 a Ministerului Instrucțiunii. Ridicat la rang de profesor agregat prin Decretul Regal nr. 2678 din 1925. Vezi *Ibidem*, p. 22-23.

³¹⁴ Este vorba de solicitarea Ministerului de Justiție transmisă de Ministerul Instrucțiunii Publice tuturor Facultăților de Drept din țară prin adresa nr. 106349 din 1924. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.55, f. 8.

³¹⁵ *Ibidem*, f.7

³¹⁶ *Ibidem*, f. 8

³¹⁷ Acest articol prevedea că ședințele de consiliu nu pot fi ținute în perioada vacanței de vară. Vezi ***., *Antologia*, p. 181.

³¹⁸ Născut la 22 iulie 1891 în comuna Buhalnița, jud. Neamț, doctor în drept la Iași în 1919. Diplomat în științe politice la Paris în 3 iulie 1924. A fost numit profesor agregat la Academia de Drept din Oradea prin Decretul Regal 2677 din 1925. Ridicat la rangul de profesor titular prin Decretul regal nr. 623 din 4 martie 1926. Vezi *Buletinul* ..., p. 22.

Universitatea din Iași și Liviu Lazăr³¹⁹, doctor în drept la Cluj și în științe economice și politice la Paris. Decanul Academiei îl propune pentru suplinire pe Liviu Lazăr, recomandarea fiind contestată de Bogdan Ionescu în baza articolelor 74 și 80 din Legea pentru învățământul secundar și superior³²⁰. În opinia profesorului orădean, Liviu Lazăr nu îndeplinea condițiile impuse de lege pentru ocuparea postului de suplinitor, deoarece doctoratul în drept îl obține în 1921, iar cel de la Paris în iunie 1924, neavând altă lucrare de specialitate publicată decât teza de doctorat. Cu 3 voturi pentru și unul împotriva, și cu precizare din partea decanului, că articolul 80 nu se referă la numirea conferențiarilor suplinitori, dr. Liviu Lazăr obține încrederea Consiliului profesoral și este recomandat Ministerului pentru a fi numit suplinitor la catedra de Economie Politică³²¹.

Catedra de Drept constituțional a fost solicitată de: Victor Hortopan, doctor în drept la Universitatea din Iași, Cotruș Vasile, și dr. Bogdan Ionescu titularul de Drept civil. În ședință profesorul Iuliu Hovanyi își exprimă dorința de a suplini această catedră, cursul său de Drept penal fiind mai apropiat de problematica celui constituțional. În puls, era cadrul didactic examinator pentru această disciplină în cadrul examenului III fundamental din 1919 și membru în comisiile de examinare a candidaților pentru Baroul Oradea pe acest domeniu, din 1 ianuarie 1924. Încă o dată, Bogdan Ionescu îl contestă pe decanul Academiei, motivând că deși Dreptul penal și cel constituțional fac parte din aceeași categorie, nu există o înrudire între cele două ramuri ale dreptului public. Tânărul profesor constată, de asemenea, că Iuliu Hovanyi nu are studii de specialitate în domeniul catedrei, profesorul studiind la Budapesta Dreptul constituțional maghiar. Mai mult, afirmă că Iuliu Hovanyi nu știe suficient de bine limba română pentru a putea ține un al doilea curs, iar vârsta apropiată de pensionare îl împiedică pe acesta să predea două cursuri la nivel înalt, profesorul având o vechime de 40 de ani în învățământul superior. În final, înrudirea celor două cursuri este considerată de ceilalți doi membri ai Consiliului profesoral un argument suficient de puternic, pentru ca suplinirea catedrei de Drept constituțional, să fie încredințată profesorul Iuliu Hovanyi, până la ocuparea ei prin concurs³²². Este încă o dovadă că argumentele științifice, nu cele etnice, contau în deliberări de acest gen.

³¹⁹ Născut în 5 noiembrie 1898 la Oradea, fiul lui Aurel Lazăr este doctor în drept al Universității din Cluj, în 1924 devenit doctor în drept și al Universității din Paris. Vezi *Memorii...*, p. 20.

³²⁰ Articolul 74 prevedea că „pentru ca cineva să fie admis docent universitar, trebuie să posede diploma de doctor, să probeze că a făcut studii universitare de specialitate și să treacă un examen de abilitare înaintea unei comisii, constituită în sânul facultății”. Ideea este reluată în art. 80 ce stipulează că „nimeni nu poate candida dacă nu este cetățean român, dacă nu posedă diploma de doctor, probând că a făcut studii universitare în specialitatea pentru care candidează”. Vezi ***, *Antologie...*, p. 175-176.

³²¹ A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 55, f. 2-3

³²² *Ibidem*, f. 12

În urma acestor recomandări, Ministerul prin adresa 109.682 din 22 decembrie 1924 aprobă următoarele „numiri și transformări” la Academia de Drept cu începere de la 1 ianuarie 1925: este confirmat Victor Cădere ca suplinitor al catedrei de Procedură civilă; Vasile Cotruș este numit suplinitor pentru Dreptul constituțional; se separă catedra de Istoria dreptului roman și Drept bisericesc, creându-se o conferință de Istoria dreptului roman; conferința de Filosofia dreptului se unește cu cea de Sociologie.

Crearea celor două noi posturi a redeschis procedura pentru ocuparea lor. Conferința de Filozofia dreptului și sociologie este vizată de Eugeniu Speratia și Gheorghiu Demetriu. În ciuda faptului că în ședința 21 ianuarie 1925 Bogdan Ionescu atrage atenția că Eugeniu Speratia nu are licență sau doctorat în drept, acesta este recomandat autorităților centrale pentru ocuparea prin suplinire a catedrei. Evitând să ia o hotărâre, Ministerul îl desemnează pe Ștefan Stănescu să predea cursul de Filozofia dreptului până la finele anului școlar, decizie de care Consiliul profesoral ia act în 25 februarie 1925³²³. În ceea ce privește conferința de Istoria dreptului roman, solicitată de Dumitru Mototolescu, forul academic recomandă ca aceasta să fie suplinită de Lazăr Iacob, titularul catedrei de Drept bisericesc. Propunerea este aprobată de Minister, pentru anul universitar 1924 - 1925.

Datorită activităților sale didactice de la Facultatea de Drept din București³²⁴, Victor Cădere nu se prezintă până în 21 ianuarie 1925 pentru a lua în primire catedra de Procedură civilă, Consiliul profesoral numindu-l suplinitor pe dr. Andrei Ilie, propunere aprobată de Minister prin adresa 12.547/1925³²⁵.

Într-un memoriu, discutat și aprobat de consiliul facultății în ședința din 8 mai 1925, și adresat ministrului Instrucțiunii Publice în legătură cu reforma învățământului superior, profesorii titulari ai Academiei solicită revenirea la numărul de catedre prevăzut în Regulamentele anterioare anului 1918, adică includerea în buget 16 catedre de titulari³²⁶. Pe lângă acestea, pentru modernizarea curriculei, se dorea înființarea unui număr de 4 conferințe noi: Drept roman, Enciclopedia dreptului, Politică și politică socială, Legile agrare, industriale și miniere. Creșterea numărului de titulari de catedre era o necesitate impusă de Regulamentul de funcționare al

³²³ *Ibidem*, f. 21

³²⁴ Andrei Alexandru Căpușan, *Diplomați români de elită. O istorie – incompletă – a diplomației române prin diplomați*, Vol. II – epoca modernă și contemporană (1919-1947), Editura Ars Docendi, București, 2009, p. 162

³²⁵ A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos.55, f.17

³²⁶ Catedrele ocupate de titulari erau: Drept penal, Statistică și Finanțe, Drept civil, Drept bisericesc; Catedrele ocupate de agregati: Drept comercial, Drept constituțional, Drept roman și Procedură civilă; Conferințele: Economia politică, Sociologia și Filosofia dreptului, Drept internațional public și privat, Medicină legală, Drept civil – catedra a II-a, Drept administrativ, Procedură penală, Istoria dreptului român.

Academiei, conform căruia conferențiarilor nu puteau examina³²⁷. În urma acestui demers, la sfârșitul anului școlar 1924 – 1925 se declanșează concursul pentru ocuparea catedrelor de Drept comercial și cambial, Drept roman și Drept constituțional. Pentru prima îşi prezintă candidatura dr. Constantin Petrescu – Ercea³²⁸, Consiliul profesoral desemnându-l pe Andrei Sigmond să prezinte un referat „asupra titlurilor și lucrării candidatului”. De asemenea, Dumitru Mototolescu îşi depune cererea pentru a fi recomandat profesor agregat definitiv la catedra de Drept roman, Bogdan Ionescu este însărcinat cu întocmirea raportului, iar dr. Vasile Cotruș pentru cea de Drept constituțional. În cazul în care referatele sunt favorabile, concursul continua cu susținerea unui „colocviu asupra lucrărilor publicate și după posibilitate o lecție practică”³²⁹.

Constatând că în cazul Academiei de Drept nu putea fi aplicat art. 83 din Legea învățământului superior din 1912, prin care comisia de examinare a candidaților pentru ocuparea catedrelor vacante trebuia formată din reprezentanții facultății și a celorlalte facultăți similare³³⁰, Consiliul profesoral se vede nevoit să aplice Legea XIX din 1872 de recrutare a cadrelor didactice. Ca urmare, cu o majoritate de 3 voturi, forul academic anulează colocviul și proba orală. Votul contra este dat de Bogdan Ionescu, care îşi argumentează gestul prin faptul că „legea din 1872 de cârmuire a Academiei lasă perfectă libertate de apreciere a Consiliului asupra valorii științifice a candidatului, această lege neprevăzând nici un fel de restricție obligatorie pentru modalitatea ținerii concursului. Mai mult, cele două probe demonstrează abilitățile didactice ale candidaților, deoarece acestea nu sunt cunoscute de comisie”³³¹. O altă dispută pe marginea aplicării articolelor din cele două legi, care reglementează desfășurarea concursului pentru ocuparea catedrelor vacante, se desfășoară în aceeași ședință în privința dosarului de candidatură depus de Vasile Cotruș. Propunerea făcută de Iuliu Hovanyi de a respinge dosarul, deoarece „lucrările sunt prezentate în manuscris, nu tipărite după cum prevede legea din 1912”, este contestată de Bogdan Ionescu pe baza Legii din 1872, care „nu precizează cum trebuie prezentate lucrările candidaților pentru ocuparea unei catedre, astfel că dosarul ar trebui examinat în continuare”. Decizia finală a Consiliului este luată cu o majoritate de 3 voturi, membri acestuia respingând dosarul „datorită lipsei

³²⁷ A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 55, f. 37-39

³²⁸ Născut la 29 noiembrie 1892 în comuna Ercea, județul Mehedinți, licențiat în drept la București în 1915, doctor în drept la Paris în 1923, fost conferențiar suplinitor pentru Dreptul administrativ comparat la Facultatea Juridică din cadrul Universității din Cernăuți, profesor agregat din aprilie 1924 și până în 1925 la Academia de Drept din Oradea, conform Decretului Regal nr. 2546 din 1925, ridicat la rangul de profesor titular prin Decretul Regal nr. 624 din 4 martie 1926. Vezi *Buletinul...*, p. 22.

³²⁹ A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 55, f. 42-43

³³⁰ *Ibidem*, f. 44

³³¹ *Ibidem*, f. 45

lucrărilor tipărite, lucru prevăzut în lege și în practica neîntreruptă³³².

La sfârșitul lunii iulie 1925, tot într-o ședință a forului academic sunt prezentate referatele asupra candidaturilor pentru cele 3 catedre. În urma discutării rapoartelor prezentate, Constantin Petrescu – Ercea și Dumitru Mototolescu primesc „aviz favorabil” de ocupare a funcției de profesor agregat definitiv. Pentru Victor Cotruș, care își completase între timp dosarul cu lucrarea tipărită, este desemnat raportor Iuliu Hovanyi³³³. Din sursele documentare studiate reiese că dosarul acestuia nu a fost aprobat, deoarece în anul universitar 1925 – 1926 îl regăsim pe Vasile Cotruș tot suplinitor la catedra de Drept constituțional, din toamna anului 1926 fiind numit Ion I. Polydor³³⁴ ca profesor agregat pentru această catedră. Corpul profesoral este completat în 1926 cu numirea lui George Strat³³⁵ ca suplinitor la conferința de Economie politică³³⁶, iar din 23 decembrie 1927 este numit conferențiar George Sofronie³³⁷ pentru catedra de Drept internațional public.

După 4 ani de la începerea procesului de recrutare a cadrelor didactice, s-a obținut o anumită stabilitate a corpului profesoral, astfel că în anul universitar 1927 – 1928 s-au predat: Anul I: Drept civil – dr. Bogdan Ionescu (suplinitor); Drept roman – dr. Dumitru Mototolescu (profesor agregat); Drept constituțional – dr. Ion I. Polydor (profesor agregat); Economia politică – dr. George Strat (conferențiar suplinitor); Istoria dreptului român – dr. Lazăr Iacob (suplinitor); Anul II: Drept civil – dr. Bogdan Ionescu (profesor titular); Drept penal – dr. Iuliu Hovanyi (profesor titular); Drept administrativ – dr. Andrei Sigmond (suplinitor); Statistică și finanțe – dr. Andrei Sigmond (profesor titular); Drept bisericesc – dr. Lazăr Iacob (profesor titular); Medicină legală – dr. Mihail Kernbach (conferențiar suplinitor); Anul III: Drept civil – dr. Victor G. Cădere (suplinitor); Procedură civilă – dr. Victor G. Cădere (profesor titular), Drept comercial și cambial – dr. Constantin Peterscu – Ercea (profesor titular), Procedură

³³² *Ibidem*, f. 44

³³³ *Ibidem*, f. 46-47

³³⁴ Născut la 4 aprilie 1897 în Ploiești, jud. Prahova, doctor în drept la Iași în 1922, a fost numit profesor agregat la Academia de drept din Oradea prin decretul Regal nr. 2546 din 1926. Vezi *Buletinul* ..., p. 22.

³³⁵ Născut la 4 noiembrie 1894 în comuna Vârlezi, jud. Covurlui. Licențiat al Facultății de Drept din Iași în 1918, bursier al Statului pentru studiul economiei politice câștigată prin concurs în 1919, doctor în drept la Paris în martie 1922. Laureat al Facultății de Drept din Paris în 1923; referent titular la Consiliului Legislativ Secția a III-a de Economie socială. Numit conferențiar la Academia de Drept din Oradea cu aprobarea Ministerului Instrucțiunii Publice nr. 19895/8 februarie 1926. Vezi *Buletinul*..., p. 23 și *Memoriu*..., p. 26.

³³⁶ *Buletinul*..., p. 32-33

³³⁷ Născut la 25 aprilie 1901 în comuna Timișești, jud. Fălțiceni, licențiat în Drept la Iași în 1921 și în Litere, tot la Iași, în 1923, doctor în drept la București în 1926. Studii de specialitate în dreptul internațional la Geneva și Paris. Fost asistent la Universitatea din București din 5 aprilie 1927, numit conferențiar la Academia de drept din Oradea prin adresa nr. 174941 din 23 decembrie 1927 și Decretul regal nr. 2724/3 noiembrie 1928. Vezi *Buletinul*..., p. 24 și *Memoriu*..., p. 17-18.

penală – dr. Iuliu Hovani (suplinitor); Drept internațional public – dr. Gheorghe Sofronie (conferențiar suplinitor)³³⁸.

Timp de trei ani, profesorul Dumitru Mototolescu face eforturi susținute pentru a fi numit profesor titular la Academia de Drept din Oradea, în 1 noiembrie 1928 primind aprobarea pentru a ocupa catedra de Istoria dreptului român. Confirmarea ministrului Instrucțiunii Publice pentru această titularizare este trimisă printr-o telegramă expediată la 1 noiembrie 1928 din București³³⁹. Neputând fi titular a două catedre în același timp, prin aceeași telegramă, autoritățile centrale aprobau transformarea catedrei de Drept roman în conferință și suplinirea acesteia de către Tiberiu Moșoiu³⁴⁰. Decizia Bucureștiului îl determină pe profesorul Dumitru Mototolescu să se adreseze cu o „cerere de anulare a acestei hotărâri”, Curții de Apel Oradea, petiționarul chemând în instanță Ministerul Instrucțiunii Publice și Academia de Drept. Mai mult, reclamantul acuza profesorii Bogdan Ionescu, Victor Cădere și Constantin Petrescu – Ercea de titularizare incorectă, aceștia ocupând catedrele în urma neaplicării corecte a Legii XIX din 1872 de recrutare a profesorilor universitari și a Legii din 1912. Cauza se judecă în 11 decembrie 1928, Președintele Curții de Apel Oradea, solicitând în completarea dosarului de contencios administrativ 1063/1928, o listă de 18 documente³⁴¹, pe care conducerea Academiei trebuia să le pună la dispoziția instanței în cel mai scurt timp. Cauza a fost respinsă, Tiberiu Moșoiu fiind menținut pentru anul universitar 1928 – 1929 ca suplinitor al conferinței de Drept roman³⁴².

În același an universitar, conferința de Drept internațional public și privat este solicitată de Emil Hașaș, licențiat al Facultății de Drept din București, doctor în drept la Paris și diplomat al Academiei de Drept Internațional din Haga. De fapt, tânărul de 27 de ani, originar din comuna Sânicolau, plasa Cefa, județul Bihor, dorea să facă parte din colectivul de cadre didactice orădean, fiind dispus să suplinească orice conferință vacantă din domeniul specialității sale³⁴³. Cererea sa nu a fost aprobată, conferințele de Drept internațional și Drept administrativ având aceeași titulari ca și în anul universitar precedent.

³³⁸ *Buletinul ...*, p. 34

³³⁹ A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 99, f. 1

³⁴⁰ Născut în 23 iunie 1898 în Târgoviște, fiul generalului Traian Moșoiu, este doctor în drept la Universitatea din Bruxelles, diploma fiindu-i echivalată în 1928 de Facultatea Juridică a Universității din Iași, în urma unui examen de echivalare. Vezi *Memoriu...*, p. 18-19.

³⁴¹ În principiu, aceste se referă la copii ale proceselor verbale ale Consiliul profesoral din perioada 1927 – 1928, în care sunt luate în discuție cererile de titularizare depuse de Dumitru Mototolescu; raportul profesorului Bogdan Ionescu în care este analizat dosarul de concurs al reclamantului; procesele verbale ale ședințelor Consiliului profesoral de titularizare a profesorilor Victor Cădere și Constantin Petrescu - Ercea; dosarul lui Tiberiu Moșoiu depus la Ministerul Instrucțiunii pentru numirea ca suplinitor al conferinței de Drept roman. Vezi A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 99, f.15.

³⁴² *Ibidem*, dos. 117, f. 18

³⁴³ *Ibidem*, dos.99, f. 5-10

În 1928, profesorul Victor Cădere introduce în programa conferinței de Procedură civilă, pe lângă noțiuni teoretice și o serie de activități practice, care să „conducă și mai mult studenții în știința dreptului, pentru a le forma individualitatea și judecata juridică”. Pe baza unor „manuale, în mare parte de autori francezi, germani și români”, profesorul orădean căuta să pună în practică legea, propunând studenților două spețe juridice, soluționarea acestora în cadrul unor simulări de procese fiind apreciată de profesor ca „relativ cu succes”. Mai mult, „crezând utilă pentru studenții ultimului an cunoașterea instituțiilor judecătorești”, cadrul didactic organizează vizite la Baroul Avocaților, Curtea de Apel și Tribunalul Oradea, ocazie cu care studenții asistă la câteva dezbateri. Rezultatul „destul de satisfăcător” al acestor activități concrete de punere în practică a legii, precum și interesul manifestat de studenți, îl fac pe profesor să afirme că „și-a atins măcar în parte scopul urmărit” și propune extinderea acestor metode de predare. Astfel, pentru „înțelegerea practică a unor formule, care riscă să rămână abstracte”, în 26 noiembrie 1928, Victor Cădere propune conducerii instituției orădene introducerea unui seminar de Procedură civilă, „în paralel cu cursul, pentru rezolvarea practică a principiilor juridice teoretice”, precum și numirea unui asistent „de preferat dintre magistrați”³⁴⁴.

În 1929 se organizează alte concursuri pentru cadrele didactice care suplineau catedrele vacante. Astfel, în ședința Consiliului profesoral din 17 decembrie 1929, decanul Victor Cădere prezintă cererea lui Mihail Kernbach, prin care solicita numirea definitivă la conferința vacantă de Medicină legală. Pe baza carierei universitare a solicitantului³⁴⁵, șase din cei șapte profesorii titulari ai Academiei sunt de acord cu propunerea, doar Bogdan Ionescu solicitând o comisie de examinare a lucrărilor depuse la dosar de doctorul Mihail Kernbach. În aceeași zi este înaintată Ministerului Instrucțiunii extrasul din procesul verbal prin care conferențiarul suplinitor este recomandat ca definitiv pentru conferința de Medicină legală de la 1 ianuarie 1930³⁴⁶. O lună mai târziu, aceleași decan, prezintă Consiliului profesoral, în ședința din 9 februarie 1930, cererea conferențiarului suplinitor Tiberiu Moșoiu de definitivare pentru conferința de Drept roman. Confirmarea acestuia drept conferențiar definitiv prin Decretul Regal 1125 din 7 aprilie 1930, declanșează noi proteste din partea profesorului titular Dumitru Mototolescu, care adresează, în 3 mai 1930, o nouă petiție Președintelui Curții de Apel³⁴⁷. Reclamația profesorului orădean se baza pe faptul că „la Academia de Drept sunt 6 catedre, împărțite pe cursuri și fiecare profesor trebuie să predea două cursuri”, ca urmare solicita ținerea cursului de Drept roman și Istoria dreptului roman din anul I. Aceeași

³⁴⁴ *Ibidem*, dos. 96, f. 17-34

³⁴⁵ Mihail Kernbach era docent universitar din iulie 1925 și conferențiar suplinitor din 1 ianuarie 1927. Vezi *ibidem*, dos.102, f. 26.

³⁴⁶ *Ibidem*, f. 52

³⁴⁷ *Ibidem*, f.19

doleanță este adresată și Consiliului profesoral, acesta înaintând cererea profesorului ministerului în 30 septembrie, împreună cu decizia conducerii Academiei de a-l menține pe Dumitru Mototolescu titular pentru cursul de Istoria dreptului român la cei trei ani de studiu. În paralel, profesorul orădean depune o altă reclamație la Departamentul Contencios din cadrul Ministerului Instrucțiunii Publice. La solicitarea autorităților centrale de înaintare a „tuturor actelor și lămuririlor necesare”, decanul Victor Cădere întocmește un nou dosar complet care va fi însoțit și de o copie a hotărârii Consiliului profesoral din 1 noiembrie 1930, prin care profesorul Mototolescu este atenționat să se „conformeze” deciziilor instanței și conducerii Academiei, interzicându-i-se să țină cursurile de Drept roman și Istoria dreptului român la anul I³⁴⁸. Tot în noiembrie 1930, profesorul Victor Cădere anunță forul academic că renunță la suplinirea conferinței de Drept civil, deoarece „nu o mai poate continua din lipsă de timp” și recomandă ca aceasta „să-i fie încredințată domnului Tiberiu Moșoiu, conferențiar definitiv”³⁴⁹.

O altă hotărâre a Consiliului profesoral, care a determinat proteste susținute din partea profesorului Dumitru Mototolescu, a fost aceea de înființare a conferinței de Legislație agrară. Aprobarea acesteia de către Ministerul Instrucțiunii Publice, cu începere de la 1 septembrie 1930, a fost adusă la cunoștința profesorilor Academiei în 9 februarie 1930. În aceeași ședință este prezentată cererea lui Liviu Lazăr de ocupare a conferinței, fiind numit profesorul Andrei Sigmond ca „raportor asupra conținutului dosarului de concurs”. Aprobarea Ministerului este dată pe data de 1 aprilie 1930. În luna noiembrie, Dumitru Mototolescu depune o nouă întâmpinare la Ministerul Instrucțiunii Publice. Documentul de 3 pagini contestă „introducerea acesteia (conferinței – n.n.) în bugetul anului școlar 1930 – 1931 fără aprobarea Consiliului profesoral al Academiei”³⁵⁰. Discutarea petiției se finalizează cu recomandarea de a nu se „da curs cererii” profesorului orădean³⁵¹, Liviu Lazăr primind titlul de conferențiar definitiv începând cu 1 aprilie 1930³⁵².

Confirmarea alegerii profesorului Constantin - Petrescu Ercea în funcția de decan al Academiei, în urma alegerilor din 22 noiembrie 1930, nu a întrerupt procesul de consolidare a corpului profesoral. În prima ședință de Consiliu a anului universitar 1930 – 1931, convocată pentru 28 noiembrie 1930, noul decan prezintă cererea lui Aurelian Ionașcu³⁵³ de a fi numit

³⁴⁸ *Ibidem*, dos. 117, f.18 și A.N. – S.J.Bh, *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f. 11

³⁴⁹ A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 117, f. 17

³⁵⁰ *Ibidem*, f. 10-11

³⁵¹ *Ibidem*, f.12

³⁵² A.N. – S.J.Bh, *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f. 29

³⁵³ Născut la 3 aprilie 1903 la Iași, absolvent al Facultății de Drept din Iași, titularul unei burse a Ministerului Instrucțiunii în Franța, pentru studiul Dreptului civil, doctor în drept al Facultății juridice din Paris, teza fiind propusă pentru premiere Academiei din Paris, fost conferențiar suplinitor de Drept civil și suplinitor al cursului de Enciclopedia Dreptului la

suplinitor la conferința de Drept civil de la anul I, rămasă neocupată. Dosarul de concurs al candidatului este completat cu trei scrisori de recomandare „foarte elogioase semnate de profesorii Capitant, Ripert și Morel, de la facultatea din Paris”. Dosarul este aprobat cu unanimitate de voturi dosarul, extrasul din procesul verbal fiind trimis la București însoțit de acordul profesorului Bogdan Ionescu, care preciza „cedarea, pentru suplinire, a conferinței de Drept civil de la anul I”. Aprobarea Ministerului Instrucțiunii sosește la Oradea în data 3 decembrie 1930, în 9 decembrie toți profesorii Academiei fiind invitați să participe la „lecția de inaugurare a cursului de Drept civil din anul I, ținută de conferențiarul Aurelian Ionașcu”³⁵⁴. Peste două luni, în 10 februarie 1931 conferențiarul suplinitor se adresează din nou Consiliului profesoral cu o cerere de definitivare. Raportul prezentat membrilor forului academic este aprobat cu majoritatea voturilor acestora, mai puțin cel al lui Dumitru Mototolescu.

De altfel, atitudinea generală a acestui cadru didactic, îl determină pe profesorul Victor Cădere să solicite decanului deschiderea unei acțiuni disciplinare la nivelul Ministerului Instrucțiunii³⁵⁵. Înviniuirile vor fi înaintate Comisiei Disciplinare a Corpului Didactic Universitar în 21 februarie 1931 și se bazează pe: „cursurile d-lui profesor Mototolescu”, „insulta adusă d-lui Decan”, „procesele d-lui Mototolescu” – ultimul deschis la Curtea de Apel Oradea nefiind încheiat³⁵⁶, precum și „inconsecvențele și incoerența d-lui profesor Mototolescu”³⁵⁷. Termenul fixat de minister pentru judecarea cazului Mototolescu este de 14 martie 1931, dată la care decanul împreună cu toți profesorii Academiei trebuiau să se prezinte în sala de ședințe a Senatului Universității din București, la orele 16.00, „pentru a desfășura acuzarea”³⁵⁸. Profesorii Iuliu Hovanyi, Andrei Sigmond, Bogdan Ionescu, Lazăr Iacob, Eugeniu Sperantia, Gheorghe Sofronie, Tiberiu Moșoiu și Aurelian Ionașcu sosesc în Capitală în ziua programată, pentru deplasarea acestora fiind alocată suma de 28.000 lei³⁵⁹. În plină criză economică, procesul se tergiversează, astfel că, decanul Academiei primește în 16 noiembrie 1931 o nouă solicitare din partea Ministrului Instrucțiunii de a trimite la București „relațiuni cu privire la reclamațiunea profesorului Dumitru Mototolescu”³⁶⁰.

Facultatea de Drept din Iași, membru al Societății de Legislație Comparată din Paris. Vezi *Memoriu...*, p. 19 și A.N. – S.J.Bh, *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f. 14.

³⁵⁴ A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 117, f. 6,7 și 9

³⁵⁵ A.N. – S.J.Bh, *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f. 30

³⁵⁶ În data de 19 februarie 1931 decanul Academiei primește o adresă din partea Președintelui Curții de Apel Oradea, prin care se solicită depunerea de noi probe în procesul intentat de Dumitru Mototolescu Ministerului Instrucțiunii Publice. Vezi A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 117, f. 33.

³⁵⁷ A.N. – S.J.Bh, *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f.30 și A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 117, f.34

³⁵⁸ A.N. – S.J.Cj, *fond cit.*, dos. 117, f.31

³⁵⁹ A.N. – S.J.Bh, *fond cit.*, dos. 591/1930-1931, f.1-11

³⁶⁰ *Ibidem*, dos. 594/1931-1932, f. 362

Adoptarea în 25 aprilie 1928 a Legii cumulului de funcții a însemnat pentru cadrele didactice ale Academiei, care nu aveau domiciliul în Oradea, primirea unui avertisment din partea Ministrului Instrucțiunii, prin care li se „punea în vedere ca în termen de 30 de zile să se conformeze dispozițiilor” articolului 91 din Lege. Adresa ministrului face referire la George Strat și Mihail Kernbach, cu domiciliul în București, respectiv Cluj, care „trebuie să se mute în Oradea, iar d-l Strat să renunțe și la postul de referent în Consiliul Legislativ”³⁶¹. Aplicarea Legii a fost amânată până în 1 iulie 1931³⁶², decanul Constantin Petrescu – Ercea înaintând Ministerului, în 5 mai 1931, un memoriu referitor la soluțiile găsite în cazul profesorilor Academiei de Drept din Oradea. Dintre cei doi profesori, doar Mihail Kernbach a ales să rămână asistent în cadrul Facultății de Medicină din Cluj și nu a mai figurat pe statul de plată din mai 1931³⁶³.

Ultimul cadru didactic cooptat în corpul profesoral al Academiei de Drept din Oradea este Alexandru C. Angelescu³⁶⁴, care își prezintă candidatura pentru conferința de Drept civil II, rămasă vacantă, datorită „renunțării din lipsă de timp” la suplinirea acesteia de către Tiberiu Moșoiu. Dosarul acestuia este aprobat cu unanimitate de voturi de profesorii orădeni în 27 februarie 1931³⁶⁵, în 6 martie fiind primită adresa de numire în funcția de suplinitor cu începere de la 1 martie 1931³⁶⁶. Alexandru C. Angelescu va fi numit conferențiar definitiv, în 15 iunie același an, prin Decret Regal³⁶⁷.

Din a doua jumătate a anului 1931 încep procedurile de ridicare la rangul de profesori agregați a conferențiarilor definitivi de la Academia de Drept din Oradea. Aurelian Ionașcu depune primul cererea de ocupare a catedrei de Drept civil, raportul comisiei de examinare a dosarului de concurs fiind aprobat cu 5 voturi pentru, o abținere și un vot contra³⁶⁸. Urmează în 29 octombrie aprobarea Consiliului profesoral de ridicare la rang de catedre a conferințelor și recomandarea, ca profesori agregați, a conferențiarilor Eugeniu Sperantia, George Strat, Gheorghe Sofronie, Tiberiu Moșoiu, Liviu Lazăr și Alexandru Angelescu³⁶⁹. În adresa trimisă Ministerului, decanul Academiei argumentează înființarea celor 6 catedre prin faptul că a avut în vedere „normalizarea cursurilor Facultății de Drept, întrucât materiile predate constituie materii fundamentale pentru gradul de

³⁶¹ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 99, f.3

³⁶² *Ibidem*, dos. 117, f. 3

³⁶³ *Ibidem*, f.41

³⁶⁴ Născut în 10 decembrie 1902 la București, absolvent al Facultății de Drept din București cu distincția „magna cum laude”, doctor și laureat al Facultății din Paris, membru în Societatea de Legislație Comparată din Paris. Vezi *Memoriu...*, p. 20.

³⁶⁵ A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 589/1930-1931, f. 31

³⁶⁶ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 117, f. 32 și A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 589/1930-1931, f. 34

³⁶⁷ A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 589/1930-1931, f. 35

³⁶⁸ *Ibidem*, f. 36

³⁶⁹ *Ibidem*, dos. 596/1931-1932, f. 1 - 3 și dos. 594/1930-1931, f. 3, 77 și 78

licență în drept”. Motivele pentru care „aceste cursuri au funcționat sub formă de conferințe” sunt doar „de ordin bugetar, în realitate, conferențarii având totdeauna rolul de profesori, atât în predarea cursurilor, cât și în ținerea examenelor”. Demersul a fost făcut în urma unui precedent creat de promulgarea Legii de ridicare a mai multor conferințe la rangul de catedre la Universitatea din București, „fără acoperire bugetară”³⁷⁰. Și de această dată, obiecțiile profesorului Dumitru Mototolescu referitoare la procedura de ridicare în rang a cadrelor didactice nu sunt luate în considerare, fiind caracterizate ca „lipsite de obiectivitate”. În 14 decembrie 1931, proaspeții promovați prin Decretul Regal 3915 din 1931³⁷¹ sunt convocați de decanul Facultății de Drept orădate pentru depunerea jurământului³⁷². Cele șapte conferințe au fost ridicate la rangul de catedre fără a fi incluse în bugetul anului 1931-1932, profesori agregați angajându-se să „facă cursuri cu leaful conferențarii, până când situația bugetară va permite salarizarea ca profesori”³⁷³. La sfârșitul anului, profesorul Andrei Sigmond solicită transferul de la Catedra de Statistică și Finanțe la cea de Drept administrativ cu „corecturile de rigoare în bugetul statului”, cererea nefiind aprobată³⁷⁴.

La finalul anului școlar 1931 – 1932, corpul didactic al *Academiei Regale „Regele Carol al II-lea”*. *Facultatea de Drept* era compus din: Constantin Petrescu – Ercea – decan și profesor titular de Drept comercial; Victor Cădere – profesor titular de Procedură civilă; Bogdan Ionescu – profesor titular de Drept civil III; Iuliu Hovanyi – profesor titular de Drept penal³⁷⁵; Andrei Sigmond – profesor titular de Drept administrativ; Lazăr Iacob – profesor titular de Drept bisericesc; Dumitru Mototolescu – profesor titular de Istoria dreptului român; Ion I. Polydor – profesor titular de Drept constituțional; Eugeniu Speranția – profesor agregat de Sociologie și Filozofia dreptului; George Strat – profesor agregat de Economie politică; Gheorghe Sofronie – profesor agregat de Drept internațional public; Tiberiu Moșoiu – profesor agregat de Drept roman; Aurelian Ionașcu – profesor agregat de Drept civil I; Liviu Lazăr – profesor agregat de Legislație agrară și industrială și Alexandru G. Angelescu – profesor agregat de Drept civil II³⁷⁶.

Acest colectiv de cadre didactice va pierde un titular, pe profesorul Ioan I. Polydor. Grav bolnav și necesitând un „repaus complet de 60 de

³⁷⁰ *Ibidem*, dos. 594/1930-1931, f. 257-258

³⁷¹ *Memoriu ...*, p. 15-20

³⁷² A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 594/1930-1931, f.333

³⁷³ *Ibidem*, dos. 596/1931-1932, f.1

³⁷⁴ *Ibidem*, dos.594/1930-1931, f.345

³⁷⁵ Profesorul Hovanyi, care împlinise vârsta de 70 de ani din 1930, ceruse aprobarea Consiliului de continuare a activității didactice pentru anul universitar 1930 – 1931, primind ulterior și pentru perioada 1 octombrie 1932 – 1 octombrie 1934. Vezi *Ibidem*, dos. 596/1931-1932, f. 8 și dos 589/1930-1931, f. 29.

³⁷⁶ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 117, f. 37

zile”³⁷⁷, acesta nu s-a putut prezenta la examenul de Drept constituțional programat în sesiunea din octombrie 1931, fiind înlocuit de Iuliu Hovanyi³⁷⁸. De altfel, la sfârșitul lunii octombrie, profesorul va adresa o cerere Consiliului profesoral prin care solicită concediu în perioada 5 noiembrie – 20 decembrie 1931. Liviu Lazăr este numit suplinitor la catedra de Drept constituțional, fiind plătit cu o sumă minimă din fondurile proprii ale Facultății³⁷⁹. Un an mai târziu, George Strat reprezintă corpul didactic orădean la înmormântarea profesorului Ioan I. Polydor³⁸⁰.

Odată cu trecerea Facultății de Drept „Regele Carol al II-lea” în subordinea Universității din București, încep și cursurile de doctorat. Pentru anul universitar 1933 - 1934 sunt „însărcinați cu aceste cursuri” următorii profesori: Bogdan Ionescu și Aurelia Ionașcu – cursurile de Drept civil aprofundat; Alexandru Angelescu – Drept civil comparat; Constantin Petrescu – Ercea – Drept comercial comparat și maritim; Tiberiu Moșoiu – Drept roman aprofundat și Pandecte; Andrei Sigmond – Drept administrativ aprofundat; Gheorghe Sofronie – Drept internațional public aprofundat; Liviu Lazăr – Drept constituțional aprofundat și George Strat – Economie politică aprofundată. Pentru materiile opționale, profesorii de la licență, care nu au fost menționați anterior, aveau posibilitatea să „facă câte o oră în plus cu doctoratul, tratând o materie specială”³⁸¹.

La sfârșitul anului 1933 profesorii titulari și agregați orădeni au fost invitați, în 14 decembrie, să ia parte la alegerea Senatorului Universității din București. Toate cele 14 cadre didactice se înscriu pe listele electorale pentru alegerea reprezentantului universității bucureștene în Senatul României, unii profesori depunându-și candidatura și pentru funcția de Rector, în conformitate cu Legea pentru organizarea învățământului universitar.

Pe fondul zvonurilor tot mai intense de desființare a facultății juridice orădene, pe ordinea de zi a ședinței Senatului Universității din București, din 16 iunie 1934, la punctele 6 - 9, figurează „adresele Facultății de Drept cu privire la ridicarea la rangul de profesori titulari a agregărilor: Eugeniu Sperantia, George Strat, Gheorghe Sofronie, Alexandru G. Angelescu, Aurelian Ionașcu, Tiberiu Moșoiu și Liviu Lazăr”³⁸². Cererile sunt discutate mai întâi în Consiliul profesoral de la Oradea, în ședința din 6 iunie 1934³⁸³. O săptămână mai târziu sunt numiți cei șapte raportori³⁸⁴, iar

³⁷⁷ A.N. – S.J.Bh., *fond cit*; dos. 594/1930-1931, f. 358-359

³⁷⁸ *Ibidem*, f. 62

³⁷⁹ *Ibidem*, dos. 596/1931-1932, f. 4

³⁸⁰ Înmormântarea are loc în 6 decembrie 1932 la Ploiești, iar pentru deplasare George Strat primește suma de 1072 lei. Vezi *Ibidem*, dos. 607/1932-1933, f. 23.

³⁸¹ *Ibidem*, dos. 609/1933-1934, f. 13

³⁸² A.N. – S.J.Cj., *fond cit*; dos. 147, f. 5

³⁸³ *Ibidem*, f. 15

³⁸⁴ Iuliu Hovanyi este numit raportor pentru Eugeniu Sperantia și Tiberiu Moșoiu, Andrei Sigmond – pentru George Strat și Liviu Lazăr, Lazăr Iacob – pentru Gheorghe Sofronie, iar

peste alte 4 zile, dosarele sunt trimise la București pentru ședința de Senat. În luna august, cei șapte profesori agregați primesc aprobarea pentru titularizare din partea Ministrului Instrucțiunii Publice, fiind emise și Decretele Regale de ridicare în rang³⁸⁵.

Întregul proces de reconstituire și consolidare a corpului profesoral al Academiei de Drept din Oradea s-a desfășurat cu aplicarea mecanismelor de selecție și integrare intelectuală prevăzute în cele legile care reglementau activitatea în învățământul superior. Chiar dacă în epocă, personalități din sfere dominante ale societății au ajuns în vârful piramidei și datorită altor factori care le-au favorizat dobândirea capitalului intelectual și promovarea – ne gândim la elemente de natură fizică și psihică, socială și economică, chiar demografică etc. – succesul reprezintă în general un act individual care nu asigură în mod obligatoriu reușita, nici perenitatea poziției dobândite până la un moment dat, atuul social, financiar sau politic reprezentând elementele auxiliare³⁸⁶. De altfel, idealul meritocratic a fost mereu asociat cu ideea democratizării elitelor și a combaterii tendinței de formare în cadrul intelectualității a unui nou tip de „aristocrație” care să acționeze pe baza principiilor de castă. Cu toate acestea, în practică, cooptarea personalizată (în urma unui concurs) nu a putut împiedica acțiunea subterană, care a cunoscut multiple forme de manifestare, prin amestecul subtil dintre legalitate (concursul) și acțiunea ocultă (influența)³⁸⁷. Accesul și promovarea tinerilor recrutați în cadrul corpului profesoral al Academiei a fost produsul unui amestec subtil între șansă, competență și muncă. Prin aportul lor instituția a devenit o adevărată concentrare de forțe intelectuale, abilitate ca atare pe de o parte prin chiar poziția ce ocupă din punct de vedere instituțional în spațiul culturii, iar pe de altă parte prin producția în sine de bunuri culturale³⁸⁸. Repetatele contestări ale procedurilor de concurs, venite din partea profesorului Dumitru Mototolescu nu au împiedicat consolidarea corpului didactic orădean, acuzațiile formulate de acesta fiind respinse de toate instanțele de judecată³⁸⁹.

Din luna octombrie 1934, cei 14 profesori titulari sunt transferați „cu situația pe care o au și cu drepturile câștigate la Facultatea de Drept din Cluj”. Lor li se alătură și personalul administrativ al facultății: Gheorghe Iova – secretar cu licență în drept; Silviu Hașiaș - ajutor de secretar cu licență în drept; Mircea Ștefănuțiu – bibliotecar cu licență în drept; Andrei Lațiu – pedel cu 6 clase primare și Mihai Solomie – servitor cu 6 clase

Constantin Petrescu – Ercea - pentru Aurelian Ionașcu și Alexandru Angelescu. Vezi A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 609/1933-1934, f. 19-20

³⁸⁵ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 147, f. 28-32.

³⁸⁶ Lucian Nastasă, *Intelectualii și promovarea socială (pentru o morfologie a câmpului universitar)*, Editura Nereamia Napocae, Cluj Napoca, 2003, p. 31

³⁸⁷ *Ibidem*, p. 32

³⁸⁸ *Ibidem*, p. 33

³⁸⁹ A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 594/1931-1932, f. 259

primare. Pentru secretarul facultății, decanul constantin Petrescu – Ercea solicită Rectorului Universității din Cluj, angajarea pe același post la Facultatea de Drept³⁹⁰.

II.3 Stil de viață și statut social

Problema salarizării profesorilor a fost mereu un alt subiect de corespondență cu autoritățile administrative din București, deoarece poziția ocupată de un cadru didactic universitar în societate era reflectată și de veniturile sale. Acestea constau nu numai în salariu, ci și în cota – parte din taxele plătite de studenți, care la facultățile juridice puteau întrece chiar salariul unui profesor cu câteva gradații. Conform normelor legale, taxa de examen revenea în întregime profesorilor, constituind o importantă sursă de venituri³⁹¹. Astfel, pentru exercițiul bugetar 1921 – 1922, erau prevăzute în statul de plată sume cuprinse între 2.850 și 2.050 de lei, pentru plata salariului cadrelor didactice. În funcție de vechime, un profesor titular primea 2.850 de lei lunar, iar un suplinitor între 2.250 și 2.050 de lei. În același exercițiu bugetar, funcția de decan era remunerată cu o indemnizație de 300 de lei. Ceilalți funcționari ai Academiei aveau salarii între 500 de lei (secretarul instituției) și 200 de lei (servitorul și curierul)³⁹². Pentru pedelul instituției s-au făcut demersuri, aprobate de Minister în noiembrie 1924, de mărire a salariului de la 250 la 300 de lei³⁹³. Comparativ cu salariile profesorilor clujeni, putem spune că la Oradea, valoarea cadrelor didactice era din plin recunoscută³⁹⁴.

În anul universitar 1923 – 1924, pe lângă salariul de bază, plata didactului (taxe de școlarizare - n.n.) a însemnat pentru cadrele didactice titulare ale Academiei o suplimentare a veniturilor cu sume cuprinse între 2.178,15 și 4.355,6 lei pe an. Constatând că plata orei didactice este mai mică decât la celelalte facultăți de drept din țară, Consiliul profesoral hotărăște în ședința din 16 septembrie 1924 majorarea acesteia de la începutul anului 1925 cu 20 lei/oră și plata președintelui de comisie pentru examenul fundamental cu 50 lei/student³⁹⁵.

În anul 1927, în timpul guvernului Averescu, din inițiativa

³⁹⁰ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 147, f. 83

³⁹¹ Ioan Scurtu, *Istoria civilizației românești. Perioada interbelică (1918 -1940)* (în continuare *Istoria civilizației...*), Editura Enciclopedică, București, 2009, p. 102-104

³⁹² A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos.35, f. 17-18

³⁹³ *Ibidem*, dos.55, f.7 și 9

³⁹⁴ În 19 decembrie 1919, Senatul Universității din Cluj aproba pentru plata cadrelor didactice următoarele salarii: 1500 lei – profesor titular, 1300 lei – profesor agregat, 1000 lei – conferențiar definitiv, 800 lei - șef de lucrări, 600 – 700 lei – asistent. Vezi Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 218.

³⁹⁵ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 55, f. 6

subsecretarului de stat la Finanțe, Mihail Manoilescu, a fost adoptată prima lege de armonizare a salariilor din instituțiile bugetare. Au fost stabilite 36 de clase, în funcție de importanța activității fiecărei categorii. Astfel la nivelul acestui an, salariul mediu în Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor era de 3.791,45 lei, un profesor universitar fiind încadrat la categoria înalților funcționari publici și remunerat cu 17.000 de lei/lună³⁹⁶. Pe statele de plată din luna februarie 1929, profesorul Bogdan Ionescu, profesor titular de Drept civil, decan al Academiei de Drept din Oradea, cu gradația a V-a de vechime și gradația de merit militar avea un salariu lunar de 7.350 lei compus din: leafă – 2.340 lei; gradații – 3.510 lei și diurna pentru funcția de decan – 1.500 lei. La acestea se adăugau sporurile pentru anii 1923-1928 în cuantum de 27.264 lei și diurna pentru plata chiriei în valoare de 1.625 lei. În total, profesorul orădean avea un venit lunar de 36.239 lei, din care se scădeau taxele – 2.680 lei. Nici veniturile lunare ale profesorului Iuliu Hovanyi nu erau de neglijat, cel mai în vârstă profesor al Academiei având un salariu de 5.265 lei, la care se adăugau ajutorul familial (250 lei), prima de scumpete (750 lei), sporurile pentru anii 1923-1928 (24.810 lei) și diurna pentru chirie (1.750 lei). Din veniturile totale de 32.825 lei erau reținute taxe în cuantum de 2.406 lei³⁹⁷. În bugetul anului 1931, salariile atribuite profesorilor variază în funcție de gradația deținută de fiecare cadru didactic titular. Astfel, cel mai mare salariu este înregistrat pentru Bogdan Ionescu (38.600 lei - gradația a VI-a) iar cel mai mic pentru Constantin Petrescu – Ercea și Ioan I. Polydor, care aveau doar gradația I (23.650 lei). Retribuția unui profesor agregat era substanțial mai mică, decât cea a unui titular, Aurelian Ionașcu fiind remunerat doar cu suma de 16.100 lei/lună. Nici conferințele nu erau plătite mai bine, salariile variind între 19.050, cât primea Eugeniu Sperantia – conferențiar definitiv cu gradația a III-a și 13.750 – suma primită de un conferențiar suplinitor³⁹⁸.

Analizând aceste cifre, pe fondul recesiunii economice, profesorii orădeni erau mai bine plătiți decât cei de la Cluj³⁹⁹, mai ales că pentru anul 1932, sunt prevăzute sume mai mari pentru plata salariilor. Majorările salariale sunt acordate doar profesorilor titulari și conferențiarilor definitivi, suplinitorii primind aceeași retribuție de 16.100 lei – profesorul agregat, respectiv 13.750 lei – conferențiarii. Prin urmare, salariul lui Bogdan Ionescu, profesor titular cu gradația a VI-a, ajunge la 42.450 lei, cel mai mic fiind al lui Gheorghe Sofronie și George Strat, ambii conferențieri definitivi, cu gradația I, având un salariu de 15.750 lei. La venituri se adăugau și taxele corespunzătoare examenelor susținute de studenți în sesiunile din februarie

³⁹⁶ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op.cit.*, p. 67

³⁹⁷ A.N. – S.J.Cj, *fond cit*, dos. 99, f. 11

³⁹⁸ A.N. – S.J.Bh, *fond cit*, dos. 594/1931-1932, f. 111

³⁹⁹ Vasile Pușcaș, *op.cit.*, p. 319

și octombrie⁴⁰⁰, precum și veniturile obținute din plata didactului⁴⁰¹.

Socotind veniturile lunare rămase după achitarea taxelor și impozitelor, nu credem că este deloc întâmplător faptul că în statisticile vremii, din rândurile intelectualilor se detașează profesorii universitari, care beneficiau pe lângă salarii și de unele sporuri, reduceri la călătoriile cu trenul, plata chiriei și a cheltuielilor de întreținere, plata inspecțiilor, diurne fixe și periodice⁴⁰². Iorgu Iordan, el însuși cadru didactic universitar, scria în memoriile sale: „O catedră în învățământul superior din România veche valora cât o moșie bună, cu un avantaj în plus față de aceasta. Căci afară de glorie, posesorul ei se bucura de un frumos venit material, care era asigurat fără teama, pe care o avea moșierul, că o secetă sau o altă întâmplare asemănătoare îl putea ruina⁴⁰³”.

Pe de altă parte, cheltuielile orășenilor, categorie din care făceau parte și cadrele didactice universitare erau și ele diversificate, pe primul loc aflându-se cele pentru existența zilnică, care absorbeau circa 41% din totalul veniturilor⁴⁰⁴. Chiar dacă primeau indemnizație pentru chirie și cheltuielile de întreținere, cadrele didactice orădene locuiau în imobilele statului⁴⁰⁵, astfel încât sumele primite se întorceau tot la bugetul central. Din 1929 este introdus și impozitul global pe venituri, achitarea trimestrială a acestuia ducând la o diminuare a veniturilor profesorilor orădeni⁴⁰⁶. Neplata acestui impozit însemna oprirea a 1/3 din salariu, Tiberiu Moșoiu fiind menționat pe o astfel de listă înaintată decanului Academiei, cu o impunere de 7.528 lei corespunzătoare anului 1931⁴⁰⁷.

Aplicarea legii pentru cumulul de funcții a determinat noi reduceri ale veniturilor cadrelor didactice care dețineau și alte funcții în diferite instituții bugetare, legea nepermițând cumularea veniturilor, acestea s-au văzut nevoite să rămână cu o singură sursă de venit, de obicei, cel mai mare.

⁴⁰⁰ La nivelul anului 1929, repartitia taxelor de examene din sesiunile februarie și iunie, la care se adaugă și examenul de licență, a însemnat suplimentarea veniturilor profesorilor orădeni cu sume cuprinse între 18.200 lei și 750 lei, sume mai mari fiind distribuite în sesiunea de vară. În urma sesiunii de examene din octombrie 1932, Constantin Petrescu – Ercea primește 15.600 lei, Iuliu Hovanyi – 3.400 lei, Bogdan Ionescu – 1.400 lei, Ioan I. Polydor – 4.600 lei și Aurelian Ionașcu – 1.600 lei. Sesiunea din februarie a însemnat distribuirea sumei de 59.040 lei, reprezentând taxe de examinare achitate de studenți, fiecare profesor fiind retribuit corespunzător cu numărul de studenți examinați la examenele fundamentale I, II și III, precum și la examenul de licență. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 35, f.15 și A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 587/1928-1929, f. 2-4, respectiv dos. 607/1932-1933, f.1-5.

⁴⁰¹ A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 607/1932-1933, f. 6,

⁴⁰² Lazăr Iacob ridică de la casieria Facultății de Drept suma de 7000 lei pentru a participa la ședințele Senatului Universității din București, iar Gheorghe Sofronie primește suma de 5000 lei pentru a se deplasa la București în interesul instituției. Vezi, *Ibidem*, f. 18-19.

⁴⁰³ Ioan Scurtu, *op.cit.*, p. 102-104

⁴⁰⁴ *Ibidem*, p. 105

⁴⁰⁵ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*; dos. 99, f. 43

⁴⁰⁶ *Ibidem*, f.41

⁴⁰⁷ A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 594/1931-1932, f. 64-65

Este cazul lui George Strat, care în mai 1931 declară că rămâne pe statul de plată al Comisiei Legislative, ca referent și a medicului Mihail Kernbach care rămâne asistent la Facultatea de Medicină din Cluj. Profesorii Victor Cădere și Gheorghe Sofronie sunt menționați, în același document înaintat de decan Ministrului Instrucțiunii, că rămân cu funcțiile ocupate în administrație, secretar general la Ministerul de Interne, respectiv prefect al județului Bihor. Eugeniu Sperantia ocupă, pe lângă conferința de la Academia de Drept, și o catedră la Academia de Teologie Ortodoxă din Oradea, fapt pentru care renunță la drepturile salariale ce i se cuvin ca titular la ultimei instituții. Profesorii menționați continuă să-și desfășoare activitățile didactice, fără a fi însă cuprinși în statul de plată al lunii mai⁴⁰⁸.

Apariția primelor semnele ale crizei economice, determină conducerea Academiei să plătească doar orele efectiv ținute de profesorii orădeni, absențele nemotivate înregistrate în lunile aprilie și mai 1929 nefiind plătite⁴⁰⁹. Scăderea veniturilor a determinat contractarea unor împrumuturi, salariile reduse ale profesorilor Academiei nepermițându-le să facă față cheltuielilor lunare. Din acest punct de vedere, Casa de Credit Economic și Ajutor a Corpului Didactic s-a dovedit a fi o instituție de mare ajutor pe perioada crizei economice. Șapte profesori⁴¹⁰ au apelat la împrumuturi pe termen scurt sau lung, precum și la împrumuturi pentru combustibil, în funcție de contribuțiile lunare ale fiecăruia la acest fond. La nivelul anului 1929 aceste contribuții se ridicau la suma de 4.628 lei⁴¹¹, din mai 1932 fiind înregistrate primele rețineri din salarii pentru împrumuturile contractate. În afara ratelor permanente, profesorii trebuiau să achite și o cotizație lunară de 30 de lei, iar pentru sumele împrumutate pe termen lung o asigurare în valoare de 58 lei/lună. Cele mai mari rețineri sunt înregistrate pentru luna septembrie (9.440 lei), când Eugeniu Sperantia și Aurelian Ionașcu achită ratele pentru sumele împrumutate pe termen scurt. În luna noiembrie Gheorghe Sofronie contractează un împrumut pentru combustibil, pe care îl achită cu o rată de 196,6 lei/lună, la care se adaugă 0,4 lei - garanție⁴¹². La nivel național, cuantumul acestor împrumuturi era considerabil, iar posibilitățile de achitare a ratelor lunare destul de reduse, ceea ce a determinat măsuri de restricționare a contractării de alte împrumuturi. În acest sens, Societatea Generală a Funcționarilor Publici se adresează Ministrului Instrucțiunii, în octombrie 1933, cu o cerere de supraveghere mai atentă a reținerilor salariale, „pentru a putea aprecia dacă salariul respectiv mai suportă și reținerile împrumutului ce se cere la societate”. Prin urmare, asociația profesională solicită autorităților centrale

⁴⁰⁸ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 102, f. 41

⁴⁰⁹ *Ibidem*, dos. 96, f. 5-9 și 10-11

⁴¹⁰ Este vorba despre Constantin Petrescu Ercea, Victor Cădere, Aurelian Ionașcu, Eugeniu Sperantia, Gheorghe Sofronie, George Strat și Tiberiu Moșoiu. Vezi A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 608/1932-1933, f. 22

⁴¹¹ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 99, f. 10.

⁴¹² A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 608/1932-1933, f. 24-31

date despre cei care sunt îndreptățiți să elibereze adevărurile funcționarilor publici, aceștia fiind atenționați „să pună întotdeauna situația bănească exactă pe cererile de împrumut ce li se prezintă spre certificare”⁴¹³.

Sfârșitul anului 1933 aduce noi restricții în ceea ce privește cuantumul diurnelor și a reducerilor pentru transportul pe calea ferată⁴¹⁴, din aprilie 1934 fiind înghețate salariile la nivelul anului anterior. La sumele reținute lunar din retribuții (10% pentru Casa de Pensii și alte sume reținute pentru „drumuri adiționale” și impozitul global) se adaugă un nou impozit, denumit „supra-cotă”. Acesta este calculat din „salariul bugetarului” pentru funcția de bază, respectiv reținerile pentru pensii, din care se scade suma de 750 de lei care nu se impozitează. Din ceea ce a rămas, se scade 4-8% impozitul normal și 3% - cuantumul adiționalelor pentru drumuri, care este diminuat cu 30%, conform art.10 din legea publicată în aprilie 1934. La venitul rămas se adaugă indemnizațiile de chirie și ajutorul de familie, suma obținută înmulțită cu 12 reprezentând venitul pentru care se calculează supra-taxa. Prin urmare pentru salariul minim al unui cadru didactic orădean (13.750 lei), acesta trebuia să plătească o supra-taxă de 3.222,5 lei anual sau 268,5 lei lunar⁴¹⁵.

Transferarea cadrelor didactice orădene, a însemnat pe lângă aducerea veniturilor la nivelul de salarizare al Facultății de Drept din Cluj, și „locuirea într-un oraș mai scump”, prin urmare cererea profesorilor titulari de la Oradea de a fi plătiți conform postului pe care îl ocupă este destul de pertinentă, mai ales că în septembrie 1934, alte categorii de bugetari, ofițerii și magistrații, primiseră salariile complete⁴¹⁶.

Aceste date de istorie cotidiană ne permit să întregim portretul universitarului român din perioada interbelică, întotdeauna aflat între lupta pentru afirmare personală și lupta pentru o existență zilnică decentă. Nonconformismul unora, gen Dumitru Mototolescu, derivat dintr-o anume structură psihică și caracterială, întreținea o stare de tensiune în facultate. Sistemul de relații moștenite din poziția socială și politică a părinților (vezi Traian Moșoiu sau Aurel Lazăr) nu sunt relevante în cazul nostru, din moment ce tinerii (Tiberiu Moșoiu și Liviu Lazăr) aveau o pregătire intelectuală și profesională de calitate, garanție a afirmării în primul rând prin forțe proprii⁴¹⁷.

⁴¹³ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 147, f. 35

⁴¹⁴ *Ibidem*, f.25-26

⁴¹⁵ *Ibidem*, f. 10-12

⁴¹⁶ *Ibidem*, f.19

⁴¹⁷ Vezi și Mihai D. Drecin, „Despre mentalități universitare și politice în România interbelică (Considerații pe marginea unei scrisori inedite a filozofului D.D. Roșca trimisă în 1935 lui Octavian Goga)”, în *Analele Universității din Oradea*, Seria Istorie – Arheologie, Tom X, 1998 – 1999, p. 124.

II.4. Afirmarea națională și internațională a universitarilor orădeni.

II.4.1. Activitatea științifică

Prestigiul Academiei de Drept din Oradea a crescut, în perioada interbelică, mai ales datorită activității științifice desfășurată de corpul său profesoral. În ciuda faptului că majoritatea profesorilor erau tineri, aflați la începutul carierei universitare, în perioada în care au activat în cadrul instituției orădene, au desfășurat cercetări materializate în cărți, articole și studii publicate în reviste de specialitate românești și străine, cursuri sau note de curs destinate studenților.

Temele de cercetare abordate de profesorii Academiei se înscriu în sfera științelor juridice, în articolele și lucrările publicate fiind analizate subiecte apropiate celor dezbătute în cadrul cursurilor predate studenților, astfel încât aceste publicații puteau fi utilizate de către aceștia în pregătirea lor profesională. În acest context se înscrie lucrarea *Statistica*, apărută în 1922 la Tipografia și Librăria Românească din Oradea, autor Andrei Sigmond, sau *Revizuirea în procedura penală* apărută în 1931 în Editura Ramuri din Craiova și semnată de Iuliu Hovanyi⁴¹⁸. În același an și la aceeași editură, titularul catedrei de Statistică și finanțe publică lucrarea *Beitrag zur Frage der freien konkurrenz in der kapitalistischen Wirtschaft, mit besonderer Rücksicht auf die kapital wirtschaftsmacht*. Un alt domeniu în care profesorul orădean și-a desfășurat activitatea științifică este acela al reformei administrative, articolele sale fiind publicate anual în primele trei numere ale *Revistei de drept public*, apărută din 1926 la București. Studiul *Contribuții la reforma administrativă* apărut în 1926 este continuat în numărul II din 1927 al revistei, seria fiind încheiată de lucrarea *Teoria generală a procedurei administrative* (1928). Andrei Sigmond reia colaborarea cu publicația românească în 1932, studiul său, publicat în numărul VII al periodicului, dezbătând problema votului popular în constituțiile moderne. Profesorul orădean mai colaborează și cu periodice „Magyar Társadalomtudományi Szemle” (Revista Societății Maghiare de Științe) și „Magyarország” (Ungaria) din Budapesta, dar și cu revista de cultură orădeană „Cele Trei Crișuri”⁴¹⁹.

Înainte de a fi titularul unei catedre la Academia de Drept, profesorul Bogdan Ionescu publicase deja 5 cărți, dintre care una la Paris. Este vorba despre teza sa de doctorat, *Sur la condition de l'insaisissabilité des revenus dotaux. Droit critique* publicată în 1914.

⁴¹⁸ *Memoriu* ..., p. 12

⁴¹⁹ *Ibidem*, p. 13

Patru ani mai târziu apare lucrarea *Revizuirea în dreptul penal. Drept critic. Anomalii juridice* publicată la o editură din Bârlad. Ultima publicație care abordează domeniul dreptului penal este tipărită în 1920 la București și poartă titlul *Modul de formare al dreptului și în special al dreptului penal*.

Pornind de la principii din filosofia dreptului, profesorul orădean prezintă în partea I a cărții aspecte legate de „realizarea vieții și a atributelor sale”, cu referiri teoretice la noțiunile de societate, morală, stat, drepturi și datorii. Partea a II-a a studiului este dedicată evoluției dreptului penal, ca formă de drept, precum și a definirii termenilor de infracțiune, responsabilitate penală și pedeapsă. Ultimul capitol conferă un caracter didactic lucrării, deoarece aici sunt incluse o serie de seminarii de criminologice și medicină legală⁴²⁰.

Tot în 1920, Bogdan Ionescu tipărește lucrările *Observații critice relative la judecarea daunelor interese în caz de absoluțiune și achitare. Drept critic și Anomalies juridique. Les droits successoraux des freres et soeurs et des conjoints*. Primul studiu abordează caracterul și natura daunelor de interese în dreptul penal, propunând o analiză aprofundată a limitelor de aplicare a prevederilor legale în „cazul de absoluțiune și achitare”. În partea a II-a a lucrării sunt studiate procedurile de „judecare a daunelor de interese în caz de achitare sau absoluțiune” cuprinse în legislația franceză comparativ cu cele prevăzute în dreptul român, la fiecare subcapitol autorul aducând considerații și observații critice proprii⁴²¹. Cel de-al doilea studiu este prima cercetare a juristului orădean care abordează aspecte ale dreptului civil. Ultima lucrare publicată de Bogdan Ionescu în perioada cât a fost titularul catedrei de Drept civil la Academia de Drept, a fost tipărită în 1931, la Editura Ramuri din Craiova, tema acesteia abordând problemele paternității din perspectiva dreptului critic și comparat.

Preocupările științifice ale profesorului Lazăr Iacob, din perioada următoare susținerii tezei de doctorat se înscriu în domeniul catedrei al cărui titular era la Academia Teologică din Arad, și anume cea a dreptului bisericesc. Ca membru al Congresului bisericesc este însărcinat de către Sinodul Episcopal din Sibiu să elaboreze un studiu de drept canonic. Lucrarea *Căsătoria a doua a preoților* a fost finalizată în 1911 și publicată la Arad, „pentru a se da răspuns Sinodului Episcopesc din Carlovicz”⁴²². Învățăământul teologic este o altă temă adusă în discuție de tânărul profesor, studiul său în acest domeniu publicat în 1917 la Sibiu propunând soluții pentru reorganizarea învățăământului teologic și a vieții seminariale.

⁴²⁰ Bogdan Ionescu, *Modul de formare al dreptului și în special al dreptului penal*, Institutul de arte grafice Luceafărul S.A., București, 1920, p. 5-11

⁴²¹ Idem, *Observațiuni critice relative la judecarea daunelor de interese în caz de absoluțiune și achitare*, Institutul de arte grafice Luceafărul S.A., București, 1920, p. 5-8

⁴²² *Memorii...*, p. 14

La zece ani de la titularizarea sa la Oradea, Lazăr Iacob tipărește cartea *Regimul cultelor în România Întregită*, colaborând pentru aceasta cu editura Ramuri din Craiova. Adoptarea Legii pentru stabilirea regimului general al cultelor în 1928 este un bun prilej pentru profesorul orădean să cerceteze cauzele care au condus la adoptarea acestei legi, precum și dificultățile întâmpinate de autoritățile de la București în procesul de rezolvare a problemei confesionale din România. De altfel, o parte a acestor dificultăți, și anume raporturile bisericii catolice cu autoritățile române, sunt analizate de Lazăr Iacob în următoarea sa lucrare, *Cultul catolic din România. Concordatul cu Vaticanul*, apărută la Oradea în 1933. Făcând o istorie a tratativelor duse pentru încheierea actului prin care România intră în „șirul statelor legate de Vatican”, autorul propune, de fapt, o analiză a acestui document din punctul de vedere al specialistului în drept bisericesc, studenții având posibilitatea de a consulta textul integral al Concordatului între România și Sfântul Scaun anexat la finalul cărții⁴²³.

Alte studii ale profesorului orădean sunt publicate în revistele „Biserica și Școala” (Arad), „Telegraful Român” (Sibiu), „Lumina” din Caransebeș și „Tribuna” din Oradea, în perioada 1918 – 1919 figurând în colectivul de redacție a ziarului „Românul” din Arad⁴²⁴.

O altă ramură a științelor juridice, cea a dreptului comercial, este abordată în cercetările sale de Constantin Petrescu – Ercea. Considerat unul din cei mai buni specialiști în acest domeniu, profesorul orădean își publică rezultatele primelor cercetări în 1923 la București sub titlul *La puissance maritale en droit comparé*. Primul curs adresat studenților, *Curs elementar de drept comercial*, tipărit în 1927, este continuat în 1934 de apariția lucrării *Curs de drept comercial*, reeditat în 1938 prin grija Societății Studenților în Drept de la Cluj. Teoretician și deschizător de drumuri în școala românească din primele decenii ale secolului al XX-lea, juristul își continuă activitatea științifică, cercetările sale comparative asupra actelor de comerț regăsindu-se în studiul din 1931 *Actele de comerț. După dreptul în vigoare în Transilvania și după dreptul comercial aplicat în Vechiul Regat*. Deși ales pentru a doua oară decan al Academiei de Drept din Oradea, într-o perioadă în care discuțiile naționale privind reorganizarea învățământului superior erau în plină desfășurare, Constantin Petrescu – Ercea găsește timp să mai tipărească încă o carte în anul 1931. Studiul, *Criteriul de determinare a domeniului dreptului comercial în legătură cu anteproiectul consiliului legislativ*, reprezintă opinia specialistului orădean pe marginea unui proiect de lege propus spre dezbatere publică și care viza Codul Comercial Român. De altfel, decanul Academiei organizează în seara zilei de 25 aprilie 1931 în Sala Mare a Facultății de Drept, o conferință pe această temă, la care pe lângă studenți sunt invitați să participe și profesorii Iuliu Hovanyi, Andrei

⁴²³ Lazăr Iacob, *Cultul catolic din România. Concordatul cu Vaticanul*, Tipografia Diecezană, Oradea, 1933, p. 3-4

⁴²⁴ *Memoriu ...*, p. 15

Sigmond, Bogdan Ionescu, Lazăr Iacob, Ioan I. Polydor, Eugeniu Sperantia, Tiberiu Moșoiu, Liviu Lazăr, Aurelian Ionașcu și Alexandru Angelescu⁴²⁵.

Constantin Petrescu – Ercea este și organizatorul unui ciclu de conferințe publice, ținute atât de profesorii orădeni cât și de profesorii altor facultăți juridice din țară și străinătate. Unul dintre primii specialiștii naționali care vin la Oradea pentru un asemenea eveniment este profesorul Traian Ionașcu de la Universitatea din Iași, care primește o astfel de invitație din partea Consiliului profesoral în ianuarie 1931⁴²⁶.

O altă inițiativă avută de profesorul orădean a fost aceea a „publicării festive a unui anuar cu ocazia împlinirii a 150 de ani de la înființarea Facultății de Drept din Oradea. Propunerea este făcută Consiliului profesoral din 26 octombrie 1929, fiecare cadru didactic urmând să depună, până în 1 martie 1930, „câte un studiu de specialitate”. *Anuarul Festiv al Facultății de Drept din Oradea* va fi tipărit în 200 de exemplare⁴²⁷ la Editura Ramuri din Craiova și va fi expediat, alături de *Buletinul conferințelor publice* tuturor facultăților juridice din țară, precum și Ministerului Instrucțiunii Publice⁴²⁸. Date despre profesorii și studenții Academiei de Drept din Oradea din anul universitar 1930 – 1931 au fost publicate de decanul Constantin Petrescu – Ercea, la cererea lui Mircea Eliade – secretarul administrativ al Institutului de Științe Administrative al României, și în anuarul „Index Generalis”⁴²⁹. Colaborările inter-universitare s-au dezvoltat și prin intermediul schimbului de publicații, în 7 noiembrie 1931 fiind trimise la Oradea un număr de 20 de exemplare din lucrarea *Venitul național, referințe monetare și criza economică specială din România* a profesorului Victor Onișor, titular al Universității din Cluj. Aceleași relații de bună colaborare academică sunt stabilite și cu Universitatea din Iași, care trimite Bibliotecii orădene 2 exemplare din *Anuarul Universității din Iași* pe anul universitar 1928 – 1929⁴³⁰.

Personalitate prestigioasă a relațiilor internaționale românești din perioada interbelică, profesorul Victor Cădere a tipărit prima sa lucrare în anul 1923 la Paris. *Théorie et pratique de l'assurance de Responsabilité* s-a bucurat de aprecierea specialiștilor francezi, J. Hémard, Chauny și Quinsac semnând prefața cărții. Urmează *Tratat de procedură civilă română* apărută în 1928 la Editura Cultura Națională din București, o lucrare fundamentală pentru studenții în drept. Un alt studiu asupra metodelor aplicate pentru unificarea dreptului privat este publicat în *Anuarul Festiv al Facultății de*

⁴²⁵ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 117, p. 28

⁴²⁶ A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 589/1930-1931, f.22

⁴²⁷ Costul celor 22 de colete expediate de editura craioveană va fi de 71.925 lei, la care se adaugă cheltuielile de transport, și va fi suportat de profesorul Victor Cădere, Secretar General la Ministerul de Interne. Vezi *Ibidem*, dos. 594/1931-1932, f. 227-228.

⁴²⁸ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 102, f. 19 și 50, respectiv A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 594/1931-1932, f.79 și 92

⁴²⁹ A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 594/1931-1932, f. 38-40

⁴³⁰ *Ibidem*, f. 360, 352

Drept din Oradea. Cercetarea științifică în această direcție va fi continuată, în anul 1931 apărând în revista pariziană „Revue Critique” studiul *L'unification du droit privé romain*. Profesorul și omul politic Victor Cădere, participă alături de Bogdan Ionescu, la lucrările Congresului Internațional de Agricultură organizat de autoritățile de la București în 7, 8 și 10 iunie 1929, iar decanul Victor Cădere face demersuri pe lângă Ministrul Instrucțiunii pentru a facilita acordarea diurnei necesare pentru participarea cadrelor didactice orădene la diferite congrese științifice internaționale⁴³¹.

Ca și alți decani ai Academiei de Drept, Victor Cădere desfășoară o intensă activitate de înzestrare a Bibliotecii instituției cu cursuri și materiale bibliografice necesare studiului. În acest scop, în 1929 solicită Ministerului Instrucțiunii alocarea sumei de 200.000 lei pentru achiziționarea de cărți, reviste și periodice. Dotarea Bibliotecii nu este făcută doar prin intermediul achizițiilor, ci și prin schimburi de publicații. Un astfel de schimb se desfășoară cu Facultatea de Drept din Paris, în iulie 1930 sosind la Oradea un pachet de cărți din Franța⁴³². De altfel, unul din profesorii facultății amintite este prezent la începutul lunii mai 1929 la Oradea pentru a susține o serie de conferințe⁴³³.

Doctor în filozofie, cu studii la Berlin și București, profesorul Eugeniu Sperantia își îndreaptă activitatea științifică spre domeniile filozofie și sociologie. Imediat după terminarea doctoratului, în 1912, publică la București lucrarea *Aprioritismul pragmatic. Elaborarea conceptelor*, primul volum al unei opere ce va fi continuată peste zece ani cu *Psico – biologia Gândirii*. Tot în 1912, Biblioteca Universității Populare, București, tipărește Broșura nr.1 semnată de Eugeniu Sperantia având titlul *Definiția și preistoria filozofiei*. În anul în care termină studiile la Berlin (1914) publică o a doua broșură, *Erorile utilitariste în pedagogia spenceriană*, urmată doi ani mai târziu de *Contribuțiuni la Filozofia Magiei* – studiu în care folosește metode sociologice pentru cercetarea filozofiei. În același an, 1916, apare în Editura Alcalay lucrarea *Cartea omului practic (douăsprezece scrisori filozofice)*. Studiul publicat în colecția „Biblioteca pentru toți” va fi reeditat în 1925 într-o ediție revăzută și adăugită. Șirul publicațiilor se întrerupe în perioada cât a fost numit director al Învățământului Superior în cadrul Secretariatului General al Instrucțiunii din Cluj și profesor în învățământul secundar, fiind reluat odată cu primirea titlului de conferențiar suplinitor la Academia de Drept din Oradea, în 1921. În acest an sunt publicate două broșuri, una cu ajutorul societății culturale „Cele Trei Crișuri”, iar a doua la Tipografia Biharia din Oradea. Este vorba de *Frumosul ca înaltă suferință*, respectiv *Politica și învățătorii*.

⁴³¹ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 102, f.39, 51

⁴³² A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 590/1930-1931, f.17 și dos. 594/1931-1932, f. 351

⁴³³ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 102, f. 38

Cercetările profesorului orădean continuă, acesta îndreptându-și atenția spre domeniul psihologiei pe care îl abordează într-un ciclu de 3 lucrări referitoare la aspecte ale psihologiei individului, de la vârstă fragedă până la maturitate. Astfel, seria publicațiilor începe cu *Mic tratat despre corelațiunile psihice din viața copilului* apărut în 1925 în colecția Biblioteca Pedagogică a Casei Școalelor, care va fi tradus în ungurește și republicat în 1928 în Editura Carol Béres din Oradea. Urmează lucrarea *Generalități de Psihologie individuală și socială*, tipărită în 1925 la Editura Librăriei Diecezane din Arad, inclusă în colecția „Semănătorul”, cea de-a treia carte din serie fiind *Acțiunea limbei vorbite asupra vieții psihice*, tipărită trei ani mai târziu⁴³⁴.

Din 1929, prolificul cercetător își continuă activitatea, publicând două lucrări *Tradiția și rolul ei social* – Tipografia Béres Carol, respectiv *Factorul ideal* a căror tematică se înscrie în aria studiilor sociologice. Prima publicație este de fapt un studiu de sociologie biologică, „un domeniu încă insuficient defrișat al științelor sociale, una din ipotezele care au tentat diverse aspecte și diverse porți de intrare, fiind aceea a trata grupările sociale, cetățile și popoarele ca pe niște organisme”⁴³⁵. Cea de-a doua lucrare reunește articole publicate anterior în diferite reviste, dar care „formează un tot sistematic prin unitatea convingerilor pe care le exprimă”. Sub o formă diferită, însoțite de aplicații practice, „convingerile” profesorului orădean au fost prezentate, prin intermediul cursurilor, și studenților Academiei de Drept și Academiei de Teologie Ortodoxă⁴³⁶.

În același an, 1929, Eugeniu Sperantia își îndreaptă atenția și asupra problemelor cu care se confrunta pedagogia românească în această perioadă, propunând prin lucrarea *Concepții și perspective din pedagogia actuală*, apărută la Tipografia Diecezană Oradea, câteva „direcții și orientări a unei sensibile majorități a pedagogilor, reprezentanți de seamă a celor mai importante școli pedagogice europene, care-și propagă azi convingeri și idealuri”⁴³⁷. Aceeași preocupare a profesorului orădean pentru mijloacele de învățare utilizate în pedagogia românească o regăsim și în lucrarea *L'unité comme but et moyen de l'éducation*.

Anul 1930 începe cu o nouă apariție editorială semnată Eugeniu Sperantia, *Fenomenul social ca proces spiritual de educație* propunând cititorului „un sistem de esai-uri, întretesute și sprijinindu-se reciproc și aducând oarecare orientări utile atât în știința educației cât și în cea socială”. Lucrarea apărută la Tipografia Béres Carol, continuă cercetările din 1929, fiind de fapt o analiză interdisciplinară a două noțiuni teoretice: viața socială

⁴³⁴ *Memoriu ...*, p. 15

⁴³⁵ Eugeniu Sperantia, *Tradiția și rolul ei social. Studiu de sociologie biologică*, Tipografia Béres Carol, Oradea, 1929, p. 6

⁴³⁶ Idem, *Factorul ideal. Studii sociologice și aplicări la viața noastră națională*, Tipografia Béres Carol, Oradea, 1929, p. 3-4

⁴³⁷ Idem, *Concepții și perspective din pedagogia actuală*, Tipografia Diecezană, Oradea, 1929, p.54

și educația. Prin îmbinarea fericită a metodelor de cercetare specifice „celor două ramuri distincte ale științei: sociologia și psihologia”, sociologul și filosoful orădean reușește să evidențieze „latura de contact dintre cele două noțiuni”, scopul principal fiind acela de a „înfățișa sociologia ca o filozofie a culturii”⁴³⁸.

Începând cu 1931, profesorul Eugeniu Sperantia se adresează mai mult studenților, tipărind o serie de trei cursuri fundamentale pentru pregătirea lor profesională. Este vorba de *Sur les Fondements métaphysique du Droit positif* și *Curs de Sociologie*, continuate anul următor de *Curs de Filozofia Dreptului*. Revenind la pasionantele cercetări asupra psihologiei, Eugeniu Sperantia reîntră în lumea științifică prin două publicații apărute în 1932, *Biologia Hegeliană* și *C. Rădulescu – Motru ca Psiholog*. În momentul transferării la Cluj, profesorul orădean avea în lucru trei lucrări: *Papillons de Schumann (Despre principiul unic al Vieții Dramei și Frumosului)*, *Problemele Sociologiei contemporane* și *Principii sistematice de filozofie juridică*.

Activitatea publicistică a lui Eugeniu Sperantia nu s-a rezumat doar la latura științifică, profesorul orădean demonstrând adevărate veleități literare în colaborările sale cu numeroase reviste: *Viața Nouă* – București, *Revista de Filozofie* – București, *Przegląd Współczesny* – Cracovia și *Chowanna* – Cracovia. O altă latură a personalității sale s-a manifestat din plin ca membru al unor diverse societăți culturale din Oradea, ocazie cu care a susținut conferințe în fața unui public numeros. Cum este și firesc, intensă activitate științifică desfășurată în numai două decenii l-a consacrat pe Eugeniu Sperantia în rândul specialiștilor naționali și internaționali în domeniul sociologiei și filosofiei. În perioada cât a activat la Academia de Drept din Oradea a fost membru al Societății Sociologilor Români și al Societății Române de Filozofie, precum și al Internationale reunissant für Rechts und Wirtschaftsphilosophie, cu sediul la Berlin, figurând printre organizatorii Congresului Hegelian în 1933, un an mai târziu prezentând în cadrul Congresului al X-lea Internațional de Psihologie, de la Copenhaga, studiul *La Réalité psychologique comme fondement d'Biologie Générale*⁴³⁹.

George Strat a intrat în atenția lumii științifice naționale și internaționale încă din anii studiilor juridice de la Iași, când în 1919 a câștigat, o bursă oferită de statul român pentru studiul economiei politice în străinătate. Rămas în Franța, își finalizează studiile de doctorat la Facultatea de Drept din Paris cu calificative maxime, fapt pentru care a primit distincția de „laureat” al acestei facultăți. De altfel, și teza sa de doctorat *Le Role du Cosommateur dans l'Economie Moderne*, susținută în 1922, a fost apreciată de comunitatea științifică franceză, primind premiul de onoare al Facultății din Paris.

⁴³⁸ Idem, *Fenomenul social ca proces spiritual de educație*, Tipografia Carol Béres, Oradea, 1930, p. 1-4

⁴³⁹ *Memoriu...*, p. 16

Încă din timpul studiilor din Franța colaborează cu reviste naționale, publicând în 1921 articolul *Criza economică românească și inflațiunea* în „Viața românească”, studiu continuat trei ani mai târziu cu lucrarea *Scumpirea vieții și justul preț. Consumatori și Producători. Mercantilismul actual și Protecționismul*. Pe fondul discuțiilor apărute între economiștii vremii, pe marginea tipului de economie pe care ar trebui să-l adopte România, George Strat atrage atenția lumii științifice naționale, în 1925, prin articolul *Agricultură ori industrie?*. Confirmarea tânărului cercetător pe postul de conferențiar de Economie politică la Academia de Drept din Oradea și numirea ca referent al Secției Economice a Consiliului Legislativ, sunt benefice pentru specialistul în economie. Seria articolelor continuă, în cursul anului 1927, prin două studii din sfera economiei sociale: *Organizațiunile profesionale la începutul anului 1926* în „Arhiva pentru Știința și Reforma Socială”, respectiv *La Liberté Syndicale en Roumanie* în revista „Curierul Judiciar” din București. Ultimul studiu este inclus și în volumul IV al *Monografiei românești* apărută la Geneva, în capitolul *Liberté Syndicale*. Dreptul muncii și proiectele de legi din acest domeniu sunt teme abordate de profesorul orădean în alt articol publicat în 1928 în „Viața românească”, și anume *O nouă legiuire muncitorească – ziua de 8 ore și ocrotirea muncii minorilor și femeilor*. Cercetările în acest domeniu continuă, George Strat abordând în lucrarea *Economia socială și Legislația muncitorească* aspectele juridice ale Codului Muncii la care adaugă și noțiuni de economie. Fin observator al vieții economice și sociale românești, George Strat reușește să publice în cursul anului 1930 o serie de patru cărți dedicate proletariatului și organismelor internaționale de asociere a clasei muncitoare. Ne referim la *Considerațiuni asupra proletariatului*, apărută la Tipografia Soccec, urmată de *Organizațiunea Internațională a Muncii și Viața economică*, Tipografia Torouțiu, București. A treia lucrare este dedicată analizei evoluției dreptului de asociațiune din România, ultima *La situation économique des classes sociales en Roumanie*, abordând nivelul de trai al claselor sociale românești la un an de la începerea crizei economice mondiale. Aceeași lucrare va fi publicată în limba română, un an mai târziu, la Editura Ramuri din Craiova⁴⁴⁰.

Tot în 1930, George Strat reia cercetările asupra subiectelor economice, reușind să aducă în atenția comunității științifice naționale numeroase aspecte ale crizei economice aflată în plină ascensiune. Astfel, în 1931 apare la Oradea lucrarea *Criza și Profitul*, urmată un an mai târziu de *Intervenționismul Statului în Economia Națională și Politica și Consumațiunea*, ambele tipărite la București. Temele sunt reluate un an mai târziu în *Economia dirijată* studiu publicat în revista „Libertatea” din București, al cărei fondator și prim-redactor este. În aceeași revistă sunt publicate și următoarele două studii, *Destinul burgheziei românești*,

⁴⁴⁰ *Ibidem*

respectiv *Geneza și evoluția doctrinei individualiste*. Ultimele articole, înainte de transferul la Cluj, vor fi publicate în 1933 și abordează tot problemele cu care se confruntă economia românească: *Limitele intervenționismului de Stat*, în „Tribuna Economică”, București, respectiv *Viitorul Capitalismului*, în „Libertatea”, București⁴⁴¹.

Profesor cu o mare capacitate de sinteză, fin observator al realităților interbelice economice și sociale românești, George Strat își continuă activitatea științifică și ca titular al catedrei de Economie politică II din cadrul Facultății de Drept clujene. Recunoașterea națională și internațională este atestată prin calitatea de membru în diferite asociații profesionale: vice-președinte al secției economice a Institutului Social Român, membru fondator al Asociației române pentru progresul social și al Asociațiunii Generale a Economiștilor din România, membru al Institutului Regal de Științe Administrative din România. Pentru meritele sale a fost recompensat, în decursul vieții, cu mai multe medalii și distincții, printre care: „Steaua României” în grad de ofițer, „Coroana României” în grad de cavaler cu spade, „Crucea de Războiu cu 5 barete”, „Meritul Sanitar din Aur” și „Vulturul Alb al Iugoslaviei clasa a V-a de război”⁴⁴².

Specialistul în drept internațional, format la înaltele școli din Geneva și Paris, Gheorghe Sofronie a adus, prin toată activitatea științifică desfășurată la Oradea, o importantă contribuție la fundamentarea ideilor de națiune, stat și frontieră în dreptul internațional. Debutul său pe scena științifică națională este consemnat în 1927, când publică, la București, lucrarea *Contribuții la cunoașterea Societății Națiunilor*. Studiul atrage imediat atenția, în același an primind Premiul Academiei Române. Idealul tuturor românilor de a fi uniți într-o singură națiune, este tema abordată în publicația tipărită în același an, *Evoluția istorică a ideii unirii*. Urmărind să pună în lumină elementele constitutive ale națiunii și să formuleze o definiție exactă pentru acest concept, devenit o realitate în relațiile internaționale interbelice, Gheorghe Sofronie publică, în anul 1928, studiul *Dezvoltarea contemporană a Dreptului internațional și tendințele actuale*. În același an în care este confirmat conferențiar la Academia de Drept, tânărul cercetător tipărește la Oradea cartea *Dobrogea (considerațiuni istorice)*.

Studiul aduce în atenția cercetătorilor „discuțiile și polemicele ce au precedat recunoașterea drepturilor istorice ale României asupra provinciei dintre Dunăre și Marea Neagră, pentru a justifica opera de civilizație românească desăvârșită acolo”. Tratatul de la Neuilly din 1919, prin care s-a recunoscut frontiera de sud a Dobrogei, pe linia fixată în 1913, este considerat de autor, în finalul pledoariei sale științifice, ca un „act de

⁴⁴¹ *Ibidem*, p. 16-17

⁴⁴² Livia Ghiucuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 232-246

dreptate istorică”, care a „consolidat regimul românesc în vechea stăpânire a lui Mircea cel Bătrân”⁴⁴³.

Consolidarea păcii și menținerea acesteia pe baze juridice este „marea problemă, care s-a pus Europei, dezechilibrată economic și sdruncinată moralicește, după semnarea tratatelor din 1919 – 1920”, identificată de Gheorghe Sofronie în lucrarea *Pactul Briand – Kellogg*, tipărită la Oradea în 1929. Soluția propusă de autor pentru rezolvarea problemei este consolidarea securității internaționale prin „limitarea înarmărilor”, Pactul Briand – Kellogg instituționalizând „procedura pacifică de soluționare a conflictelor și diferendelor naționale” și garantând „eșecul oricărui eventual agresor”. În finalul cărții, profesorul orădean își exprimă convingerea că orice agresor o să fie sancționat de comunitatea internațională în baza legilor de organizare internațională și a tratatelor pe care acesta le-a încălcat⁴⁴⁴. Teoria naționalităților este subiectul unei alte cărți, apărută tot în 1929, *Principiul Naționalităților în Dreptul Internațional Public*. Specialistul orădean în drept internațional identifică 3 componente ale acestei teorii, și anume: statul – 40%, națiunea – 35% și frontierele – 25%, „în funcție de cum este înțeles, aplicat și respectat de fiecare, depinzând viitorul Europei”. Pentru profesorul Gheorghe Sofronie unitatea europeană este rezultatul aplicării principiului naționalităților, care împreună cu dreptul la autodeterminare și autonomie contribuie la consolidarea păcii mondiale. Tema reglementării prin tratate a păcii mondiale este reluată în 1930 în cadrul lucrării *Organizarea juridică a Păcii și Pactul de la Paris*, apărută la București. „Conștiința juridică europeană” formată pe baza legislației și a tratatelor, alături de „frontiera etnică” sunt cele două componente importante pentru viitorul „unității europene” și care sunt analizate în lucrarea amintită⁴⁴⁵.

Poate cel mai important studiu al profesorului orădean, *Protecția Minorităților de rasă, de limbă și de religie sub regimul Societății Națiunilor*, a fost publicat în 1930 cu ajutorul societății culturale „Casa Națională a județului Bihor”, care a subvenționat editarea cărții cu 15.000 lei. Dreptul unei minorități naționale la protecția internațională, rezultat prin aplicarea principiului naționalităților, este văzut de autor ca un „minimum juridic, prescris unor guverne în raporturile cu locuitorii, cetățenii și minoritățile statelor lor”. Studiul de drept internațional public și privat propune o analiză a principalelor idei și dispoziții cuprinse în Tratatul Minorităților, precum și o trecere în revistă a modalităților de transpunere a acestora în legislațiile naționale. Lucrarea se încheie cu prezentarea procedurilor de aplicare a tratatelor amintite în cadrul Societății Națiunilor, oferind și considerații pe marginea viitorului acestor reglementări

⁴⁴³ George Sofronie, *Dobrogea (considerațiuni istorice)*, Tipografia Diecezană, Oradea, 1928, p. 3 și 25

⁴⁴⁴ Idem, *Pactul Briand – Kellogg*, Tipografia Diecezană, Oradea, 1929, p. 3-34

⁴⁴⁵ Livia Ghiurcuța, *op.cit.*, p. 62-64

internaționale⁴⁴⁶. Complexa și valoroasa lucrare a primit din partea Academiei Române „Premiul Vernescu”, în valoare de 30.000 lei, fiind tradusă, în 1936, în franceză de Editura ziarului „Universul”⁴⁴⁷. Un an mai târziu, problematica procedurii de protecție a minorităților naționale va fi dezvoltată în lucrarea *La Procédure en matière de minorités devant la Société de Nations*, apărută la Craiova.

Încheierea la 11 februarie 1929, a Tratatului diplomatic de la Lateran între Papa Pius al XI – lea și Regele Italiei, a fost un prilej pentru profesorul Gheorghe Sofronie să ofere studenților orădeni un studiu de drept internațional și istorie diplomatică, mai ales că aceștia aveau acces direct la textele acordurilor de la Lateran prin suplimentul documentar de la finalul publicației. În primul capitol al lucrării *Tratatul de la Lateran și Statutul Internațional al Papalității*, apărută la Oradea în 1931, este prezentat conflictul internațional dintre „Regatul Italiei sub dinastia casei de Savoia cu Roma drept capitală” și Sfântul Scaun, precum și pașii diplomatici făcuți pentru soluționarea acestuia, capitolul II fiind dedicat analizei textului Tratatului în conformitate cu principiile dreptului internațional⁴⁴⁸.

O altă lucrare destinată consolidării cunoștințelor teoretice și practice ale studenților este *Tratatul de la Trianon și Acțiunea Revizionistă*, care este publicată în 1933 și constituie primul număr al „Publicațiilor științifice și de propagandă națională ale Centrului Studențesc din Oradea”. În cadrul acesteia, Gheorghe Sofronie subliniază „triumful principiului naționalităților, ca principiu de drept public”, în cadrul „noii înfățișări politice a Europei”, noul ei statut teritorial fiind în „intenția autorilor Tratatelor” determinat de „ideea de justiție și de dreptul națiunilor de a se întruni într-o formă de Stat național, liber și stăpân pe destinele sale”. Aplicarea acestor principii de drept internațional care au condus la „unirea provinciilor românești locuite de populație românească în mare majoritate, în dauna Ungariei”, sunt câteva argumente aduse de profesorul orădean pentru explicarea acțiunilor revizioniste întreprinse de statul maghiar. Teza conform căreia „împărțirea Ungariei ar însemna distrugerea economică a Europei centrale și a ei însăși”, promovată de autoritățile maghiare din ce în ce mai des în deceniul al patrulea al secolului al XX-lea, este considerată de autor „superficială și unilaterală”, originile crizei economice trebuind căutate „nu în transformările teritoriale ale Europei ci în considerabilul dezechilibru economic, produs prin războiul mondial”. În finalul lucrării, Gheorghe Sofronie pledează încă o dată pentru „menținerea actualei ordini internaționale, ca una bazată pe echitate și mai conformă cu ideea de justiție

⁴⁴⁶ Gheorghe Sofronie, *Protecția Minorităților de rasă, de limbă și de religie sub regimul Societății Națiunilor*, Editura „Casa Națională a Județului Bihor”, Oradea, 1930, p. 4-5

⁴⁴⁷ *Memoriu ...*, p. 16

⁴⁴⁸ Gheorghe Sofronie, *Tratatul de la Lateran și Statutul Internațional al Papalității*, Tipografia și Litografia Românească, Oradea, 1931, p. 3-5

internațională”⁴⁴⁹. De altfel, profesorul orădean va deveni din 1934 membru al Ligii Antirevizioniste⁴⁵⁰.

În anul transferării la Facultatea de Drept din Cluj, Gheorghe Sofronie avea sub tipar încă trei lucrări: *Dreptul Statului de a declara Războiu*; *Le Problème des limitations du Droit de Guerre* și *L'Union des Etats Européens*⁴⁵¹.

Prin bogata sa carieră didactică și științifică desfășurată la Oradea, profesorul Gheorghe Sofronie s-a făcut remarcat drept unul dintre promotorii ideilor de naționalitate, autonomie și autodeterminare, fiind convins că noul statut politico – juridic al statelor create pe ruinele fostelor imperii multinaționale, respectarea drepturilor omului, ale fiecărei națiuni și minorități vor consolida pacea mondială. Alături de alte personalități europene care susțineau ideea pan - europeană, titularul catedrei de drept internațional va începe la Oradea cercetările juridice în domeniul constituirii Uniunii Statelor Europene. Întreaga sa activitate științifică va fi recunoscută de comunitatea academică națională și internațională, Gheorghe Sofronie făcând parte din următoarele asociații profesionale: Biroul de Studii Internaționale din Geneva, Institutul Român de Drept Internațional și Institutul Regal de Științe Administrative.

Imediat după ce a obținut doctoratul în drept la Universitatea din Bruxelles, în 1928 și a fost numit conferențiar la Academia de Drept din Oradea, Tiberiu Moșoiu și-a publicat, la București, prima lucrare, *Legea agrară din anul 643*. În anul în care Dumitru Mototolescu îi aducea acuzații în legătură cu teza de doctorat, titularul catedrei de Drept roman reușește să devină una dintre cele mai populare și apreciate personalități din colectivul de cadre didactice de la Academia de Drept. În același an, 1931, publică două studii, unul la Craiova – *Cognito extra – ordinem*, celălalt la Oradea – *Filosofia, ca factor determinant în elaborarea doctrinară a Dreptului Roman*⁴⁵².

Pregătirea de specialitate, maturitatea și responsabilitatea sunt câteva calități care l-au recomandat pe tânărul cadru didactic pentru ocuparea funcției de primar al Municipiului Oradea la 1 decembrie 1933. Funcția administrativă, deținută timp de doi ani, nu i-a mai lăsat timp și pentru finalizarea cercetărilor sale, lucrarea *Creditorii și debitorii în Roma republicană* rămânând în stadiul de proiect în cursul anului 1934.

Aurelian Ionașcu a absolvit cursurile de doctorat ale Facultății de Drept din Paris în 1929, teza sa, *La copropriété d'un bien*, fiind premiată de comunitatea academică franceză și tipărită în 1930 la Paris. Este al doilea beneficiar al unei burse de 3 ani acordate de Ministerul Instrucțiunii pentru

⁴⁴⁹ Idem, *Tratatul de la Trianon și Acțiunea Revizionistă*, Tipografia Scrisul Românesc, Oradea, 1929, p. 28-29

⁴⁵⁰ Livia Ghiurcuța, *op.cit.*, p. 21

⁴⁵¹ *Memoriu ...*, p. 18

⁴⁵² *Ibidem*, p. 19

studiul dreptului civil în Franța, care va fi cooptat în colectivul de cadre didactice al Academiei de Drept din Oradea. În același an, autoritățile de la București îi aprobă, pentru patru luni, suplinirea catedrelor de Enciclopedia dreptului și Drept civil de la Facultatea de Drept din Iași, prilej cu care va publica lucrarea *Teorie generală a Probelor*, note de curs destinate studenților ieșeni. La un an de la publicarea tezei de doctorat, tânărul de 28 de ani va publica, la Editura „Ramuri” din Craiova, *Inviolabilitatea secretului scrisorilor și caracterul lor confidențial*, urmată în același an de studiul *Indiviziunea ca formă juridică de apropiere a bunurilor în sistemul legislațiilor latine* (Oradea, Tipografia Diecezană). Titularul catedrei de Drept civil I va publica un studiu de specialitate în „Caetul Pandectelor Române: În memoriam C.Hamangiu”, tipărit la Imprimeria Națională din București, în 1932. Un an mai târziu, studiul său, *Le Travail (Éléments de législation industrielle)* va fi inclus în volumul „Roumanie” din colecția de drept contemporan „La juridique de peuples” coordonată de profesorii H. Lévy-Ullmann și B. Mirkine – Guetziévitch și publicată la Paris în 1933.

Un alt cadru didactic orădean, specialist în drept civil, Alexandru Angelescu este absolvent al Universității din București cu distincția „magna cum laude” și doctor al facultății juridice pariziene, teza sa, *La technique législative en matière de codification civile*, fiind, de asemenea, premiată și publicată la Editura Boccard din Paris. În 1931 tipărește, la București, lucrarea *Publicitatea imobiliară*, în următorii doi ani având sub tipar trei studii: *L'Avant – Project de Code Civile roumain*, *L'incapacité de la femme mariée roumaine* și *Jurisprudence en matière de droit civil*. Deși foarte tânăr, profesorul orădean a colaborat cu revistele franceze „Revue générale du droit” și „Bulletin de la Societe de Législation comparée”⁴⁵³.

Liviu Lazăr este absolvent al cursurilor doctorale de la Cluj și de la Paris și își publică teza, cu titlul *La mise en oeuvre de la réforme agraire en Roumanie*, în 1924 la Editura A. Rousseau din Paris. Numit conferențiar la Academia din Oradea, catedra de Legislație agrară și industrială, din 1 aprilie 1930, următorii trei ani litografiază note de curs pentru disciplinele: Legislație agrară, Contenciosul administrativ și Elemente de drept constituțional.

Chiar și această scurtă trecere în revistă a activității științifice și didactice desfășurată de fiecare cadru universitar orădean este suficientă, credem, pentru a afirma că în cadrul Academiei de Drept funcționa un corp didactic bine pregătit. Din cei 14 profesori, 6 își susținuseră doctoratul la Paris sau Bruxelles, doi fiind premiați pentru cercetările lor, ceilalți 7 sunt absolvenți de frunte ai universităților românești cu o „deplină pregătire în specialitatea pe care o predau”. Decanul de vârstă al acestui colectiv, profesorul Iuliu Hovanyi, cunoscut și apreciat specialist de drept

⁴⁵³ *Ibidem*

constituțional, este menținut în activitate încă patru ani după ce a împlinit vârsta de pensionare.

Competențele profesionale ale juriștilor de la Academia de Drept sunt recunoscute în plan local și național, corpul didactic fiind de multe ori chemat să facă parte din comisiile de examinare a candidaților pentru Baroul Oradea⁴⁵⁴ sau din consiliile administrative ale instituțiilor publice din Bihor⁴⁵⁵.

Prestigiul și prestanța corpului didactic orădean este recunoscut de comunitatea academică națională, profesorii fiind invitați de conducerea Universității din Cluj să participe la manifestările dedicate împlinirii a 10 ani de școală românească⁴⁵⁶. Delegația formată din cinci cadre didactice – Victor Cădere – decan, Bogdan Ionescu – prodecan, Iuliu Hovanyi, Lazăr Iacob și Eugeniu Sperantia⁴⁵⁷ - confirmă participarea la solemnități în 14 octombrie 1930, Consiliul profesoral „luând act asupra serbărilor Universității din Cluj, ținute în zilele de 20 și 21 octombrie 1930” prin raportul prezentat de Bogdan Ionescu în ședința din 4 noiembrie⁴⁵⁸.

Opera științifică a profesorilor orădeni, care abordează teme din actualitatea românească interbelică, se bucură, de asemenea, de aprecierea celor mai înalte foruri academice naționale.

II.4.2. Prezențe ale profesorilor Academiei de Drept din Oradea în viața culturală locală și națională

Departate de a fi o simplă categorie socio-profesională, profesorii orădeni domină în societatea locală interbelică prin simboluri și prestigiu, fiind recunoscuți drept elite ce aduc mulțimilor de audienți beneficii morale deloc neglijabile. Asemenea universitarilor din toată țara, ei sunt cei care antrenează indivizii în circuitul ideilor, le oferă iluzia că participă mai bine la cultura și la valorile esențiale pe care aceasta le promovează. În mod real,

⁴⁵⁴ Pentru această comisie trebuiau desemnate anual două cadre didactice de la Academia de Drept din Oradea, care vor avea calitatea de membru ordinar, respectiv membru supleant. Pentru anul 1928, Consiliul profesoral îi desemnează pe Victor Cădere și Bogdan Ionescu ca membri ai acestei comisii, în următorii ani această sarcină fiind preluată de Bogdan Ionescu și Constantin Petrescu – Ercea. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 99, f. 12 și 16, respectiv A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 594/1931-1932, f. 107 și 352.

⁴⁵⁵ În 19 iunie 1929 Camera de Comerț și de Industrie din Oradea adresează conducerii Academiei de Drept solicitarea de a delega pe unul din membrii corpului didactic pentru a face parte, din Consiliul Camerei. În conformitate cu Legea de organizare a Camerelor de Comerț și de Industrie publicată în M.O. nr. 36 din 14 februarie 1929, trebuia desemnat un specialist în economie politică, prin urmare George Strat este numit membru de drept în Consiliul Camerei, la începutul anului 1929. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 96, f.2.

⁴⁵⁶ A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 589/1930-1931, f. 2

⁴⁵⁷ A.N. – S.J.Cj., *fond cit*, dos. 99, f.3

⁴⁵⁸ A.N. – S.J.Bh., *fond cit*, dos. 589/1930-1931, f.9

universitarii au capacitatea de a modifica conduite, de a schimba comportamentul altora⁴⁵⁹, tinerele cadre descoperind oportunitățile sociale, politice sau intelectuale ale momentului menite să-i propulseze în cariera profesională, dar, în același timp, contribuind din plin la dezvoltarea patrimoniului cultural al Oradei.

Dinamizarea vieții culturale din Bihor s-a făcut cu ajutorul grupărilor locale de intelectuali cu intenția declarată de a moderniza și culturaliza întreaga societate locală. Acestora li s-au alăturat, cu mult entuziasm tinerele cadre didactice ale Academiei de Drept, care s-au străduit, pe tot parcursul perioadei interbelice, printr-o legătură cu organismele culturale naționale, să practice o deschidere largă spre toți locuitorii, indiferent de statutul lor social.

O caracteristică majoră a intelectualității interbelice a fost solida formație profesională, fapt care le-a permis să exploreze zone culturale dintre cele mai diferite. Pe lângă influența culturii franceze și germane, în perioada dintre cele două conflagrații mondiale au fost percepute idei și curente provenite din alte areale spirituale, mai mult sau mai puțin contactate până atunci. Dezvoltarea culturală a tânărului stat unitar a determinat apariția unei adevărate mișcări culturale, noul tip de intelectual nelimitându-se doar la cultivarea unei singure specialități, ci simultan a avut preocupări mai generale, simțindu-se răspunzător de destinul întregii culturi a țării⁴⁶⁰.

În ciuda neajunsurilor generate de starea în care se găsea societatea românească după primul război, dar și a procesului de tranziție pe care-l traversa Academia, în perioada 1919 – 1921 corpul profesoral din instituție nu și-a uitat îndatoririle pe care le avea față de societate. Acestea fac o donație în valoare de 800 de coroane pentru restaurarea casei poetului Mihai Eminescu din Ipotești și transformarea ei în muzeu. Gestul constituie un răspuns la *Apelul către toți românii* făcut de un comitet de inițiativă din Botoșani și trimis prin intermediul Resortului Cultelor și Instrucțiunii Publice în 23 februarie 1920 tuturor instituțiilor de învățământ din țară. De asemenea, „datorită interesului pentru cultura națională”, profesorii Academiei sunt invitați să ia parte la lucrările Conferinței Județene a Corpului Didactic din Școlile Primare care s-au desfășurat începând cu 5 mai 1920 la Oradea în sala mare a Prefecturii Bihor. Mai mult, cadrele didactice participă și la Serata Literară organizată cu acest prilej, prețul de intrare de 20 de coroane fiind donat în scopul sprijinirii activităților culturale de acest gen⁴⁶¹.

Prezența conducerii Academiei în societatea civilă locală se face simțită și la festivalul organizat de Prefectură cu ocazia aniversării unui an

⁴⁵⁹ Lucian Nastasă, *Intelectualii și promovarea socială (pentru o morfologie a câmpului universitar)*, Editura Nereamia Napocae, Cluj Napoca, 2003, p. 31-36

⁴⁶⁰ Radu Romînașu, *Asociații culturale ...*, p. 24-25

⁴⁶¹ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919 – 1920, f. 224 – 227, 255 - 256

de la data intrării Armatei Române în Oradea, sau în cadrul activităților întreprinse în 20 mai 1920 de societatea Mormintele Eroilor – filiala Oradea cu ocazia sărbătoririi Zilei Eroilor. Un alt exemplu de colaborare a școlii superioare din Oradea cu instituții locale l-ar putea constitui și participarea decanul Academiei la activitățile organizate cu ocazia inaugurării Școlii de Jandarmi din 14 decembrie 1919, invitația fiind semnată de Comandantul Corpului de Jandarmi din Oradea, gen. Ștefan Ștefănescu și de Comandantul Școlii de Jandarmi, maior Petru Vuruclas⁴⁶².

O primă participare a corpului profesoral orădean la activitățile educative promovate de Reuniunea „Cele Trei Crișuri” este consemnată în anul 1921, când societatea culturală a inițiat organizarea unei „universități populare” românești în colaborare cu Academia de Drept din Oradea. Activitatea universității consta în susținerea unor „cursuri regulate, în serii mai lungi, și a unor lecturi din literatura română și universală, cu scopul aprofundării cunoștințelor publicului auditor”. Cursurile au avut o tematică vastă: literatură, istorie românească și universală, etică, psihologie și chestiuni generale de educație, sfaturi medicale, economice și politice etc. Ele au debutat în noiembrie 1921 și au fost găzduite de sălile Academiei de Drept din Oradea. La trei ani după titularizarea sa, profesorul universitar Bogdan Ionescu devine vicepreședinte al Reuniunii „Cele Trei Crișuri” (1924), dovedind integrarea sa deplină în peisajul cultural orădean. În această calitate, alături de alți membri ai societății culturale este desemnat să-l primească pe principele Carol, care cu ocazia inaugurării monumentului ce îl înfățișa de Regele Ferdinand I, a vizitat la 21 noiembrie 1924 sediul Reuniunii. Bogdan Ionescu, alături de George Bacaloglu, Gheorghe Tulbure și Aurel Lazăr, au făcut parte și din comitetul de acțiune care dorea ridicarea unui bust în onoarea lui Iosif Vulcan. Solemnitatea a avut loc în ziua de 13 noiembrie 1927, alături de cetățenii urbei la manifestare participând și delegați din partea Academiei de Drept din Oradea⁴⁶³. În primăvara anului 1928, după încheierea seriei de spectacole date de Teatrul Național din Cluj, datorită greutăților financiare, publicul orădean a fost lipsit de teatru pentru o perioadă de trei luni. Aceasta îl determină pe profesorul Bogdan Ionescu să semneze în revista „Cele Trei Crișuri” un articol prin care susținea încercarea conducerii Naționalului clujean de a susține mișcarea teatrală orădeană, sugerând că aceasta trebuia organizată mai serios și extinsă asupra orașelor Timișoara, Arad, Lugoj, Oradea, Satu-Mare, Carei și Sighet, mai ales că în aceste localități exista infrastructura necesară pentru reprezentații⁴⁶⁴.

⁴⁶² *Ibidem*, f. 64, 280

⁴⁶³ Radu Romînașu, *Asociații culturale ...*, p. 34-45 și 101

⁴⁶⁴ *Idem*, *Manifestări cultural-artistice românești din Oradea și județul Bihor în perioada interbelică* (în continuare *Manifestări cultural-artistice ...*), Editura Universității din Oradea, Oradea, 2009, p. 86

Ca membru conferențiar, încă din 1903, al societății Atheneul Român din București, profesorul Bogdan Ionescu menține contactul cu aceasta și după ce se transferă la Oradea, filiala locală a societății culturale, constituită în 1925, alegându-l președinte. Propagarea culturii naționale prin cercetări, studii, comunicări, cursuri, conferințe publice, expoziții, audiții muzicale, șezători, reprezentații teatrale, biblioteci, colecții și pinacoteci, a fost scopul urmărit cu perseverență de președintele filialei locale, acesta depunând stăruitoare eforturi pentru a aduce la Oradea cele mai proeminente figuri științifice ale României. Astfel, publicul orădean a avut posibilitatea de a audia numeroase conferințe de înaltă ținută academică, pe teme variate, de la istorie, geografie și medicină la literatură, psihologie și fizică. Cu toate că activitatea filialei a fost sporadică, aceasta a încercat să „stimuleze interesul pentru cultură în mediul urban, stabilind între intelectuali un climat de solidaritate spirituală și o punte de legătură culturală cu capitala”⁴⁶⁵.

Primul contact al lui Eugeniu Sperantia cu viața culturală orădeană este consemnat la sfârșitul anului 1921, când acesta este invitat să susțină o conferință în cadrul celei de-a doua șezători organizate de Reuniunea culturală „Cele Trei Crișuri” în sala festivă a Primăriei. Încă la început, acest tip de manifestare a avut ecou în viața culturală orădeană, programul cultural bucurându-se de o participare numeroasă a publicului, spațiile de desfășurare a activităților devenind în scurt timp locul de întâlnire pentru toți românii care apreciau literatura, muzica și arta. Devenind, încă de la prima apariție, în 15 aprilie 1920, organul de propagandă al Reuniunii, revista *Cele Trei Crișuri* se impune în peisajul cultural bihorean interbelic, în primul deceniu publicația reușind să colaboreze cu un număr impresionant de personalități naționale și locale, printre care și Eugeniu Sperantia. De asemenea, paginile revistei au găzduit, în spațiul destinat informațiilor culturale, consemnarea prezenței unor oaspeți de seamă ai instituțiilor de învățământ superior bihorene. Astfel, în numărul 5-6 din 1929 este salutată prezența în Oradea a profesorului francez M. Capitant, „care a susținut la Academia de Drept o strălucită conferință [...] într-o sală arhiplină de corpul profesoral, studențimea orădeană, [...] reprezentanții armatei, ai clerului și alte personalități locale”⁴⁶⁶.

Odată cu achiziționarea unei tipografii, activitatea editorială a Reuniunii intră într-o nouă etapă, în perioada 1922 - 1928 fiind publicate o serie de broșuri care evocau evenimente din istoria națională. Din această serie, broșura cu numărul 6 din 1925, *Frumosul ca înaltă suferință*, este semnată de Eugeniu Sperantia, conferențiar la Academia de Drept⁴⁶⁷. Deși

⁴⁶⁵ Virgil Căndea, Ion Zamfirescu, Vasile Moga, *Ateneul Român, Editura Științifică*, București, 1976, p. 124, 225-226

⁴⁶⁶ Radu Romînașu, *Asociații culturale ...*, p. 46-47, 55-56 și 102

⁴⁶⁷ Eugeniu Sperantia, *Frumosul ca înaltă suferință*, Editura „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1925, p. 5

tipărită în condiții grafice modeste, alături de celelalte publicații de acest gen semnate de Gheorghe Tulbure, Ovidiu Herlea, Nicolae Iorga, Alexandru Crina, Nicolae Batzaria, Ion Ursu și Nicolae Firu, broșura a devenit accesibilă unui segment social larg, care treptat, s-a dovedit receptiv la astfel de inițiative culturale. Colaborarea lui Eugeniu Sperantia cu Reuniunea „Cele Trei Crișuri” nu s-a oprit aici, acesta fiind ales de către Adunarea Generală a societății, în ședința din 18 martie 1923, în funcția de bibliotecar, „având în custodie peste 4000 de cărți ce trebuiau atent selectate și administrate”⁴⁶⁸. În același an îl regăsim pe intelectualul orădean în cadrul grupului desemnat de conducerea Despărțământului orădean al ASTREI pentru a desfășura activități de promovare a culturii naționale în județul Bihor. Colaborarea dintre ASTRA și Extensiunea Universitară din Cluj a condus la organizarea la Oradea, cu concursul celorlalte societăți culturale, a unei serii de 12 conferințe. Acestea se desfășurau bilunar, începând cu ora 17.00 în sala festivă a Primăriei și erau susținute de profesori clujeni, tematica cuprinzând subiecte din domeniul literaturii, istoriei naționale, sociologiei, artei și economiei naționale. Seria conferințelor a fost inaugurată la începutul anului 1925, pe parcursul anului publicul audiind și prelegerea cu titlul *Nu învățăm pentru școală ci pentru viață* susținută de Eugeniu Sperantia. De altfel, preocuparea acestuia pentru educarea tinerilor școlari orădeni s-a materializat în coordonarea de manifestări cu caracter cultural-educativ, de tipul expoziției organizată „în cadrele sărbătorești ale serbării sfârșitului de an școlar”, cu obiecte variate lucrate manual, lucrări sculptate în lemn, scaune, cutii, împletituri etc. Manifestarea a căpătat consistență și datorită programului muzical-artistic interpretat cu acest prilej de elevii Școlii Normale de băieți și a Școlii de aplicație, cea din urmă condusă de universitarul orădean⁴⁶⁹.

După înființarea în 1929 a Casei Naționale a județului Bihor, „cu rol de a înfrăți și adăposti toate societățile culturale românești din județ (despărțămintele Astrei, Reuniunea Femeilor Române, Cele Trei Crișuri, Ateneul Român, Reuniunea de cântări *Hilaria* etc.)”, prezența în spațiul cultural orădean a lui Eugeniu Sperantia s-a reluat. La 11 martie 1932, acesta este reprezentantul Casei Naționale la o serbare a centenarului Goethe organizată în sala Cercului Catolic din Oradea, invitat de onoare fiind profesorul Erich Müller, de la Institutul Mitteleuropa din Dresda. Un an mai târziu, profesorul universitar Eugeniu Sperantia, este, de asemenea, desemnat de Casa Națională să țină o conferință cu prilejul împlinirii a 30 de activitate scenică a artistului Toni Bulandra, ocazie cu care acesta a fost sărbătorit la Oradea, în primăvara anului 1933. Dezvelirea bustului lui Barbu Ștefănescu Delavrancea în ziua de 17 iunie 1934 a constituit un alt

⁴⁶⁸ Viorel Faur, *Contribuții la istoricul bibliotecilor românești din Crișana(1830-1940)*, Editura Fundației Culturale „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995, p. 132

⁴⁶⁹ Radu Romînașu, *Manifestări cultural-artistice ...*, p. 134

prilej pentru ca Eugeniu Sperantia să-și facă simțită prezența printre personalitățile culturale naționale și locale care au rostit alocuțiuni⁴⁷⁰.

Diplomatul de talie internațională⁴⁷¹, cooptat în colectivul didactic de la Academia de Drept în 1925, Victor Cădere a debutat în viața culturală orădeană în 1926, când devine membru în noul comitet de conducere al Despărțământului local al ASTREI, transformat în Despărțământul central județean Bihor. Problema teatrului orădean s-a aflat între preocupările profesorului Victor Cădere, acesta aflându-se printre membrii Comitetului central al Asociației „Vestul Românesc”, înființată la 29 ianuarie 1928, ca o inițiativă particulară a intelectualității orădene, creată cu scopul de a întemeia un teatru stabil în localitate și un cotidian românesc. Asociația urma să desfășoare o intensă campanie în favoarea unui teatru în vestul românesc și să solicite fiecărui oraș și județ zona să aloce, din bugetul propriu, o sumă corespunzătoare pentru subvenționarea acestei instituții. Preocupările editoriale ale asociației s-au concretizat în înființarea unui „ziar dorit de toți românii”, cu caracter informativ și cultural, fără nici un colorit politic sau confesional. Alături de Eugeniu Sperantia, membru în comitetul care va face demersurile pentru apariția acestui cotidian, Victor Cădere propune, în ședința Asociației desfășurată în 27 februarie 1928, organizarea unei redacții alcătuite din cel puțin cinci reprezentanți permanenți, luând în calcul și perspectiva cumpărării unei tipografii. Două luni mai târziu, în ședința din 22 aprilie 1928, profesorul orădean ridică din nou problema tipografiei, subliniind avantajul existenței unei tipografii proprii, „unde s-ar putea tipări toate lucrările, care vizau promovarea culturii românești în vestul țării, având în vedere că tipografiile românești existente erau în faliment, iar cele maghiare nu se angajau în această direcție”⁴⁷².

De altfel, Victor Cădere a avut o contribuție importantă și în înființarea societății culturale Casa Națională a județului Bihor. Printre multele puncte de vedere exprimate cu ocazia Adunării Generale de constituire a acesteia, s-a remarcat cel al profesorului, care preciza că „Oradea, deși deține mai multe instituții de învățământ, nu a reușit să dezvolte o viață culturală intensă”, motivul invocat de orator fiind faptul că „orașele de la granița de vest au mai mult funcții comerciale și industriale”. Soluția propusă de cadrul didactic orădean viza „trei puncte majore: introducerea masivă a culturii și civilizației românești la granița de vest, crearea unor instituții românești puternice, prin care să se recupereze decalajul față de tradiția și cultura germano - maghiară din zonă, și demararea unui program real de instruire a copiilor din mediul rural”⁴⁷³. Sediul Casei Naționale ocupa o parte a hotelului Regina Maria, imobil situat

⁴⁷⁰ Idem, *Asociații culturale ...*, p. 80-83 și 87

⁴⁷¹ Andrei Alexandru Căpușan, *op.cit.*, p. 162

⁴⁷² Radu Romînașu, *Manifestări cultural-artistice ...*, p. 37, 65, 66

⁴⁷³ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 99, f.30

pe bulevardul Ferdinand nr.11, care a fost reabilitat și extins în mandatul de președinte deținut de universitarul Iacob Lazăr, vicepreședinte fiind Gheorghe Sofronie⁴⁷⁴. Cu ocazia inaugurării localului de vară, în 29 iulie 1933, în prezența unui numeros public, profesorii orădeni au subliniat, încă o dată, menirea societății culturale de a cultiva solidaritatea românească, destinată să conducă la o încurajare reală a vieții sociale. Deoarece studenții erau considerați un important factor cultural al orașului, „care necesită îndrumare”, Casa Națională a găzduit din 1932 și sediul *Centrului Studențesc*⁴⁷⁵.

Din raportul general întocmit în luna iunie a anului 1934, rezultă că sub președinția profesorului Lazăr Iacob, membri societății culturale orădene au primit în anul anterior invitații la diferite manifestări culturale pe care le-au onorat cu prezența. Astfel, în vara lui 1933, Casa Națională a fost prezentă la ceremoniile de dezvelire a busturilor lui Barbu Ștefănescu Delavrancea și Mihai Eminescu. Au urmat serbările omagiale organizate cu ocazia împlinirii a 150 de ani de la construirea Bisericii cu Lună și a celor 200 de ani de la înființarea Școlii Normale Române Unite din Oradea. În toamna anului 1934 președintele Casei Naționale salută lucrările Congresului național al avocaților ce s-au desfășurat la Oradea și marchează evenimentul petrecut în casa lui Aurel Lazăr la 12 octombrie 1918 prin dezvelirea unei plăci comemorative⁴⁷⁶.

Numeroasele conferințe inițiate de conducerea și corpul profesoral al Academiei de Drept și-au găsit ecoul în paginile cotidianului orădean, „Gazeta de Vest”, apărut în februarie 1929, cele din anul 1932 fiind anunțate că încep din 30 ianuarie, de la ora 18.00 în sala festivă a facultății. De asemenea, în perioada 1931 – 1934, în același periodic sunt publicate articole semnate de profesorii Academiei referitoare la reforma învățământului, colectivul redacțional informând publicul orădean despre demersurile autorităților locale de împiedicare a desființării instituției de învățământ superior și publicând corespondențe cu ziarele centrale pe marginea acestui subiect.

Un obișnuit al vieții culturale orădene, Gheorghe Sofronie, conferențiar din noiembrie 1928 la Academia de Drept din Oradea, a fost primul membru al corpului profesoral care a beneficiat de sprijin financiar pentru publicarea unei lucrări, *Protecția minorităților sub regimul Societății Națiunilor* apărând în 1930 sub patronajul Casei Naționale. Societatea subvenționează editarea cărții cu 15.000 lei, suma fiind luată din fondul de spectacole și suplimentată cu fonduri de la Ministerul Instrucțiunii Publice. Demersurile către autoritățile de la București au fost motivate de necesitatea traducerii în limba franceză a lucrării, cu scopul de „propagandă pentru

⁴⁷⁴ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 182

⁴⁷⁵ Radu Romînașu, *Asociații culturale ...*, p. 109-115

⁴⁷⁶ *Ibidem*, p. 136 și 172

străini, căutând să dea informații precise și serioase despre starea lucrurilor de la noi, prin publicațiuni documentate⁴⁷⁷. Preocuparea Casei Naționale a județului Bihor pentru înființarea unei biblioteci care să cuprindă activitatea literară, artistică și culturală a județului începând cu 20 aprilie 1919, a găsit ecou și în rândul universitarilor orădeni, profesorii Gheorghe Sofronie și Eugeniu Sperantia evidențiindu-se prin donațiile de carte făcute⁴⁷⁸.

În scurtă perioadă de timp cât a fost prefect al județului Bihor (24 aprilie 1931 – 14 mai 1931), Gheorghe Sofronie s-a implicat activ în activități cu caracter cultural. Putem menționa participarea sa la *Marile sărbători românești de la Salonta*, în cadrul cărora s-a pus piatra de temelie a Bisericii Ortodoxe Române, prilej cu care profesorul orădean milita „pentru ideea de înfrățire, care ne va ajuta să facem realitate din idealul consolidării țării și poporului”. În viziunea marelui jurist, ridicarea bisericii avea o dublă semnificație, religioasă și națională, „pentru românii uniți într-un tot unitar la 1918”, deoarece aceasta „reprezenta un element fundamental al națiunii, în general, și al națiunii române în special”⁴⁷⁹. Atunci când au fost reluate, în 1931, ceaiurile dansante de către societatea culturală „Cele Trei Crișuri”, George Sofronie este prezent alături de soția sa și de alte cadre didactice ale Academiei la seratele care strâneau la un loc elita culturală orădeană, având totodată și un rol caritabil-social. La începutul aceluiași an este reprezentantul societății culturale la serbarea studenților sătmăreni organizată cu ocazia aniversării Unirii din 24 ianuarie 1859, prilej cu care ține o conferință despre originea și evoluția unității tuturor românilor. Apropiat al lui Nicolae Iorga, Gheorghe Sofronie este prezent în luna martie, alături de alte personalități ale vieții politice și culturale bihorene, și în sala Teatrului „Regina Maria” pentru a-l omagia pe „marele apostol al neamului românesc”⁴⁸⁰.

Colaborarea cu asociația culturală ASTRA îl determină pe universitarul orădean să participe la serbările organizate de aceasta la Tinca, în vara lui 1931, unde va evidenția rolul național pe care asociația îl are, „sub egida ei strângându-se românii ca să lupte pentru unire și dezrobire”. Pe data de 29 noiembrie 1931 este menționat cu conferința *Evoluția justiției internaționale*, în programul desfășurat în sala festivă a Primăriei Oradea. Seria de conferințe continuă în 1932 cu cea susținută în sala festivă a Facultății de Drept, în cadrul evenimentelor publice organizate de conducerea instituției, tema propusă, *Problema securității internaționale*, fiind în strânsă legătură cu Conferința din 2 februarie 1932 de la Geneva privind dezarmarea și menținerea păcii. În anul 1933, Centrul Studențesc Oradea i-a inițiativa înființării unui ciclu de conferințe cu concursul

⁴⁷⁷ Livia Ghiurcuța, *op.cit.*, p. 24

⁴⁷⁸ Radu Romînașu, *Asociații culturale ...*, p. 125-126

⁴⁷⁹ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 177

⁴⁸⁰ Livia Ghiurcuța, *op.cit.*, p. 24

profesorilor universitari, „ședințele urmând a se ține în orașele din provincie”. Astfel George Sofronie sosește în 15 ianuarie la Vașcău unde susține prima prelegere de la ora 12.00, următoarea la orele 16.30 are loc în Beiuș, ultima fiind programată de la 18.00 în Sala Mare a Primăriei Oradea, conferința ținută aici, *Uniunea Statelor Europene*, bucurându-se de participarea unui numeros auditoriu. În Beiuș juristul orădean revine în 24 ianuarie 1933, tot pentru susținerea unei prelegeri programată de studenții orădeni. Una din cele patru conferințe organizate de Facultatea de Drept pe tema Tratatului de Pace de la Trianon a fost susținută, în luna decembrie, de profesorul George Sofronie, *Tratatul de la Trianon și acțiunea revizionistă* stând la baza lucrării publicate în 1933⁴⁸¹.

Activitatea profesorului George Sofronie nu s-a rezumat doar la conferințe ci a cuprins și domeniul publicistic. Astfel, în numărul din martie 1934 al revistei „Familia” profesorul publică un articol referitor la problema revizuirii Tratatului de la Trianon, temă ce va fi reluată și în conferința susținută sub egida ASTRA în 24 martie 1934 la Sighet. Tot ca reprezentant al societății ASTRA va reveni la Vașcău, în 5 iunie 1934, pentru a prezenta o prelegere despre statul național. *Ce este și ce trebuie să fie statul național* a încântat audiența prin argumentele sale istorice și politice.

Apreciat de elitele locale drept „cel mai strălucit reprezentant al generației tinere din județul Bihor”⁴⁸² profesorul va rămâne legat de orașul Oradea și după transferarea sa la Cluj, revenind cu o interesantă prelegere, *Războiul de agresiune și criminalitatea internațională*, de data aceasta organizată de Universitatea Liberă „Emanuil Gojdu”⁴⁸³.

Titularizat în 4 martie 1926 la Catedra de Drept comercial și cambial, Constantin Petrescu - Ercea își face simțită prezența în viața culturală orădeană începând cu anul 1931, după ce a preluat mandatul de decan al Academiei de Drept. În această calitate, este inițiatorul și organizatorul seriei de conferințe juridice publice ținute de profesorii Academiei de Drept din Oradea, precum și de o seamă de personalități ale lumii științifice din țară și străinătate. Considerate o necesitate națională, conferințele aveau în concepția lui Constantin Petrescu – Ercea, în același timp o importanță științifică și socială, fiind ținute în Sala Mare a instituției de învățământ superior cu accesul liber al publicului⁴⁸⁴. De asemenea, decanul orădean va implica instituția de învățământ superior, în toate manifestările culturale organizate de Primăria Oradea sau Prefectura Bihor. Îl găsim, astfel prezent, alături de studenți și cadre didactice, la manifestările organizate la Oradea în 16 octombrie 1931 cu ocazia zilei de naștere a M.S. Regele Carol al II-lea, apoi în 29 octombrie la acțiunile

⁴⁸¹ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 184-191

⁴⁸² Livia Ghiurcuța, *op.cit.*, p. 26

⁴⁸³ Radu Romînașu, *Asociații culturale ...*, p. 184-218

⁴⁸⁴ A.N.- S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f. 22

dedicate sărbătoririi zilei M.S. Regina Maria, sau la serbările dedicate zilei numelui M.S. Mihai Mare Voievod de Alba Iulia⁴⁸⁵. Este prezent, de asemenea, în decembrie 1931, la manifestările de simpatie organizate de societatea culturală Casa Națională a județului Bihor, în cinstea maestrului George Enescu, venit la Oradea pentru a doua oară. Profesorul Constantin Petrescu – Ercea participă și la acțiunile altor instituții locale, cum ar fi cele realizate de Asociația Generală a Românilor Uniți (AGRU) în zilele de 21 - 22 noiembrie 1931. În sala Cercului Catolic din Oradea, alături de episcopul român ortodox Roman Ciorogariu, de Arhiereul Andrei Crișanul, de Prefectul județului și Primarul municipiului, decanul Academiei de Drept adresează un cuvânt de salut participanților la lucrările Congresului AGRU. Alte societăți de binefacere locale care beneficiază de sprijinul profesorului orădean sunt Asociația Cercului de Gospodine și Societatea pentru Ocrotirea Tinerelor Fete. La solicitarea acestora, Constantin Petrescu–Ercea casează materialul arhivistic al Academiei din perioada 1832 – 1865, acceptând vinderea acestuia ca maculatură, sumele de bani fiind donate celor două instituții de binefacere⁴⁸⁶. În același scop se înscriu și invitațiile primite din partea Reuniunii Femeilor Române și a Asociației Tinerimii Române, de a lua parte la ceaiurile dansante organizate în saloanele Casei Naționale în fiecare duminică între orele 17.00 și 20.00, invitații pe care decanul împreună cu corpul didactic le onorează constant⁴⁸⁷. „Pentru prețiosul sprijin și concurs” acordat pe parcursul anului 1931, în „interesul superior al prosperării neamului nostru”, Prefectura județului Bihor mulțumește decanului Constantin Petrescu – Ercea, adresa înaintată conducerii Academiei încheindu-se cu un mesaj de apreciere a bunelor relații, iar „pentru anul ce urmează, armonia și colaborarea să fie păstrate și pentru viitor între autorități”⁴⁸⁸.

Doi ani mai târziu, în ianuarie 1933, Constantin Petrescu – Ercea, alături de profesorii Lazăr Iacob și Liviu Lazăr participă la „obișnuitul bal al Societății Principele Mircea”, organizat pentru ajutorarea persoanelor cu probleme sociale din Oradea și județul Bihor. Apoi, în 11 martie 1933, decanul Facultății de Drept „Regele Carol al II-lea” este invitat să participe la lucrările celei de-a XIV-a Adunare generală ordinară a Reuniunii Culturale „Cele Trei Crișuri”, în cadrul căreia doi dintre profesorii orădeni, Eugeniu Sperantia și Bogdan Ionescu, sunt aleși vicepreședinți ai asociației culturale, iar Constantin Petrescu – Ercea alături de Gheorghe Sofronie și Alexandru Angelescu vor face parte din noul comitet director. Seara, profesorii facultății, împreună cu soțiile, sunt prezenți la serata artistică

⁴⁸⁵ *Ibidem*, dos. 594/1931-1932, f. 43, 95, 357

⁴⁸⁶ *Ibidem*, f.59

⁴⁸⁷ *Ibidem*, f. 348

⁴⁸⁸ *Ibidem*, f. 415

organizată în saloanele Casei Naționale⁴⁸⁹.

În ciuda zvonurilor, din ce în ce mai puternice, de desființare a instituției de învățământ superior din Oradea, pe întreg parcursul anului 1934, atât studenții, cât și profesorii Facultății de Drept s-au implicat în toate acțiunile întreprinse la nivel local, național sau european. Astfel, profesorii în frunte cu decanul Constantin Petrescu – Ercea au participat la „grandioasele serbări naționale, religioase și culturale de la Oradea”, organizate în 27-28 mai cu ocazia depunerii jurământului cercetașilor, a inaugurării Palatului Școlii Normale Române Unite, manifestare la care au luat parte și doi membri ai guvernului. La serata organizată de Asociația profesorilor secundari în 27 mai, decanul Constantin Petrescu – Ercea a fost printre cei care au toastat, iar în 28 mai profesorul orădean a ținut un discurs în care preciza: „un veac și jumătate de carte ilustrează caracterul poporului nostru – setea de lumină și de civilizație. O sută cinci zeci de ani de activitate rodnică înseamnă reclădirea evenimentelor glorioase care ne-au adus la înfăptuirea României Mari”⁴⁹⁰.

La puțin timp după ce și-a obținut doctoratul în drept la Bruxelles, în 1928, Tiberiu Moșoiu devine una dintre cele mai apreciate și populare personalități din colectivul de cadre didactice orădene. Profesorul orădean este o prezență activă în viața comunității, participând cu o cuvântare la manifestările din 10 mai 1931, trei ani mai târziu, fiind menționat printre colaboratorii Revistei „Familia”. În calitate sa de primar al municipiului Oradea, Tiberiu Moșoiu participă la marile festivități de comemorare a împlinirii a 150 de ani de la ridicarea Bisericii Catedrale Ortodoxe desfășurate în 10 noiembrie 1934, la ședința festivă de la Teatrul „Regina Maria” ținând o cuvântare în care subliniază importanța religiei în cultura unui popor. Aceeași energie o manifestă și în susținerea activităților desfășurate în 25 mai 1934 de către Reuniunea Femeilor Române, participând, alături de alți 300 de intelectuali români orădeni, la serbarea câmpenească din grădina Căminului de pe Calea Iuliu Maniu⁴⁹¹.

La fel ca și Tiberiu Moșoiu, Liviu Lazăr, fiul unei personalități marcante a vieții politice și culturale orădene, școlit la înalte instituții de știință europene, s-a întors în Oradea pentru a fi o prezență activă în viața comunității locale și naționale. În 1925, îl regăsim printre conferențiarii prelegerilor populare organizate de ASTRA, societatea culturală urmărind să-și profileze tematica conferințelor pentru intelectuali mai ales în domeniul educației naționale, lăsând informațiile științifice să fie vehiculate de alte societăți culturale angrenate în această formă de propagandă culturală⁴⁹².

⁴⁸⁹ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 47-48

⁴⁹⁰ *Ibidem*, p. 85

⁴⁹¹ *Ibidem*, p. 123-124 și 143-145

⁴⁹² Radu Romînașu, *Asociații culturale ...*, p. 200

În condițiile în care în perioada interbelică s-au derulat disputele culturale și politice de formă și fond, între autohtonism și europenism, între „politica porților deschise” (promovată de Partidul Național Țărănesc) și politica „prin noi înșine”, elaborată de liberali, la care s-au adăugat antitezele dintre modelele neoliberalist, cooperatist - solidarist, naționalist, social - democratic, marxist etc., românii bihoreni au reușit să dezvolte o viață culturală proprie, ale cărei realizări s-au integrat în mod organic în circuitul valorilor naționale, care au dat consistență României Mari, angajată într-o dezvoltare social-politică, economică și culturală atât pe plan intern, cât și în cadrul relațiilor internaționale⁴⁹³.

Proveniți din diferite colțuri ale țării, universitarii orădeni s-au integrat rapid în viața culturală locală, aducând cu ei zestrea de valori naționale românești pe baza căreia au reușit să dezvolte la Oradea filiale ale principalelor societăți și asociații de cultură naționale. La aceasta s-a adăugat o neobosită muncă de culturalizare a maselor, majoritatea profesorilor colaborând cu principalele societăți culturale locale din Bihor. Recunoașterea contribuției aduse dezvoltării vieții culturale locale nu s-a lăsat așteptată, profesorii Academiei fiind aleși în funcții de conducere sau în comitetele directoare ale acestor asociații culturale, poziții din care au reușit să organizeze numeroase activități cu caracter cultural. Constituind o adevărată punte de legătură între viața culturală orădeană și cea națională, activitatea culturală a corpului profesoral orădean a fost recunoscută de toate guvernele din perioada interbelică, profesorii Academiei primind numeroase decorații pentru munca depusă în folosul poporului român.

II.4.3. Implicarea profesorilor orădeni în viața politică românească

Asemenea majorității intelectualilor vremii, corpul profesoral al Academiei a luat parte activ la viața politică locală și națională, această latură manifestându-se intens în organizațiile locale ale marilor partide naționale, ca reprezentanți ai județului Bihor în Parlamentul României sau ca înalți reprezentanți guvernamentali. Din această ultimă categorie face parte profesorul Victor Cădere, „personalitate care s-a afirmat prestigios pe eșichierul relațiilor internaționale ale României în perioada interbelică și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial”. Deputat în Parlamentul României din partea Partidului Național Țărănesc (1928), a îndeplinit funcția de secretar general la Ministerul de Justiție (1 martie – 8 iunie 1930) și la Ministerul de Interne (9 iunie 1930 – 1 mai 1931). Din anul 1931, Victor Cădere este integrat în corpul diplomaților români, la 1 mai 1931

⁴⁹³ *Ibidem*, p. 26, 454

fiind numit Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar al României la Varșovia, misiune pe care o va încheia în 15 septembrie 1935. Numirea profesorului într-o funcție așa de importantă este omagiată de studenții Academiei, la Oradea, în 23 iunie 1931, printr-o cină festivă. Cu această ocazie, profesorul este caracterizat de colegii săi universitari drept o „figură marcantă a orașului Oradea, care pe parcursul vieții sale a deținut mai multe funcții politice importante, contribuind din această postură la propășirea culturii românești de la granița de vest”⁴⁹⁴.

În calitatea sa de înalt funcționar în Ministerul Afacerilor Străine, Victor Cădere și-a legat numele de crearea în 1931 a Uniunii Parlamentare polono-române, în anii următori aducându-și o contribuție importantă la organizarea și desfășurarea de vizite periodice ale unor personalități de rang înalt din România și Polonia. O contribuție importantă a avut diplomatul român și în procesul de normalizare a relațiilor României cu Uniunea Sovietică, impulsionat de negocierile *Convenției pentru definirea agresorului*. În fluxul de contacte dintre cele două țări a fost implicat și Victor Cădere, acesta purtând discuții cu ambasadorul sovietic în Polonia, continuate prin delegarea profesorului orădean la o nouă rundă de negocieri cu Maxim Litvinov, desfășurate la Geneva, al căror obiectiv era încheierea unui pact de neagresiune între România și URSS. Eșecul discuțiilor Litvinov – Cădere a determinat preluarea tratativelor de către Nicolae Titulescu, în urma acestora stabilindu-se relații diplomatice între România și Uniunea Sovietică⁴⁹⁵.

În următoarea perioadă îl găsim pe profesorul Victor Cădere, de acum titular al Facultății de Drept din cadrul Universității din Cluj, ca Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar (1 noiembrie 1936 – 12 august 1938) la Belgrad și apoi Ambasador (1 februarie 1939 – 10 mai 1941) în Iugoslavia. Ultima misiune a fost cea de Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar la Lisabona (15 decembrie 1941 – 1 septembrie 1944), în cadrul căreia profesorul Victor Cădere a militat pentru a face cunoscută în Portugalia istoria, cultura și spiritualitatea poporului român, punând accent pe diplomația culturală, în desfășurarea căreia a beneficiat de serviciile consilierului cultural Mircea Eliade. Retras din misiune la 1 septembrie 1944, va fi eliminat din cadrele Ministerului Afacerilor Străine la 1 noiembrie același an⁴⁹⁶.

Urmând tradiția familiei, un alt profesor al Academiei orădene, Tiberiu Moșoiu, a făcut politică liberală, devenind un membru marcant al Partidului Național Liberal. După moartea tatălui său, gen. Traian Moșoiu, Tiberiu Moșoiu devine președinte al organizației județene Bihor a PNL în

⁴⁹⁴ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 63

⁴⁹⁵ Andrei Alexandru Căpușan, *op.cit.*, p. 162-165

⁴⁹⁶ *Ibidem*, p. 166-169

1932. După scindarea Partidului Liberal, credincios principiilor tradiționale ale partidului, Tiberiu Moșoiu a rămas alături de gruparea din jurul lui Vintilă Brătianu, cel puțin până în 1934. Bucurându-se de un mare respect în cadrul organizației bihorene și de o mare influență la București, în urma alegerilor din iulie 1927, profesorul orădean a fost primul pe lista pentru Cameră din partea PNL Bihor, primind un mandat de deputat în Parlamentul României. Având reale calități organizatorice și administrative, Tiberiu Moșoiu este numit la 29 noiembrie 1933 în funcția de primar delegat al Municipiului Oradea, tânărul profesor orădean preluând conducerea orașului la 1 decembrie, același an⁴⁹⁷.

Realizând faptul că în momentul preluării mandatului, situația orașului este grea, noul primar obține de la autoritățile din București importante sume de bani pentru șomerii din Oradea și pentru reparația străzilor municipiului, dar cel mai important, reușește să convingă Ministerul de Interne să preia răspunderea în procesul dintre statul român, respectiv municipiul Oradea, și Societatea Friederich Wilhelmi din Germania, aflat pe rol la Curtea Arbitrală de ani de zile. După formarea guvernului prezidat de I.G. Duca, urmată de victoria liberalilor în alegerile parlamentare din decembrie 1933, Tiberiu Moșoiu a obținut un nou mandat de deputat, în ianuarie 1934 fiind numit subsecretar de stat la Interne, iar în 17 noiembrie 1934 ales vicepreședintele Camerei Deputaților. În calitate de primar al municipiului Oradea și deputat de Bihor, Tiberiu Moșoiu a obținut fonduri de la autoritățile centrale pentru finanțarea construcției ștrandului municipal (inaugurat în 1 iulie 1934), extinderea liniilor de tramvai până la ștrand, construcția spitalului din Bratca, repararea pavajelor de pe principalele străzi orădene, dotarea Aeroportului Oradea cu hangare noi și o aerogară etc. La 16 decembrie 1934, cu ocazia Congresului liberalilor bihoreni, Tiberiu Moșoiu este reales președinte al organizației, continuându-și cariera politică și după transferul la Universitatea din Cluj. Astfel, este numit subsecretar de stat la Ministerul Cultelor, apoi subsecretar de stat la Ministerul Justiției, iar în 1936 devine membru al guvernelor conduse de Gheorghe Tătărescu, prin numirea sa în funcția de secretar de stat la Agricultură și Domenii (29 august 1936 – 28 decembrie 1937 și noiembrie – decembrie 1937). După cel de-al doilea Război Mondial, profesorul universitar Tiberiu Moșoiu este numit Guvernatorul Băncii Naționale a României, din 21 mai 1946 până în 8 noiembrie 1947, perioadă în care această instituție trece în proprietatea statului, suferind importante transformări legate de organizare și atribuții⁴⁹⁸.

Constantin Petrescu – Ercea, este menționat în documente ca făcând parte din Partidul Național Liberal, gruparea I.G. Duca. În cadrul

⁴⁹⁷ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 65

⁴⁹⁸ Lucia Cornea, „Instituția primarului și primarii Oradiei între 1918-1944” în Aurel Chiriac (coord.), *Oradea – pagini de istorie*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea 2003, p.104

organizației de Bihor a acestui partid a fost coleg, pe lângă Tiberiu Moșoiu, și cu Liviu Lazăr, trecut la liberali de la PNȚ. În urma alegerilor din 21 decembrie 1933, decanul Facultății de Drept din Oradea primește un mandat în Camera Deputaților, alături de Tiberiu Moșoiu, Pamfil Șeicaru, Nerva Traian Cosma, Gheorghe N. Leon, Petre Fodor, Gheorghe Bota și Liviu Lazăr. Adunarea generală a organizației de Bihor a PNL – fosta grupare a lui I.G. Duca îl alege pe profesorul Constantin Petrescu – Ercea ca membru în Delegația Permanentă. Deputatul bihorean a rămas în memoria contemporanilor prin discursurile rostite în Parlamentul României, la 30 noiembrie 1934 în Adunarea Deputaților, cu ocazia discutării adresei de răspuns la Mesajul *Tronului*, Constantin Petrescu – Ercea rostind discursul *Criza parlamentarismului*, iar în 14 martie 1937 se face remarcat prin discursul *Criza universitară*. Fiecare alocuțiune a avut o durată de 8 minute, fiind publicate la Imprimeria Centrală din București. Una din ultimele acțiuni ale deputatului Constantin Petrescu – Ercea, înainte de transferarea la Cluj, este participarea sa la inaugurarea Spitalului din Bratca, alături de 15 primari, preoți, învățători, medici de circumscripție, țărani din localitate și împrejurimi⁴⁹⁹.

În calitate de președinte al Casei Naționale a județului Bihor, profesorul Lazăr Iacob solicita participarea corpului didactic, în data de 1 aprilie 1934, la Adunarea de constituire a organizației locale a Ligii Antirevizioniste. În ședința prezidată de Lazăr Iacob, Gheorghe Sofronie a fost ales membru în Comitetul de Conducere, filiala orădeană a Ligii fiind condusă până în 7 octombrie 1934 de Lazăr Iacob. Activitatea Ligii a fost centrată pe susținerea și organizarea de activități cu caracter național – cultural în contextul preluării conducerii în Germania de Adolf Hitler și accentuarea acțiunilor revizioniste ale unor state precum Bulgaria, Ungaria sau URSS⁵⁰⁰.

Politicianul Gheorghe Sofronie a activat în cadrul guvernării de „uniune națională” Iorga - Argentoianu, bucurându-se și de simpatia altor grupări politice din țară. Din acest motiv, Consiliul de Miniștri condus de Nicolae Iorga îl numea în 24 aprilie 1931 prefect al județului pe șeful organizației iorghiste din Bihor și profesor al Academiei de Drept din Oradea. Caracterizându-l drept „un model de adevărat intelectual și totuși un mare naționalist adept al doctrinei naționaliste iorghiste”, autoritățile de la București urmăreau prin această numire, „continuarea operei naționale a fostului prefect dr. Petre Popoviciu”. Numirea era făcută pentru o perioadă scurtă de timp, deoarece „guvernul dorea să-i ofere o funcție înaltă la București”. În calitate de prefect, Gheorghe Sofronie a intervenit de multe ori pe lângă autoritățile din Capitală pentru rezolvarea nevoilor urgente ale

⁴⁹⁹ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 28, 89-93

⁵⁰⁰ Livia Ghiurcuța, *op.cit.*, p. 115-118

județului⁵⁰¹. Considerat unul dintre cei mai mari juriști ai timpului, Gheorghe Sofronie a fost ales, la sfârșitul lunii mai 1931, în funcția de președinte al Comisiei Interimare a Municipiului Oradea, funcție ce echivala cu cea de primar. Pentru că Oradea se confrunta cu o acută problemă financiară datorită crizei economice din 1929 – 1933, unul dintre primele demersuri făcute de universitarul orădean a fost acela de a găsi surse de la guvern pentru plata salariilor funcționarilor primăriei.

Ca președinte al organizației bihorene a Uniunii Naționale, profesorul Gheorghe Sofronie a participat la alegerile din 1 iunie 1931 pentru Camera Deputaților, în 23 iunie fiind ales secretarul Camerei, rămânând Primar al orașului Oradea până la sfârșitul anului 1931. În mandatului său de deputat, intelectualul orădean s-a remarcat prin discursul de susținere a Proiectului Legii Învățământului Secundar promovat de Primul Ministru Nicolae Iorga. Un an mai târziu, în 26 martie 1932, participă la dezbaterile pe marginea Legii de reorganizare a învățământului universitar, proiectul fiind inițiat de ministrul Nicolae Iorga și dezbătut de reprezentanții senatelor universitare împreună cu cele două comisii de specialitate din Parlamentul României. Memorabilă a rămas interpelarea sa din Camera Deputaților în Chestiunea Fundației Gojdu, din data de 20 februarie 1932, în care Gheorghe Sofronie pune problema ridicării veniturilor Fundației de către statul român, rămasă nerezolvată în ciuda semnării în 1930 a unui acord între guvernul maghiar și cel român și a întâlnirilor de la Sibiu și Budapesta. „În numele românilor ardeleni, profesorul orădean a cerut soluționarea litigiului de pe urma căreia cultura și școala românească au de câștigat”, demersul său primind sprijinul autorităților de la București, însuși Nicolae Iorga angajându-se să intervină la Ministerul de Externe pentru soluționarea cât mai rapidă a problemei⁵⁰². Neuitând de problemele locale, în 1932 George Sofronie face parte din delegația bihoreană care a semnat memoriul adresat Camerei Deputaților pentru reînființarea Școlii Normale de Băieți din Oradea.

În tot acest timp, în care ocupă diferite funcții politice, profesorul Gheorghe Sofronie se confruntă cu o informație apărută în cotidianul *Gazeta de Vest* (numărul din 16 februarie 1932), conform căreia ar fi de naționalitate maghiară, originar din județul Ciuc și că este de religie romano-catolică. Informațiile, preluate de ziarul orădean din presa maghiară locală, sunt dezmințite chiar a doua zi de profesor printr-un articol publicat în același cotidian. În ceea ce privește religia sa, profesorul Gheorghe Sofronie va contesta faptul că este romano-catolic, în ședința Camerei Deputaților din 13 februarie 1932 cerând chiar verificarea arhivelor de la Roma. Cu acest prilej, universitarul orădean va adresa o interpelare în

⁵⁰¹ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 174 - 182

⁵⁰² Maria Berény, *Viața și activitatea lui Emanuil Gojdu. 1802-1870*, Fundația Publică „Pentru Minoritățile Naționale și Etnice din Ungaria”, Giula, 2002, p. 215-218

Camera, pe tema statusului romano-catolicilor, pentru clarificarea problemelor având chiar o întrevedere la Cluj cu Onisifor Ghibu⁵⁰³.

Făcând parte din diferite guverne sau primind înalte funcții în administrația locală, valoarea corpului didactic orădean a fost încă odată recunoscută la nivel național și chiar internațional, prin alegerea profesorilor orădeni ca reprezentanți în Camera Deputaților, de la tribuna căreia și-au făcut pe deplin datoria, susținând neobosit interesele naționale și locale.

⁵⁰³ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 174 - 182

CAPITOLUL III

STUDENȚII
ACADEMIEI DE DREPT DIN ORADEA

În cadrul Academiei de Drept din Oradea urmau cursurile câteva categorii de studenți: ordinari – cei înscriși pe baza certificatului de terminare cu succes a studiilor liceale, clasice și moderne, însoțit de dovada examenului de bacalaureat; studenți extraordinari care sunt înscriși, având cursurile liceale terminate, dar fără examen de bacalaureat, cu obligația ca în decurs de un an să devină studenți ordinari; absolvenții liceelor reale și comerciale care au examenul de maturitate sau capacitate, admiși ca studenți extraordinari, cu condiția ca la finele anului I să promoveze un examen de limba latină. Absolvenții unui liceu sau seminar în vârstă de 17 ani, puteau frecventa cursurile Academiei, cu aprobarea Consiliului profesoral, fiind înregistrați ca audienți. Aceștia puteau participa la lucrări de seminar, „întru-cât prin aceasta nu s-ar stânjeni activitatea studenților”, numai cu acordul profesorului titular de curs. Audienții se puteau înscrie „pentru a trece examene asupra cursurilor sau părților de curs audiate, în scop de a obține certificate universitare”⁵⁰⁴.

Tinerii studioși erau „datori” să frecventeze regulat cursurile, conferințele și lucrările practice la care s-au înscris și să „treacă” regulat examenele prevăzute în regulamentele de funcționare ale facultății juridice. Cei care, în curs de doi ani consecutivi, „nu vor fi trecut examenele cuvenite, vor fi șterși din matricola facultății”. Studentul exmatriculat nu se putea reînscris în aceeași facultate decât la începutul anului universitar următor, cu aprobarea Consiliului profesoral. În cazuri de indisciplină, pedepsele erau aplicate de decanul Academiei pe baza Regulamentului de ordine și disciplină. Pentru abaterile comise în afara facultății, „în calitate de studenți și în nume de studenți”, sancțiunile erau aplicate de ministrul Instrucțiunii cu aprobarea Consiliului profesoral. În caz de „tulburări grave”, forul academic sau ministrul aveau dreptul de a „închide temporar unul sau mai multe cursuri”. Asociațiile de studenți nu se puteau forma decât cu autorizarea Consiliului profesoral, aprobarea putând fi revocată⁵⁰⁵.

Anul universitar începea la 1 octombrie și se termina la 30 iunie, incluzând aici și sesiunile de examene. Vacanțele erau programate în perioadele 24 decembrie – 7 ianuarie, de la Duminica Floriilor până la Duminica Tomei, precum și „în sărbătorile cele mari bisericești și naționale”, stabilite pentru fiecare instituție de învățământ superior în parte, numărul lor nedepășind limita de 15 pe an universitar.

⁵⁰⁴ Art. 64 din Legea învățământului secundar și superior din 1912. Vezi ***, *Antologia* ..., p. 172

⁵⁰⁵ Art. 65 din Legea învățământului secundar și superior din 1912 Vezi *Ibidem*, p. 173

Diplomele și certificatele obținute la instituții de învățământ superior din străinătate erau recunoscute, pe baza „reciprocității între cele două țări și întru-cât aceste diplome și certificate au valabilitate în țara care le-a emis”. Dacă între „programul studiilor unei școale superioare străine și programul școalei similare din țară cu care se cere echivalența” existau „deosebire de materii”, studentul trebuia să susțină examene de diferență pentru echivalarea curriculei. Recunoașterea diplomelor și certificatelor de studii universitare era de competența conducerii Academiei⁵⁰⁶.

Pentru legitimare, studenții Academiei primeau *Carnetul de student*, document emis în fiecare an universitar de către Cancelaria decanului, în care sunt menționate: datele de identificare ale posesorului – nume, prenume și data nașterii; numărul matricol; data eliberării documentului. Actul de studiu era autentificat prin semnătura decanului, secretarului și ștampila instituției. De asemenea, documentul conținea poza și semnătura studentului.

Un alt act de studii emis de Secretariatul Academiei este *Caietul de Cursuri/ Carnetul de cursuri* eliberat pentru evidențierea parcursul universitar al studentului. Documentul era emis în numele decanului Academiei de Drept și atesta calitatea de student ordinar al facultății juridice orădene. În paginile sale, erau consemnate cursurile pe care studentul le-a frecventat în timpul „universitarizării” cu menționarea numărului de ore urmat. Datele erau completate de fiecare cadru didactic titular de curs, sub semnătură proprie⁵⁰⁷.

Legea din 1912 și Regulamentele de funcționare ale Academiei de Drept din Oradea au asigurat cadrul instituțional în care studenții orădeni și-au desfășurat activitatea în perioada interbelică. Diplomele și certificatele universitare, precum și celelalte acte de studii, le-au asigurat un parcurs universitar identic cu cel al altor absolvenți de facultăți juridice din România sau din Europa.

III.1. Dinamica studenților în perioada românească a Academiei de Drept din Oradea

III.1.1. Aria de proveniență și evoluția numărului de studenți

Aria de proveniență a studenților Academiei⁵⁰⁸ nu s-a modificat odată cu trecerea instituției în gestiunea autorităților române, marea lor majoritate (70% în anul universitar 1919 – 1920, respectiv 79% în 1920 – 1921) având domiciliul din localități ce aparțin zonei Crișana – Maramureș. Dintre acestea, 63% (69%

⁵⁰⁶ Art. 71 din Legea învățământului secundar și superior din 1912. Vezi *Ibidem*, p. 174

⁵⁰⁷ *Ibidem*, f. 185

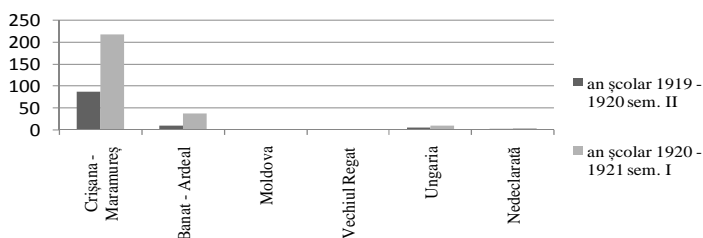
⁵⁰⁸ Această arie a fost determinată pe baza localității de naștere declarată de student în foaia de matricolă sau consemnată în matricole, fiind găsite informații complete doar pentru anii universitari 1919 – 1920, 1920 – 1921. Pentru cercetarea noastră au fost comasate datele referitoare la repartiția studenților pe județe.

pentru anul universitar 1919 – 1920) provin din Bihor, iar 14% (21% - anul universitar 1920 – 1921) sunt din Oradea. Următorul areal din care provin cei mai mulți studenți este zona Banat – Ardeal, respectiv unități administrative de graniță din Ungaria, concludentă în acest sens fiind harta prezentată mai jos. Izolat, documentele de arhivă menționează câte un student – doi din județe din Moldova sau Vechiul Regat. Pentru ultimii ani de existență ai școlii superioare orădene izvoarele edite precizează drept zonă de proveniență a studenților Crișana și regiunea de vest, „majoritatea zdrobitoare” fiind fii ai românilor din „Bihor, Sălaj, Sătmăr și întreaga regiune vestică de graniță”⁵⁰⁹.

Tabel 1. Aria de proveniență a studenți înscriși în perioada 1919 – 1921⁵¹⁰

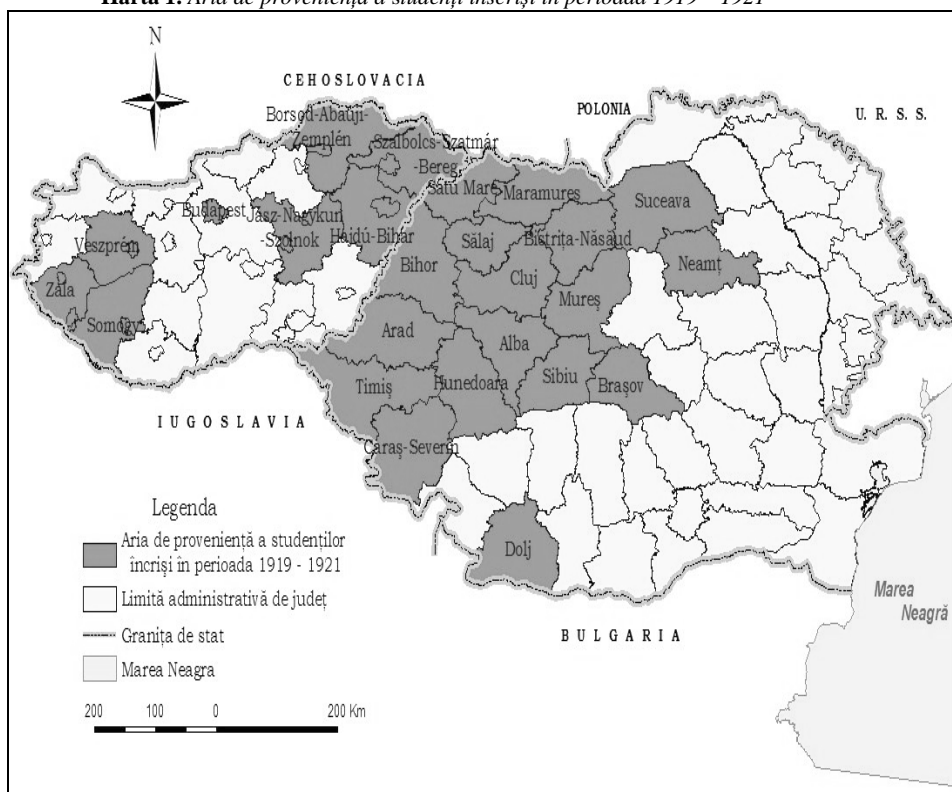
Județul de reședință	An universitar	1919-1920 (109 studenți în sem.II)	1920-1921 (273 studenți în sem. II)
Crișana – Maramureș			
Arad, Bistrița Năsăud, Maramureș, Zalău (Zala), Satu Mare (Szatmar), Sălaj (Szilaghy)		32	66
Bihor / din care Oradea		55/ 12	151/ 45
Total		87	217
Banat			
Caraș - Severin, Timiș, Hunedoara, Lugoj		5	13
Ardeal			
Abrud, Alba, Brașov, Cluj, Făgăraș, Turda, Sibiu, Odorhei		6	25
Moldova			
Roman, Câmpulung		1	1
Vechiul Regat			
Dolj		0	1
Ungaria			
Ugocsa, Weinbohla, Bajoronag, Pesta, Cenad (Csanad), Szoreng, Somogyuzsopa, Szolnok, Veszprem, Szabolcs, Miskolcs, Nagylak, Hajdu – Bihar		6	11
Nedeclarat		4	5

Grafic 1. Aria de proveniență a studenți înscriși în perioada 1919 – 1921



⁵⁰⁹ *Memoriu...*, p. 4

⁵¹⁰ Datele au fost preluate din A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 563 și 564 pentru anul universitar 1919 – 1920, respectiv dos. 565, 566, 567 și 568 pentru anul universitar 1920 – 1921.

Harta 1. Aria de proveniență a studenți înscriși în perioada 1919 – 1921

Reprezentarea grafică este relevantă, pentru caracterul regional pe care și l-a păstrat instituție în primii doi ani academici, în ciuda restrângerii bazinul de recrutare a studenților⁵¹¹, „statistica studenților înscriși la facultatea juridică dovedind că această instituție corespunde unei mari cerințe a regiunii”⁵¹².

Din acest areal, la începutul anului universitar 1919 – 1920, urmau cursurile Academiei 70 de studenți (64 ordinari și 6 extraordinari), din care 14 în anul II, 11 anul III, 10 anul IV, în perioada 1 – 15 octombrie înscriindu-se 29 de studenți în anul I. În al doilea semestru studenții Academiei au crescut la 95 (68 ordinari și 27 extraordinari). Anul universitar următor înregistrează o creștere de

⁵¹¹ În anul universitar 1897 – 1898 studenții Academiei proveneau din toate comitatele din Ungaria, și anume: Abauj-Tolna, Alba Inferioară (Alsó – Fehér), Árva – Baranya, Bács – Bodrog, Bars – Bereg, Békés, Bistrița Năsăud (Beszterce Naszód), Bihor (Bihar), Borsod, Brașov (Brassó), Cenad (Csanad), Ciuc (Csik), Csongrád, Făgăraș (Fogaras), Gyömör, Győr, Hajdu, Heves, Trei Scaune, Hunedoara (Hunyad), Târnava Mică (Kis Küküllő), Cluj (Kolozs), Komárom, Caraș (Krassó – Szörény), Lipto, Mureș (Maros), Maramureș (Máramaros), Târnava Mare (Nagy Küküllő), Nógrád, Bratislava (Pozsony), Sáros, Sopron, Sătmar (Szatmár), Sibiu (Szeben), Sălaj (Szilágy), Solnok (Szolnok), Timiș (Temes), Tolna, Turda (Torda), Torontal, Torocz, Odorhei (Udvarhely), Ugocza, Veszprém, Zemplény, Budapesta. Vezi A.N. – S.J.Bh, *fond cit.*, dos. 409, f.7

⁵¹² *Memoriu ...*, p. 4-5

2,5 ori a numărului de studenți (273 de studenți, din care 70% ordinari), datorată și reglementării statului studenților care au îndeplinit stagiului militar. Este vorba de un număr apreciabil de tineri transilvăneni, care reveneau de pe front și doreau să-și continue studiile⁵¹³, Consiliul Dirigent emițând ordinul 25.312 din 23 decembrie 1919 prin care studenții beneficiau de reducerea timpului de studiu ca urmare a îndeplinirii serviciului militar în timpul războiului⁵¹⁴. Scutirile se acordau de către decan, după ce erau discutate în Consiliul profesoral, pe baza unei cereri depuse de student la care era anexată o declarație „sub cuvânt de onoare” că afirmațiile asupra duratei serviciului militar sunt adevărate, susținută de o adeverință de efectuare a stagiului militar. Orice afirmație neadevărată, determina anularea semestrelor, a examenelor și a diplomelor obținute, precum și calificarea faptei ca infracțiune cu consecințe penale. Ordinul rămâne valabil și după desființarea Consiliului Dirigent, consecința pentru perioada 1919 – 1922 fiind o creștere constantă a numărului de studenți extraordinari care urmau cursurile Academiei de Drept din Oradea.

Tabel 2. *Dinamica studenților Academiei de Drept din Oradea în perioada 1919 - 1922*⁵¹⁵

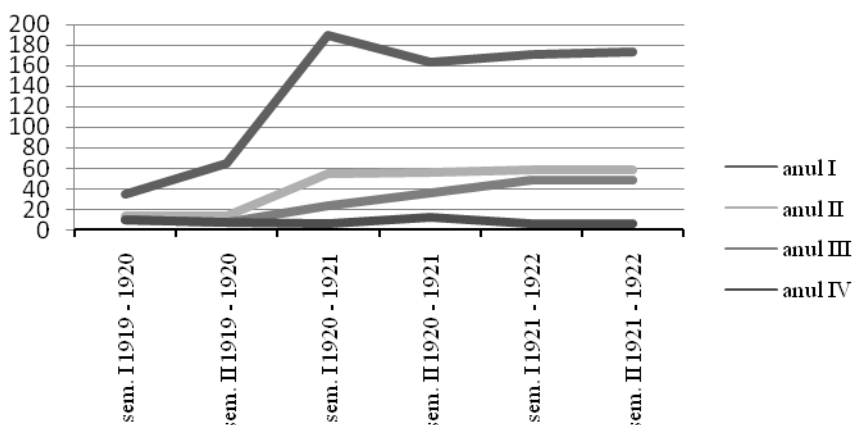
An școlar	Nr. total studenți	Anul I	Anul II	Anul III	Anul IV
Sem.I 1919-1920	Total – 70 (64 ordinari, 6 extraordinari)	35	14	11	10
Sem. II 1919-1920	Total – 95 (68 ordinari, 27 extraordinari)	65	14	8	8
Sem.I 1920–1921	Total – 273 (191 ordinari, 82 extraordinari)	189	54	24	6
Sem.II 1920-1921	Total – 268 (195 ordinari, 73 extraordinari)	163	56	36	13
Sem. I 1921 - 1922	Total – 376 (283 ordinari, 93 extraordinari)	170	58	49	6
Sem. II 1921 – 1922	Total – 379 (286 ordinari, 93 extraordinari)	173	58	49	6

⁵¹³ ***, *Istoria României...*, p. 1014

⁵¹⁴ Prin acest act normativ studenții care au făcut un an și jumătate de armată, la care se adaugă anul de voluntariat, puteau primi Absolutoriul după 6 semestre de frecvență a cursurilor. Cei care aveau între 1 an și un an și jumătate de armată primeau Absolutoriul după 7 semestre normale, în schimb cei care aveau sub un an de serviciu militar nu aveau nici o scutire. Pentru doi ani și jumătate de armată, studentul putea primi Absolutoriul după 5 semestre, cei cu 3 ani și jumătate, după 4 semestre, iar cei care depășeau această perioadă numai după trei semestre. În cazul studenților care au audiat cursurile de-a lungul unuia sau mai multor semestre anterior perioadei în care au efectuat serviciului militar, Decanul le poate aproba susținerea examenelor fundamentale, acordându-le o perioadă de pregătire a acestora. Vezi A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 215

⁵¹⁵ *Ibidem*, f. 363 și A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 24, f. 1, 4, 15 și 21

Grafic 2. *Dinamica studenților Academiei de Drept din Oradea în anii universitari 1919 – 1920, 1920 – 1921 și 1921-1922*



Analizând datele din Tabelul 2 și reprezentarea grafică a acestora, putem afirma că numărul celor înscriși în anul I de studiu s-a triplat în anul școlar 1920 - 1921, vârful fiind înregistrat în semestrul I, datorită în principal facilităților aprobate pentru absolvenții școlilor comerciale superioare și normale. Pentru următorii ani de studiu, chiar dacă nu se înregistrează același nivel de creștere, această tendință se manifestă, cauza cea mai probabilă fiind revenirea la normalitate a vieții cotidiene pentru multe familii. Aceasta a însemnat revenirea la studii a multor tineri afectați de consecințele războiului tocmai încheiat, cel mai numeros contingent al acestor studenți „întârziați” frecventând facultățile de drept⁵¹⁶. Pe de altă parte, la sfârșitul anului 1920 au fost anulate unele facilități acordate studenților și au fost îngreunate procedurile de aprobare a cererilor acestora. Astfel, a fost abrogat ordinul Consiliului Dirigent referitor la absolvenții școlilor comerciale și normale, fiind desființată și comisia de examinare la limba latină, iar scutiile pentru frecventarea cursurilor de către studenții întorși de pe front erau acum avizate de Decan și aprobate de Secretariatul General de la Cluj⁵¹⁷. Toate acestea au avut drept rezultat o scădere a numărului de studenți în semestrul al II-lea al anului universitar 1920 - 1921, fără a fi, însă, dramatică. Spre finalul perioadei, respectiv anul academic 1921 – 1922 se constată o oarecare stabilizare a numărului de studenți, în ciuda vârfului înregistrat pentru anul III datorat creșterii numărului de studenți extraordinari.

⁵¹⁶ Lucian Nastașă (editor), *Antisemitismul universitar din România (1919-1939). Mărturii documentare* (în continuare *Antisemitismul...*), Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Editura Kriterion, Cluj-Napoca, 2011, documentul nr. 102, p. 38

⁵¹⁷ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 23, f. 3-4

Tot în primii trei ani universitari interbelici, au fost transferați studenți din alte centre universitare la Oradea, sau de la Academie la alte facultăți de drept din țară, dar numai din motive bine întemeiate și cu aprobarea autorităților de la Cluj. Este cazul căpitanului Vladimir Georgescu, ajutor la Școala de Jandarmi Oradea care se transferă la București sau al lui Ioan Gherdan, student la Facultatea de Drept din Cluj între anii 1917 – 1918, cu studii întrerupte din cauza rechemării pe front, reluate la Academia din Oradea după promovarea examenului I fundamental⁵¹⁸. În condițiile în care Academia a funcționat până în 1918 într-un alt sistem de învățământ, aceste exemple demonstrează gradul mare de compatibilitate între curricula Academiei de Drept din Oradea și cea a altor facultăți juridice românești. O oarecare intensificare a transferurilor de studenți din alte centre universitare către Oradea s-a înregistrat în anul 1931, datorate în mare măsură crizei economice. În condițiile înăsprii condițiilor de trai, pentru a reduce cheltuielile, mulți studenți erau nevoiți să se transfere către facultăți juridice localizate mai aproape de domiciliul lor. Astfel, din septembrie până în decembrie 1931 sunt înregistrate 16 cereri de transfer la Academia de Drept din Oradea (11 de la Facultatea de Drept din București, 4 de la Cluj și 1 de la Iași), în aceeași perioadă fiind trimise 3 dosare ale studenților orădeni care s-au transferat la alte universități românești (2 la Iași și unul la București)⁵¹⁹.

Odată cu aprobarea Regulamentului de funcționare din octombrie 1921, cursurile Academiei din Oradea devin publice, putându-se înscrie „pentru a urma cursurile Facultății de drept orice persoane cu un grad de instrucțiune suficientă pentru a le înțelege”. Aceștia făceau parte din categoria audienților și erau admiși doar „dacă decanul facultății cu profesorul respectiv la al cărui curs se înscriu, își dau un aviz favorabil”. La finalul anului universitar, audienții nu „puteau dobândi alt drept” decât un certificat de frecvență a cursurilor la care s-au înscris. Același Regulament modifica durata de studiu de la patru la trei ani universitari, ceea ce nu a determinat o scădere majoră a numărului de studenți. După cum se poate observa din datele prezentate în Tabelul 3, în anul universitar 1922 – 1923 Academia a avut înscriși cu doar 85 de studenți mai puțin față de anul universitar precedent.

Tabel 3. Dinamica studenților Academiei de Drept din Oradea în perioada 1922 - 1933⁵²⁰

An școlar	Nr. total studenți	Anul I	Anul II	Anul III	doctorat
1922 - 1923	Total – 294 (294 ordinari)	160	65	45	-
1923 – 1924	Total – 204 (204 ordinari)	112	53	39	-
1924 – 1925	Total – 219 (219 ordinari)	113	64	42	-
1925 – 1926	Total – 286 (261 ordinari, 1 audient, 16 extraordinari)	143	85	58	-
1926 – 1927	Total – 296 (290 ordinari, 6 audienți)	114	88	88	-

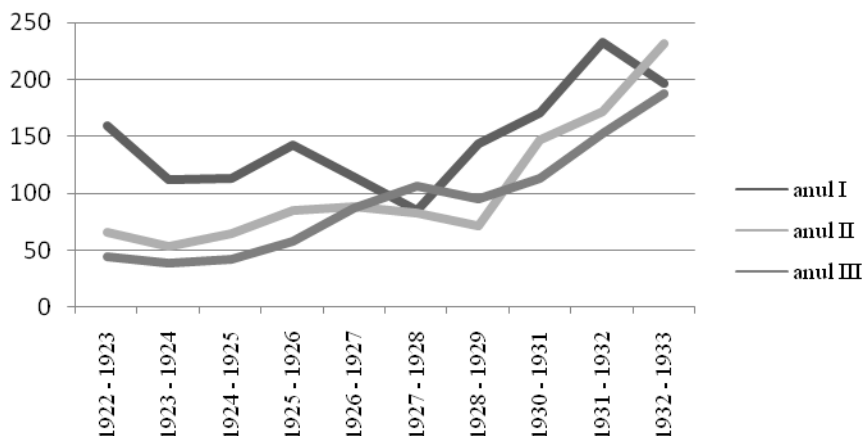
⁵¹⁸ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 231, 317, 318

⁵¹⁹ *Ibidem.*, dos. 594/1931-1932, f. 7-13, 27-28, 56-57, 67-68, 73-74, 96, 174-175, 212, 232-239, 268-269, 280-281, 291, 313-314, 339-340

⁵²⁰ Datele au fost preluate din A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos 35, pentru perioada 1921 - 1926, respectiv A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 582, 595, 602 pentru perioada 1927 – 1933.

1927 – 1928	Total – 280 (274 ordinari, 6 audienți)	85	82	107	-
1928 – 1929	Total – 311 (311 ordinari)	144	71	96	-
1930 – 1931	Total – 432 (432 ordinari)	171	147	114	-
1931– 1932	Total – 557 (557 ordinari)	233	171	153	-
1932 – 1933	Total – 774 (774 ordinari)	197	231	188	158

Grafic 3. *Dinamica studenților Academiei de Drept din Oradea în perioada 1922 - 1933*



Cursul ascendent al numărului de studenți înscriși la fiecare început de an universitar se menține și în perioada 1922 – 1934 (vezi Graficul 3), chiar dacă pentru anii universitari 1929 – 1930 și 1933 – 1934, din documentele de arhivă studiate nu s-a putut reconstitui repartitia studenților pe ani de studiu. În alte surse edite consultate⁵²¹ se menționează doar numărul total de studenți, și anume 350 pentru anul universitar 1929 – 1930, respectiv peste 800 pentru ultimul an universitar urmat de studenții Academiei la Oradea, un studiu recent, semnat de Lucian Nastasă, menționând cifrele de 359 înscriși în anul academic 1929 - 1930 și 642 în 1933 – 1934⁵²². În ciuda „perioadei de depresiune, înscrierile din octombrie 1932” au crescut la Oradea cu aproape 200 de studenți, mai ales datorită debutului studiilor doctorale, în acest an fiind înregistrați primii 158 doctoranzi⁵²³.

Din punct de vedere al vârstei studenților Academiei (Tabel 4, respectiv Grafic 4), nu au putut fi prelucrate statistic decât actele de studii din trei ani universitari: 1919 - 1920, 1920 - 1921 și 1922 – 1923, fiind reținute datele reprezentative pentru evidențierea repartitiei studenților pe categorii de vârstă.

⁵²¹ Ovidiu Bozgan, *op.cit.*, p. 90

⁵²² Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, p. 65

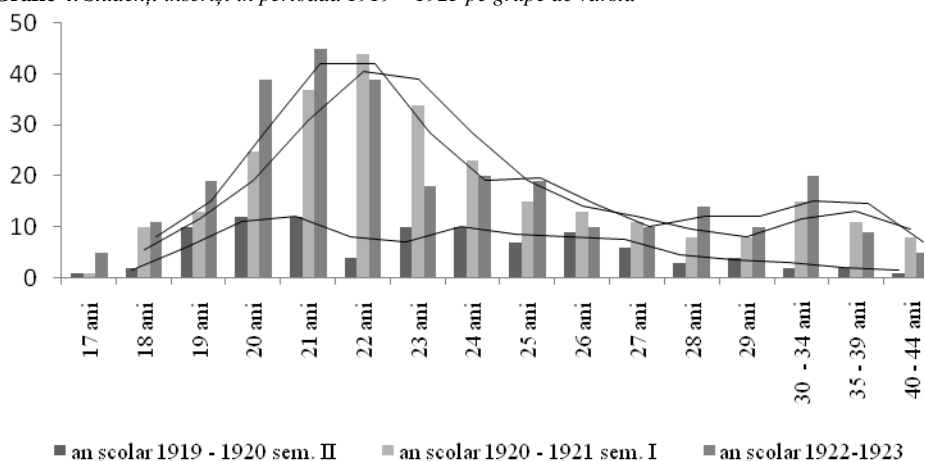
⁵²³ *Memoriu...*, p. 6

Astfel, pentru anul universitar 1919 - 1920 se observă o repartitie uniformă a înscrișilor la Academie în jurul grupelor de vârstă cuprinse între 19 și 26 de ani.

Tabel 4. Studenți înscriși în perioada 1919 – 1923 pe grupe de vârstă⁵²⁴

An universitar	Vârsta														
	17 ani	18 ani	19 ani	20 ani	21 ani	22 ani	23 ani	24 ani	25 ani	26 ani	27 ani	28 ani	29 ani	30 – 34 ani	35 – 39 ani
1919-1920 (95 studenți în sem.II)	1	2	10	12	12	4	10	10	7	9	6	3	4	2	2
1920-1921 (273 studenți în sem. II)	1	10	13	25	37	44	34	23	15	13	11	8	8	15	11
1922-1923 (294 studenți în sem. II)	5	11	19	39	45	39	18	20	19	10	10	14	10	20	9

Grafic 4. Studenți înscriși în perioada 1919 – 1923 pe grupe de vârstă



Pentru următorii doi ani universitari, 1920 - 1921 și 1922 - 1923, datele reprezentate grafic prezintă un vârf în jurul grupei de vârstă cuprinsă între 21 și 23 de ani. Prin urmare, numărul de ascultătorii înscriși la Academie a fost în primul an universitar al perioadei analizate omogen într-un interval destul de larg de 8 ani, anii următori, datorită măsurilor luate de Consiliul Dirigent, respectiv Secretariatul General de la Cluj, instituția înscrie un număr mare de

⁵²⁴ Datele au fost preluate din A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 563, 564, 565, 566, 567 și 568

studenți în anul I, deci nu mai regăsim același tip de omogenitate a studenților repartizați pe grupe de vârstă, identificându-se un maxim pe un interval de numai 3 ani (între 21 - 23 de ani).

Prin urmare, trend-ul ascendent se menține pentru toți cei 15 ani de existență interbelică ai școlii superioare orădene, încadrându-se în tendința înregistrată de învățământul juridic universitar la nivel național. De altfel, în perioada care ține de la sfârșitul primului Război Mondial până la sfârșitul celui de-al doilea, facultățile de drept românești ating dezvoltarea lor maximă, atât sub raportul numărului catedrelor, cât și sub acela al studenților și licențiaților. Statistica studențimii, la nivelul anului universitar 1928 - 1929, arată că majoritatea celor înscriși urmau dreptul (38,63%), apoi literele și filosofia (26,58%) și abia în al treilea rând facultăți de științe exacte (16,84%), ultimul loc fiind ocupat de studenții de la medicina veterinară (0,93%). Prin urmare, cei mai mulți studenți din România își doreau să ajungă avocați și magistrați, cu gândul desigur și la o carieră politică⁵²⁵. La Facultatea de Drept din București, de pildă, existau, în cursul anului universitar 1932-1933, nu mai puțin de 30 de catedre – dintre care patru de drept civil. Numărul studenților acestei facultăți se ridică în același an universitar, la 6825, iar acela al licențiaților la 990 – cel mai mare număr de licențiați ai unei facultăți din țară. O situație similară este și la facultatea de drept a Universității din Iași, precum și la aceea a Universității din Cluj⁵²⁶, cea din urmă, având înregistrați, 1813 studenți⁵²⁷.

Comparativ cu alte universități europene, „Academia de Drept din Oradea se prezintă în condițiuni din ce în ce mai satisfăcătoare”, având o „cifră de universitarizare” apropiată Universității din Salamanca (Spania), care „se întâmplă că nu numără la toate cele patru facultăți ale sale decât 3-400 de studenți” la nivelul anului universitar 1926. De asemenea, Universitatea din St. Francis – Xavier (Franța) număra în același an „cu totul 211 studenți la toate facultățile sale”, iar Universitatea din Galway (Irlanda) avea, în 1925, 186 de studenți înscriși „la toate facultățile împreună”. În Italia, școala superioară orădeană se putea compara, în privința numărului de studenți, cu Universitatea din Ferrara – 450 de studenți înscriși la „trei facultăți și o școală de farmacie”, iar în Elveția cu Universitatea din Fribourg, „cercetară de mulți străini” cu 620 de studenți repartizați pe patru facultăți, câte 150-160 la o facultate⁵²⁸.

⁵²⁵ Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini pînă în zilele noastre*, Ediția a III-a, Editura Humanitas, București, 1992, p. 219

⁵²⁶ Constantin C. Giurescu (coord.), *op.cit.*, p. 328

⁵²⁷ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1933, p. 50

⁵²⁸ *Buletinul ...*, p. 11

III.1.2. Studente la Academia de Drept din Oradea

În timpul primul război mondial, femeia română a ieșit din anonimat odată cu înrolarea soțului, a fratelui, a fiului sau a tatălui în armată. Certitudinea inferiorității intelectuale, care justifica interdicția participării la viața politică, se relativizează, femeile ripostând la excluderile la care erau supuse în mod tradițional, începând să se simtă inconfortabil între referințe culturale care le limitează numărul de opțiuni. Fie ele țărânci cu grija gospodăriei, infirmiere mobilizate în spitalele de campanie din spatele frontului, muncitoare în fabrici, nevoite să suporte efortul de război sau soții de oameni politici, femeile au reușit să se coaleză exemplar și să dovedească legitimitatea revendicărilor lor⁵²⁹. Mentalul românesc interbelic atribuie, însă, în continuare femeii rolul de soție, mamă și administratoare a casei, la nivel european manifestându-se un fenomen de marginalizare sau excludere a femeilor din mai toate activitățile desfășurate în arealele vieții publice. Chiar și după acordarea dreptului la vot, politica a continuat să fie apanajul bărbaților, mișcările feministe trebuind să reziste discursurilor, care adesea au căutat să le retrogradeze către sfera domesticului. În viața profesională, angajatele au trebuit să lupte pentru recunoaștere și drepturi egale cu cele deținute de bărbați⁵³⁰.

În acest context, registrele și foile matricole păstrate în fondul Academiei de Drept din Oradea, Arhivele Naționale – Serviciul Județean Bihor, păstrează mărturii care consemnează un început timid de emancipare feminină în regiunea Crișana, prima studentă fiind înscrisă în toamna anului 1920. În registrul matricol întocmit pentru primul semestru, Georgina Ardelean figurează la poziția 194, având statut de student extraordinar⁵³¹. Tânăra de 18 ani provenea din localitatea Oșand, plasa Tinca și era fiica lui Ardelean Petru, preot greco-catolic în aceeași localitate. Studenta de naționalitate română, a absolvit Școala Civilă Greco - Catolică de Fete din Beiuș⁵³², instituție de învățământ secundar înființată în 1896 de către Ep. Mihail Pavel pentru ca viitoarele soții de preoți, învățători și funcționari români să nu fie „niște femei analfabete, ci să aibă o educație aleasă, înțelegând rostul muncii intelectuale a consorțiilor”. Școala pentru fete dispunea de un internat și era sprijinită în misiunea sa de către Episcopia Română Unită de Oradea, care suporta toate cheltuielile din „veniturile domeniilor sale”. Transformată din 1919 în Liceul Român Unit de Fete din Beiuș, școala a format „aproape toate învățătoarele preotesele și soțiile de funcționari din Crișana”, devenind un sprijin real pentru familiile de români

⁵²⁹ Marian Pruteanu, „Discursuri despre femeie în România dintre cele două războaie mondiale” în Alin Ciupală, *Despre femei și istoria lor în România*, Editura Universității din București, București, 2004, <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/ciupala/conditiifemeii.htm>, accesat în data de 1 februarie 2012

⁵³⁰ Angela Kershaw, Angela Kimyongür, „Women in Europe between the Wars: a Culture of Contradictions” în Angela Kershaw, Angela Kimyongür, *Women in Europe between the Wars*, Ashgate Publishing, Burlington, SUA, 2007, p. 1-2

⁵³¹ A.N. – S.J. Bh., *fond cit.* dos. 567, f. 28

⁵³² *Ibidem*, dos. 568, f. 41

care doreau să ofere un anumit grad de educație fiicelor lor⁵³³.

Dorindu-și o carieră de funcționar public, Georgina Ardelean s-a înscris la Academia de Drept din Oradea în anul universitar 1920 – 1921, urmând cursurile de Drept roman, Drept constituțional, Istoria dreptului, Economie politică, Psihologie, Etică și Contabilitate. Pe lângă aceste discipline, tânăra trebuia să mai susțină un examen suplimentar de limba latină, pentru a putea fi înscrisă ca student ordinar. Examenul nu a fost promovat, astfel că tânăra se înscrie în toamna anului 1921, din nou în anul I, fiind înregistrată tot ca student extraordinar⁵³⁴. Parcursul universitar este întrerupt în vara anului 1922, în următorii ani de studii Georgina Ardelean nefiind consemnată în nici un document elaborat de secretariatul Academiei de Drept. Poate că determinarea cu care studenta își dorea emanciparea nu a fost suficientă, cheltuielile de școlarizare, la care s-au adăugat și cele de cazare, neputând fi suportate de către o familie de români cu venituri medii.

O altă absolventă a Liceului de fete din Beiuș, Emilia Horvath, urmează exemplul colegei sale de generație, înscriindu-se în 1922 la cursurile Academiei orădene. După primul semestru în care este înregistrată ca studentă extraordinară, tânăra este înscrisă în primăvara anului 1923 ca studentă ordinară. Din foaia matricolă întocmită aflăm că s-a născut în 7 ianuarie 1900 în localitatea Ciuhoi, județul Bihor, fiind fiica lui Ioan Horvath, român ortodox, director de școală primară în Oradea, tânăra absolvind instituția de învățământ superior în promoția 1925.

Procesul de emancipare a femeii române din Crișana continuă, în anii universitari următori (Tabelul 5) fenomenul de înscriere a tinerelor la cursurile Academiei înregistrând o creștere constantă de la an la an.

Tabel 5. Numărul de studente și studenți din perioada 1919 – 1933⁵³⁵

An universitar	Nr. total studenți	Fete	Băieți
1920 - 1921	273	1	272
1921 - 1922	379	1	378
1922 - 1923	294	1	293
1923 – 1924	204	5	199
1924 – 1925	219	7	212
1925 – 1926	286	8	278
1926 – 1927	296	13	283
1927 – 1928	280	15	265
1928 – 1929	311	31	281
1930 – 1931	432	41	391
1931– 1932	557	48	509
1932 – 1933	774	67	707

⁵³³ Petre Dejeu, *Instituțiile culturale din municipiul Oradea și județul Bihor*, Tipografia Franklin, Oradea, 1937, p. 190, 245-246. Vezi și Iudita Călușer, *Liceul Român Unit de Fete din Beiuș (1896-1948). Monografie istorică*, Editura Logos '94, Oradea, 2011

⁵³⁴ A.N. – S.J. Bh., *fond cit.*, dos. 569, f.17

⁵³⁵ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 24, f. 15, 21, 38, 40, 48, 57, 61, 78, 81 și A.N.- S.J. Bh, *fond cit.*, dos. 594/1931-1932, f. 34 și 36

Analizând cifrele, observăm că numărul tinerelor înscrise la cursurile Academiei de Drept din Oradea nu a depășit procentul de 10% din totalul studenților, în perioada 1925 – 1933 numărul absolventelor fiind foarte mic⁵³⁶. Din 1932 sunt înregistrate primele doctorande, 6 pe filiera juridică, respectiv o studentă pentru științele economico – politice.

Aceste cifre se adaugă celor înregistrate la nivel național, femeile obținând dreptul de a pleda și de a face parte din barourile de avocați încă din 1914. Având perspectiva ocupării unor posturi de funcționari publici sau de a urma o carieră politică, în universitățile și academiile românești, dominate în proporție de aproape 100% de bărbați – și la catedră și în bănci⁵³⁷, încep să frecventeze cursuri de drept din ce în ce mai multe tinere care doresc să aibă o șansă în viață prin educație superioară. Astfel, la Universitatea din București, sunt înregistrate 1.461 de studente, 17% din numărul total de studenți înscriși în 1926 la Facultatea de Drept, la Iași și Chișinău sunt înscrise, în același an, un procent de 10% studente la drept, cel mai mic număr de studente fiind înregistrat la Universitatea din Cluj (28 de fete, reprezentând 2% din numărul studenților juriști)⁵³⁸. În fața acestei realități, și conștiința publică românească se acomodează cu perspectiva unor noi roluri pe care femeia și le-ar putea însuși în spațiul extra-familial, considerându-le apte pentru unele profesii intelectuale⁵³⁹.

III.1.3. Examenе și promovabilitate

Creșterea constantă a numărului de studenți n-a fost influențată de rigoarea și severitatea examenelor, din datele prezentate în Tabelul 6 putând face o analiză a promovabilității la examenеle fundamentale I, II și III, respectiv pentru cele de finalizare a studiilor. Prin urmare, pe baza documentelor de arhivă studiate, putem afirma că numărul examenelor susținute a urmat, firesc, tendința crescătoare a numărului de studenți care urmau cursurile facultății de drept orădene. Însă, dacă raportăm acest număr la cel al examenelor susținute se observă că în anul universitar 1919 – 1920, în medie, numai 64% dintre aceștia reușeau să susțină și să promoveze examenеle, un procent de promovabilitate de sub 35% fiind înregistrat la examenul fundamental III. Anul următor procentul de promovare a examenelor crește la 90%, pe lângă studenții înscriși în mod normal la aceste examenе, conform regulamentului, regăsindu-se și cei

⁵³⁶ În perioada 1919 – 1927, doar 3 studente înscrise la Cursurile Academiei de Drept din Oradea au reușit să obțină diploma de licență. Vezi *Buletinul* ..., p. 40 - 42

⁵³⁷ Liliana Popescu, „Condiția femeii în secolul XIX – începutul secolului XX” în Alin Ciupală, *Despre femei și istoria lor în România*, Editura Universității din București, București, 2004, <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/ciupala/conditiafemeii.htm>, accesat în data de 1 februarie 2012

⁵³⁸ Norman L. Forter, Demeter B. Rostovsky, *The Roumanian Handbook*. Arno Press Inc., S.U.A., 1971, p. 270

⁵³⁹ Marian Pruteanu, *op.cit.*, <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/ciupala/conditiafemeii.htm>, accesat în data de 1 februarie 2012

restanțieri din anul academic anterior, ceea ce a influențat semnificativ raportul dintre studenții înscriși într-un an de studiu și examenele susținute și promovate de aceștia.

Tabel 6. *Promovabilitatea la examenele susținute de studenții Academiei de Drept din Oradea în perioada 1919 - 1921*⁵⁴⁰

		An univ. 1919 - 1920		An univ. 1920 - 1921	
		Examene susținute	Promovabilitate	Examene susținute	Promovabilitate
Examene anuale	I fundamental	25	38,46%	95	58,28%
	II fundamental	12	85,71%	69	100%
	III fundamental	24	33,33%	46	100%
Examene de finalizare a studiilor	examen de stat	11	100%	26	100%
	examen de jurisprudență	0	-	4	100%

Un element distinct îl constituie examenul de jurisprudență, pe care Academia îl organizează, în ciuda faptului că studenții proprii nu au optat pentru această filieră de finalizare a studiilor. Constituirea și aprobarea comisiilor de examinare a fost posibilă datorită faptului că la Academie au rămas în vigoare regulamentele maghiare, autoritățile de la Cluj direcționând către această instituție numeroase cereri de finalizare a studiilor începute înainte de război și întrerupte din cauza acestuia. Este cazul lui Bejan Cornel, unul dintre cei 4 licențiați în științe juridice – locțiitor de subprefect, absolvent al Universității din Cluj în 1902, sau al lui Dupeza Petru - referent la Sedria Orfanală din Timișoara, care a primit aprobarea Direcției pentru Învățământ Superior din cadrul Secretariatului de la Cluj de a susține examenul de jurisprudență în fața comisiei de la Academie⁵⁴¹.

În Regulamentul Academiei de Drept din Oradea aprobat în anul 1921 se stipulează că „examenele fundamentale și cel de licență sunt publice și orale”, la începutul fiecărei sesiuni de examen, studenții fiind repartizați pe liste afișate la decanatul facultății. Fiecare profesor examinator nota rezultatul procesului de verificare a cunoștințelor într-un proces verbal, notele acordate fiind cuprinse în intervalul 0 – 20.

Odată cu aprobarea *Proiectul de modificare a Regulamentului Facultății de Drept din Oradea*, în anul 1931, școlii superioare orădene i se permitea să confere și „titlul de doctorat în drept”, cu posibilitatea eliberării a două diplome: una pentru științe juridice, respectiv științe politico-economice. Titlul de doctor este conferit candidaților care au susținut „o teză tipărită asupra unui subiect din

⁵⁴⁰ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 363 și A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 22, f. 1

⁵⁴¹ *Ibidem*, f. 390, 392

specialitatea aleasă de candidat”, după promovarea cu succes a examenelor celor doi ani de studii de doctorat. Teza de doctorat se susține în fața unei comisii formată dintr-un președinte și doi membri, subiectul tezei fiind aprobat de Decan și președintele de teză (coordonatorul științific – n.n.). Aprecierea lucrării se face, cu votul unanim al comisiei, prin acordarea calificativelor *suficient, destul de bine, foarte bine și foarte bine cu elogi*, doctoranzii care obțin ultimul calificativ având dreptul de a se „numi laureați ai Facultății de drept din Oradea”.

Din datele prezentate în Tabelul 7⁵⁴², se observă că în perioada 1922 – 1930 promovabilitatea scade față de cea înregistrată în anul universitar 1920 – 1921, în ceea ce privește examenele fundamentale II, și III, respectiv cel de licență, crescând, în schimb, numărul studenților înscriși în sesiunile de examene. Acest fapt atrage atenția funcționarilor Ministerului de Război, Centrul de Recrutare Maramureș solicitând conducerii Academiei un „tabel, cu toate datele pentru fiecare student înscris în anul universitar 1922 – 1923”, legislația prevăzând ca studenții să fie „amânați” de la efectuarea stagiului militar „pentru continuarea studiilor” numai cu aprobarea Secției de Recrutări din cadrul ministerului amintit. Cadrele superioare militare își exprimau tema „că o mare parte din tinerii amânați pentru studii, se înscrie numai de formă la diferite școli, pentru care cer amânare și apoi nu le mai frecventează în mod regulat, văzându-și în schimb de interesele lor particulare de negoț, sau alte îndeletniciri cu totul străine scopului de interes general pentru care li s-au făcut favoarea amânării și a întârzierii de la serviciul militar, unii dintre aceștia dând de formă chiar examene la care însă cad întotdeauna din lipsa cunoștințelor”. Pentru a avea o evidență cât mai exactă a studenților amânați de la efectuarea stagiului militar, în adresa înaintată conducerii instituției orădene este amintit ordinul ministrului de război din 1921 prin care se solicită înaintarea anuală a acestor date. În urma verificărilor efectuate, Centrul de Recrutare din Sighet aprobă rămânerea „în continuare la studii a 8 studenți” în anul universitar 1922 – 1923⁵⁴³.

Tabel 7. Promovabilitatea la examenele susținute de studenții Academiei de Drept din Oradea în perioada 1922 - 1928⁵⁴⁴

		An univ. 1922 – 1923		An univ. 1923 - 1924		An univ. 1924 - 1925		An univ. 1927 - 1928	
		Examen susținute	Promova- bilitate [%]	Examen susținute	Promova- bilitate [%]	Examen susținute	Promova- bilitate [%]	Examen susținute	Promova- bilitate [%]
Examen anuale	I fundamental	88	61,36	97	41,23	108	54,63	102	58,82
	II	58	72,41	47	65,95	65	73,85	104	58,65

⁵⁴² Sunt prezentate date doar pentru patru ani universitari, deoarece, pentru ceilalți, documentele de arhivă studiate conțin date parțiale referitoare la promovabilitatea la examenele fundamentale și finale.

⁵⁴³ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 43, f. 8 și 28

⁵⁴⁴ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 117, f. 18-20, 22-24, 42-43, 55-56

	fundamental III fundamental	55	72,72	41	68,29	51	68,63	117	58,12
Examen de finalizare a studiilor	examen de licență	14	92,85	46	69,56	52	67,31	99	43,43

Trebuie remarcat că pentru intervalul 1922 - 1930, peste 50% dintre studenții înscriși la examenele fundamentale au fost declarați promovați, în 1932 înregistrându-se o altă scădere a ratei de promovare a examenelor, dintr-un total de 446 de studenți înscriși doar 36% reușind să și promoveze examenele⁵⁴⁵. Referitor la examenul de licență, dacă în 1923 se înregistrau 14 absolvenți cu diplomă, 92,85% din studenții înscriși pentru finalizarea studiilor, în anul universitar 1927 – 1928, procentul celor promovați scade simțitor, ajungând la 43,43%. Din 1929 sunt înregistrate cereri ale absolvenților ai Facultății de Drept din Cluj, care susțin licența la Oradea. Numărul lor nu este mare, la secretariatul Academiei fiind depuse, până în 1931, 6 solicitări, absolvenții acestei facultăți trebuind să susțină trei – patru examene de diferență⁵⁴⁶. Cum este și firesc într-o perioadă de criză economică, decizia studenților clujeni a fost determinată de taxele de examinare mai mici existente la Oradea. De asemenea, o altă categorie de licențiați sunt cei care au absolvit cursurile unor facultăți de drept din străinătate. Pentru exercitarea profesiilor juridice în România, licențiații în străinătate își echivalau diploma în centrele universitare românești care aveau curricula cât mai apropiată de cea studiată în străinătate. La facultatea orădeană, în perioada 1928 – 1931 sunt înregistrate 8 asemenea cereri: 5 pentru licențiații Facultății de Drept din Paris, 2 pentru absolvenții facultății juridice din Szeged, respectiv una pentru un absolvent al facultății din Lille⁵⁴⁷.

În 16 – 18 februarie 1934, la Facultatea de Drept din Oradea sunt organizate primele examene de doctorat pentru ambele secții: juridică și economico – politică. Evenimentul este menționat în numărul din 25 februarie al ziarului „Gazeta de Vest” cu precizarea absolvenților cursurilor doctorale. Astfel, la secția științe juridice comisia formată din profesorii Bogdan Ionescu, Aurelian Ionașcu, Alexandru Angelescu și Tiberiu Moșoiu, declară admiși pe: Bianca Klein, Weiner și Mut (articolul din ziar nu precizează și prenumele absolvenților). O altă comisie alcătuită din profesorii Andrei Sigmond, George Strat, Gheorghe Sofronie, Liviu Lazăr și Bogdan Ionescu, acordă titlul de doctor în științe economico – politice absolvenților: Petre Baruția (comandantul Diviziei 17 Oradea) – *calificativul foarte bine și laudă din partea comisiei*,

⁵⁴⁵ *Ibidem* dos. 137, f. 1-61, dos. 138, f. 2-60 și dos. 139, f. 2-61

⁵⁴⁶ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 594/1931-1932, f. 25 și 45-53, respectiv A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 102, f.12

⁵⁴⁷ *Ibidem*, f. 75, 78, 82-84, 99-104, și *Ibidem*, f. 20,21 și 36

Csedő Adalbert, Vasile Avram și Ioan Mojeu⁵⁴⁸.

III.1.4. Structura etnică și confesională a corpului studențesc

Țară mică la nivel mondial, România Mare, cu 14,5 milioane de locuitori, a devenit în 1919 al doilea stat, după Polonia, ca populație din Europa Centrală și de Est. În următoarele decenii populația țării a crescut, la recensământul din 1930 fiind înregistrați 18.057.028 locuitori eterogeni din punct de vedere etnic și religios. Majoritatea ortodoxă, asemănătoare ponderii etnice a românilor, reprezenta 72,59% din totalul locuitorilor în timp ce greco-catolicii (uniții) înregistrau un procent de 7,9%, romano - catolicii 6,83%, evreii 4,19%, reformații 3,93%, luteranii 2,2%, musulmanii 1,02%, iar alte religii 1,34%⁵⁴⁹. Un procent de aproximativ 30% din populație era format din alte etnii – maghiari, germani, evrei, ucraineni, ruși, bulgari, țigani etc., care de-a lungul secolelor, datorită condițiilor istorice complexe, s-au așezat, au locuit și s-au dezvoltat istoricește alături de populația majoritară⁵⁵⁰.

Marea parte a minorităților au provenit din noile provincii, cele din Transilvania având evoluții ascendente sau regresive în funcție de anumite condiții istorice concrete. Astfel, între 1910 – 1930 se înregistrează o creștere a populației românești (de la 53,8% la 57,8%) și o scădere a ponderii maghiarilor (de la 31,8% la 24,4%)⁵⁵¹. De asemenea, declinul numeric al populației germane (de la 10,8% la 9,8%) a fost un fenomen constatabil în Transilvania încă de la începutul secolului al XIX-lea⁵⁵². A treia minoritate etnică a provinciei, evreii, număra 178.699 locuitori, reprezentând 10,4% din populația urbană transilvăneană. Restul etniilor, în procent de 4,8%, erau constituite din țigani, slovaci, sârbi etc. Pe plan confesional, avem o mare diversificare religioasă concretizată în: 31,1% uniți, 27,7% ortodocși, 25,2% protestanți, 12,8 de romano-catolici și 2,5% de religie mozaică. Procentajul ortodocșilor este inferior celui al etniei române, dar ținând cont că greco-catolicii se considerau tot cetățeni ai etniei românești, prin comasarea celor două confesiuni creștine (ortodocși și uniți), ajungem la un procentaj sensibil egal cu cel al etnicilor români⁵⁵³.

⁵⁴⁸ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 42

⁵⁴⁹ Laurențiu D. Tănase, *Pluralisation religieuse et societe en Roumanie*, Ed. Peter Lang, Colecția edițiilor științifice internaționale, Berna – Elveția, 2008, p. 23

⁵⁵⁰ Irina Livezeanu, *op.cit.*, p. 17-18

⁵⁵¹ Sorina Bolovan, Ioan Bolovan, *Contribuții privind structura etnică și confesională a Transilvaniei în sec. XX* în Sorina Bolovan, Ioan Bolovan (coord.), *Sabin Manuilă, demografie și istorie*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1995, p. 154-168

⁵⁵² ***, *Istoria României...*, p. 867-869

⁵⁵³ Laurențiu D. Tănase, *op.cit.*, p. 25

La nivelul județului Bihor, datele demografice din anul 1921, indică 489.732 locuitori, din care 56,33% erau români, 35,33% maghiari, 6% evrei, 0,4% germani. Singurul oraș al județului și totodată și reședința acestuia era Oradea, cu o populație de 68.133 de locuitori, marea majoritate (69,62%) de etnie maghiară, 26,21% evrei, 19,80% români, 0,87% germani, 418 orădeni fiind de altă naționalitate. La recensământul din 1930, majoritatea românească era sub media pe țară de 75,3%, dar se încadra în media regiunii. După români, maghiarii reprezentau etnia cu ce mai mare pondere în Bihor, deși cifrele indică un regres în evoluția numerică a populației maghiare (172.885 în 1921 față de 152.942 locuitori de etnie maghiară în 1930). Din punct de vedere confesional, 49,8% din locuitorii județului Bihor erau ortodocși, 21% reformați-calvini, 10,7% greco-catolici, 10,4% romano-catolici, 5,4% de religie mozaică, 2,2% bapțiști și 0,3% luterani. În municipiului Oradea reformații erau în număr de 20.394 (24,7%), urmați de evrei (24%), romano-catolici (21,9%) și ortodocși (17,4%). Celelalte religii – luterană și unitariană – reprezentau procente nesemnificative din populația orașului⁵⁵⁴.

Pentru cei 15 ani de existență interbelică a Academiei de Drept din Oradea o repartizare a studenților după etnie și confesiune, este redată în Tabelele 8, 9 și 10, respectiv reprezentările grafice 5.1 – 5.4, 6 și 7, și de această dată din documentele de arhivă neputând extrage date complete decât pentru doi ani universitari: 1919 – 1920, 1920 – 1921.

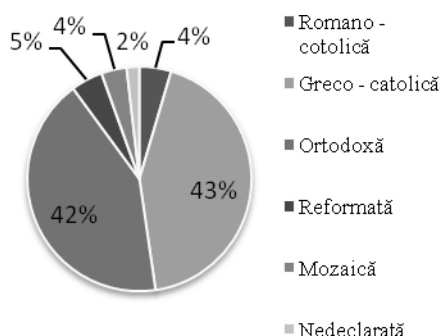
Tabel 8. *Studenți înscriși în perioada 1919 – 1921 după etnie și religie*⁵⁵⁵

An școlar		Religie																
		Romano – catolică			Greco – catolică			Ortodoxă	Reformată	Mozaică			Unitarian	Evangelici	Nedeclarată			
		Maghiară	Germană	Română	Maghiară	Germană	Română	Română	Maghiară	Maghiară	Evreiască	Română	Maghiară	Română	Maghiară	Maghiară	Germană	Română
1919-1920 (109 studenți în sem.II)		4	1	0	1	0	46	46	5	4	0	0	0	0	0	1	0	1
1920-1921 (273 studenți în sem. II)		12	3	1	6	1	94	64	16	62	6	1	1	0	0	5	1	0

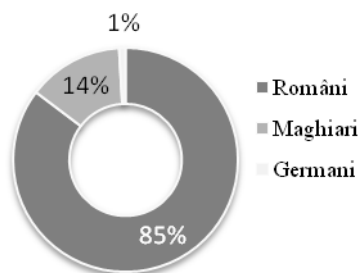
⁵⁵⁴ Vezi Ion Zainea, *op.cit.*, p. 197-202.

⁵⁵⁵ *Ibidem*

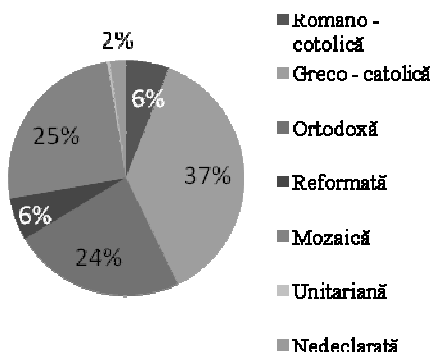
Grafic 5.1 Studenți înscriși în anul universitar 1919-1920 după religie



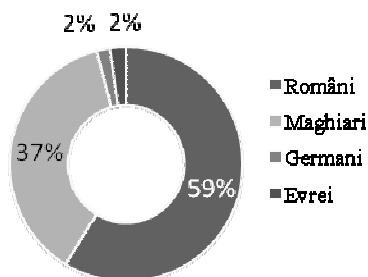
Grafic 5.2 Studenți înscriși în anul universitar 1919-1920 după etnie



Grafic 5.3 Studenți înscriși în anul universitar 1920-1921 după religie



Grafic 5.4 Studenți înscriși în anul universitar 1920-1921 după etnie



Pentru anul universitar 1919 - 1920 datele culese din registrul matricol indică un număr egal de studenți români greco – catolici și ortodocși (vezi Graficul 5.1.), respectiv o repartitie egală a numărului de studenți care și-au declarat apartenența la cele două religii, în ciuda faptului că românii constituiau majoritatea (85%) studenților înscriși în semestrul al II-lea (Graficul 5.2). Maghiarii, în proporție de 14%, sunt în principal de confesiune romano-catolică și reformată, interesantă fiind situația celor 4 studenți de religie mozaică care se declară de etnie maghiară. Foile de matricolă în care sunt consemnate aceste date reflectă realitatea, comunitatea israelită fiind în profunzime asimilată și încă purtătoare a unor puternice sentimente naționale maghiare, cu toate că noul stat român îi recunoscuse, din 1919, ca cetățeni cu drepturi depline⁵⁵⁶.

⁵⁵⁶ Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, p. 33

În anul academic următor, 1920 – 1921, odată cu creșterea numărului de studenți, se înregistrează și o modificare a repartiției studenților după etnie și confesiune (Grafic 5.3). Astfel, cei mai mulți înscriși în semestrul I sunt români greco-catolici, determinând o creștere a numărului de studenți greco-catolici față de ortodocși (37% greco-catolici față de 24% ortodocși). Etnicii români înscriși la Academie rămân în continuare majoritari (59%), dar nu în proporție atât de mare ca în anul universitar precedent (Grafic 5.4.). Aceștia sunt urmați de studenții maghiari, care s-au dublat ca număr (37%). În comparație cu datele din 1919 – 1920, acestea sunt mult mai apropiate de valorile reprezentând situația celor două etnii din Transilvania rezultată în urma primului recensământ efectuat de către autoritățile românești la scurt timp după Unire (57,1% români, maghiari 26,5%)⁵⁵⁷. Scăderea cu aproximativ 30 de procente a numărului studenților de naționalitate română ai Academiei de Drept, într-un interval foarte scurt, de un an universitar, credem că se datorează derutei în care se găseau cetățenii de naționalitate maghiară, ideea de a fi o „minoritate” într-un teritoriu în care se considerau la ei acasă și asupra căruia se extindeau, aspirațiile unui stat-națiune, conturase în primii ani de după 1918, o stare de confuzie și disperare încă greu de acceptat⁵⁵⁸. În ceea ce privește studenții de religie mozaică, spre deosebire de anul universitar 1919 - 1920, la Academia de Drept din Oradea în 1920 - 1921 erau înscriși 68 de studenți care s-au declarat de religie mozaică, dintre aceștia 62 maghiari și 6 evrei, în cazul primilor manifestându-se încă o puternică conștiință națională maghiară.

Pentru perioada următoare, 1921 – 1934 analiza structurii etnice și confesionale a studenților orădeni nu mai poate fi tot atât de amănunțită, datorită dosarelor incomplete existente în fondurile arhivistice de la Cluj și Bihor referitoare la Foile de matricolă pentru fiecare an universitar, astfel că Tabelul 9 a fost elaborat doar pe baza statisticilor întocmite de conducerea școlii superioare orădene și înaintate autorităților de la București. Din reprezentarea grafică rezultată, se poate observa ușor, că studenții ortodocși și cei greco – catolici sunt majoritari, urmați de cei de religie mozaică și de romano – catolici. Celelalte religii (unitariană, evanghelică, luterană și reformată) sunt puțin reprezentate în structura religioasă a studenților înscriși la Academia de Drept din Oradea.

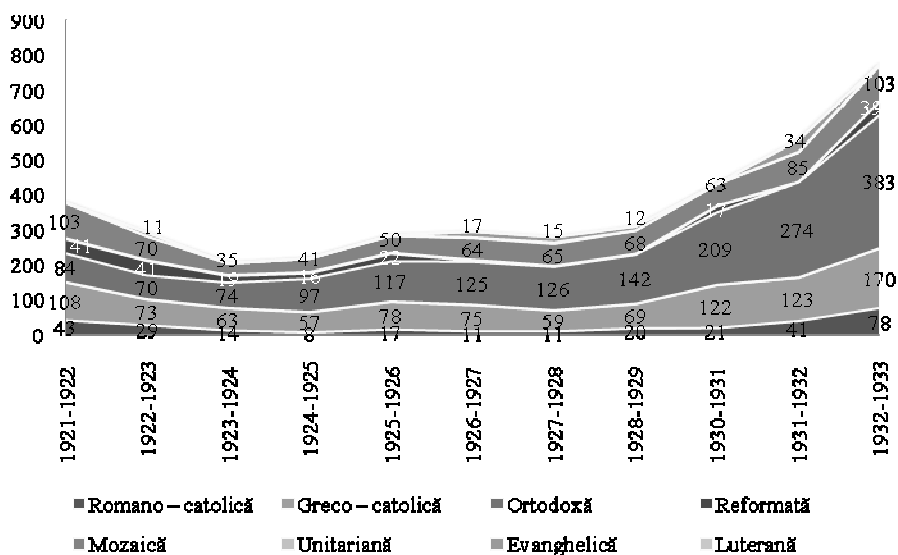
⁵⁵⁷ Virgil Pană, *Minoritari și majoritari în Transilvania interbelică*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2007, p. 64 apud Buletinul statistic al României, seria IV, vol. XV, 1920, nr.3, p. 156-157

⁵⁵⁸ Lucian Nastasă și Levente Salat, *Maghiarii din România și etica minoritară*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2003, p. 31 și 66

Tabel 9. Studenți înscriși în perioada 1921– 1933 după confesiune⁵⁵⁹

An școlar	Religie							
	Romano – catolică	Greco – catolică	Ortodoxă	Reformată	Mozaică	Unitariană	Evangelică	Luterană
1921-1922 (379 studenți)	43	108	84	41	103	0	0	0
1922-1923 (294 studenți)	29	73	70	41	70	0	11	0
1923-1924 (204 studenți)	14	63	74	19	35	0	0	0
1924-1925 (219 studenți)	8	57	97	16	41	0	0	0
1925-1926 (286 studenți)	17	78	117	22	50	1	0	1
1926-1927 (296 studenți)	11	75	125	3	64	1	17	0
1927-1928 (280 studenți)	11	59	126	0	65	4	15	0
1928-1929 (311 studenți)	20	69	142	0	68	0	12	0
1930-1931 (432 studenți)	21	122	209	17	63	0	0	0
1931-1932 (557 studenți)	41	123	274	0	85	0	34	0
1932-1933 (774 studenți)	78	170	383	39	103	0	1	0

Grafic 6. Studenți înscriși în perioada 1921– 1933 după religie



⁵⁵⁹ Datele au fost preluate din A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos 35, pentru perioada 1921 - 1926, respectiv A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 582, 595, 602 pentru perioada 1927 – 1933.

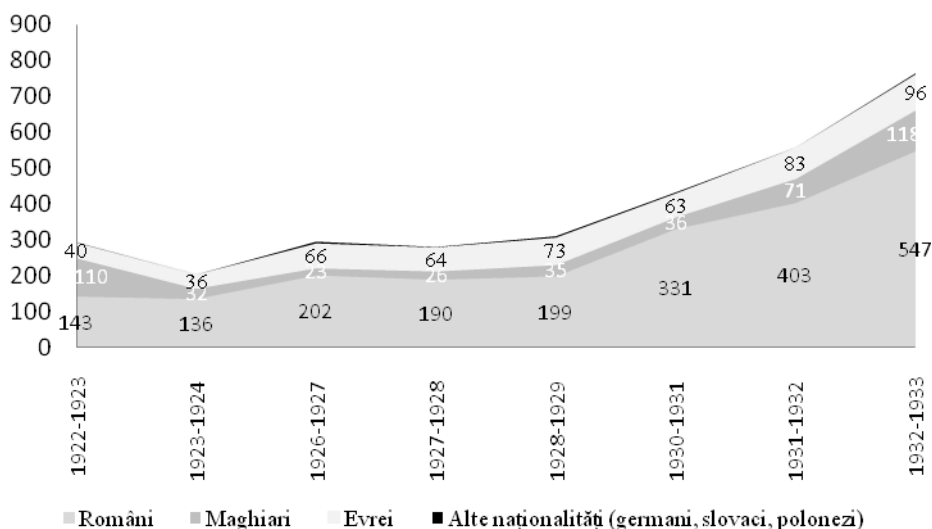
O altă trăsătură a perioadei 1921 – 1933 este faptul că numărul studenților de religie ortodoxă crește constant, pe măsură ce scade procentul celor greco – catolici. Studenții romano – catolici nu depășesc 11%, iar procentul celor de religie mozaică se menține constant peste 13%. De remarcat că în anul universitar 1921 – 1922 numărul celor care s-au declarat de religie mozaică este cel mai mare, 103, vârf care se va regăsi și 11 ani mai târziu, în anul universitar 1932 – 1933.

Pe baza aceluiași documente de arhivă s-a întocmit și Tabelul 10, care reprezintă structura etnică a corpului studențesc de la Academia de Drept din Oradea în perioada 1921 – 1933, cu precizarea că în anii universitari 1921 - 1922, 1924 – 1925 și 1925 - 1926 toți studenții au fost declarați cetățeni români, fără a fi precizată etnia de care aparțin.

Tabel 10. Studenți înscriși în perioada 1921– 1933 după etnie⁵⁶⁰

An universitar	Etnie			
	Români	Maghiari	Evrei	Alte naționalități (germani, polonezi, slovaci)
1922-1923 (294 studenți)	143	110	40	1
1923-1924 (204 studenți)	136	32	36	0
1926-1927 (296 studenți)	202	23	66	5
1927-1928 (280 studenți)	190	26	64	1
1928-1929 (311 studenți)	199	35	73	4
1930-1931 (432 studenți)	331	36	63	3
1931-1932 (557 studenți)	403	71	83	0
1932-1933 (774 studenți)	547	118	96	3

Grafic 7. Studenți înscriși în perioada 1921– 1933 după naționalitate



⁵⁶⁰ Ibidem

Analizând reprezentarea grafică a datelor din Tabelul 10, se poate observa că numărul studenților români a crescut constant, din 1921 până în 1933, cel mai mare procent fiind înregistrat în anul universitar 1930 – 1931 (77%) mai mare decât procentul de români stabilit la nivel național prin recensământul din 1930 (71,9%)⁵⁶¹. În următorii doi ani universitari numărul de studenți români crește, urmărind tendința crescătoare a dinamicii studenților de la Academie, la nivelul anului 1933, proporția lor (71%) atingând valorile înregistrate la nivel național pentru populația majoritară. În schimb, procentul este superior valorii de 57,6% de români înregistrați în Transilvania prin recensământul din 1930⁵⁶².

Ritmul alert de omogenizare teritorială impus de la București prin „procesul de românizare”, era perceput de comunitatea maghiară ca o atitudine agresivă din partea românilor. În acest context, după semnarea tratatelor care au marcat sfârșitul războiului, cetățenii români de naționalitate maghiară au început treptat să-și redefinească noua identitate, formulând idei, adoptând atitudini etc. Tema identității a generat atitudini care s-au materializat prin definirea și crearea unei game diverse de structuri politice, economice și culturale, în încercarea de a se formula construcții ideologice care să justifice adeziunea la noul corp statal sau, dimpotrivă, să alimenteze pornirile de frondă sau iredentiste. Între diversele extreme, ale activismului și pasivismului, ale loialismului față de noul stat și iredentism, s-au dezvoltat o multitudine de proiecte și discursuri identitare, care au creat solidarități sau divergențe în sânul comunității maghiarilor din România⁵⁶³. Pe plan local, lucrurile s-au cristalizat, în 1922, odată cu înființarea la Oradea a filialei Bihor a Partidului Maghiar⁵⁶⁴, fapt resimțit și în creșterea numărului studenților maghiari înscriși la Academia de Drept. De altfel, în acest an, este înregistrat cel mai mare procent al acestora (37%), în următorul an universitar înregistrându-se o înjumătățire a acestora (16%), în anul recensământului național fiind consemnată cea mai mică proporție a studenților maghiari, 7,9% - egală cu cea națională, dar mult mai mică față de cea existentă în Transilvania. Spre sfârșitul perioadei analizate, procentul etnicilor maghiari în cadrul studențimii academice orădene revine la cifra de 15%.

Comunitatea evreiască a studenților orădeni cunoaște o creștere importantă, în anul 1922 fiind înregistrat un procent de 14% (un număr de 27) înscriși care s-au declarat ca aparținând acestei etnii, deși, în același an, un număr dublu de studenți erau de religie mozaică. Procesul de cristalizare a identității acestei comunități a continuat, în anul universitar 1928 – 1929 fiind înregistrat cea mai mare proporție de studenți evrei înscriși la Academia de

⁵⁶¹ Ioan Scurtu (coord.), *Istoria României între anii 1918 – 1944. Culegere de documente* (în continuare *Istoria României...documente...*), Editura Didactică și Pedagogică, București, 1982, p. 88

⁵⁶² Bogdan Murgescu (coord.), *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001, p. 290

⁵⁶³ Lucian Nastasă și Levente Salat, *op.cit.*, p. 32

⁵⁶⁴ Ion Zănea, *op.cit.*, p. 253-255

Drept (25%). În 1930, cifrele raportate autorităților centrale, referitoare la studenții de naționalitate evreiască, se situează în jurul valorii procentuale de 15%, cu mult mai mare decât cea înregistrată la nivel național (4%)⁵⁶⁵ sau regional, pentru Transilvania (2,4%)⁵⁶⁶, dar apropiată de cea de 17,9% înregistrată în 1930 pentru Oradea⁵⁶⁷. De data aceasta se remarcă o concordanță între etnia și religia declarată de student, majoritatea acestora fiind orădeni și provenind din familii de comercianți. De altfel, între cele două războaie mondiale, Oradea a rămas un puternic centru industrial și comercial cu o evidentă prezență a capitalului evreiesc în sfera comerțului. Ca și în cazul comunității maghiare, în primii ani după constituirea României Mari, evreii orădeni nu au participat la viața politică a orașului. Absenteismul este lăsat deoparte începând cu anul 1923, când se înființează la Oradea o secție locală a Partidului Evreiesc ceea ce a impulsionat, probabil declararea liberă, fără constrângeri a etniei de care aparțineau⁵⁶⁸.

III.1.5. Originea socială a studenților

În orice societate complexă există o diviziune a muncii și o ierarhizare a statutului social. Pozițiile de leadership și de răspundere socială sunt de obicei situate în vârful ierarhiei, urmate de cele care necesită o școlarizare mai îndelungată, numeric, liderii și elita înalt educată constituind oriunde o minoritate, pe când marea majoritate a societății este alcătuită din persoane aparținând straturilor inferioare care practică meserii de rutină. Weber delimitează structura de clasă de structura de status, situația de clasă, determinată economic, fiind definită prin poziția indivizilor față de proprietatea materială și față de condițiile de existență ale vieții lor materiale. Astfel, clasele economice reprezintă reuniuni de indivizi în raport cu șansele lor de a dispune de bunuri materiale și servicii, care pentru a deveni clase sociale trebuie să permită mobilitatea membrilor lor (între clasele economice și între generații)⁵⁶⁹. Răspândirea mobilității sociale, procesul prin care indivizii se mișcă de pe o poziție pe alta în societate – poziții cărora le sunt atribuite valori ierarhice, s-a făcut concomitent cu industrializarea și este o caracteristică de bază a societății industriale moderne. În Europa secolului al XIX-lea, un procent mare din populație și-a găsit o ocupație total diferită față de cea a părinților, proporția

⁵⁶⁵ Ioan Scurtu (coord.), *Istoria României... documente...*, p. 88

⁵⁶⁶ Bogdan Murgescu (coord.), *op.cit.*, p. 290

⁵⁶⁷ Ion Zainea, *op.cit.*, p. 200

⁵⁶⁸ Mihai Drecin, Gabriel Moisa, „Repere ale implicării comunității evreiești în viața orașului Oradea”, în *Crisia*, nr. XXXIX, an 2009, p. 238 și 243

⁵⁶⁹ Laureana Urse, *Clase sociale și stiluri de viață în România*, Academia Română, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, 2003, p. 3-4, <http://www.iccv.ro/sites/default/files/clase-sociale-si-stiluri-de-viata-in-romania.pdf>, accesat în 6 mai 2012

forței de muncă urbane crescând rapid, în timp ce, cea din agricultură a scăzut⁵⁷⁰. În mod particular, dezvoltarea unei birocrății administrative după compromisul din 1867 și noua importanță acordată profesiilor juridice într-o economie liberală, a determinat continuarea tendinței Europei secolului al XVI-lea, când fiii țăranilor liberi, ai micilor orășeni (artizani) și ai meșteșugarilor, ai notarilor, bărbierilor, comercianților etc. se înscriau în număr considerabil la studii superioare. Acest aspect poate fi remarcat și după 1918, clasele populare propriu-zise fiind cel mai bine reprezentate în Europa, în special în filierele universitare superioare. La rândul ei, nobilimea mică și mijlocie, datorită scăderii veniturilor funciare, se folosește de această formație profesională juridică, pentru a ocupa posturi în aparatul de stat⁵⁷¹.

Ca pretutindeni în Europa, unde grosul efectivului de studenți este format din fii de funcționari, de juriști, avocați, medici sau pastori⁵⁷², și la Academia de Drept din Oradea, în perioada 1919 - 1923 aproximativ jumătate dintre studenți proveneau din familii cu venituri medii (vezi Tabel 11, Grafic 8). Dacă adăugăm și cele mai puțin de 10 procente ale tinerilor studioși originari din clasele economice inferioare, putem afirma că Academia de Drept din Oradea reușea să recruteze, într-o proporție mare, studenți din rândul claselor de mijloc și inferioare ale societății românești interbelice⁵⁷³. Cu toate acestea este înregistrată și o medie de 25% a studenților care, din diverse motive, nu și-au declarat originea socială.

Un alt aspect ce trebuie menționat este acela că, în anul academic 1919 – 1920, 36% dintre studenții instituției orădene continuau educația universitară a familiilor din care proveneau, proporția celor care duceau mai departe tradiția juridică fiind de 4,5%. În anii universitari următori, situația rămâne neschimbată, valorile procentuale scăzând nesemnificativ, 30% dintre studenți provin din familii cu tradiție intelectuală, respectiv aproximativ 4% fii de juriști, avocați, judecători sau notari. De remarcat numărul mare de preoți care își îndreptau fii spre o carieră juridică sau una politică.

Tabel 11. *Originea socială a studenți înscriși în perioada 1919 – 1923*⁵⁷⁴

	1919-1920 (109 studenți în sem.II)	1920-1921 (273 studenți în sem. II)	1922-1923 (294 studenți în sem. II)
Meseria tatălui sau susținătorului legal			
Venituri mari			
Administrator de bancă, decan, director	5	6	5

⁵⁷⁰ Seymour Martin Lipset, Reinhard Bendix, *Social Mobility in Industrial Society*, Transaction Publishers, New Jersey, 1992, p. 1-2

⁵⁷¹ Christophe Charle, Jacques Verger, *op.cit.*, p. 105 -109, 129-130

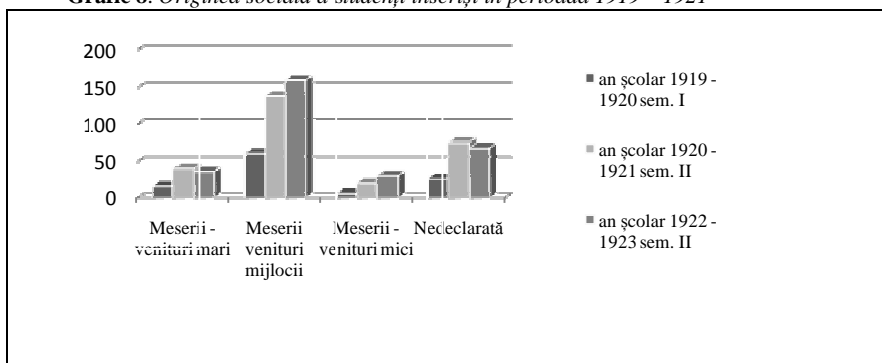
⁵⁷² *Ibidem*, p. 57 - 59

⁵⁷³ Fritz Ringer, „Admission” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004, p. 257

⁵⁷⁴ Datele au fost preluate din A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 563 și 564 pentru anul universitar 1919 – 1920, dos. 565, 566, 567 și 568 pentru anul universitar 1920 – 1921, respectiv dos. 571 pentru anul universitar 1922 – 1923, pentru ceilalți ani universitari din perioada 1923 – 1934, materialele de arhivă studiate sunt incomplete, nefiind posibilă extragerea acestor informații.

Avocat, jurist, consilier, judecător	5	12	10
Industriaș, întreprinzător, mare comerciant	3	11	0
Medic, ofițer, protopop	1	2	3
Proprietar, proprietar de pământ sau moară, proprietar restaurant	2	8	17
Ziarist la Budapesta	0	0	1
Total	16	39	36
Venituri mijlocii			
Agricultor, fermier	15	35	1
Arendaș de moșie, șef de depozit, șef de gară, șef de post, șef de percepțorat	0	1	4
Arhivar, notar	0	0	9
Brutar, cofetar, croitor, hangiu	1	3	1
Cantor, preot - pastor	19	24	32
Comerciant, mic proprietar	4	32	36
Econom, funcționar, inspector, raportor, revizor, trezorer bancar	5	11	43
Inginer (agronom sau silvic), cantonier, lucrător calea ferată, lucrător poștă	2	8	5
Învățător, profesor, pictor	14	24	28
Subofițer sau agent inferior de poliție	1	1	1
Total	61	139	160
Venituri mici			
Curător de haină, hornar, pantofar, tâmplar, vânzător, muzicant	1	4	5
Maistru, mecanic (mașinist)	0	4	1
Pensionar de stat, văduvă	5	12	24
Total	6	20	30
Nedeclarată	26	75	68

Grafic 8. Originea socială a studenți înscriși în perioada 1919 – 1921



Prin urmare, rolul educației în promovarea mobilității sociale este acela de factor, din ce în ce mai determinant, în apartenența la o clasă socială, respectiv la o structură de status, dacă ne referim la prestigiu, o viață comunitară continuă și un consens asupra anumitor norme și valori⁵⁷⁵. Astfel, în Europa începutului de secol XX relația dintre originea socială a familiei și oportunitățile educaționale este încă puternică, tinerii din clasele sociale mai avantajate economic având șanse mai mari de a urma lung parcurs educațional și să se

⁵⁷⁵ Laureana Urse, *op.cit.*, p. 3

situeze pe un nivel superior al statutului social⁵⁷⁶. Influența educației superioare asupra relației între originea socială a tinerilor și clasa de care aparțin în momentul maturității profesionale, este mai puțin sesizabilă în familiile care ocupă poziții cu statut înalt în societate. Acestea doresc, în general, să conserve privilegiul pentru rude și moștenitori, un „bun tată” fiind acela care încearcă să transmită statutul dobândit copiilor săi⁵⁷⁷, indiferent de factorul educațional, având alte resurse familiale – suport financiar sau rețea socială – care îi permit să mențină clasa socială⁵⁷⁸. În contrast, costurile directe și indirecte ale studiilor juridice au descurajat tinerii proveniți din familii cu venituri modeste să urmeze astfel de cariere.

Dintr-o altă perspectivă, cariera de avocat era profesia liberală cea mai căutată în toate țările în curs de modernizare, care conferea un titlu universitar, confirma un statut social și oferea perspective de ascensiune. Absolvenții facultăților de drept erau tot mai solicitați pentru a apăra noile tipuri de interese, de la afacerile juridice și economice ale diverselor instituții de stat sau private până la cele ale persoanelor fizice. În plus, studiile de drept au constituit unul din atuurile de bază ale celor care s-au implicat în viața politică românească, carierele juridice presupunând activități identificabile cu pozițiile elitiste, oferind totodată competențe legislatorilor și funcționarilor de stat⁵⁷⁹.

III.2. Aspecte sociale ale vieții studentești

Începând cu secolul al XIX-lea, nevoile financiare ale instituțiilor de învățământ superior europene au fost acoperite din ce în ce mai mult de către stat, permițând menținerea taxelor de școlarizare la un nivel relativ scăzut. În Franța, toate cele 17 universități care funcționau în 1898 aveau cheltuielile finanțate în proporție de 74% din bugetul statului și 26% din taxele de școlarizare plătite de studenți. Același fenomen se înregistrează în Germania, ponderea veniturilor proprii în cadrul bugetului învățământului superior fiind din ce în ce mai mică, în ciuda creșterii anuale a cheltuielilor universitare. Pe ansamblul Europei, până la finalul anilor ‘30, participarea statului la finanțarea universităților europene variază între 25% și 100%. Volumul acestor contribuții era reglementat prin bugetul Ministerului de Instrucțiune Publică direct de către bugetul general al statului, fiind supus, din acest punct de vedere, vicisitudinilor politice și economice, voinței guvernelor și reglementărilor legislative⁵⁸⁰.

În România, Legea învățământului secundar și superior din 1912

⁵⁷⁶ Cristina Iannelli, Lindsay Paterson, *Does Education Promote Social Mobility?*, Centre for Educational Sociology, Briefing no.35, June 2005, p. 2, <http://www.ces.ed.ac.uk/PDF%20Files/Brief035.pdf>, accesat în data de 16 aprilie 2012

⁵⁷⁷ Seymour Martin Lipset, Reinhard Bendix, *op.cit.*, p. 2

⁵⁷⁸ Cristina Iannelli, Lindsay Paterson, *op.cit.* p. 4

⁵⁷⁹ Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, p. 61-62, 65-66

⁵⁸⁰ Paul Gerbod, „Resources and Management” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004, p. 111-114

prevedea ca taxele percepute de la studenți „pentru înscripții, examene și diplome” să se stabilească prin regulamentul propriu. În acest context, în toamna anului 1919 candidații, respectiv studenții, trebuiau să plătească o taxă de 160 de coroane, reprezentând cheltuielile pentru înscriere, taxa de bibliotecă, pentru *Mensa Academică*⁵⁸¹ și plata celor 20 de ore/semestru care trebuiau ascultate. La acestea se adăugau 12 coroane taxa de legare a indicelui⁵⁸². Datorită faptului că procesul de scoatere din circulație a banilor de proveniență străină și înlocuirea lor cu leul emis de Banca Națională Română, a fost unul complicat, unificarea monetară fiind înfăptuită de guvernul Averescu în a doua jumătate a anului 1920⁵⁸³, taxele universitare au rămas aceleași ca în anul universitar 1918 – 1919, în consens cu hotărârile și dispozițiile Resortului de Finanțe, acestea fiind socotite în lei, conform principiului 60 de coroane sunt egale cu 60 de lei⁵⁸⁴.

Din anul universitar 1921 – 1922, prin Regulament, sunt introduse următoarele tipuri de taxe: a) pentru fiecare materie la care era verificat studentul în cadrul examenului fundamental; b) pentru examenul final de licență; c) pentru corigențele la examenele fundamentale; d) pentru corigențele la examenul de licență; e) pentru repetarea oricărui examen și f) taxe de echivalare a curriculei studenților transferați⁵⁸⁵. La rândul lor, cuantumul taxelor se modifică, astfel pentru examenul fundamental I este încasată suma de 60 lei, iar pentru cele din anul II și III câte 90 lei. În ședința din 21 ianuarie 1925, Consiliul profesoral modifică nivelul acestor taxe la 75 lei pentru examenele fundamentale, respectiv 200 de lei pentru cel de licență, în aceeași ședință hotărându-se și instituirea unei sume pentru eliberarea diplomei în cuantum de 100 lei. În cazuri motivate, studenții merituosi, puteau beneficia de „taxă de examen redusă la jumătate”, cu aprobarea Consiliului profesoral și în baza certificatului de pauperitate⁵⁸⁶. În următorii ani universitari taxele cresc, astfel că, în 1928, *Buletinul Academiei de Drept din Oradea* menționează valoarea de 150 de lei care trebuia plătită pentru fiecare materie componentă a examenului fundamental, iar în 1930 taxele de frecvență ajung la 200 lei⁵⁸⁷.

Documentele de arhivă studiate nu mai menționează alte valori pentru „taxele de universitarizare”, în schimb în procesele verbale ale ședințelor Consiliului profesoral sunt consemnate cereri ale studenților de scutire de la

⁵⁸¹ Societatea de ajutor *Mensa Academică* a fost înființată de un grup de studenți în noiembrie 1906 cu scopul de a asigura tinerilor studenți o masă zilnică contra unei sume modice sau pe gratis. Inițiativa a avut un mare ecou în rândul elitei din comitatul Bihor care a contribuit cu donații la sprijinirea acestei inițiative. Societatea a fost patronată de-a lungul vremii de: episcopul catolic Szecsány Pál, episcopul greco-catolic Radu Demetru, prefectul comitatului Bihor Glatz Antal, prim procurorul Sztaniszlowszky Adolf, directorul Bozóky Alajos, primarul orașului Oradea Rimler Károly etc., vezi A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 476, f. 6-7.

⁵⁸² Document în care erau trecute prezența la cursuri și rezultatele la examene, după 1923 acesta numindu-se *Caiet de cursuri* sau *Carnet de cursuri*

⁵⁸³ ***, *Istoria României...*, p. 731

⁵⁸⁴ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 20

⁵⁸⁵ *Buletinul*, p. 20

⁵⁸⁶ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 55, f. 65-66

⁵⁸⁷ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 589/1930-1931, f.2

plata taxelor. Astfel, în 28 noiembrie 1930 este citită cererea lui Iosif Bozântan, student în anul al II-lea, prin care acesta „roagă să fie scutit de taxele universitare”. Din motive neprecizate, Consiliul respinge solicitarea, aprobând, în schimb, „un ajutor de 2000 lei din fondul propriu”⁵⁸⁸. Doi ani mai târziu, *Legea pentru organizarea învățământului universitar* din 22 aprilie 1932 prevedea „impunerea studenților” cu taxe de înscriere, de bibliotecă, de examen, doctorat și diplomă, de laborator și de institute, precum și o taxă de construcție, încasată la acele facultăți unde este autorizată această taxă, studenții săraci și meritorii putând fi total sau în parte scutiți de taxe universitare de către Consiliul profesoral⁵⁸⁹. În baza acestei legi, în ședința din 18 decembrie 1933 sunt aprobate doar 10 din cele 34 de cereri de scutire adresate conducerii Facultății de Drept, numai pentru „studenții merituosi și săraci”. Pe viitor sunt aprobate scutiri de taxă pentru următoarele categorii de studenți: orfani de război care nu au împlinit vârsta de 21 de ani, respectiv „studenții anului II și mai mari” care s-au prezentat la toate examenele în sesiune sau au rămas corigenți la o singură materie⁵⁹⁰. O altă categorie de tineri studiosi pentru care sunt aprobate reduceri de taxă, sunt „copii de membri ai corpului didactic primar”, scutire aprobată de autoritățile centrale în 1933, printr-o adresă semnată de ministrul Învățământului Dimitrie Gusti și trimisă rectorului Universității din București, din care făcea parte și Facultatea de Drept din Oradea. În document se recomanda, de asemenea, acordarea „unei reduceri cât mai însemnată a taxelor universitare, de frecvență, construcții etc.” pentru categoria de studenți menționată mai sus⁵⁹¹.

Alte ajutoare oferite de statul român studenților vizau reducerea cu 50% a билетelor pentru călătoriile pe calea ferată. Din 1930 biletele reduse puteau fi achiziționate numai pe baza unor carnete tip, „procurate de către secretariatul facultății direct de la Direcțiunea Generală a Căilor Ferate Române, Serviciul Exploatare”. Carnetele aveau lipită pe fața interioară fotografia studentului și erau eliberate regulat „contra cost, în recipise a 25lei/carnet, eliberate de casieria Gării”, facultatea înaintând, în 1931, o listă cu numele a 125 de studenți, care au depus recipisele și fotografiile pentru eliberarea carnetelor⁵⁹².

Odată cu creșterea efectivelor de studenți și nevoile acestora au crescut, organizarea vieții studentești fiind una din cele mai importante probleme ce preocupa întreg corpul profesoral. Încă din primii ani ai perioadei românești a Academiei, tinerii studiosi fac demersuri pe lângă autoritățile de la București pentru înființarea unui cămin studentesc, propunând chiar și „localuri apte acestui scop”. Este vizată clădirea fostului Liceu al călugărilor Premonstratenzi, „lipită cu un perete de Academie”, ca fiind „cea mai indicată pentru a satisface scopul” sau sediul școlii de subofițeri⁵⁹³. În ciuda eforturilor susținute depuse,

⁵⁸⁸ *Ibidem*, f.18

⁵⁸⁹ Ioan Scurtu (coord.), *Istoria României... documente*, p. 87

⁵⁹⁰ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 609/1933-1934, f. 1

⁵⁹¹ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 147, f.2

⁵⁹² A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 594/1931-1932, f. 303 – 306, 342 – 343, 353

⁵⁹³ *Înfrățirea Românească*, Cluj, anul II, nr. 10 / 15 martie 1926, p. 7

bugetul central și cel propriu al Academiei au permis atingrea acestui deziderat numai în 1927. Diversele disponibilități financiare au fost depuse într-un fond, astfel că în decembrie 1924 profesorul Iuliu Hovanyi predă succesorului său la decanat, Lazăr Iacob, suma de 250.000 lei reprezentând bani și alte bunuri materiale, inventarul fiind mărit, în anul următor, prin achiziționarea unui număr de 80 de paturi de fier⁵⁹⁴. Înțelegând însemnătatea socială a existenței unui cămin pentru studenții orădeni, Lazăr Iacob pune în prim planul activităților sale înființarea acestui cămin. Prin adresa 14 din 11 octombrie 1926 profesorul solicită Primăriei Municipiului Oradea repartizarea clădirii de la numărul 26 din Parcul Carmen Sylva, în care funcționa internatul Liceului de Fete „Oltea Doamna” în 15 decembrie 1926, primarul orașului, Gheorghe Tulbure, aprobând cedarea localului cerut pentru înființarea căminului. Imediat se numește o comisie de organizare a căminului, conducerea Academiei recomandând Ministerului Instrucțiunii Publice numirea unui director al căminului în persoana profesorului Lazăr Iacob, care primește aprobarea în 28 februarie 1927. Clădirea obținută fiind deteriorată, a necesitat reparații importante, lucrările terminându-se la mijlocul lunii mai 1927, fără nici un ajutor din partea statului, ci numai din fondurile proprii ale Academiei la care s-au adăugat și ajutoarele obținute prin prefectura județului⁵⁹⁵ și primăria orașului⁵⁹⁶.

În ziua de 25 mai 1927, ora 11.30 a avut loc ceremonia solemnă de inaugurare a căminului, la care au participat autoritățile bisericești, militare și civile locale. Din partea Ministerului Instrucțiunii Publice a fost desemnat să participe la aceste manifestări profesorul I.M. Marinescu, director general pentru Învățământul Superior⁵⁹⁷. Cum este și firesc, toți studenții Academiei au fost invitați să ia parte la acest eveniment, avizați fiind prin adresa decanului din 20 mai 1927⁵⁹⁸. În notificarea trimisă Ministerului de Lazăr Iacob în 30 iunie 1927, se menționa că pot fi cazați 65-70 de studenți și se poate asigura masa pentru 100 de persoane⁵⁹⁹. „Întreținut exclusiv prin mijloace proprii”, căminul oferea cazare și masă studenților la prețuri minime. Printr-o bună gospodărire a veniturilor administrația instituției reușea, în anul academic 1927 - 1928, să cazeze, „23 de studenți fără plată și 24 semi – solvenți”, iar în 1932, 25 de tineri „merituoși, dar lipsiți de mijloace”⁶⁰⁰.

Regulamentul provizoriu al căminului studenților în drept din Oradea a fost întocmit în conformitate cu *Regulamentul pentru căminuri și cantinele universitare* adoptat la nivel național în 1923. Conform reglementărilor,

⁵⁹⁴ Paturile au fost executate de firma Andrényi din Oradea și preluate cu proces verbal de conducerea Academiei în 4 martie 1925. Vezi A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.55, f.85

⁵⁹⁵ Județul Bihor a acordat pentru Cămin suma de 50.000 lei în 1926, în anul 1927 suma de 100.000 lei, iar în anul 1928 suma de 50.000 lei. Vezi *Buletinul* ..., p. 48

⁵⁹⁶ Municipiul Oradea a donat în anul 1927 suma de 200.000 lei, iar în 1928 - 100.000 lei. Vezi *Ibidem*

⁵⁹⁷ *Ibidem*, p. 47-48

⁵⁹⁸ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.80, f.12

⁵⁹⁹ *Ibidem*, dos. 79, f.10

⁶⁰⁰ *Buletinul* ..., p. 48 și *Memoriu* ..., p. 7

gestiunea revenea directorului, asistat de administrator și contabil și ajutat în conducerea educativă, culturală și disciplinară a studenților de un comitet studentesc compus din 5 membri aleși cu majoritate de voturi de colegiul electoral studentesc. Acesta era format din toți studenții, fără plată, semi - solvenți și solvenți rezidenți, alegerea făcându-se prin vot secret, pentru un an, în prima jumătate a lunii noiembrie. Căminul era deschis pe perioada anului universitar, în timpul vacanței de vară fiind închis. Studenții aveau datoria de a păstra liniștea, ordinea și curățenia în cămin, să economisească lumina și apa, să fumeze numai în locuri special amenajate, să nu consume alcool și să nu practice jocuri de noroc în incintă. Programul de studiu era prevăzut de la 7 - 12, 15 - 16, și 21 - 2, pentru distracții fiind alocate intervalele cuprinse între orele 12 - 15.30 și 19 - 21⁶⁰¹. Nerespectarea regulamentului avea consecințe stabilite după ce, în prealabil, cel sancționabil a fost „ascultat și judecat conform dispozițiilor regulamentare”⁶⁰².

În incinta căminului funcționa în cursul anului universitar o cantină, la care puteau lua masa rezidenții, personalul administrativ și de supraveghere, studenții externi, trebuind să achite o taxă stabilită de conducerea căminului. Fiecare student căminist era obligat prin Regulament să fie de serviciu, „câte unul pe zi, de la 7 la 21 pentru a se asigura că alimentele aduse erau în cantitatea și de calitate dorită și că se foloseau toate”⁶⁰³.

Pentru studenții săraci, dar cu rezultate universitare bune, Ministerul Instrucțiunii Publice aproba, la propunerea conducerii Academiei de Drept, burse sau semiburse. În 1919 cei înscriși la cursurile instituției de învățământ superior puteau primi o semibursă de 50 de coroane din bugetul județului Bihor prin societatea *Mensa Academică*, pentru anul universitar 1919 - 1920 suma ridicându-se la 500 de coroane (în stabilirea bursei s-a ținut cont de inflația explozivă și în creștere de după război - n.n.)⁶⁰⁴. Ulterior, în anul academic 1924 - 1925, autoritățile centrale acordă studenților facultății juridice din Oradea 20 semiburse a câte 300 lei pe lună. Considerând că suma nu acoperă cheltuielile unui student, Consiliul profesoral înaintează Ministerului o cerere prin care solicită 10 burse de 600 lei/lună, pe viitor propunându-se repartizarea unui număr de 20 burse de 600 lei/lună⁶⁰⁵. În luna noiembrie autoritățile de la București aprobă propunerea Consiliului de acordare a celor 10 burse, Comisia de burse⁶⁰⁶ distribuindu-le următorilor studenți: Anca Corneliu - anul II; Cornel

⁶⁰¹ *Buletinul...*, p. 49 - 52

⁶⁰² Sunt stabilite următoarele pedepse: 1. Admonestarea; 2. Admonestarea publică afișată; 3. Excluderea temporară din cămin; 4. Excluderea definitivă din cămin cu pierderea bursei. Primele două sancțiuni erau date de director, următoarele fiind stabilite de comisia căminului. Studenții care aveau o boală contagioasă, care necesita un tratament îndelungat erau de asemenea eliminați din cămin. Vezi *Ibidem*, p. 51.

⁶⁰³ *Ibidem*, p. 52-53

⁶⁰⁴ A.N. - S.J.Bh., *fond cit.*, dos 562/1919-1920, f. 140

⁶⁰⁵ A.N. - S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 55, f. 7

⁶⁰⁶ Pentru anul universitar 1930 - 1931, Comisia era formată din profesorii: Constantin Petrescu - Ercea - Decan, Andrei Sigmond și Lazăr Iacob.

Domokos – anul II; Ioan Mărcuțiu – anul I, Alexandru Goldiș - anul III, Aurel Literat – anul III, Eufenia Crainic – anul II; Emilia Soproni – Anul II; Traian Ionaș - anul I; Vasile Simon – anul II și Mircea Popa – anul II⁶⁰⁷. Titularii și cuantumul semiburselor nu se modifică pe parcursul unui an universitar, în anul perioada 1928 – 1929 fiind înaintate Ministerului Instrucțiunii state de plată tot pentru 10 bursieri ai Academiei⁶⁰⁸. Pentru a ajuta cât mai mulți studenți afectați de criza economică, în 1930 Consiliul profesoral decide acordarea acestor burse trimestrial, pentru lunile octombrie – decembrie fiind nominalizați următorii studenți: Ioan Bârsan – anul III, Ioan Farc – anul III, Clara Iancu – anul III, Ioan Bodea – anul II, Ioan Budo – anul II, Constantin Constantinescu – anul II, Iosif Bozântanu – anul II, Petru Mureșan – anul II, Valeria Sabău – anul I și Eliza Pleșea – anul I⁶⁰⁹.

Alte tipuri de ajutoare bănești vizau sprijinirea licențiaților Academiei de Drept din Oradea în efortul lor de a-și continua studiile la universități europene. Un astfel de caz este consemnat în procesele verbale ale ședințelor Consiliului profesoral din toamna anului 1929, studentul Iuliu Petrușca beneficiarul unei burse de studiu în străinătate, se adresează conducerii Academiei cu o cerere de „trimitere a ratei a doua de 12.000 lei pentru anul universitar 1928 - 1929”. Solicitarea este aprobată „în baza certificatului de studii prezentat” de către student, acesta depunând o altă cerere de „a i se acorda din nou bursă pe anul universitar 1929 – 1930”. Și această solicitare este aprobată, „bursa de 24.000 lei va fi plătită în două rate”, a doua va fi deblocată după ce va prezenta dovada frecventării cursurilor în luna februarie 1930⁶¹⁰. În 1933, o altă bursă acordată de profesorul Iuliu Hovanyi, în valoare de 50.000 lei, este solicitată de Ioan Farc, fost student al facultății, pentru studiul dreptului penal la Roma. În ședința din 18 noiembrie, Consiliul profesoral aprobă cererea studentului orădean, mulțumind „în unanimitate domnului profesor Hovanyi pentru gestul său mărinimos”⁶¹¹.

Eforturile conducerii Academiei de Drept din Oradea de a sprijinii pe cei mai merituoși studenți continuă, aceștia fiind recomandați diferitelor reprezentanțe ale guvernelor europene pentru a primi burse de studiu la universități din străinătate. Este cazul anunțului făcut de Ministerul Instrucțiunii din Cehoslovacia care „aduce la cunoștința celor interesați că este vacantă o bursă pentru o studentă română, ca să-și continue studiile timp de un an la o școală superioară din Cehoslovacia”. Concursul pentru câștigarea acestei burse are loc în 25 octombrie 1929 la sediul Facultății de Drept din București, putându-se înscrie doar „studentele licențiate în drept”. Valoarea bursei era de 800 coroane și acoperea cheltuielile cu întreținerea și cazarea „într-un stabiliment desemnat de către secțiunea cehoslovacă a Micei Antante

⁶⁰⁷ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 55, f. 11

⁶⁰⁸ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 586/1928-1929, f.1-10

⁶⁰⁹ *Ibidem*, dos. 589/1930-1931, f.1

⁶¹⁰ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 102, f. 17-18

⁶¹¹ A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos. 609/1933-1934, f. 3-4

feminine”⁶¹². Materialul de arhivă studiat nu menționează câștigarea acestei burse de către o studentă din Oradea, dar propunerea autorităților cehoslovace demonstrează că Academia de Drept era o instituție de învățământ superior recunoscută nu numai în interiorul spațiului românesc, studenții săi putând să urmeze cursuri doctorale în marile universități europene.

Alte 7 burse sunt acordate de către guvernul francez studenților români, pentru continuarea studiilor la Paris, începând cu anul universitar 1929 – 1930⁶¹³. Cererea pentru obținerea bursei era însoțită și de o situație universitară conținând calificativele obținute de absolvent la examenele fundamentale și cel de finalizare a studiilor. Pentru anul universitar menționat, conducerea Academiei îl propune drept candidat pentru câștigarea unei astfel de burse pe licențiatul în științe juridice Ludovic Dan. Acesta beneficiază de bursă, din moment ce decanul școlii superioare orădene solicită Ministerului Instrucțiunii includerea „printre studenții care beneficiază de valută pentru studii în străinătate”. În anul 1931 același student este nominalizat din partea Academiei pentru al III-lea an de bursă, din comisia reunită la București, condusă de M. Focillon, profesor la Sorbona, făcând parte și George Strat. Recomandarea semnată de Constantin Petrescu – Ercea, decanul Facultății de Drept, subliniază că Ludovic Dan a absolvit studiile de licență la Oradea „în bune condițiuni” și s-a înscris la facultatea juridică din Paris, unde a „obținut cu succes” primul certificat de doctorat în Drept privat⁶¹⁴.

Adâncirea crizei economice și-a pus amprenta asupra politicii sociale a Partidului Național - Țărănesc aflat la guvernare, scăderea veniturilor statului generând o micșorare a fondurilor instituțiilor de învățământ superior destinate burselor, căminelor și cantinelor. Și scăderea nivelului de trai al populației a fost resimțită puternic de studențimea orădeană, care a început să se alăture mișcărilor naționaliste declanșate de un grup de studenți ai Facultății de Drept din Iași.

III.3. Participarea tineretului studios orădean la Mișcarea Națională Studențească

Înviorarea economiei românești în anii 1922 – 1928 a fost însoțită de o vizibilă consolidare a pozițiilor politice ale Partidului Național Liberal. Stabilitatea guvernamentală nu a exclus frământările și regrouparea forțelor politice din România în această perioadă⁶¹⁵. Paralel cu fuziunile și fărâmițările

⁶¹² *Ibidem*, dos. 586/1928-1929, f.23

⁶¹³ *Ibidem*, dos. 594/1931-1932, f.81

⁶¹⁴ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 102, f. 47 și A.N. – S.J.Bh., *fond cit.*, dos 594/1931-1932, f. 172 -173, 354 - 355

⁶¹⁵ Ștefan Pascu, *Istoria României. Compendiu*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974, p. 374 - 378

din interiorul diferitelor partide, au apărut și partidele naționalităților conlocuitoare, care se declarau, alături de partidele socialiste, în favoarea transformărilor social – politice radicale⁶¹⁶. Cu toate că, cel puțin până în 1938, legislația românească nu a fost restrictivă în ceea ce privește mobilitatea socială, statul era guvernat exclusiv de elitele naționale, funcțiile publice fiind mai mult sau mai puțin închise minorităților, ceea ce a determinat ca Uniunea Evreilor Români să ceară constant aplicarea principiului egalității cetățenești prevăzut în Constituția din 1923. În acest context, emanciparea evreilor după prima conflagrație mondială, intrarea lor în cursa pentru reușita socială pe picior de egalitate cu elementul autohton, a fost resimțită de o parte a societății românești ca o nevoie de a predomina, determinând reacția organizațiilor cu fundament ideologic antisemit⁶¹⁷. Ne referim la Uniunea Național – Creștină înființată în 1922 de profesorii Nicolae Păulescu de la Universitatea din București și Alexandru C. Cuza de la Iași, care încercau să dea o formă organizată mișcării împotriva evreilor, în creștere numerică în universități. Anul următor, profesorul ieșean crea împreună cu Asociația Studenților Creștini condusă de Corneliu Zelea – Codreanu, Liga Apărării Național – Creștine, care își propunea, în primul rând, excluderea evreilor din toate domeniile vieții economice și culturale și educarea tineretului în spirit creștin și naționalist⁶¹⁸.

Acest tip de discurs și intensificarea, în perioada 1923 – 1924, a mișcării antisemite a studenților în marile centre universitare românești⁶¹⁹, la care au aderat și o seamă de profesori, determină la Oradea o reacție exagerată a studenților evrei ai Academiei de Drept referitoare la cursului ținut de proaspătul decan Lazăr Iacob pe tema continuității elementului românesc. Evreii din anul I sunt acuzați de către studenții români că au „insultat pe profesorul Lazăr Iacob și cauza națională prin felul cum au discutat lecțiile”, fiind înaintată conducerei școlii superioare orădene un memoriu de „cercetare a cauzei în drept”, cerând ca „studențimea evreie de la această facultate să nu poată fi lăsată la cercetarea cursurilor, urmând a-și ispăși pedeapsa cuvenită”⁶²⁰. Memoriul semnat de delegații studenților și datat 7 noiembrie 1924 este urmat de un document asemănător înmănat decanului în 10 noiembrie de către cadrul didactic implicat în incident. Acesta consideră că „cei câțiva studenți evrei [...] au aflat de cuviință să facă obiect de critică prelegerile ținute asupra chestiunii continuității elementului românesc în Dacia Traiană [...] insultând însăși nația românească prin cuvintele lor nesocotite”. Lazăr Iacob pune pe seama „greutăților limbii” cu care încă se luptau studenții evrei, deci a înțelegerii eronate a mesajului transmis de la catedră, reacția exagerată a acestora fiind socotită în afara principiilor de

⁶¹⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, Vol.II, Partea I 1919 – 1933, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 43

⁶¹⁷ Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, p. 35-39

⁶¹⁸ Keith Hitchins, *op.cit.*, p. 438

⁶¹⁹ Mircea Vâlcu – Mehedinți, *Dezvăluiri (fața necunoscută a istoriei României). Naționalism – patriotism. Mișcarea studențească. Învățămintul*, Editura Mircea Vâlcu – Mehedinți, București, 2008, p. 106-120

⁶²⁰ Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, documentul nr. 102, p. 276-277

dezbatere științifică. Profesorul atrage atenția asupra consecințelor pe care evenimentul le-ar putea avea asupra „prestigiului Academiei de Drept și sentimentului național al studenților români”. Este, de asemenea, semnalat pericolului de escaladare a incidentului, „studenții evrei fiind opriți de la cursuri”, în ziarul local Sentinela de Vest, în numărul din 8 noiembrie 1924, apărând pe prima pagină un articol „în care se descrie cazul”⁶²¹. Cele două documente sunt prezentate Consiliul profesoral, în ședința din 12 noiembrie 1924 hotărându-se constituirea unei „comisii de anchetă” formată din profesorii Bogdan Ionescu și Andrei Sigmond⁶²².

La două săptămâni de la declanșarea incidentelor, în 13 noiembrie, comisia prezintă, forului academic concluziile anchetei și propunerile de sancționare a studenților găsiți vinovați. Procesul verbal „dresat” cu această ocazie, menționează că „grupul studenților evrei, în care s-a folosit expresii jignitoare la adresa profesorului dr. Lazăr Iacob și la adresa românilor în general era compus din vreo 15 persoane [...], care au ieșit de la ora de Istoria dreptului [...] și au mers împreună până la strada Regele Ferdinand, cu observația că dl. Kehn Andrei i-a ajuns la oficiul poștal, iar dl. Kertesz Tiberiu a părăsit grupul la edificiul poștal”. Alți doi studenți, Klein Geza și Klein Gheorghe „au ajuns grupul la poștă însă nu au mers împreună ci au ținut mergând la o depărtare oarecare”. Studenții români, Rațiu Cornel și Mercea Gheorghe, care mergeau, în urma grupului, „au auzit, marți 4 noiembrie 1924 ora 9, neputând preciza cine anume a insultat de *pași* (poate paști – n.n.) – *derbedeu*– persoana d-lui dr. Lazăr Iacob, iar la adresa românilor în general au spus că sunt niște venetici tolerați, cari au furat țara și numele și cari au impertinența, că ar fi băștinași și stăpânitori ai acestor ținuturi”⁶²³.

Comisia de anchetă consemnează în procesul verbal și faptul că, la două zile distanță, Hălmăgean Teodor și Petroviciu Gheorghe asistă la un alt eveniment petrecut „pe coridorul Academiei”, implicat fiind același grup de studenți evrei. Și de data aceasta, studenții români declară că au auzit „fără să poată preciza cine anume a strigat cuvintele de *idiotul acesta vrea să combată pe Rösler*”⁶²⁴? raportându-se la persoana dlui prof.dr. Lazăr Iacob”. Referitor la acest ultim incident, procesul verbal conține declarația lui Goldiș Alexandru, „din anul III”, care a surprins o discuție între „studenții evrei care se coborau pe scări de la etagii”, unul dintre aceștia afirmând că „acel profesor să combată pe Rösler?, el

⁶²¹ *Ibidem*, documentul nr. 103, p. 277-278

⁶²² A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 55, f. 8-9

⁶²³ *Ibidem*, f. 13 și Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, documentul nr. 104, p. 278-280

⁶²⁴ Eduard Robert Rösler a fost un istoric austriac de etnie germană. Cea mai cunoscută lucrare a sa, referitoare la istoria românilor, de unde și așa-zisa „teorie a lui Roesler”, este *Studii românești. Cercetări asupra istoriei mai vechi a României*, publicată în 1871 la Leipzig, în Germania. Rösler dezvoltă în această lucrare teoriile altor autori, ca de exemplu Franz Josef Sulzer, Josef Karl Eder și Johann Christian von Engel, cu privire la formarea poporului român în regiuni situate în sudul Dunării. Afirmările au fost combătute de Alexandru Dimitrie Xenopol, Dimitrie Onciul, Vasile Pârvan, Nicolae Iorga și alți istorici români și străini. Vezi A.D.Xenopol, *Teoria lui Rösler. Studii asupra stăruinței Românilor în Dacia Traiană*, Editura Albatros, București, 1998, p. 5-9

este prea mic pentru acest lucru”. Studentul mai afirmă că „a auzit vorbind studenții români din anul I între ei cu indignare, că studenții evrei au calificat de idiot pe dl. profesor Iacob Lazăr și că românii sunt niște venetici pe aceste ținuturi și sunt fără continuitate”⁶²⁵.

Ca urmare a celor declarate⁶²⁶, comisia de anchetă concluzionează, la finalul procesului verbal, că au fost „citați toți studenții evrei din anul I și s-a constatat că 16 evrei, și anume: Biro Eugen, Braun David, Gluk Ludovic, Grun Ernest, Kertesz Vasile, Lampel Eduard, Lovasi Trăian, Polgar Ștefan, Rozenberg Maximilian, Samuel Ernest, Swiner Vasile, Varadi Ernest, Waldman Ludovic, Weinberger Andreiu, Weinsten Ștefan, Zaharovits Samuel, nu au luat parte la incident”. Alți doi studenți, Klein Geza și Klein Gheorghe sunt declarați „în absolută îndoială de culpabilitate”, studentul Gettlieb Maximilian, deși a fost citat, „nu s-a prezentat”. Numai pentru cinci membri ai grupului, Gyarmati Emeric, Gluck Ernest, Kertesz Tiberiu, Kohn Andrei și Szenszky Alexandru, este declarată „existența culpei anchetate”. Ca urmare, membri comisiei propun ca cei cinci studenți găsiți vinovați să fie sancționați „cu pierderea dreptului de a se prezenta la o sesiune de examen”⁶²⁷, măsură aprobată de Consiliul profesoral în ședința din 24 noiembrie 1924⁶²⁸. Măsura este considerată „prea ușoară” de către „studențimea română de la Academia de Drept”, acest fapt determinând „pe colegii din anul I să oprească de la cursuri pe cei găsiți vinovați”. Evenimentul este comunicat forului academic al instituției printr-un nou memoriu, semnat de către 72 de tineri. În același document este înfierată și „atitudinea vădită de a-i lua sub ocrotirea sa pe cei vinovați a d-lui profesor agregat suplinitor Mototolescu”, gestul acestuia fiind interpretat ca „o dezaprobare a pedepsei aplicată vinovaților și astfel ca o insultare a celorlalți domni profesori de la Academie”. „Indignarea” studenților, care „de la începerea anului școlar până la data insultei adusă de colegii ovrei, la adresa neamului românesc și la adresa d-lui profesor dr. Lazăr Iacob a avut o atitudine pașnică, cu reținere de la violență”, este sporită și de faptul că „în cursul anului trecut cât și în acesta” profesorul Mototolescu „a manifestat o atitudine fățișă față de unii colegi români, fiind în avantajul colegilor ovrei, atitudine care revoltă pe orice om”⁶²⁹.

Profesorul blamat de studenții români adresează, la rândul său, o scrisoare decanului Academiei în care sunt descrise în amănunt evenimentele petrecute în 3 decembrie 1924 în sala în care trebuia să țină cursul de Drept roman. Astfel, după ce, în ziua precedentă, la terminarea orelor studenții Géza Klein, Samuel Zaharovitz și Glück Ernest au fost agresați de colegii lor, la începutul primei ore de curs a fost așteptat de un număr mare de studenți evrei

⁶²⁵ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.55, f. 13

⁶²⁶ Procesul verbal conține în anexă și declarațiile făcute de Gheorghe Petroviciu și Gheorghe Mercea, martori ai evenimentului din 4 noiembrie 1924. Vezi Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, Anexa 1 și 2 la documentul nr. 104, p. 280-281.

⁶²⁷ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos.55, f. 14

⁶²⁸ Idem, dos. 64, f. 34

⁶²⁹ *Ibidem*, f. 23

din anul I, care l-au rugat „să-i ia sub scutul” său „spre a nu fi dați afară din clasă”. Reacțiile studenților români la gestul de aplanare a conflictului sunt considerate de Dumitru Mototolescu drept „neîndreptățite și ofensatoare”, în pauza dintre ore găsim-l pe „studentul Cornel Rațiu că îndemna studenții de a părăsi clasa”. Audierea cursului a fost întreruptă de „venirea în clasă a studentului anului II, Andrei”, care „se așează în bancă, misiunea lui fiind să îndemne pe studenți a lua o poziție contra colegilor lor evrei”. Pentru a „aduce liniștea în facultatea de drept”, profesorul propune ca întreg cazul să fie supus Comisiei disciplinare pentru a se stabili pedepsele prevăzute în Regulamentul de disciplină⁶³⁰.

În timpul desfășurării anchetei, Prefectura Poliției din Oradea aduce la cunoștința decanului Academiei un incident petrecut în seara zilei de 8 decembrie 1924, când „mai mulți tineri evrei din oraș au crezut că se pot amesteca în certurile dintre studenții creștini și evrei și în acest scop s-au adunat într-un grup de 15 - 20 de inși care, sub motiv că așteaptă pe cei 4 studenți evrei [...] s-au postat în fața acestui local”. Raportul poliției menționează că la ieșirea din Academie a unui grup de „studenți creștini”, s-a iscat o bătaie în urma căreia cele două tabere au înregistrați răniți, persoanele arestate în urma incidentului fiind înaintate Parchetului de pe lângă Tribunalul Oradea Mare cu propunere de trimitere „înaintea Consiliului de Război din Cluj”. Cu această ocazie decanul și corpul profesoral al instituției este rugat „să binevoiască, prin mijloacele de care dispun, să sfătuiască pe d-nii studenți să se abțină de la orice mișcare sau demonstrație fie prin cafenele, fie prin localuri publice sau pe străzi”, exprimându-se speranța că „și în viitor studențimea din Oradea Mare nu va da ocaziunea ca tocmai aici, la graniță” să determine autoritățile locale, ca prin „mijloace brutale” să reprime „mișcările pornite dintr-un înalt și cald patriotism”⁶³¹.

Aflând că „atitudinea studenților evrei, care în unire poate cu alte persoane din afara Academiei de Drept au adus jignire studențimii”, Dumitru Mototolescu își retrage cererea de anchetare și pedepsire a studenților care „nu au avut o purtare conform Regulamentului universitar”. În scrisoarea adresată decanului în acest scop, profesorul menționează că „în ceea ce privește pe studenții evrei, pedepsiți de onoratul Consiliu, nu a avut cunoștință dacă li s-a hotărât că în înțelesul pedepsei a fost și aceea de a frecventa sau nu cursurile”⁶³².

În urma acestor incidente, Consiliul profesoral, în baza articolului 18 din Regulamentul pentru ordinea și disciplina studenților universitari, aprobă înăsprirea sancțiunilor celor 5 studenți evrei, acuzați de comportament neacademic față de Lazăr Iacob, aceștia neputând susține examenele anului I decât în iunie 1926. În aceeași ședință forul academic constată că „dl. profesor Mototolescu a fost de bună credință când a luat sub protecția lui, pentru a frecventa cursurile, pe cei 5 studenți evrei pedepsiți”, acuzația de „parțialitate la

⁶³⁰ Lucian Nastasă, *Antisemitismul....*, document nr. 108, p. 285-286

⁶³¹ *Ibidem*, document nr. 112, p. 296-297

⁶³² A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 64, f. 28

examene” fiind lăsată „la aprecierea comisiei respective de examene a profesorilor”⁶³³.

Pe fondul evenimentelor din 10 decembrie de la Iași⁶³⁴ măsurile luate de conducerea Academiei au calmat spiritele, Consfătuirea Rectorilor și Decanilor din ianuarie 1925 stabilind sancțiuni suplimentare pentru studenții implicați în incidente antisemite. La Iași, au fost „eliminați pentru totdeauna 9 studenți” și alți 67 au fost exmatriculați pentru un an, de remarcat fiind gestul celor 157 care au cerut, în semn de solidaritate, să fie eliminați împreună cu colegii lor⁶³⁵. Și studențimea orădeană „în dorința de a se restabili liniștea la Academia de Drept [...], declară într-o scrisoare adresată decanului Lazăr Iacob că reia frecvența la cursul de Drept roman”, accentuând că mișcarea „nu a avut deloc un caracter antisemit, ci a fost numai o reacțiune justificată împotriva acelor studenți evrei care au îndrăznit ca într-o școală superioară românească să bruscheze sentimentul național”⁶³⁶. În ședința din 21 ianuarie, Consiliul profesoral al Academiei ia act de hotărârea luată la nivel național și constată că în instituție „este deplină liniște și nu se impune nevoia de a aplica sancțiuni”⁶³⁷.

Câteva zile mai târziu, între 9 și 10 februarie, are loc un Congres al delegațiilor tuturor centrelor universitare din România la București, între care o regăsim și pe cea din Oradea, „cu scopul de a lua în cercetare situația degratoare în care a fost pusă întreaga studențime prin biciuirea în față a demnității studențești și în dorința sinceră de a se avea cu adevărat liniștea și ordinea în Universitate”. În urma lucrărilor Congresului, delegații studenților au înmănat Ministrului Instrucțiunii un memoriu, printre „doleanțele profesionale” numărându-se și următoarele: suprimarea tuturor pedepselor disciplinare date studenților de la diferite universități implicați în mișcarea națională studențească, cu atât mai mult cu cât „criminalii, cari sunt contrari intereselor noastre naționale, sunt lăsați fără nici o sancțiune. Ca exemplu dăm: atentatele jidănești la viața colegilor noștri Tudose Popescu în Cernăuți și Constantin Beșliu în Timișoara și insultele aduse țării noastre de către studenții jidani din Oradea – Mare”; participarea studenților la conducerea căminelor și a cantinelor; aprobarea a trei sesiuni de examene; reabordarea reducerilor de 50% pentru

⁶³³ Idem, dos.55, f. 12 și dos. 56, f.5

⁶³⁴ Ziua de 10 decembrie a fost declarată sărbătoare oficială a studențimii românești la congresul Asociației Studenților Creștini din 1922 de la București. Este momentul în care se dă semnalul de luptă al mișcărilor studențești. Se întocmește o moțiune prin care se cere *numerus clausus* pentru evrei în universități. Congresul se încheie cu o manifestare a studenților care se prelungește și după miezul nopții, în cartierul Văcărești având loc conflicte cu evreii soldate cu intervenția jandarmilor. În iarna anului 1924, studenții ieșeni au încercat să-și sărbătorească ziua printr-un tedeum oficiat la Mitropolie și o conferință culturală ținută de I. Găvănescu în Aula universității. Temându-se că lucrurile vor degenera, rectorul instituției de învățământ superior ieșene a cerut ministerului „ca în vederea celor hotărâte de studenți, să se ocupe cu armata Universitatea și Mitropolia”, „în caz de nevoie fiind închisă Universitatea și căminurile”. Vezi Mircea Vâlcu – Mehedinți, *op.cit.*, p. 122 și *România întregită*, Cluj, anul I, nr.2/15 februarie 1925, p.2

⁶³⁵ *România întregită*, anul I, nr.1/1 februarie 1925, p.13

⁶³⁶ Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, document nr. 121, p. 311-312

⁶³⁷ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 55, f. 18

transportul pe calea ferată – suspendate pentru a îngreuna deplasarea studenților pe distanțe mari etc. Memoriul se încheie cu un apel către Ministrul Instrucțiunii de a „înțelege dreptatea cererilor și bunele intențiuni” și de a „soluționa favorabil și în întregime doleanțele, studențimea română garantând revenirea în liniște la cursuri, în caz contrar se vede constrânsă să impună prin alte mijloace înlăturarea tristei situațiuni, în interesul reabilitării demnității jignite”⁶³⁸. Semnatarii memoriului făceau referire la declanșarea unor greve în toate centrele universitare.

La Oradea un grup de 29 de studenți înaintează Rectorului Universității din Iași o scrisoare prin care caracterizează evenimentele din 10 decembrie 1924 ca fiind „legitime”, „pornite din convingere ideală” și „de bună credință”, „cadrele unei manifestări naționale” fiind depășite „din cauza entuziasmului prea mare, nicidecum cu intenția de a stingheri bunul mers al universității sau de a jigni pe conducători”. Urmările sunt considerate „dezastruoase” pentru viitorul țării „lipsit de elementul românesc pus în imposibilitatea de a mai ajunge la conducerea destinelor acesteia”, astfel că semnatarii „roagă pe d-l Rector a trece peste orice considerație și a face o nouă anchetă, dând posibilitatea de a aduce în sânul universității pe toți cei eliminați”⁶³⁹. Concomitent cu acest demers studențimea orădeană înștiințează conducerea Academiei de ralierea la greva studenților universitari din 20 februarie 1925. Prin această atitudine tinerii orădeni doreau includerea pe lista revendicărilor trimise Ministerului și înființarea unui cămin studentesc „pe lângă Academia de Drept” și a „Universității Orăzii”. În aceste condiții Consiliul profesoral, în ședința din 25 februarie, suspendă comisia pentru cantină pe timp nedeterminat și „însărcinează pe dl decan să intervină pentru aplanarea cât mai grabnică a acestei mișcări și să propună măsurile de luat”⁶⁴⁰.

Congresul din 1926 al Asociației Studenților Creștini din întreaga țară desfășurat la Iași în zilele de 28 – 30 noiembrie va înregistra printre participanți și studenți „de la Cluj și Oradea Mare”. Aceștia s-au deplasat la Iași cu trei vagoane speciale de tren, pe tot traseul fiind instituită o „pază riguroasă, spre a nu se deda la tulburări și agresiuni contra călătorilor evrei, care se vor găsi fie în tren, fie prin gări”⁶⁴¹. La întoarcere, au loc alte incidente la Oradea, un grup de studenți evrei ai anul I fiind „maltratați și goniți de ceilalți colegi” de la cursuri. Întâmplarea petrecută în 15 și 16 decembrie 1926 este relatată decanului instituției într-un document înaintat de către un grup de 21 de studenți evrei prin care se solicită „luarea măsurilor necesare, exclusiv pașnice pentru restabilirea ordinii anterioare”⁶⁴². Printre studenții scoși din sălile de curs se numără și George Pogany, fiul avocatului dr. Iuliu Pogany, acesta din urmă adresând decanului o scrisoare de condamnare a unor astfel de „proceduri, căci nu se

⁶³⁸ *România întregită*, Cluj, anul 1, nr.2/15 februarie 1925, p.14

⁶³⁹ Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, document nr. 123, p. 313-314

⁶⁴⁰ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 55, f.21

⁶⁴¹ Mircea Vâlcu – Mehedinți, *op.cit.*, p. 126-127

⁶⁴² A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 81, f.4

poate admite în special în unghiul apusean la țării, unde contactul cu popoarele culte apusene este mai nemijlocit și orice nereguli se răspândesc în străinătate răstălmăcite”. Cerând luarea de „măsurî energice” și amintind că au fost depuse petiții la Ministerele de Interne, de Instrucțiune Publică, petiționarul subliniază că „în caz de nevoie este decis” să înainteze „personal umila cerere la secretarul Tronului”⁶⁴³. De altfel, Prefectura Bihor înștiințează conducerea Academiei de reclamația depusă în 22 decembrie 1926 de către o delegație a părinților studenților evrei, condusă de rabinii Fuchs Benjamin și dr. Kecskeméti Leopold. Autoritățile locale solicită decanului o comunicare a situației reale, delegația evreiască cerând „intervenția, ca în viitor să nu mai obvină astfel de cazuri, iar studenții evrei să primească satisfacție”⁶⁴⁴.

Odată cu venirea la conducerea României a guvernului Averescu, conducătorii Mișcării Naționale Studentești „își puseseră mari speranțe în dl. Goga, fost ministru de interne, pentru realizarea idealurilor urmărite”. Acesta a condiționat sprijinul său de oprirea „agitațiilor studentești, prin banii răspândiți din belșug, dl. Goga deși partizan convins al studențimei, din necesități politice a făcut ca mișcarea să intre în faza de amortire și astfel încetul cu încetul aproape că s-a desagregat”⁶⁴⁵. O altă cauză a constituit-o divergența de opinii existentă între fracțiunile Ligii Apărării Național - Creștine care au determinat o „ruptură definitivă” între aripile Cuza și Codreanu din partid, Codreanu și adepții săi formând propria lor organizație Legiunea Arhanghelul Mihail, în 1927⁶⁴⁶. Astfel că, la jumătatea anului 1927 „mișcarea studentească stagnează fără nici o directivă, cei din București fiind desorientați, cei din Iași cuiziți convinși, cei din Cluj având vederile țărâniștilor contra lui Goga”. Pentru a organiza pe viitor activitatea mișcărilor studentești „foștii și actualii conducători se vor întâlni în congres pe ziua de 1 august la Mănăstirea Neamț, unde se vor desbata toate chestiunile, se vor examina conflictele și se vor lua decisiuni ce vor fi impuse întregii studențimi”⁶⁴⁷. Hotărârile luate la această întâlnire vor fi prezentate în cadrul următorul Congres, organizat la Oradea în perioada 4 - 6 decembrie 1927⁶⁴⁸.

Comunitatea evreiască din România, așa cum a procedat în nenumărate rânduri, a cerut și de această dată garanții guvernamentale că întâlnirea studenților creștini de la Oradea nu va degenera într-o manifestare antisemită, convinsă fiind că apropiatele alegeri și înțelegerea încheiată de Uniunea Evreilor Români pentru a sprijini în viitoarea legislatură Partidul Național-Liberal vor

⁶⁴³ *Ibidem*, f.3

⁶⁴⁴ Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, document nr. 147, p. 343-344

⁶⁴⁵ Mircea Vâlcu – Mehedinți, *op.cit.*, p. 129

⁶⁴⁶ Keith Hitchins, *op.cit.*, p. 439

⁶⁴⁷ Mircea Vâlcu – Mehedinți, *op.cit.*, p. 129

⁶⁴⁸ Desfășurarea și consecințele congresului au fost prezentate pe larg de istoricul Gabriel Moisa în studiul „Tulburări antisemite în Oradea anulului 1927” publicat în *Analele Universității din Craiova. Seria Istorie*, anul XVI, nr.2(16)/2009, Editura Universitaria, Craiova, 2009, p. 273-279, pentru cercetarea noastră fiind reținute și prezentate doar datele legate de implicarea studenților orădeni în incidentele ce au avut loc în seara zilei de 5 decembrie 1927

asigura „ordinea și liniștea mult dorită”. I. G. Duca a asigurat parlamentarii evrei de luarea „tuturor dispozițiilor ca să nu se poată întâmpla excесе”, guvernul asigurând transport și cazare gratuită participanților la congres⁶⁴⁹.

La lucrările care s-au desfășurat în Sala Mare a Teatrului din Oradea au luat parte aproape 5000 de studenți din toate centrele universitare românești, totul începând într-o atmosferă calmă și normală. În seara zilei de 5 decembrie, „după terminarea întâlnirii, studenții au ieșit și au mai stăruit în discuții pe platoul din fața Hotelului Astoria, aflat peste drum de teatru”. Acesta este momentul în care „studenții au fost ațâțați, o piatră a căzut în mijlocul studenților care jucau hora [...]. Ea a căzut de la ultimul etaj de la Astoria, aruncată de evreul Keller”. Studenții au reacționat vehement „conform unui obicei introdus în viața studențească de după războiu s-au răzbunat și răzbunându-se studenții au spart totul și au snopit în bătaie câțiva cetățeni evrei”⁶⁵⁰.

Atitudinea sfidătoare a evreilor orădeni, manifestată, în opinia presei locale a vremii, încă din prima zi a congresului studențesc, a generat „lucruri reprobabile și absolut regretabile. În cap de iarnă și în miez de noapte pietre și ciomege au fost zburătorite în geamurile grele ale cafenelelor și prăvăliilor luxoase, au prefăcut în țandări ferestrele domiciliilor particulare. În acest timp Oradea a trăit zile de nemaipomenită panică”. Consilierul George Bota, martor ocular al celor întâmplate, susținea că: „au fost 5000 de studenți, iar la devastare au luat să zicem parte 300 la care s-au alăturat toate haimanalele mahalalelor. I-am văzut pe cei care au devastat, dar mai ales i-am auzit cum strigau și o mărturisesc cu conștiința împăcată că se striga mult și în ungurește. Ceea ce dovedește că devastatorii erau nu numai studenți și nu numai românii. Furia era însă foarte mare căci ea a fost ațâțată în mod continuu de cei care aveau interesul să o facă. Studenții aveau bastoane, dar am văzut haimanale cu ciocane și cu ciomege în mână. Hai să nu le zicem că ar fi fost comuniști, în orice caz ei nu erau studenți”⁶⁵¹.

Reprezentanții orașului Oradea și prefectul județului au căutat „să liniștească spiritele așa de agitate”, violențele continuând până în după amiaza zilei următoare când autoritățile locale și armata i-au potolit pe turbulenți. Liderii studenților care au devastat sinagogile, locuințele și prăvăliile evreiești au fost reținuți, guvernul hotărând să desfășoare o anchetă și să aplice „sanctiuni severe împotriva celor vinovați de vandalisme comise”. La aproximativ două săptămâni de la eveniment, deputatul Virgil Madgearu constata, în interpelarea sa adresată Președintelui Consiliului de Miniștri, că „s-a procedat la arestarea și darea în judecată a unor studenți și a câtorva elemente străine de universitate, iar guvernul a aplicat unele sancțiuni de natură administrativă prin înlocuirea încă provizorie a unui prefect și a doi prefecți de poliție”, reproșând autorităților centrale faptul că „au autorizat și ajutat ținerea unui Congres studențesc cu mii

⁶⁴⁹ Lucian Nastasă, *Antisemitismul....*, documentele nr. 158,159, p. 357-363

⁶⁵⁰ Gabriel Moisa, *op.cit.*, p. 273.

⁶⁵¹ *Ibidem*, p. 274

de participanți, în timpul cursurilor, în plină activitate universitară, fără să fi cerut avizul nici senaturilor universitare, nici cel puțin al rectorilor”⁶⁵².

Estimarea pagubelor⁶⁵³ este făcută de o comisie condusă de Alexandru Lapedatu, titularul Ministerului Culturii și Artelor. Suma de 7.000.000 lei stabilită pentru despăgubiri a fost considerată ca fiind insuficientă de către liderii comunității evreiești orădene, aceștia cerând „nici mai mult nici mai puțin decât 100.000.000 lei” pentru stricăciunile suferite. Evident că cererea era exagerată, iar la 16 decembrie 1927 ministrul Lapedatu anunța avansarea unei tranșe de 2.000.000 lei, urmând ca restul sumei să fie plătită de către statul român din bugetul anului 1928⁶⁵⁴.

Evenimentele au generat discuții aprinse, în ședința extraordinară din 19 decembrie 1927 a Consiliului Comunal, consilierii evrei și maghiari criticând dur guvernul de la București pentru că a aprobat ținerea acestui congres la Oradea, „într-un oraș de graniță în care sunt mari grupuri de naționalități conlocuitoare”. Consilierii români au lansat un apel evreilor și maghiarilor orădeni pentru a renunța la a mai face caz de cele întâmplate întrucât nu erau nici pe departe de amploarea celor provocate de maghiari și evrei în oraș în 1877, 1893 și 1918 cu ocazia a trei momente semnificative a istoriei acestora.

Odată cu trecerea timpului ecourile evenimentelor de la Oradea s-au stins, atât în presa românească cât și în ce internațională. Totuși, imaginea României peste hotare a avut de suferit, momentul Oradea 1927 fiind din plin utilizat de propaganda maghiară împotriva României în contextul politicii revizioniste a statului vecin. În privința celor vinovați de devastările produse, aceștia au fost identificați și deferiți justiției. Prin trimiterea la închisoare a capilor tulburărilor. guvernării „au dat cea mai amplă satisfacție celor ce au îndurat pagube materiale și morale cu prilejul regretabilelor incidente și devastări petrecute la Oradea în timpul congresului studentesc”⁶⁵⁵. Mai mult, conducerea Academiei de Drept a propus Ministerului Instrucțiunii eliminarea studenților participanți la evenimente „din toate universitățile din țară”. Peste circa cinci ani, unul dintre aceștia, Victor Livovschi se adresează Senatului Universității din București cu o cerere de „ridicare a pedepsei eliminării aplicată în urma dezordinilor de la Oradea”. Forul academic bucureștean, considerând că „timpul de cinci ani de la aplicarea pedepsei constituie o pedeapsă destul de gravă, care a pricinuit atât părinților cât și studentului destule suferințe și cheltuieli” și având în vedere „că alți studenți în situațiune analogă au fost iertați de pedeapsa ce li se aplicase”,

⁶⁵² Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, document nr. 161, p. 366-368

⁶⁵³ În interpelarea adresată de senatorul de Bihor, dr. Emil Iacobi, președintele U.E.R. din Transilvania, ministrului Instrucțiunii Publice, sunt enumerate prejudiciile aduse comunității locale de participanții la evenimente. Astfel, pe lângă spargerea geamurilor caselor particulare, firmelor și magazinelor, jefuirea mărfurilor „în valoare de milioane”, s-au „distrus în modul cel mai brutal patru Sinagogi, întreg aranjamentul lor, toate cărțile sfinte și câteva suluri de Biblie, care conțin Testamentul Vechi, dându-le foc, murdărind și profanând”. Vezi *Ibidem*, document nr. 160 - Anexa, p. 363-366

⁶⁵⁴ Gabriel Moisa, *op.cit.*, p. 275 – 278.

⁶⁵⁵ *Ibidem*, p. 279

hotărăște cu unanimitate de voturi, în noiembrie 1933, reînscrierea lui Victor Livovschi la Facultatea de Drept din Oradea⁶⁵⁶.

Prin prisma evoluției iredentismului maghiar din Ungaria și Transilvania după 1933 – 1934 și a metodelor folosite de serviciile secrete maghiare pentru a inflama problema Transilvaniei în întreaga Europă, n-ar fi exclus ca provocările unor studenți evrei din Oradea să fi făcut parte din acțiunile de compromitere a imaginii României desfășurate prin rețelele de spionaj maghiare din țară, dar mai ales din Transilvania. Nu trebuie să uităm, apoi, faptul că evreimea din Transilvania, de cultură și mentalitate maghiară, a fost folosită abil, chiar cointereseată, de vechiul regim maghiar, constituind un instrument important de control și asuprire a românilor înainte de 1918. Din păcate, reacția unor studenți români la acțiunile provocatoare ale „unui Keller”, a degenerat în vandalisme dezaprobat de lumea academică, consilierii români locali și statul român⁶⁵⁷.

Un alt eveniment, la care participă și un grup de studenți ai Academiei de Drept, are loc în vara anului 1931, cu ocazia „agitațiilor comuniste de la Oradea” Al. Pteancu, inspector general în Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, raportează Direcției Învățământului Superior că „mare parte din conducători și membri sunt studenți ai Academiei de Drept din Oradea”. Sunt vizați studenții Davidovici Andrei, Freiburger Ladislau, Rosinger Adalbert, Osvath Gheorghe și Heretz Gheorghe pentru care se solicită „eliminarea de la toate școlile superioare din țară, pentru totdeauna”. Adresa Ministerului prin care se dispune această măsură „pune în vedere studenților că cei dovediți că fac parte din organizațiuni ilegale sau din acțiuni subversive” vor suporta aceleași consecințe. Dintre studenții evrei menționați, doar doi, Osvath Gheorghe și Heretz Gheorghe, au fost eliminați, în urma procesului instrumentat de Tribunalul Oradea, toți cei acuzați au fost achitați definitiv în noiembrie 1931⁶⁵⁸.

În următorii ani de viață academică în cadrul Facultății de Drept, studenții instituției își canalizează energia și acțiunile militante în scopul menținerii școlii superioare orădene, sprijinind conducerea și profesorii Academiei în demersul lor de „păstrare a școlii românești din regiunea graniței de vest [...] și de continuare a operei de luminare și întărire a conștiinței naționale a tinerelor generații de români de pe aceste plaiuri”⁶⁵⁹.

Reînvierea, după primul război mondial, a organizațiilor studențești și a mișcărilor studențești în toate universitățile vestice și central-europene a avut drept cauză generală problemele sociale post-belice care nu și-au găsit o rezolvare în diversele programe politice, caracterizate pe de o parte de democrație și socialism, iar pe de altă parte de naționalism și fascism⁶⁶⁰. Acesta a fost spațiul și timpul în care fracțiunea antisemită s-a constituit într-o mișcare de

⁶⁵⁶ A.N. – S.J.Cj., *fond cit.*, dos. 102, f. 87 - 88

⁶⁵⁷ Vezi Mihai Stratulat, *Revizionismul și neorevizionismul ungar*, Editura Globus, București, 1994, p. 230-275

⁶⁵⁸ Lucian Năstăsă, *Antisemitismul...*, documentele nr. 255 și 256, p. 485-486

⁶⁵⁹ *Memoriu ...*, p.9

⁶⁶⁰ Lieve Gevers, Louis Vos, „Students Movements” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004, p. 337-338

forță, manifestată cel mai pregnant în universități, asociațiile studențești „creștine” instaurând un climat ce s-a exprimat prin agitație și violență. În mediul universitar românesc, antisemitismul a rămas o problemă numerică, prin dimensiunea etnică a supra-școlarizării relative a evreilor⁶⁶¹. Cu toate că Marea Unire a trebuit să deschidă largi posibilități de afirmare a tinerei generații, aceasta s-a văzut în fața perspectivei unei vieți mai puțin asigurate. Îndeosebi, după criza din 1929 – 1930 situația părea cu totul compromisă. Creșterea „proletariatului intelectual”, categorie formată din licențiați și din bacalaureați incapabili de a-și face o situație în raport cu educația și ambițiile lor, devenise o problemă insurmontabilă și mereu prezentă în dezbaterile anilor '30. Și totuși, calitatea de student, perspectivele teoretice ale unui posesor de diplomă universitară de a-și face un rost în viață ofereau mai departe unicul mod practic de a conserva un statut moderat, acutizându-se discursul antisemit, îndreptat împotriva concurenței ce se manifesta îndeosebi în cadrul profesiilor liberale (medicină, farmacie, cariere juridice, jurnalism, etc.)⁶⁶².

III.4. Valențe culturale și politice ale studenților orădeni

În perioada interbelică statul român a desfășurat o vastă acțiune de promovare generalizată a actului cultural la nivelul întregii țări, conștientizându-se ideea, potrivit căreia, fără o cultură modernă și deschisă spre nou, exista riscul perpetuării unui mediu intelectual izolat și steril față de circuitul valorilor spirituale europene și universale, care aștepta dinamism, calitate și competitivitate. Perioada a cunoscut o puternică emulație și efervescență culturală, fiind caracterizată de intense eforturi de consolidare, modernizare și culturalizare a tânărului stat național unitar român⁶⁶³.

Procesul de urbanizare era încă la început, marea majoritate a orașelor fiind simple aglomerări urbane, servind în primul rând drept centre administrative locale și piețe de schimb pentru produsele agricole sau industriale. Orașul a cunoscut un rapid proces de modernizare răspunzând nevoilor de ordin cultural și social ale populației urbane⁶⁶⁴. Viața orașului aflat la porțile Occidentului, centrul ținuturilor crișene și bihorene, a atins, nu o dată, cote maxime, fiind plină de contradicții, afirmări și negații, de urcușuri și coborâșuri⁶⁶⁵. Nodul mai multor linii de cale ferată, Oradea începutului de secol al XX-lea este, pentru Nicolae Iorga, un oraș cu străzi desfășurate în liniște și curățenie, cu multe prăvălii îmbelșugate ale evreimii, cu o piață de fală și de

⁶⁶¹ Lucian Nastasă, *Antisemitismul...*, p. 17-18

⁶⁶² *Ibidem*, p. 89-90

⁶⁶³ Radu Romînașu, *Asociații culturale...*, p. 13

⁶⁶⁴ Ioan Scurtu, *Istoria civilizației...*, p. 16-19

⁶⁶⁵ Liviu Borcea, Gheorghe Gorun (coord.), *Istoria orașului Oradea*, Editura Cogito, Oradea, 1995, p.1-3

gală, unde se văd bănci, biserici și palate”⁶⁶⁶. Un deceniu mai târziu, această „metropolă de angroșiști și centru de morărit lucra harnic la industriile ei, câte n-au fost împiedicate de urmările economice ale războiului, fabricând elegante și relativ ieftine ghete, care merg până la București, iar marfa cehoslovacă se răsfață în vitrine. Viața culturală a orașului, este activă „datorită presei care duce război cu inexorabila cenzură, pe lângă care, cum este și de așteptat, tot izbutește a trece, la care se adaugă revista Familia, foaia literară așa de veche a lui Iosif Vulcan, și Cele Trei Crișuri, revista colonelului Bacaloglu, care servea și legăturilor prețioase cu cultura maghiară”⁶⁶⁷.

Schimbarea de stăpânire a avut influențe asupra economiei orașului de frontieră, dar comercianții din Oradea, precum și cei din județul Bihor, au găsit curând drumul cel bun⁶⁶⁸. În această nouă etapă, spațiul bihorean a căutat să se integreze eficient, încercând să reliefeze componentele sale socio-culturale specifice, prin intermediul cărora să contribuie nemijlocit la procesul de culturalizare inițiat de statul național unitar român. Pentru susținerea acestui proces important s-au înființat un număr mare de asociații și reuniuni culturale care s-au adăugat celor deja existente, un loc bine conturat fiind deținut de școală și reprezentanții ei⁶⁶⁹. În acest context, pentru viața culturală românească Academia de Drept din Oradea a îndeplinit un rol însemnat chiar din epoca în care se afla sub autoritățile maghiare, personalități de frunte românești studiind științele juridice la Oradea.

Se cuvine să-l amintim, mai întâi, pe Alexandru Roman fost student al Academiei, deputat în Parlamentul ungar timp de 22 de ani, ziarist, apărător al drepturilor românilor și „deținătorul catedrei de limba română”, pe care „după unele indicații s-ar părea că Academia a avut-o”. Informația apare consemnată în „anumite surse documentare” utilizate în elaborarea lucrării *Enciclopedia Română* tipărită la Sibiu, în 1904, sub coordonarea lui Cornel Diaconovici⁶⁷⁰. De fapt este vorba despre Catedra de limbă și literatură română de la Gimnaziul Catolic din Oradea, ce avea același sediu cu Academia de Drept din Oradea, lângă biserica și mănăstirea Premonstratenzilor. Un alt student al școlii superioare orădene, Episcopul român greco-catolic unit Vasile Baron de Erdely, intervine în anul 1850 la prepozitura Ordinului Premonstratenzilor pentru crearea unei catedre de limbă și literatură română la Liceul Catolic orădean. Catedra cerută este aprobată prin Ordinul Ministerului Ungar 11932 din 29 ianuarie 1851. Titularul catedrei va fi un preot român greco-catolic unit, desemnat de episcopul român și va preda religia greco-catolică în toate cele 8 clase, iar limba și literatura română în clasele III – VIII. În perioada septembrie 1850 - iulie 1853 pentru această

⁶⁶⁶ N. Iorga, *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească la 1906*, ediție îngrijită de I. Opreșan, București, Editura Saeculum I.O., 2005, p. 342 - 344

⁶⁶⁷ *Ibidem*, p. 416-417

⁶⁶⁸ Francisc Păcurariu, *Românii și maghiarii de-a lungul veacurilor*, București, Editura Minerva, 1988, p. 346

⁶⁶⁹ Radu Romînașu, *Asociații culturale...*, p. 450-453

⁶⁷⁰ *Buletinul...*, p. 9-10

catedră este menționat drept titular Alexandru Roman – „absolvent de teologie și filozofie și fost profesor la gimnaziul din Beiuș”⁶⁷¹.

Tot lui Alexandru Roman îi datorăm înființarea primei asociații studențești românești cu caracter național, *Societatea de Lectură a Junimei Române studioase la Academia de drepturi și Archi - Gymnaziul din Oradea - Mare*⁶⁷². Înființată cu scopul de a fi un „factor cultural, care își propunea să militeze pentru difuzarea ideilor naționale”⁶⁷³ în rândurile tinerilor români aflați la școlile orădene, asociația a primit aprobarea autorităților maghiare prin „rescrisul înaltului guvern militar și civil Buda” numărul 838 din 31 martie 1852. În 25 iulie, același an, organizația își începe activitatea sub conducerea lui Alexandru Roman. În momentul plecării sale din Oradea, la 30 octombrie 1853, conducerea asociației este preluată de Dionisie Pășcuțiu, titularul Catedrei de limbă și literatură română de la Liceul Catolic orădean⁶⁷⁴.

Vocația de animator cultural a lui Alexandru Roman este dovedită de stăruința sa, la care s-a adăugat intervenția episcopului Vasile Baron de Erdely, făcute pe lângă guvernul ungar, de a înființa o Catedră de limbă română la Universitatea din Budapesta, al cărei cel dintâi titular devine „cel mai de seamă om de știință și politic pe care l-a dat Bihorul neamului românesc”, cum este el caracterizat de profesorul Petre Dejeu. Alexandru Roman a întemeiat în Budapesta gazetele *Concordia* (1861) și *Federațiunea* (1868-1876), traduce din limba franceză lucrarea *Julius Caesar* scrisă de Napoleon al III-lea (1867), scrie *Epistola unui Romanu Transilvăneanu* (Sibiu 1871) etc. Este de asemenea unul din fondatorii Academiei Române din București. În 28 noiembrie 1926, cu ocazia centenarului nașterii sale, instituția nemuritorilor de la București organizează o serie de manifestări în cadrul cărora este dezvelită o placă de marmură pe casa natală din Aușeu, care devine casă memorială⁶⁷⁵.

Iosif Roman, fost student la Academie și fratele lui Alexandru Roman, figurează ca funcționar al Ministerului Instrucțiunii din Budapesta până în 2 iulie 1849, când reîntors în Oradea, a devenit ajutor de judecător la Judecătoria de ocol⁶⁷⁶. Din acest moment, casa sa devine „un centru al vieții sociale românești, mai ales pentru tinerimea română de la Academia de Drept”⁶⁷⁷. Contribuția sa la conceperea statutelor și la organizarea activității Societății de Lectură este recunoscută prin alegerea sa ca președinte al asociației în anul 1866⁶⁷⁸.

⁶⁷¹ Prof. Petre Dejeu, *op.cit.*, p. 141-142

⁶⁷² *Ibidem*, p. 143, vezi și Viorel Faur, *Societatea de Lectură din Oradea (1852-1875). Studiu monografic*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 1978

⁶⁷³ Dr. Viorel Faur, *Cultura românilor din Bihor. 1849-1918* (în continuare *Cultura ...*), Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1992, p. 20

⁶⁷⁴ *Buletinul ...*, p. 10

⁶⁷⁵ Prof. Petre Dejeu, *op.cit.*, p. 143-144, vezi și Gelu Neamțu, *Alexandru Roman – marele fiu al Bihorului (1826-1897)*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995.

⁶⁷⁶ Dr. Viorel Faur, *Cultura...*, p. 17 apud Teodor Neș, *Oameni din Bihor (1848-1918)*, Oradea, 1937, p. 52-53

⁶⁷⁷ *Buletinul...*, p.9

⁶⁷⁸ Vezi Gelu Neamțu, Viorel Faur, *Iosif Roman (1829-1908), o personalitate bihoreană mai puțin cunoscută*, Editura Universității din Oradea, 2004.

Alături de frații Roman, alte personalități locale și naționale au urmat cursurile instituției. Putem menționa în acest sens pe: Ioan Daniel – Dănuț, filantrop român, ce devine avocat în 1840 după ce studiază la Academia de Drept din Oradea; Gheorghe Pop de Băsești, marele luptător român, întemeietorul Partidului Național al Românilor de sub Coroana Sfântului Ștefan, student la Oradea între anii 1845-1855; Ioan Popovici – întemeietorul Preparandiei din Arad; Vasile Mangra – episcop și mitropolit ortodox.

O altă cunoscută personalitate care a studiat la Oradea este Emanuil Gojdu, mare filantrop român, fost deputat de Tinca, comite suprem al Carașului bănățean, consilier la Curtea de Casație Ungară. Colaborarea sa cu studenții români de la Budapesta s-a făcut prin intermediul Societății Petru Maior, Emanuil Gojdu fiind unul din participanții la manifestările culturale organizate de studenții români aflați la studii în capitala Ungariei. Mai mult, „ceea ce nu era lucru mic atunci și nu este lucru mic nici astăzi în Pesta, casa lui atât înainte cât și după 1848 era recunoscută de casă românească, unde toți românii erau bine primiți și sprijiniți”. Mulți tineri juriști își făceau practica în cancelaria lui avocațescă, iar „mulți tineri universitari petreceau duminicile și sărbătorile în vila lui Gojdu, unde erau bine primiți și ospătați. Gazda petrecea cu ei, glumea și cânta cu ei cântece naționale, însuflețindu-i pentru idealurile naționale”⁶⁷⁹. Marea realizare a lui Emanuil Gojdu rămâne înființarea uneia dintre „cele mai mari fundații de stipendii (burse – n.n.) din Imperiul Austro-Ungar” prin care a contribuit la emanciparea elitei românești. După moarta sa, marele mecena lasă prin testament o mare parte a averii sale unei fundații care să acorde burse tinerilor de religie ortodoxă⁶⁸⁰.

Dintre personalitățile bihorene afirmate după primul război mondial care au studiat la Academie putem aminti: dr. Coriolan Pop, primul prefect al județului Bihor sub regimul românesc (student între anii 1882-1886), dr. Gheorghe Plopu, fost consilier și prim președinte de secție la Înalta Curte de Casație Română (student între anii 1877-1881), dr. Nicolae Zigre, fost subsecretar de stat, vicepreședinte al Senatului României, fost prefect al județului Bihor și primar al orașului Oradea, membru fondator al Reuniunii „Cele Trei Crișuri”, președinte al despărțământului orădean al asociației culturale ASTRA (student între anii 1900-1902)⁶⁸¹.

Personalitate importantă în peisajul social, economic, politic și cultural bihorean, dr. Aurel Lazăr a studiat la Academie între anii 1890-1894. Angajat încă din anii studenției în lupta națională, Aurel Lazăr și-a canalizat eforturile

⁶⁷⁹ Maria Berény, *op.cit.*, p. 96. Vezi și Idem, *Istoria Fundației Gojdu (1870-1952)*, Comp-Press Kft., Budapesta, 1995; Pavel Cherescu, *Un român umanist: marele mecena Emanuil Gojdu*, Editura Intact, 2002; Cornel Sigmirean, Aurel Pavel, *Fundația „Gojdu”. 1871-2001*, Editura Universității Petru Maior, Târgu-Mureș, 2002; Constantin Mălinaș (coord.), *Cartea bicentenarului Emanuil Gojdu. 1802-2002*, Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Bihor, Oradea, 2003; Cornel Sigmirean, Aurel Pavel, *Emanuil Gojdu – Bicentenar*, Editura Academiei Române, București, 2003.

⁶⁸⁰ Cornel Sigmirean, *op.cit.*, p. 238-239

⁶⁸¹ *Buletinul...*, p. 10

pentru apărarea limbii și credinței strămoșești. Școala și biserica românească au fost în concepția marelui bihorean două instituții care trebuiau apărate cu prioritate. Militant neobosit pentru drepturile românilor ardeleni, fostul student orădean se afirmă în viața culturală a orașului încă din 1914 printr-o serie de conferințe care dezbăteau problema națională. La sfârșitul primului război mondial, intră în elita politică transilvăneană printre redactorii proiectului de Declarație prin care se proclama independența națiunii române din Transilvania. Participant activ la definitivarea, în cadrul Consiliului Național Român Central, a Rezoluției de Unire, a fost unul din oratorii Adunării de la 1 decembrie 1918. Vastele cunoștințe juridice, bogata experiență acumulată și spiritul dreptății care-l călăuzea în viață, au fost suficiente argumente pentru a i se încredința funcția de șef al Resortului de Justiție din cadrul Consiliului Dirigent al Transilvaniei. Mai apoi este ales deputat de Bihor (circumscripția Tinca) în primul Parlament al României Întregite, vicepreședinte al Uniunii Avocaților din România, președinte al organizației Partidului Național Țărănesc din Bihor, președinte al Comisiei Interimare a Primăriei Oradea și vicepreședinte al Camerei Deputaților⁶⁸².

Un aspect aparte al personalității lui Aurel Lazăr îl reprezintă acela de promotor cultural, continuu preocupat de nevoile românilor bihoreni. Cu o mare capacitate de muncă, de mobilizare și organizare, el s-a implicat în toate manifestările culturale de anvergură și în activitatea tuturor societăților importante ale românilor bihoreni de dinainte și după Marea Unire. În 1899, la numai 27 de ani, devine răspunzător pentru destinele teatrale românești din Bihor în cadrul societății pentru crearea unui fond de teatru român, iar după Unire devine unul din fondatorii Teatrului de Vest Oradea, fiind între anii 1928 – 1930 principalul susținător material al acestuia. În 1907, devine președintele Reuniunii corale „Hilaria” și director al despărțământului bihorean al ASTREI, filială pe care o și reorganizează după război. Reuniunea Meseriașilor Români, înființată la Oradea, i-a dat prilejul de a iniția și extinde activitatea culturalizatoare asupra unui alt segment al populației urbane românești. O altă categorie socială, cea intelectuală, a fost implicată în activitățile societății „Cele Trei Crișuri” prin intermediul secției de propagandă pe care a condus-o⁶⁸³.

Din inițiativa studentului Academiei de Drept, Nerva Traian Cosma, ia ființă la 29 decembrie 1918 societatea culturală *Dacia Traiană*, cu scopul de a răspândi cunoștințe științifice, naționale și sociale cu caracter general în mediul rural românesc prin intermediul prelegerilor, conferințelor, adunărilor publice, concertelor, reprezentațiilor teatrale, balurilor caritabile etc. În puținul interval de timp cât și-a desfășurat activitatea (1918-1919), eforturile studenților orădeni

⁶⁸² Aurel Chiriac, Ioan Zainea (coord.), *Aurel Lazăr și epoca sa. Culegere de studii*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2007, p. 149-158. Vezi și Ion Zainea, *Aurel Lazăr (1872-1930). Viața și activitatea*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999; Idem, *Aurel Lazăr în documente*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2000

⁶⁸³ Aurel Chiriac, Ioan Zainea (coord.), *op.cit.*, p. 158-168

s-au îndreptat și spre „construirea unui club al studenților care să fie frecventat de tinerimea orădeană și a unui cabinet de lectură”. Pornind de la această experiență, studențimea bihoreană care activa la facultățile orădene s-a grupat, începând cu anul 1928, în asociația *Societatea culturală studențească bihoreană*, în scopul promovării intereselor studențești, culturalizarea maselor rurale, promovarea problemelor de interes național și social, recomandarea cărților și ziarelor românești și susținerea acestora de-a lungul întregii granițe de vest. În perioada vacanțelor, mai ales în cea de vară, studenții și-au propus să popularizeze adevăratele probleme de interes social și național în satele bihorene, pentru obținerea fondurilor necesare fiind organizate serate dansante. Centrul Studențesc Oradea a devenit cunoscut tinerimii locale datorită seratelor artistice săptămânale cu muzică de jazz, coruri, monologuri și dialoguri, toate acestea intrând în conștiința publică locală și datorită aniversării anuale a „zilei studenției” pe data de 10 decembrie⁶⁸⁴.

O altă modalitate prin care studenții Academiei de Drept s-au remarcat în viața culturală orădeană interbelică a fost aceea a organizării unor șezători literare în sala festivă a Primăriei. O astfel de manifestare a fost oferită publicului în data de 15 februarie 1924, când Valeriu Popa a susținut conferința *Caracteristica omului bun*. În același an, studenții au organizat în sala Halei Comerciale un concert, sub coordonarea lui Petru Varga, președintele cercului studențesc din localitate. Centrul studențesc Oradea organizează în 28 iunie 1930 în sala Reduta din Salonta un concert urmat de dans. Corul studenților de la Facultatea de Drept din Oradea participă la festivalul literar și artistic organizat în 1931 de Casa Națională pentru omagierea profesorului și omului de cultură Nicolae Iorga. Programul desfășurat în sala Teatrului „Regina Maria” s-a finalizat cu conferința cu titlul *Personalitatea lui Nicolae Iorga și contribuția sa la înfăptuirea unității naționale* ținută de profesorul Gheorghe Sofronie⁶⁸⁵.

Asociația Studenților Români Uniți din Oradea (ASTRU), filiala de pe lângă Facultatea de Drept, a organizat în 18 martie 1933 un concert în sala Cercului Catolic. În program figura conferința președintelui organizației, Salustiu Turdeanu, *Despre spiritul studențimii*, recitări de versuri și interpretarea unor lucrări clasice la pian. Participarea studenților orădeni la activitățile culturale locale, a continuat și pe parcursul anului 1934, în ciuda zvonurilor de desființare a Academiei, aceștia prezentând drama istorică în două acte *Zorile*, scrisă de Ștefan P. Iosif la festivalul organizat la Teatrul „Regina Maria”, cu ocazia sărbătoririi a 15 ani de la eliberarea orașului⁶⁸⁶.

Prin toată activitatea desfășurată în folosul comunității locale, studenții orădeni au reușit să completeze cu succes eforturile comunității academice de consolidare a culturii naționale și să participe la transformările sociale și politice care au contribuit la modernizarea României Mari.

⁶⁸⁴ Radu Românașu, *Manifestări ...*, p. 112

⁶⁸⁵ Idem, *Asociații culturale ...*, p. 133

⁶⁸⁶ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vînturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *op.cit.*, p. 84

CONCLUZII

În secolul al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea, universitatea europeană va deveni una dintre principalele instituții chemate să făurească, să apere și să consolideze națiunea. Ea trebuia să pună în evidență, cu putere, caracterul specific al fiecărei culturi naționale, universalismul simbolizat de cultura latină fiind abandonat acum în favoarea particularismelor. Desigur și în această perioadă, generațiile succesive de studenți și profesori vor căuta în continuare adevărul, dedicându-se slujirii artelor și științelor, sporind astfel cunoașterea umană, la cote nebănuite până atunci. Diferența consta în faptul că rezultatele muncii lor erau depuse acum, în primul rând, în serviciul națiunii din care făceau parte, în locul angajamentelor cu caracter universal de mai înainte⁶⁸⁷. Spiritul științific dezvoltat în Germania, mai ales la Universitatea din Berlin, a transformat din 1830 învățământul superior în țările vorbitoare de limbă germană, răspândindu-se până la sfârșitul secolului al XIX-lea în majoritatea țărilor europene. Completarea cursurilor cu seminarii și laboratoare, înființarea institutelor de cercetare, orientarea tezelor de doctorat către latura investigativă, apariția societăților științifice și a revistelor specializate, ca și organizarea de conferințe naționale și internaționale sunt elemente care definesc viața academică europeană, în universitățile moderne de la începutul secolului al XX-lea fiind respectată libertatea de predare, studiere și cercetare⁶⁸⁸.

La extremitatea sud-estică a Europei, România, Grecia și Bulgaria oferă un exemplu de dezvoltare a universităților simultan cu cea a statelor națiune. Sub o puternică influență străină, în primul caz Franța, iar pentru celelalte Germania, aceste mici state percepeau înființarea instituțiilor de învățământ superior ca un important simbol al independenței, câștigată după secole de dominație străină⁶⁸⁹. Cele două universități, din Iași și București, au contribuit la consolidarea formării elitelor naționale, România, țară mică cu o limbă romanică rămânând orientată către Franța. Democratizarea societății românești după 1918, însoțită de un proces anevoios de unificare a învățământului de toate gradele, a permis o rapidă dinamică a învățământului universitar. Accesul la studiile superioare a fost încurajat atât de extinderea rețelei de centre universitare și diversificarea domeniilor de studiu, cât mai ales de cerințele unei economii aflată în plin avânt.

⁶⁸⁷ Sorin Mitu, *Transilvania mea. Istorie, mentalități, identități*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 102 - 103

⁶⁸⁸ Walter Rüegg, „Themes” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004, p. 13-14

⁶⁸⁹ *Ibidem*, p. 42-43

Cu toate acestea, cea mai mare parte a tinerilor studioși români se înscria la facultățile de drept pentru a putea practica o profesie care aducea avantaje materiale semnificative sau pentru a dobândi cunoștințele juridice necesare în cariera politică. Pregătirea lor academică cădea în sarcina Universităților din București, Iași, Cluj și Cernăuți la care se adăugă, până în 1934, Academia de Drept din Oradea.

Înființată în octombrie 1777 sub denumirea de Academia Regală de Drept, având în componență Facultatea de Filozofie, iar din toamna anului 1788 și Facultatea de Drept, școala superioară orădeană s-a dovedit a fi cea mai veche instituție de învățământ superior, cea mai veche facultate din cuprinsul României Mari. Mai mult, dacă unim cu o linie imaginară localitățile Trieste (Italia) și Zagreb (vechiul oraș Agram din Croația), trecând prin Budapesta, Cracovia, Königsberg, Viena și Moscova, atunci în această vastă regiune de răsărit a Europei, Academia de Drept din Oradea rămâne una dintre cele mai vechi instituții publice de învățământ superior⁶⁹⁰.

Încă de la începutul activității sale (noiembrie 1780) cursurile au fost predate în limbile utilizate în marile universități europene. Astfel până în 1844 la Academie s-a studiat în latină, iar pentru următorii patru ani în maghiară. Din 1850 învățământul juridic se desfășoară în limba germană, revenindu-se în 1861 la predarea în limba maghiară, ca urmare a unor interese politice, la fel ca în majoritatea instituțiilor de învățământ superior din Ungaria, Slovacia și Transilvania. Din anul 1850, Academia funcționează doar cu studiile juridice, acestea fiind ridicate în 1871 la rang de facultate, echivalentă cu celelalte facultăți de drept din componența marilor universități europene.

După preluarea instituției de către statul român (aprilie 1919), viața academică orădeană a fost marcată de existența Consiliului Dirigent și apoi a Secretariatului General de la Cluj ca organisme administrative, ale căror sarcini au fost preluarea, organizarea și îndrumarea diverselor domenii de activitate din Transilvania. Corespondența bogată purtată de conducerea Academiei cu aceste organisme dovedește implicarea deplină a acestora în toate aspectele care priveau organizarea învățământului superior din Transilvania în cadrul procesului de unificare a celor patru sisteme de învățământ existente. Faptul că atenția Consiliului Dirigent s-a concentrat mai mult asupra preluării Universității din Cluj și transformarea ei într-o instituție românească, nu a însemnat că

⁶⁹⁰ Pe teritoriul menționat au fost înființate de-a lungul timpului instituții academice în următoarele centre de cultură: Lemberg – actualul oraș Lvov (1784), Keszthely (1797), Charcov (1804), Kazan (1804), Varșovia (1816), Atena (1835), Kiev (1840), București (Facultatea de Drept – 1859, Universitatea – 1864), Iași (1862), Belgrad (1863), Constantinopol (1863), Odessa (1864), Cernăuți (1874), Sofia (1888), Rostov (1915), Dnipropetrovsk – sau Katerynoslav (1916), Nijni Novgorod (1918), Smolensk (1918), Baku (1919), Cherson (1920), Minsk (1921), Nizin (1921), Pecs (1921), Perm (1921) și Szeged (1921). În Debrecen și Cluj au existat Academii de Drept înființate în aceeași perioadă cu cea de la Oradea sau cu câțiva ani anterior acesteia, ulterior dezvoltându-se în Universități (Cluj – 1872, Debrecen - 1914). De asemenea, în Kosice a existat o Universitate încă din 1645, care a fost desființată în 1777, iar o Academie de Drept confesională a fost înființată în 1599 la Kecskemet. Vezi *Buletinul* ..., nota de subsol de la p. 3.

facultățile de drept izolate au fost uitate. În cazul celei din Oradea trecerea de la autoritățile maghiare la cele românești s-a făcut fără întreruperea activității didactice, cu păstrarea regulamentelor maghiare de organizare, modificarea lor făcându-se numai în situații în care starea de fapt o impunea.

Dificultățile inerente apărute după 1919 legate de nedepunerea jurământului de către majoritatea cadrelor didactice au însemnat, pentru conducerea Academiei, găsirea unor soluții de înlocuire a titularilor demisi din funcții. Specialiști locali cu experiență în domeniu, unii chiar foști studenți ai instituției, propuși pentru suplinirea catedrelor vacante și-au îndeplinit cu succes misiunea de formare a noii generații de juriști români. Efortul este lăudabil în condițiile economice existente în România postbelică. Continuitatea procesului de învățământ, o caracteristică definitorie pentru cei 3 ani de tranziție, este întărită și de faptul că, în această perioadă, mulți studenți au reușit să se înscrie și să promoveze examenele fundamentale de an și cele finale de stat și jurisprudență. Mai mult, numărul înscrișilor la cursurile Academiei a depășit la începutul anului școlar 1920 – 1921 media anilor anteriori, datorită eforturilor depuse de conducerea instituției, aceștia putându-și continua studiile în condiții asemănătoare celor existente înainte de 1918.

Rezultatele prelucrării statistice a datelor referitoare la studenții Academiei de Drept din perioada 1919 – 1934, transpuse într-o hartă a ariei de proveniență a tinerilor studioși orădeni, constituie încă un argument pentru demonstrarea caracterului regional, menținut de instituția de învățământ superior și după preluarea acesteia de către autoritățile române.

Trend-ul ascendent al numărului de studenți se menține pentru toți cei 15 ani de existență interbelică ai școlii superioare orădene, în 1934 cei înscriși la cursurile de licență și doctorat fiind de aproximativ 800. De altfel, în perioada care ține de la sfârșitul primului război mondial până la sfârșitul celui de-al doilea, facultățile de drept românești ating dezvoltarea lor maximă, cei mai mulți studenți români dorind să ajungă avocați, magistrați sau politicieni.

Aceeași caracteristică de creștere constantă se regăsește, începând cu toamna anului 1920, și în cazul studenților etnici români. Cel mai mare procent este înregistrat în anul universitar 1930 - 1931 (77%), mai mare decât procentul etnicilor români stabilit la nivel național prin recensământul din 1930. Cifrele sunt încă o dovadă a faptului că instituția de învățământ superior de pe malurile Crișului Repede răspundea în primul rând, cerințelor românești de formare a elitelor locale.

A doua categorie etnică este reprezentată de studenții maghiari, care în 1922 ating cel mai mare procent (37%), peste cifra statistică a regiunii sau a județului. Diferențele procentuale înregistrate în următorii 11 ani (16% în anul universitar 1923 - 1924, 7,9% în anul recensământului național și 15% spre sfârșitul perioadei analizate) ar putea fi determinate de orientarea tinerilor maghiari către cele două universități din Ungaria aflate în apropierea graniței cu România, criza economică din 1929 – 1933 influențând revenirea acestora la școlile superioare românești.

Comunitatea evreiască, numeroasă în municipiul Oradea, se regăsește în cadrul corpului studențesc al Academiei de Drept cu un procent de 2%, în 1920, crescând în numai doi ani la 14%. Procesul de cristalizare a identității comunității evreiești a continuat, în anul universitar 1928 – 1929 fiind înregistrat cel mai mare număr de studenți evrei (23,5%). Ulterior proporția acestora scade pe fondul intensificării activității Mișcării Naționale Studențești cu puternică tentă antisemită.

Din punct de vedere confesional, până în 1923, majoritatea studenților Academiei erau greco – catolici, din 1924 constatându-se o preponderență a celor ortodocși. Pe măsură ce biserica ortodoxă renaște în localitățile transilvănene⁶⁹¹, numărul studenților ortodocși crește an de an. Anul 1923 constituie o referință și pentru studenții de confesiune mozaică, procentul de 36,3% fiind cel mai mare din perioada 1919 – 1934. Ulterior acesta scade continuu, în 1933 constatându-se o concordanță între cifrele raportate pentru etnia și confesiunea studenților evrei. Celelalte religii sunt înregistrate într-un procent de sub 10%.

Academia de Drept din Oradea pune la dispoziția studenților o clădire inaugurată în 2 decembrie 1874, cu două săli profesionale la parter, Cancelaria decanului și o sală pentru examene la etajul I, încăperile de la etajul al II-lea fiind destinate activităților didactice pentru anii III și IV și Cercului studențesc. O mare parte din parterul clădirii era ocupată de Biblioteca instituției cu o semnificație istorică și științifică importantă, cu un inventar de cărți și periodice tipărite în limbile: maghiară, germană, franceză, engleză și română. Fondul de carte a fost îmbogățit cu noi achiziții, care au constat în cursuri litografiate ale cadrelor didactice și abonamente la diferite reviste de specialitate și de cultură, naționale și internaționale. Începând din mai 1927 tinerii studioși orădeni puteau fi cazați în Căminul studențesc și servi masa la Cantina din incinta acestuia. Pentru studenții lipsiți de mijloace materiale, dar merituosi, erau acordate un număr de 10 burse anuale în cuantum de 600 de lei/lună. Alte tipuri de ajutoare bănești vizau sprijinirea licențiaților Academiei de Drept în efortul lor de a-și continua studiile la universități din Europa. Bursele, în valoare de 24.000 lei/an, erau puse la dispoziție de statul român la recomandarea conducerii instituției orădene. De un real ajutor pentru proaspeții absolvenți ai facultății de drept a fost inițiativa profesorului Iuliu Hovanyi de a acorda o bursă de studiu de 50.000 lei studenților care doreau să urmeze doctoratul în marile centre academice europene.

Odată cu creșterea constantă a numărului de studenți, din 1921 a început și procesul de reconstituire și consolidare a corpului profesoral al Academiei de Drept din Oradea. Dacă la Cluj, pentru a pune bazele universității românești, au fost solicitați unii dintre cei mai de seamă universitari din București și Iași, la Oradea s-au aplicat mecanismele de selecție și integrare intelectuală prevăzute în legile învățământului superior. Astfel în 1934 corpul profesoral (14 cadre didactice, 5 cu doctoratul la Paris, unul susținând teza de doctorat la Bruxelles,

⁶⁹¹ Laurențiu D. Tănase, *op.cit.*, p. 31-32

ceilalți fiind specializați în străinătate) era o îmbinare fericită a eforturilor creatoare și științifice a două generații de specialiști în drept, accesul și promovarea tinerilor recrutați în cadrul corpului profesoral academic fiind produsul unui amestec subtil între șansă, competență și muncă. Tradiția academică de peste un secol și jumătate a fundamentat un mediu științific în care tinerele cadre didactice au putut să se dezvolte și să se maturizeze profesional.

Prestigiul Academiei de Drept a crescut, în perioada interbelică, mai ales datorită activității științifice desfășurată de corpul său profesoral alcătuit în marea sa majoritate de tineri aflați la începutul carierei universitare. În ciuda acestui fapt, în perioada în care au activat în cadrul instituției, profesorii orădeni au întreprins cercetări în domeniul științelor juridice, abordând teme de actualitate pentru România interbelică. Rezultatele sunt materializate în 61 de cărți și broșuri, 20 de articole și studii publicate în reviste de specialitate românești și europene, 9 cursuri sau note de curs litografiate pentru uzul studenților. Activitatea științifică desfășurată la Oradea a fost „adeseori semnalată și apreciată în străinătate și în România”, profesorul Gheorghe Sofronie primind „Premiul Vernescu” din partea Academiei Române. Prestanța didactică și științifică, recunoscută de comunitatea științifică românească și europeană, a fost amplificată de faptul că majoritatea profesorilor figurează ca membri ai unor asociații profesionale naționale și europene. Competențele profesionale ale juriștilor orădeni sunt recunoscute și pe plan local, corpul didactic fiind de multe ori chemat să facă parte din comisiile de examinare a candidaților pentru Baroul Oradea sau din comisii administrative ale instituțiilor publice din Bihor.

Corpul profesoral orădean, îmbinare fericită a două generații de specialiști, descoperă oportunitățile sociale, politice sau intelectuale ale momentului menite să-i propulseze în cariera profesională, contribuind totodată din plin la dezvoltarea patrimoniului cultural al Oradiei. Integrați rapid în viața culturală locală, profesorii Academiei au reușit să deschidă la Oradea filiale ale principalelor societăți și asociații de cultură naționale. În paralel, s-au numărat printre colaboratorii celor mai importante așezăminte culturale din Bihor. Printr-o prezență activă în viața politică românească, ca demnitari în diferite guverne, înalți funcționari în administrația locală sau parlamentari, corpul didactic orădean s-a făcut încă o dată remarcat la nivel național și chiar internațional, elita intelectuală academică, dând dovadă de o imensă putere de muncă pusă în slujba intereselor naționale și locale.

Toate aceste elemente ar fi fost satisfăcătoare pentru înființarea unei Universități a Crișanei, deziderat dorit încă din 1848 de elitele românești locale. Funcționarea în Oradea, pe lângă Academia de Drept, a celor două Academii de Teologie (ortodoxă și greco – catolică), precum și a unui Institut de Obstetrică și Ginecologie constituia un motiv suficient pentru îndeplinirea condițiilor legale de înființare a unui centru universitar care să poarte numele de *Universitatea „Regele Mihai I”*. Demersurile repetate ale profesorilor și studenților orădeni pentru realizarea proiectului nu au avut succes, în ciuda faptului că acesta a fost susținut de toate forțele politice și intelectuale bihorene. Autoritățile de la

București au considerat inițiativa prea costisitoare pentru un buget afectat de criza economică, deși numărul universităților românești raportat la populația României era inferior mediei europene (o universitate la două milioane de locuitori).

Pentru orașul Oradea, funcționarea în arealul său a instituției de învățământ superior cu rang academic, a însemnat redobândirea, în perioada interbelică, statutului de important centru cultural românesc la granița de vest. Zestrea de valori științifice și spirituale a fost transferată Universității din Cluj, în momentul emiterii Decretului Regal cu nr. 2424 din 20 august 1934 prin care facultatea juridică din Oradea era contopită cu cea clujeană. Pierderea „pionierilor culturii românești” de la frontiera de vest a fost regretată de numeroase elite locale, care considerau că nu au protestat destul de energic împotriva desființării școlii superioare.

Tradițiile universitare orădene sunt reluate după aproape trei decenii prin înființarea în 1963 la Oradea, a *Institutului Pedagogic* de 3 ani. Noua instituție își începe activitatea la 1 octombrie cu două facultăți: Filologie și Matematică – Fizică, anul următor adăugându-se Facultatea de Istorie – Geografie și cea de Educație Fizică. Nici proiectul de creare a unei Universități nu a fost abandonat, în 1971 solicitându-se înființarea *Colegiului Universitar Oradea*, ca o etapă intermediară pentru apariția unei instituții de rang universitar. Nici acest proiect nu s-a materializat, deși în 1976, în cadrul Institutului Pedagogic, este înființată secția de subingineri cu profilele: mecanică, electromecanică și automatizări industriale. În perioada 1976 -1979 Institutul Pedagogic suferă un proces de lichidare a specializărilor cu profil didactic, numele instituției schimbându-se în *Institutul de Învățământ Superior* și apoi în *Institutul de Subingineri Oradea*. Din 1983 acesta este afiliat celui Politehnic din Cluj, cursurile la zi fiind menținute până în 1986, iar cele serale până în 1993.

Visul bihorenilor a devenit realitate în mai 1990, când printr-o Hotărâre de Guvern, Institutul de Subingineri se transformă în *Universitatea Tehnică din Oradea*, dobândind în martie 1991 denumirea de *Universitatea din Oradea*. Facultățile existente în acest moment, acoperă un spectru larg de specializări din toate domeniile fundamentale de știință, artă și cultură, asigurând un mediu academic adecvat pentru construirea unui sistem de educație multiculturală, cu o curriculă actualizată, care sprijină dezvoltarea competențelor profesionale, dobândirea abilităților de colaborare și comunicare cu oameni aparținând diferitelor naționalități, culturi, religii sau valori.

În noua dimensiune culturală determinată de globalizarea relațiilor sociale, educația se dovedește a fi un element de reducere a distanței dintre țările europene, contribuind la transformarea Europei geografice într-o reală comunitate umană, spirituală și culturală, bazată pe împărtășirea de valori comune. Prin urmare, Universitatea, restructurată după modelul european, este chemată din nou să acționeze ca un fel de vector asupra economiei, culturii și instituțiilor, facilitând, astfel, integrarea lor organică în cadrul concertului european.

SUMMARY

*HIGHER EDUCATION IN THE
WESTERN BORDER OF GREAT ROMANIA:
ORADEA ACADEMY OF LAW (1919 – 1934)*

The school, along with the church, has been in the course of history the institution that fully contributed to the cristalization of Romanians' as people and as nation. An important resource, even determined, in the complex process of development of the national culture⁶⁹², the education was a theme permanently approached by the Romanian history researchers. From partial monographs or education sectors to synthesis and treaties, the subject has been studied very carefully by the historians, the evolution of educational institutions being part of the economic, social and political life of Romanians

The theme of the scientific intercession which I propose is part of a larger research project, initiated in the Doctoral School of the University of Oradea, the History domain, in 2007, referring to the higher education in Oradea in the interwar period. Specifically, it was proposed the development of a monograph for each of the three academies that operated in the city on the banks of the Crișul Repede between the two world wars. We refer to the Law Academy, the Orthodox Theology, respectively the Greek - Catholic higher education institutions, which at one time have joined forces to establish a university in Oradea. On what concerns us, the research taken and embodied in this paper, the study focuses on historical aspects, social, political and cultural developments that marked the Oradea Academy of Law in the period 1919 to 1934. Known in history as the era of Romanian higher education institution, it presented even more interest to us, how to Oradea high school worked on the western border of Greater Romania, "considered strategic area, which is easily accessible from Budapest by road, rail or by radio and menaced by irredentism"⁶⁹³. Also, the academic life, influenced by the cultural offensive that followed the Great Union⁶⁹⁴, is another topic discussed in the paper, two categories of actors, teachers and students, as seen in the context in which, as Romania has crystallized the nation-state status, development the trends of political, economic and social development, already noticeable a century or even more before, have matured⁶⁹⁵.

The 1918 Union was not a simple installation and consistency of

⁶⁹² Gabriela C. Cristea, *Reforma învățământului. O perspectivă istorică (1864 – 1944)*, Didactic and Pedagogical Publishing House, Bucharest, 2001, p. 178

⁶⁹³ *Ibidem*, p. 172-174

⁶⁹⁴ Lucian Leuștean, *România și Ungaria în cadrul „Noii Europe” (1920 – 1923)*, Polirom Press, Iași, 2003, p. 94-99

⁶⁹⁵ Mihai Bărbulescu, Denis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României. Ediție revăzută și adăugită*, Corint Press, Bucharest, 2006, p. 346

national borders of language, religion and economic life of the past. The event inaugurated the political radical transformation, the Romanian state facing a wide range of issues⁶⁹⁶ who have "achieved perhaps the most difficult border towns"⁶⁹⁷. Between them Oradea, the main entrance gate on the western border, a must for crossing roads connecting North Central and south-eastern part of the continent⁶⁹⁸, is characterized by the interaction of the defining elements of the happy city, which helped the city to enroll early in the concert of Europe's cultural emanation⁶⁹⁹. This influenced the fate and evolution of educational institutions in its area, proposed solutions to educational problems recorded by the Romanian authorities in the country's western border, is especially interesting, since they reflect their views on school culture and religion.

Established in October 1777 as the Royal Academy of Law, having as members the Faculty of Philosophy and, from the fall of 1788, the Law School, the Oradea high education proved to be the oldest institution, the oldest university in Greater Romania. Moreover, if we unite with an imaginary line the towns Trieste (Italy) and Zagreb (Agram - old city in Croatia), via Budapest, Cracow, Königsberg, Vienna and Moscow, then in this vast region of eastern Europe, Oradea Academy of Law remains one of the oldest public institution of higher education⁷⁰⁰.

Taking over the Academy from the Hungarian authorities was shortly after the entrance of the Romanian Army in Oradea, the professor Gyula Hoványi, director of the institution in the Hungarian government, being responsible to continue to "endorse the documents to the dean"⁷⁰¹. Its declaration as a Romanian state institution was not made until September 23, 1919 by Order

⁶⁹⁶ Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare 1919 – 1930*, Humanitas Press, Bucharest, 1998, p. 29 - 41

⁶⁹⁷ Francisc Păcurariu, *Românii și maghiarii de-a lungul veacurilor*, Minerva Press, Bucharest, 1988, p. 346

⁶⁹⁸ Liviu Borcea, Gheorghe Gorun (coord.), *Istoria orașului Oradea*, Cogito Press, Oradea 1995, p.5

⁶⁹⁹ Dorel Moțiu, Augustin Țărău, „Academia de Drept din Oradea – repere istorice” in *Aletheia*, no. 13/2002, Oradea, University of Oradea Press, 2002, p. 37

⁷⁰⁰ On the mentioned territory there were established, in time, academic institutions in the following culture centers: Lemberg – now Lvov (1784), Keszthely (1797), Charcov (1804), Kazan (1804), Varșovia (1816), Atena (1835), Kiev (1840), București (Facultatea de Drept – 1859, Universitatea – 1864), Iași (1862), Belgrad (1863), Constantinopol (1863), Odessa (1864), Cernăuți (1874), Sofia (1888), Rostov (1915), Dnipropetrovsk – sau Katerynoslav (1916), Nijni Novgorod (1918), Smolensk (1918), Baku (1919), Cherson (1920), Minsk (1921), Nizin (1921), Pecs (1921), Perm (1921) și Szeged (1921). In Debrecen and Cluj there were Law Academies funded in the same period like the one in Oradea or with few years after, then developing in Universities (Cluj – 1872, Debrecen - 1914). Also, în Kosice existed a University since 1645, which was abolished in 1777, and a confessional Law Academy was funded in 1599 at Kecskemet. See *Buletinul Academiei de Drept din Oradea. 1918/19 – 1927/28* (further *Buletinul...*), Tipografia și Librăria Românească S.A. Oradea, Oradea, 1928, footnote from p. 3.

⁷⁰¹ *Buletinul...*, p. 7 and Ion Zainea, *Economie și societate în Bihor (de la Marea Unire la Dictatul de la Viena)*, University of Oradea Press, Oradea, 2007, p. 16 – 17

No. 11334 Ruling Council⁷⁰². The organization of the Academy's activity during 1919 -1921 is governed by the order issued by the resort Religion and Public Education of October 9, 1919. Thus the curriculum of the Academy is the Faculty of Law at the University of Cluj, which included the changes required by new state law. The number of hours that the students had to hear all week was 20, as provided in the Regulations in the past. The teaching language remained, with the approval of the Directing Council, Hungarian. In all other aspects of work organization, remained the Regulation of the Academy of 1874, as amended and supplemented by the Ministry of Public Education and the Hungarian Culture in 1883, 1889, 1901și 1911. Under these regulations, at the Academy, the duration of studies in legal and state sciences was four years, after each year being provided three basic tests. Since the third year, "the students of law have total freedom to be able to choose the jurisprudence sciences or state sciences"⁷⁰³. During the 1919-1920 academic year, the 16 chairs were covered by four permanent staff remaining after taking the oath⁷⁰⁴, especially substitute teachers. Like in the case of the University of Cluj, the teachers were completed with professional jurists chosen from Transylvania, with good knowledge of local legislation, distinguished graduates and doctors of law schools in Budapest and Cluj⁷⁰⁵.

A new regulation of the Academy, approved by the General Secretariat in Cluj, was developed under the Regulation of the Law Faculty from Cluj, in late 1920 and provided educational activities and verification of knowledge only in Romanian. From now on, the academic life entered in a state of normality in full compliance with the Romanian educational institution status that the Oradea high school acquired after its nationalization. The suspension from the Ministry of Education of the application of the Regulation of the Faculty of Law in Cluj, as of January 2, 1921, determined the leadership of the Academy to develop a set of transitional arrangements in accordance with the *Law on Higher and Secondary Education* in 1912. Amid discussions of national, on the *Project of General Education Reform* designed by P.P. Negulescu, the transitional provisions were not applied, the academic year 1921 - 1922 beginning with the development of a new Regulation of the Oradea Academy of Law, approved by the Ministry of Public Instruction by Order No. 93641 of October 12, 1921. This regulation removes all references to the examination of doctoral faculty, giving only the academic degree in law. Also in the fall of 1921, the first appointments of holders are made by the Ministry of Public Instruction, by professor Lazăr Iacob and Bogdan Ionescu, by Royal Decrees No. 2716 of June 30, 1921,

⁷⁰² National Archives – Service of Bihor County (further N.A. – S.Bh.C.), *Academia de Drept din Oradea Fund*, file 562/1919-1920, f. 44

⁷⁰³ *Ibidem*, f. 29

⁷⁰⁴ Of the permanent staff of the Academy, dr. Horvath Eugen, dr. Sigmond Andor, dr. Kocsán János and Hovanyi Gyula took the oath in front of the Romanian authorities. See N.A. – S.Bh.C., *fund cit.*, file 562/1919-1920, f.39.

⁷⁰⁵ A.N. – S.J.Bh., *fund cit.*, file 562/1919 - 1920, f. 130

respectively 4286 from October 26, 1921⁷⁰⁶. Together with the other two owners, Hovanyi Gyula and Sigmond Andor, it is formed a new Council of the Academy, being elected the first Dean - professor Gyula Hovanyi ⁷⁰⁷. In late 1924, expiring his mandate, he is replaced by a vote by PhD. Lazăr Iacob. The young Dean, aged 40, received approval on December 20, 1924, by Ministerial Address No. 137.344.

In June 1925, "the change of the overall situation, which triggered a new orientation of higher education in the territories annexed, sometimes not compatible with the laws and regulations of the Hungarian regime, which still operates under the Oradea Academy of Law, because they were not formally revoked"⁷⁰⁸ imposed the elaboration of new regulation. The proposed Regulation is first draft written governing the academic life during the Romanian period of the institution; others are just additions or updates to the Rules of Operation of 1911. Due to higher education reform, the leaders of the Academy forwards in May 1925 a memorandum requesting the inclusion in the budget of 16 departments of holders⁷⁰⁹, while being required the filling of vacancies with specialist departments (according to Law XIX, Art. 7, 8), arguing that four professors "could hardly lead to a college education"⁷¹⁰. Following this approach are appointed two professors PhD. Constantin Petrescu - Ercea and PhD. Victor Cădere. With six members in the Council in 1927, it initiated the election of a new Dean. The academic forum members elected professor Bogdan Ionescu, according to Minister of Education confirmed on October 1, 1927⁷¹¹.

The end of the school year 1927 - 1928 meant for the Academy of Law the completion of the consolidation of the institution, during which the university life of the students in Oradea was much improved by the opening in May 1927, of a hostel with a capacity of accommodation of 65-70 students and the canteen inside that provided meals for 100 people. The director of the

⁷⁰⁶ *Ibidem* p. 21-22

⁷⁰⁷ Beginning with 1922 the forenames of the two Hungarian teachers suffer a "Romanization" process, in all archive materials being mentioned as Iuliu Hovanyi, respectively Andrei/Adreiu Sigmond. The Romanization of the names can be explained by the ethnic origin of the secretary and the help of the secretary, as by imposing the Romanian language as official language of the unitary national state. The record, correspondence or other documents in which there are mentioned the two professors are signed, without no correction referring to names, in following there will be used the Romanized forenames. The acceptance of this fact by the two Hungarian academics, it is an obvious example of their understanding of the new political realities in Transylvania, but also a start of Romanian-Hungarian cohabitation based on tolerance and opportunity.

⁷⁰⁸ National Archives – Service of Cluj County (further N.A. – S.Cj.C.), *Facultatea de Drept din Oradea Fund*, file 43, f 56

⁷⁰⁹ The departments occupied by holders were: Criminal Law, Statistics and Finances, Civil Law and Religion Law; the departments occupied by aggregates: Commercial Law, Constitutional Law, Roman Law and Civil Procedure; the conferences: Politic Economy, Sociology and Philosophy of Law, International Public and Private Law, Legal Medicine, Civil Law – the second department, Administrative Law, Criminal Procedure, the History of the Romanian Law.

⁷¹⁰ N.A. – S.Cj.C., *fund cit.*, file 43, f. 37-39

⁷¹¹ N.A. – S.Cj.C., *fund cit.*, file 80, f.3

Establishment has been occupied since February 1, 1927, by Lazăr Iacob, appointment confirmed by the Ministry of Education by letter No. 25265 dated 28 February 1927.

The period 1929 - 1933 is characterized by a sum of economic and political crises that have influenced the decisions of the leaders of that time, being lacked of political ability and flexibility of the Liberals. Regarding the education policy, the efforts to reform the Romanian education continue. The decision of establishing the preparatory year of Romanian higher education institutions is taken into the National Consultative Commission of October 8, 1929 where attended rectors of the Universities of Bucharest, Iasi, Cluj and the Dean of the Law Academy of Oradea. The preparatory year was to be added to the 3-year license stipulated in legislation, the number of hours provided for each subject were minimal, with the possibility to change this amount depending on the specifics of each faculty.

The return of Prince Carol II, in June 6, 1930 and his proclamation as King⁷¹², was a good opportunity for Victor Cădere to send him, in autumn, a letter with greetings of welcome. Other than that, the Oradea Dean insists that "HM the King to give the faculty the distinction to be named *King Charles II.*" The work is part of the government actions whose membership was closer to the Royal House. The King's acceptance and the thanks for the gesture were presented at the Council of the Law Academy during the meeting of November 4, 1930⁷¹³, from this moment on the institution's name being officially *the Royal Academy "King Charles II." Law Faculty*⁷¹⁴.

New elections for the leadership of the Law Academy have held a hearing on November 18, 1930 of the Staff Council, determined by the teacher Victor Cadere to resign from the Dean "because of momentary occupation". With majority votes is elected Professor Constantin Petrescu - Ercea⁷¹⁵, the confirmation from the Ministry arrived in Oradea on 22 November and confirmed in May 7, 1931.

Pending the promulgation of the academic autonomy and having the project of organization of lawyers, seeking possession of doctorate in law to bar candidates, Oradea Academy teachers take steps to connect the higher education institution to the demands of the changing legislation. To this end, Constantin Petrescu - Ercea filed on February 3, 1931 to the Ministry of Education and Culture a draft Regulation amending the Faculty, which requires the approval of the establishment of doctoral courses in Oradea. *The Project of Changing the Regulation of the Oradea Faculty of Law*, proposed, actually, the completing of some articles of the regulation in place to allow the Academy to give also the

⁷¹² Keith Hitchins, *România 1866 – 1947*, 3rd Edition revised and added, Humanitas Press, Bucharest, 2004, p. 450-451

⁷¹³ N.A. – S.Bh.C., *fund cit.*, file 589/1930-1931, f.9, 13

⁷¹⁴ In order to keep the coherence of the scientific discourse, we will use for the name of the Oradea school still the name of Academy of Law.

⁷¹⁵ N.A. – S.Cj.C., *fund cit.*, file 117, f. 13-14, 28, 37

"doctorate title in law" the issuing of two doctorate degrees in law: a legal sciences, and the second in political-economic sciences.

The results of statistical processing of data relating to the Law Academy of students during 1919 - 1934, translated into a map of the area of origin of the studious youth of Oradea, is another argument to show that the regional institution of higher education maintained after the takeover by the Romanian authorities.

The upward trend in the number of students is maintained for all 15 years of inter-war existence of the high school of Oradea, in 1934, those enrolled in undergraduate and doctoral courses being approximately 800. Moreover, the period lasts from the end of World War I until the end of the Second World War; the Romanian law schools reach their maximum development, most Romanian students wanting to get lawyers and judges, but also to pursue a political career. At the Faculty of Law in Bucharest, for example, were studying, in the academic year 1932-1933, 6825 students, and at the University of Cluj were registered during the same period 1813 students at the legal faculty. Compared with other European universities, the Academy had a total enrollment close to the University of Salamanca (3-400 students enrolled in 1926 at the 4 faculties), University of St. Francis - Xavier (211 students in 1926), University of Galway (186 students in 1925), University of Ferrara (450 students) and University of Fribourg (620 students divided into four faculties).

The same feature is found growing steadily since the fall of 1920, also in the ethnic Romanian students. The highest percentage is recorded in the academic year 1930 - 1931 (77%), higher than the percentage of the ethnic Romanians established nationally by the 1930 census. The figures are further proof that the higher education institution on the banks of the Crisul Repede responding primarily to the Romanian training requirements of local elites.

Between the various extremes of attitude of the Hungarian community in Romania, this created solidarity and differences among this ethnic group, setting up in 1922 in Oradea, of the Bihor branch of the Hungarian Party, echoed among the youth that studied this year and it was recorded at highest percentage of Hungarian students (37%), over the rate of the region or county. The percentage differences recorded in the next 11 years (16% in academic year 1923-1924, 7.9% in the national census and 15% by the end of period) could be determined by the orientation of the two young Hungarian universities in close border with Romania, the economic crisis of 1929 - 1933 influencing their return to Romanian high schools.

The Hebrew community, numerous in Oradea, is found in the student body of the Academy of Law with a rate of 2% in the year 1920. In only two years, their share reached 14%, while 25% declaring themselves of Jewish religion. The 62 students declared themselves in the Records sheets of Hungarian origin in accordance with the current language. The crystallization of the identity of the Hebrew community continued in the academic year 1928 - 1929 being recorded the highest number of Hebrew students (23.5%). Later their proportion decreases due to the increased activity of the National

Student Movement with strong anti-Semitic, in 1933 as a percentage of 12.4% registered in the Faculty of Law Hebrew.

In terms of religious, until 1923, most students of the Academy were Greek - Catholic, in 1924 ascertaining a preponderance of the Orthodox ones. As the Orthodox Church rebirths in the Transylvan communities⁷¹⁶, the number of Orthodox students increases from year to year. 1923 is a reference for students of Jewish religion, the percentage of 36.3% was the highest in the period 1919-1934. Then it decreases continuously in 1933 ascertaining the consistency between the reported figures for ethnicity and confession of Hebrew students. Other religions are recorded at a rate below 10%, much lower than the data recorded at the 1930 census for Transylvania and Oradea, but close to national values and Bihor county.

The Oradea Academy of Law provides students a building opened in December 2, 1874, two teachers' rooms downstairs, Office of the Dean and a hall for examinations at the first floor, the second floor spaces being designed for teaching activities for the III and IV years and for the students' Circle. Much of the ground floor was occupied by the library institution with important historical and scientific significance. The inventory was estimated in 1920 to 77,007 Austrian crowns, library with books and periodicals in languages: Hungarian, German, French, English and Romanian. During 1920 - 1928 201,704 lei and 96 money were allocated for new acquisitions, which consisted of teachers and courses lithographed subscriptions to various magazines cultural, national and international. In the registers, in 1928, the book fund was valued at almost 20,000 works; this means a minimum of 35,000 volumes with a value of 2,643,945 lei and 89 money. As of May 1927 the Oradea studious youth could benefit of a student hostel and a canteen inside it. The leadership Academy thus provides accommodation for 60-70 students and meals for 100 people at minimum prices, succeeding in 1932 to accommodate 25 students' free deserving but indigent. This category of students also benefitted of the grant to 10 annual scholarships in the amount of 600 lei / month. Other types of financial aid aimed at supporting the licensees of the Law Academy in their efforts to continue their studies in universities in Europe. The scholarships, worth 24,000 lei / year, were granted by the Romanian state on the recommendation of the manager of Oradea. Especially helpful for recent graduates of law school was professor Iuliu Hovanyi who had the initiative to provide a scholarship of 50,000 lei to students wishing to pursue a doctorate in major European academic centers.

With the constantly increasing number of students, in 1921 began the process of reconstruction and consolidation of the teaching staff of the Oradea Academy of Law. If at Cluj, to build the Romanian University, were asked some of the most important academics in Bucharest and Iasi, at Oradea were applied the selection mechanisms provided for in laws and intellectual integration of

⁷¹⁶ Laurențiu D. Tănase, *Pluralisation religieuse et societe en Roumanie*, Peter Lang Press, Collection of International Scientific Edition, Berna, 2008, p. 31-32

higher education. Thus in 1934 the teachers (14 teachers, 5 with a doctorate in Paris, one claiming the doctoral thesis in Brussels, specializing in foreign others) was a happy combination of creative and scientific efforts of two generations of legal professionals, accessing and promoting young people recruited in the academic faculty being the product of a subtle blend between opportunity, responsibility and work. The academic tradition over a century and a half based a scientific environment in which young teachers were able to develop and grow professionally.

The prestige of the Academy of Law rose in the interwar period, mainly due to scientific activity conducted by the staff made up in majority of youths in the early academic career. Nevertheless, in the period they worked in the institution, the teachers of Oradea conducted researches in legal sciences, addressing the topics of interwar Romania. The results were embodied in 61 books and brochures, 20 articles and studies published in Romanian and European journals, 9 lithographed lectures or lecture notes for student use. The scientific work in Oradea was "often reported and appreciated abroad and also in Romania", Professor George Sofronie received the "Vernescu Award" of the Romanian Academy. The performance of teaching and scientific research community recognized by the Romanian and European community, was amplified by the fact that most teachers were registered as members of national and European associations. The professional skills of the Oradea jurists are recognized locally, the teachers are often called to be part of the examining of candidates for the Oradea Bar or administrative commissions of public institutions of Bihor.

With a solid intellectual formation and far from being a simple socio-professional category, the professors from Oradea explore different cultural areas, dominating the local society wars through symbols and prestige. Such as the academics across the country, the academic staff from Oradea participate in the action of individuals in circuit training ideas, being recognized as the elite crowd of attendees who bring moral negligible benefits. In the same time, the young professionals find social, political and intellectual opportunities of the moment meant to propel the professional career while contributing greatly to the development of the cultural heritage of Oradea. Quickly integrated in the local cultural life, the Academy teachers were able to open branches in Oradea major national cultural societies and associations. Meanwhile, the employees were among the most important cultural organizations in Bihor, recognizing the contribution brought to the development of local cultural life is evidenced by the selection of teachers in management or Steering Committees of these cultural associations. Through an active presence in the Romanian political life, as officials in various governments, senior officials in local government or parliament, the teachers of Oradea were again noted nationally and even internationally. The intellectual elite academics, showing immense power of work, made full duty, tirelessly supporting national and local interests.

All these elements were satisfactory for the establishment of the University of Crişana, desirable goal since 1848 by local Romanian elites.

Functioning in Oradea, the Academy of Law, the two Academies of Theology (Orthodox and Greek - Catholic), and an Institute of Obstetrics and Gynecology was reason enough to fulfill the legal conditions for establishing a university center to carry the name *The "King Michael" University*. The repeated efforts of teachers and students from Oradea for the project were unsuccessful, even though it was supported by all political and intellectual forces of Bihor. The authorities in Bucharest considered it too expensive for a budget affected by the economic crisis, although the number of Romanian universities reported the Romanian population was below the European average (one university to two million inhabitants). No arguments about the geographic distribution of the four Romanian universities that did not meet the cultural needs of the West and South - West of Greater Romania, can not find the desired echo among concerned government weather hard times and political crises which the country passed .

No matter how good the Law of University Autonomy was, its implementation has raised problems of the Romanian authorities. There was, thus, a problem of relations between the faculty and university authorities, a misinterpretation of the Law could even lead to dissolution of the latter. Meanwhile, the central authorities were increasingly aware of the existence in Oradea of a higher education institution with a single faculty. Seen as a dangerous example for of exemption from the Law of University Autonomy, the status of the Academy was placed on the agenda at the meeting of rectors of the end of 1931. Amid sustained steps to establish a "University of Western Lands located in Oradea", the solution proposed by Constantin Petrescu - Ercea was based on a memorandum signed by all teachers of the Academy and the Ministry forwarded it on June 14, 1929. In this document, Oradea academics proposed that "Faculty of Law, to create a complete university, to retain full autonomy and the won rights, to be *temporarily* attached to a university"⁷¹⁷. Therefore, Constantin Petrescu - Ercea proposed to renounce to the name of the Academy, the drafts of the senate unanimously approved the four Romanian universities, including the name *Oradea Faculty of Law "King Charles II"*, attached to the Bucharest University"⁷¹⁸. Also, the document submitted to the Romanian Parliament for approval, foresaw for the Oradea institution a large autonomy and allowed doctoral organization, a goal for all professors of the Academy fought for⁷¹⁹.

At the end of discussions, in April 1932, the Parliament adopts the Law on Higher Education Organization. Its structure is modified, stating that higher education is taught at: University of Bucharest, University of Iasi, Cluj

⁷¹⁷ N.A. – S.Cj.C., *fund cit.*, file 99, f. 28-29

⁷¹⁸ Livia Ghiurcuța, Luminița Zamfira Vinturache, Rodica-Mihaela Turcaș, Rodica Angela Sabău, *Raze de lumină în cultura orădeană interbelică*, Primus Press, Oradea, 2010, p. 41

⁷¹⁹ The Council of the Academy, gathered in a meeting on 29 October 1931, delegates the Dean to make all the necessary intercedes for starting these courses in Oradea. See N.A. – S.Bh.C., *fund cit.*, file 596/1931-1932, f.4.

University, Chernivtsi University and Faculty of Law “King Carol II” of Oradea, “which, in terms appointment of its teachers and legal forms that need the intervention of the University Senate, it depends on the University of Bucharest”. This has significant consequences on the Oradea university life. Most important, we believe, is the loss of the high education institution status by including the Faculty of Law at the Bucharest University, and from there to abandon the project of establishing a university center in Oradea. However, maintaining financial independence has enabled the Dean to find solutions for crossing the economic crisis.

Since spring 1932, the Iorga government was facing harder and harder the difficult economic situation of the country, being replaced by the P.N.T. government led by Alexandru Vaida - Voivod. Losing an important ally, the Oradea university leadership has not found the necessary support to the new Minister of Education, which wanted a radical restructuring of the Romanian higher education, not only of form but of substance. Statistical arguments made in support of maintaining the existing structure of higher education have not convinced the sociologist Dimitrie Gusti of the viability of isolated faculties and development of higher education in Oradea was at that time, too expensive for the impoverished state budget.

Coming to power in November 14, 1933 the Duca Cabinet, composed exclusively of members of the PNL, the assassination of Prime Minister, the introducing of the state of siege and censorship efforts have resulted in lower maintenance operation of the Faculty of Law, the local community being heard voices, increasingly strong, sustaining the Oradea institution. Between them stands the Bishop Roman Ciorogariu, tireless fighter for the rights of the Romanian national who take a firm decision to merge with the university in Cluj. The appointed Rector of Cluj-Secretary, Ministry of Education in the Government George Tatarescu hurry a decision regarding the fate of the Faculty of Law. In May 25, 1934 takes place in Bucharest an Inter-University Council, inside which is called for the first time the question of merger of Oradea and Cluj Faculty of Law. At the end of discussions the Advisory Forum voted unanimously the integration of Oradea Faculty of Law inside the one of Cluj. There is, therefore, issued the Royal Decree No. 2424 of August 20, 1934, document that was published in the Official Gazette No. 192 of August 22. The Minister of Public Instruction, Angelescu, motivates the mergers only for financial reasons, the decision being communicated to the management of faculty on August 23, 1934 in Oradea and in Cluj on August 31, 1934. The Royal Decree stipulates that the 14 existing departments at the Faculty of Oradea are going to remain with "the situation they have and with the rights they won at the Law School of Cluj", their distributions on years of study, any changes and reorganization of courses will be completed in the Faculty Council that will be convened in October 1934. The vacancies departments and conferences in Oradea and Cluj are abolished. The students will move from Oradea to the Faculty of Law in Cluj, respecting the frequency, the examinations passed and all the won rights, being organized "special exam session liquidation" in

September. The administrative staff of the Faculty from Oradea passes respecting all rights earned at the University of Cluj, "following to be assigned as needed", by the Rector. The movable belongings and the Faculty Library are passed in the heritage of the University of Cluj, the real estate being turned over to the Romanian state⁷²⁰.

For Oradea, the functioning in its area of the high school with academic ranking, meant the regaining, in the interwar period, of the status of an important cultural center of the western Romanian border. The scientific and spiritual heritage value was transferred to the University of Cluj, issuing the Royal Decree No. 2424 of 20 August 1934 by the legal department, by which the Oradea Faculty of Law was merged with the one in Cluj. The loss of "pioneers of Romanian culture" of the western frontier was bemoaned by many local elite, who felt that quite strongly, protested against the abolition of high school.

The Oradea university traditions are resumed after nearly three decades by the establishment in 1963 in Oradea, of the *Pedagogic Institute* of 3 years. The new institution becomes operational on 1 October with two faculties: Philology and Mathematics – Physics, next year adding the Faculty of History - Geography and Physical Education. No creation of a University project was not abandoned, in 1971 requesting the establishment of *Oradea University College*, as an intermediate stage for the emergence of an institution of university rank. Neither this project was ever materialized, although in 1976, the Pedagogic Institute are established the departments of engineers, mechanics, electro-mechanics and automation. Between 1976 -1979 the Pedagogical Institute undergoes the liquidation of the teaching specialization profile, the institution changed to the *Institute of Higher Education* and the *Oradea Institute of Engineers*. Since 1983 it is affiliated with the Technical University of Cluj, the courses to date being maintained until 1986, and the evening ones until 1993.

The dream of the Bihor people became reality in 1990 when, by a government decision, the Institute of Engineers becomes the *Technical University of Oradea*, acquired in March 1991 as the *University of Oradea*. The faculties existing at this moment, cover a wide range of specializations in all areas in science, art and culture, providing an appropriate academic environment for building a multicultural education system, with updated curriculum that supports the development of professional skills, acquiring skills of collaboration and communication with people of different nationalities, cultures, religion or values.

The new cultural dimension of globalization due to social relations, the education proves to be an element of reducing the distance between the European countries, helping to make Europe a real geographical human community, spiritual and cultural, based on sharing common values. Therefore, the University, restructured after the European model, is called upon again to act as a vector upon economy, culture and institutions, facilitating their integration in the organic European concert.

⁷²⁰ N.A. – S.Cj.C., *fund cit.*, file 147, f. 4

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE

A. Surse arhivistice:

Arhivele Naționale – Serviciul Județean Bihor, Fond: *Academia de Drept Oradea* (1918 – 1934)

Arhivele Naționale – Serviciul Județean Cluj, Fond: *Facultatea de Drept Oradea* (1919 – 1934)

B. Anuare:

Buletinul Academiei de Drept din Oradea. 1918/19 – 1927/28, Tipografia și Librăria Românească S.A. Oradea, Oradea, 1928

Memoriu cu privire la Facultatea de Drept „Regele Carol II” din Oradea, Tiparul Tipografiei Diecezane, Oradea, 1933

Anuarul Universității din Cluj, Anul I (1919 – 1920), Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1921

Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1921-22, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1923

Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj, 1932-33, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1933

Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj, 1933-1934 Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1934

II. ANTOLOGII ȘI ENCICLOPEDII

***, *Antologia legilor învățământului din România*, Editura Institutului de Științe ale Educației, București, 2006

Dimitrie Gusti – coord., *Enciclopedia României*, Vol. I, București, 1938

III. PERIODICE

România întregită (Cluj), 1925

Înfrățirea Românească (Cluj), 1926

Monitorul Oficial (București), 1931 și 1932

IV. LUCRĂRI GENERALE

***, *Istoria României. Transilvania*, vol. II, Editura George Bariț, Cluj-Napoca, 1997

- Agrigoroaiei, I., „Modernizarea societății românești în perioada interbelică” în *Xenopoliana*, VI, nr. 1-2, Fundația Academică „A.D.Xenopol”, Iași, 1998
- Apostol, Daniel, *Criza, a cincea putere în stat: managementul crizelor politice și economice, reflectat în presa timpului în România anilor 1930 – 1939*, Editura Universul Juridic, București, 2009
- Bărbulescu, Mihai; Deletant, Denis; Hitchins, Keith; Papacostea, Șerban; Teodor, Pompiliu, *Istoria României*, Ediție revăzută și adăugită, Editura Corint, București 2006
- Berindei, Dan – coord., *Istoria României. Pagini transilvane*, Editura Centrului de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 1994
- Idem, *Epoca Unirii*, Editura Corint, București, 2000
- Idem, *Istoria românilor*, Editura Enciclopedica, București, 2001
- Idem, *Istoria românilor – cronologie*, Editura Cartex, București, 2009
- Bolovan, Sorina; Bolovan, Ioan, *Contribuții privind structura etnică și confesională a Transilvaniei în sec. XX* în Sorina Bolovan, Ioan Bolovan (coord.), *Sabin Manuilă, demografie și istorie*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1995
- Borcea, Liviu, Gorun, Gheorghe – coord., *Istoria orașului Oradea*, Oradea, Editura Cogito, 1995
- Căpușan, Andrei Alexandru, *Diplomați români de elită. O istorie – incompletă – a diplomației române prin diplomați*, Vol. II – Epoca Modernă și Contemporană (1919-1947), Editura Ars Docendi, București, 2009
- Forter, Norman L.; Rostovsky, Demeter B., *The Roumanian Handbook*, Arno Press Inc., S.U.A., 1971
- Georgescu, Vlad, *Istoria românilor de la origini pînă în zilele noastre*, Ediția a III-a, Editura Humanitas, București, 1992
- Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea Regelui Ferdinand*, Editura Humanitas, București, 2000
- Idem, *Istoria românilor*, Editura All Educational, București, 2000
- Ghibu, Mihai O., *Onisifor Ghibu în corespondență*. Vol. II, Editura Semne, București, 1998
- Hitchins, Keith, *România 1866 – 1947*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Humanitas, București, 2004
- Iancu, Gheorghe, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea Statului Național Unitar Român (1918 – 1920)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985
- Idem, „Noi informații referitoare la problematica minorităților naționale din România interbelică” în Vasile Ciobanu, Sorin Radu – coordonatori, *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2006
- Iorga, Nicolae, *Istoria poporului românesc*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985
- Idem, *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească la 1906*, ediție îngrijită de I. Opreșan, București, Editura Saeculum I.O., 2005

- Kershaw, Angela, Kimyongür, Angela, „Women in Europe between the Wars: a Culture of Contradictions” în Angela Kershaw, Angela Kimyongür, *Women in Europe between the Wars*, Ashgate Publishing, Burlington, SUA, 2007
- Leuștean, Lucian, *România și Ungaria în cadrul „Noii Europe” (1920 – 1923)*, Editura Polirom, Iași, 2003
- Lipset, Seymour Martin; Bendix, Reinhard, *Social Mobility in Industrial Society*, Transaction Publishers, New Jersey, 1992
- Livezeanu, Irina, *Cultură și naționalism în România Mare 1919 – 1930*, Editura Humanitas, București, 1998
- Mitu, Sorin, *Transilvania mea. Istorii, mentalități, identități*, Editura Polirom, Iași, 2006
- Murgescu, Bogdan – coord., *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001
- Mușat, Mircea; Ardeleanu, Ion, *România după Marea Unire*, Vol.II, Partea I 1919 – 1933, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1986
- Idem, *România după Marea Unire*, Vol. II, Partea II 1933 – sept. 1940, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986
- Nastasă, Lucian; Salat, Levente, *Maghiarii din România și etica minoritară*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2003
- Nica, Marcela, *Istoria românilor. Perioada antică, medie, modernă și contemporană*, Editura Mondan, București, 1996
- Panaiteescu, Petre P., *Istoria românilor*, Editura Logos, Chișinău, 1991
- Pană, Virgil, *Minoritari și majoritari în Transilvania interbelică*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2007
- Pascu, Ștefan, *Istoria României. Compendiu*. Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974
- Păcurariu, Francisc, *Românii și maghiarii de-a lungul veacurilor*, Editura Minerva, București, 1988
- Pop, Ioan-Aurel, Bolovan, Ioan – coordonatori, *Istoria României. Compendiu*, Editura Institutului Cultural Român, Cluj-Napoca, 2004
- Roșu, Elisaveta, *Roman Ciorogariu (1852 – 1936). Repere istorice*, Editura Arca, Oradea, 2007
- Roth, Harald, *Mică istorie a Transilvaniei*, Editura Pro Europa, Târgu-Mureș, 2006
- Ruffini, Mario, *Istoria românilor din Transilvania*, Editura Hyperion, Craiova, 1993
- Scurtu, Ioan, *Viața politică din România 1918 – 1944*, Editura Albatros, București, 1982
- Idem, *Istoria României între anii 1918 – 1944. Culegere de documente*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1982
- Idem, *Viața politică din România de la Marea Unire din 1918 la revoluția de eliberare socială și națională din august 1944*, Editura Albatros, București, 1982

- Idem, *Istoria românilor. România întregită (1918 – 1940)*, Vol. 8, Editura Enciclopedică, București, 2001
- Idem, *Istoria civilizației românești. Perioada interbelică (1918 -1940)*, Editura Enciclopedică, București, 2009
- Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918 – 1948)*, București, Editura Paideia, 1999
- Scurtu, Ioan, Stănescu – Stanciu, Theodora, Scurtu, Georgiana Margareta, *România între anii 1918 – 1940. Documente și materiale*, Editura Universității din București, București, 2001
- Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României: de la începuturi 1859 – până în zilele noastre*, Editura Machiavelli, București, 1995
- Stratulat, Mihai, *Revizionismul și neorevizionismul ungar*, Editura Globus, București, 1994
- Știrban, Marcel – coord., *Istoria contemporană a României*, Editura Accent, Cluj – Napoca, 2001
- Tănase, Laurențiu D., *Pluralisation religieuse et societe en Roumanie*, Editura Peter Lang, Colecția edițiilor științifice internaționale, Berna – Elveția, 2008
- Upson, Clark Charles, *România Unită*, traducere Doina Roventă, Editura Malasi, București, 1998
- Xenopol, A.D., *Teoria lui Rösler. Studii asupra stăruinței Românilor în Dacia Traiană*, Editura Albatros, București, 1998
- Zainea, Ion, *Economie și societate în Bihor (de la Marea Unire la Dictatul de la Viena)*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2007
- Urse, Laureana, *Clase sociale și stiluri de viață în România*, Academia Română, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, 2003

V. LUCRĂRI SPECIALE

- Alma Mater Napocensis. Idealul universității moderne. Prelegeri inaugurale ale Universității din Cluj în perioada interbelică (1919-1940)*, ediție, studiu introductiv și note: Vasile Pușcaș, Editura Centrului de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 1994
- Antonescu, G.G., Gabrea, Iosif I., *Organizarea învățământului*, București, Editura Institutului Pedagogic Român, 1933
- Bădescu, Estrela D., “Academia de Drept din Oradea. Considerații istoriografice”, în *Cele Trei Crișuri*, Seria a III-a, Anul I, nr. 10-12, Editura Anotimp S.A., Oradea, 2000
- Idem, “O importantă tipăritură despre Academia de Drept din Oradea (în deceniul interbelic)”, în *Cele Trei Crișuri*, Seria a III-a, nr. 5-6, Oradea, Editura Anotimp S.A., 2001
- Berény, Maria, *Viața și activitatea lui Emanuil Gojdu. 1802-1870*, Fundația Publică „Pentru Minoritățile Naționale și Etnice din Ungaria”, Giula, 2002

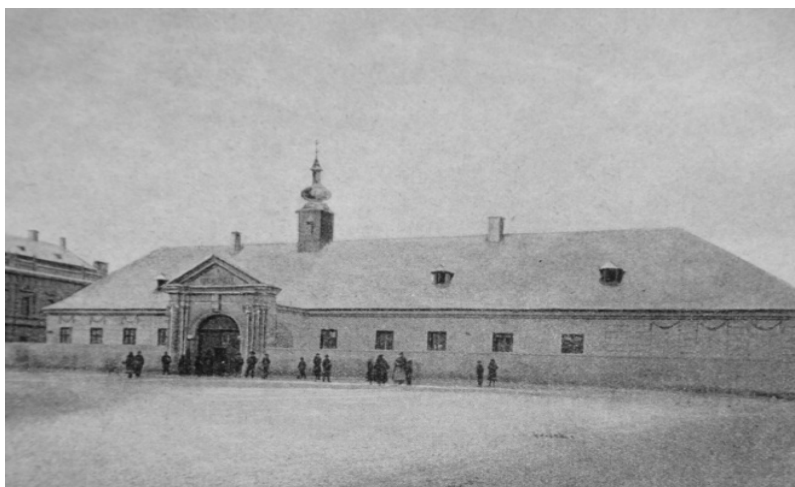
- Idem, *Istoria Fundației Gojdu (1870 – 1952)*, Comp-Press Kft., Budapesta, 1995
- Bozgan, Ovidiu, „L’Académie de droit d’Oradea: une experience universitaire manquée”, în *Analele Universității din București. Istorie*, București, Editura Universității din București, 1995
- Cândea, Virgil, Zamfirescu, Ion, Moga, Vasile, *Ateneul Român, Editura Științifică*, București, 1976
- Charle, Christophe, Verger, Jacques, *Istoria universităților*, Editura Institutului European, Iași, 2001
- Christophe Charle, „Patterns” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004
- Cherescu, Pavel, *Un român umanist: marele mecena Emanuil Gojdu*, Editura Intact, București, 2002
- Chiriac, Aurel, Zainea, Ioan – coord., *Aurel Lazăr și epoca sa. Culegere de studii*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2007
- Cornea, Lucia, „Instituția primarului și primarii Oradei între 1918-1944” în *Oradea – pagini de istorie*, coord. Aurel Chiriac, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea 2003
- Cristea, Gabriela C., *Reforma învățământului. O perspectivă istorică (1864 – 1944)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2001
- Dejeu, Petre, *Instituțiunile culturale din Municipiul Oradea și Județul Bihor*, Tipografia Franklin, Oradea, 1937
- Diac, Florin, *O istorie a învățământului românesc modern. Volumul I. Secolul XVII-1944*, Editura Oscar Print, București, 2004
- Drecin, Mihai D., „Proiectul <<Colegiul Universitar Oradea>> (1971) – etapă intermediară în apariția unei Universități la Oradea” în vol. *Societate, Istorie și Filologie*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2009
- Idem, „Despre mentalități universitare și politice din România interbelică (Considerații pe marginea unei scrisori inedite a filosofului D.D. Roșca trimisă în 1935 lui Octavian Goga)” în *Analele Universității din Oradea. Fascicula Istorie - Arheologie*, Tom X, 1998 – 1999, Editura Universității din Oradea, Oradea, 1999
- Drecin, Mihai, Moisa, Gabriel, „Repere ale implicării comunității evreiești în viața orașului Oradea” în *Crisia*, nr. XXXIX, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2009
- Dumitrescu, Traian, Mircea, Valeriu, *Istoricul Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj. Documente*, vol. 2 și 3 (pentru uz intern), București, 1984
- Faur, Viorel, *Societatea de Lectură din Oradea (1851 – 1875). Studiu monografic*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 1978
- Idem, *Cultura românilor din Bihor. 1849-1918*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1992
- Idem, *Contribuții la istoricul bibliotecilor românești din Crișana(1830-1940)*, Editura Fundației Culturale „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995
- Gavrilă, Irina, *Metode statistice și prelucrare automată în exploatarea informației istorice*, Editura Oscar Print, București, 2002

- Gerbod, Paul, „Resources and Management” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004
- Geverses, Lieve; Vos, Louis, „Students Movements” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004
- Ghiurcuța, Livia, *Rolul politic și cultural al lui George Sofronie la Oradea. Aspecte ale vieții culturale orădene. 1926 – 1934*, Editura Primus, Oradea, 2009
- Idem, *Pe urmele profesorului Constantin Petrescu – Ercea*, teză de doctorat susținută în 2011 la Universitatea din Oradea
- Ghiurcuța, Livia, Vînturache, Luminița Zamfira, Turcaș, Rodica-Mihaela, Sabău, Rodica Angela, *Raze de lumină în cultura orădeană interbelică*, Editura Primus, Oradea, 2010
- Giurescu, Constantin C. – coord., *Istoria învățământului din România. Compendiu*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971
- Iacob, Lazăr, *Cultul catolic din România. Concordatul cu Vaticanul*, Tipografia Diecezană, Oradea, 1933
- Iannelli, Cristina; Paterson, Lindsay, *Does Education Promote Social Mobility?*, Centre for Educational Sociology, Briefing no.35, June 2005
- Ionescu, Bogdan, *Modul de formare al dreptului și în special al dreptului penal*, Institutul de Arte Grafice Luceafărul S.A., București, 1920
- Idem, *Observațiuni critice relative la judecarea daunelor de interese în caz de absoluțiune și achitare*, Institutul de arte grafice Luceafărul S.A., București, 1920
- Lăzărescu, George, *Școala română din Roma*, Editura Enciclopedică, București, 1996
- Mălinaș, Constantin – coord., *Cartea bicentenarului Emanuil Gojdu 1802 – 2002*, Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Bihor, Oradea, 2003
- Moisa, Gabriel, „Tulburări antisemite în Oradea anul 1927” în *Analele Universității din Craiova. Seria Istorie*, anul XVI, nr.2(16)/2009, Editura Universitaria, Craiova, 2009
- Moțiu, Dorel, Țărău, Augustin, „Academia de Drept din Oradea – repere istorice”, în *Aletheia*, nr. 13/2002, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2002
- Mózes, Carol, *Istoria învățământului mediu sanitar din Oradea*, Editura Arca, Oradea, 2007
- Nastasă, Lucian, *Intelectualii și promovarea socială (pentru o morfologie a câmpului universitar)*, Editura Nereamia Napocae, Cluj Napoca, 2003
- Idem (editor), *Antisemitismul universitar din România (1919-1939). Mărturii documentare*, Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, Editura Kriterion, Cluj-Napoca, 2011
- Neagoe, Stelian, *Viața universitară clujeană interbelică (Triumful rațiunii împotriva violenței)*, Vol. I și II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980

- Neamțu, Gelu, *Alexandru Roman – marele fiu al Bihorului (1826 – 1897)*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995
- Neamțu, Gelu, Faur, Viorel, *Iosif Roman (1829 – 1908), o personalitate bihoreană mai puțin cunoscută*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2004
- Popescu, Gheorghe, *Învățământul economic superior din Ardeal 1920 – 2010*, Editura Imprimeria Ardealul, Cluj-Napoca, 2010
- Popescu, Liliana, „Condiția femeii în secolul XIX – începutul secolului XX” în Alin Ciupală, *Despre femei și istoria lor în România*, Editura Universității din București, București, 2004, <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/ciupala/conditiafemeii.htm>, accesat în data de 1 februarie 2012
- Pușcaș, Vasile, *Universitate – Societate – Modernizare*, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003
- Ringer, Fritz, „Admission” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004
- Romînașu, Radu, *Asociații culturale românești din Oradea și județul Bihor în perioada interbelică*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2008
- Idem, *Manifestări cultural-artistice românești din Oradea și județul Bihor în perioada interbelică*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2009
- Rüegg, Walter, „Themes” în Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, Vol. III, Cambridge University Press, Marea Britanie, 2004
- Sălăgianu, Ion, „Pentru românizarea Orăzii” în *Înfrățirea românească* (Cluj), anul II, nr. 10/15 martie 1926
- Sigmirean, Cornel, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000
- Sigmirean, Cornel, Pavel, Aurel, *Fundația Gojdu. 1871 – 2001*, Editura Universității Petru Maior, Târgu-Mureș, 2002
- Idem, *Emanuil Gojdu – Bicentenar*, Editura Academiei Române, București, 2003
- Sofronie, George, *Dobrogea (considerațiuni istorice)*, Tipografia Diecezană, Oradea, 1928
- Idem, *Pactul Briand – Kellogg*, Tipografia Diecezană, Oradea, 1929
- Idem, *Tratatul de la Trianon și Acțiunea revizionistă*, Tipografia Scrisul Românesc, Oradea, 1929
- Idem, *Protecția minorităților de rasă, de limbă și de religie sub regimul Societății Națiunilor*, Editura „Casa Națională a Județului Bihor”, Oradea, 1930
- Idem, *Tratatul de la Lateran și Statutul Internațional al Papalității*, Tipografia și Litografia Românească, Oradea, 1931
- Sperantia, Eugeniu, *Frumosul ca înaltă suferință*, Editura „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1925
- Idem, *Tradiția și rolul ei social. Studiu de sociologie biologică*, Tipografia Béres Carol, Oradea, 1929

- Idem, *Factorul ideal. Studii sociologice și aplicări la viața noastră națională*, Tipografia Béres Carol, Oradea, 1929
- Idem, *Concepții și perspective din pedagogia actuală*, Tipografia Diecezană, Oradea, 1929
- Idem, *Fenomenul social ca proces spiritual de educație*, Tipografia Carol Béres, Oradea, 1930
- Țurlea, Petre, *Școala română din Franța*, Editura Academiei Române, București, 1994
- Vâlcu – Mehedinți, Mircea, *Dezvăluiri (fața necunoscută a istoriei României). Naționalism – patriotism. Mișcarea studențească. Învățămintul*, Editura Mircea Vâlcu – Mehedinți, București, 2008
- Vorovenici, Ion, *Istoria Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale (1913 – 1947)*, Editura ASE, București, 2010
- Zainea, Ion, *Aurel Lazăr (1872 – 1930). Viața și activitatea*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999
- Idem, *Aurel Lazăr în documente*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2000

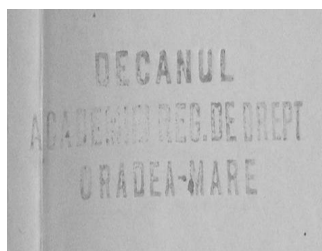
ANEXE



Primul sediu al Academiei (1780 - 1874) vândut comunității locale pentru a se construi clădirea Primăriei (sursa - *Buletinul Academiei de Drept din Oradea. 1918/19 – 1927/28*, Tipografia și Librăria Românească S.A. Oradea, Oradea, 1928)



Sediul Academiei în perioada 1874 – 1934, actuala clădire a Colegiului Național Mihai Eminescu din Oradea (sursa - *Buletinul Academiei de Drept din Oradea. 1918/19 – 1927/28*, Tipografia și Librăria Românească S.A. Oradea, Oradea, 1928)



Sigiliul Academiei și ștampila decanatului din 1919

(sursa Arhivele Naționale – Serviciul Județean Bihor, *Fond Academia de Drept din Oradea*, dos. 562, f. 217)



Sigiliul Facultății de Drept „Regele Carol al II-lea” din Oradea

(sursa Arhivele Naționale – Serviciul Județean Bihor, *fond Academia de Drept din Oradea*)



Sala principală a Bibliotecii Academiei de Drept din Oradea

(sursa - *Buletinul Academiei de Drept din Oradea. 1918/19 – 1927/28*, Tipografia și Librăria Românească S.A. Oradea, Oradea, 1928)

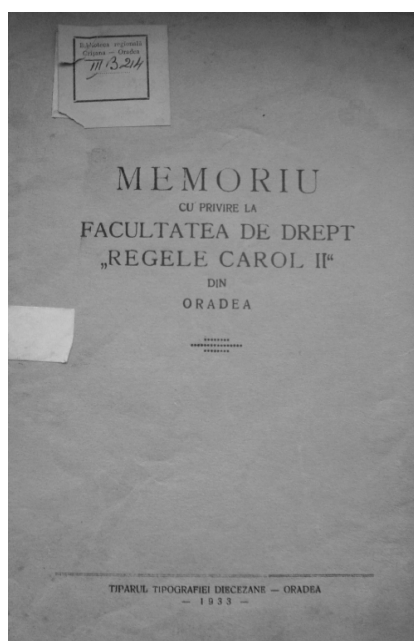
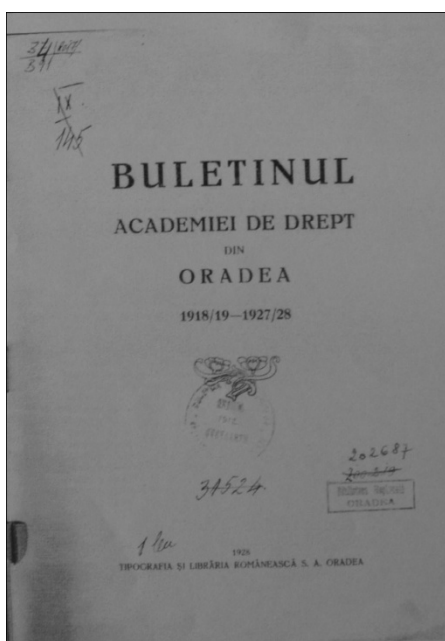


Carnetul unui student al Academiei de Drept din Oradea
(sursa Arhivele Naționale – Serviciul Județean Bihor, *fond Academia de Drept din Oradea*, dos. 580/1926-1927, f. 214)



Caietul de cursuri eliberat pentru studenții Academiei de Drept din Oradea
(sursa Arhivele Naționale – Serviciul Județean Bihor, *fond Academia de Drept din Oradea*, dos. 580/1926-1927, f. 85)

**Publicațiile Academiei de Drept din Oradea depozitate în fondul de carte al
Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai” din Oradea**



Studentii înscriși la cursurile Academiei de Drept din Oradea în perioada 1919 - 1934

An universitar 1919 – 1920 semestrul II

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1.	Alb Demeter	gr. catolic	1901	Bihor	română	pastor
2.	Albuțiu Jozsef	ortodox	1898	Bihor	română	agricultor
3.	Anca V. Gracian	gr. catolic	1895	Arad	română	pastor
4.	Ardelean Vazul	ortodox	1893	Arad	română	-
5.	Avram G. Miklos	ortodox	1895	Oradea Mare, Bihor	română	agricultor
6.	Avram Gabor Miklos	ortodox	1896	Oradea Mare, Bihor	română	agricultor
7.	Bakos Ede	gr. catolic	1879	Bihor	română	trezorier
8.	Balla Jozsef	rom. catolic	1894	Miskolc	german	-
9.	Balnit Szylveszter	gr. catolic	1891	Turda	română	pastor
10.	Balogh Gyorgy	ortodox	1899	Bihor	română	-
11.	Balogh Imre	ortodox	1887	Bihor	română	-
12.	Balogh Peter	ortodox	1896	Bihor	română	agricultor
13.	Bezsan Gabor	ortodox	1895	Bihor	română	pastor
14.	Bodea / Bogya Janos	ortodox	1900	Arad	română	-
15.	Bodea Demeter	gr. catolic	1892	Arad	română	-
16.	Bogdan Gyorgy	gr. catolic	1894	Satu Mare	română	pastor
17.	Căpitan Emil	ortodox	1891	Nagylak	română	pastor
18.	Cheresteș Aurel	gr. catolic	1894	Satu Mare	română	decan
19.	Chidioșan Gabor	ortodox	1900	Bihor	română	cofetar
20.	Chirilă Gusztav	ortodox	1893	Bihor	română	pastor
21.	Ciortin Janos	gr. catolic	1881	Oradea Mare	română	agricultor

22.	Ciuca Janos	ortodox	1895	Bihor	română	pastor
23.	Coltău Demeter	gr. catolic	1883	Sălaj	română	agricultor
24.	Cosma Edmund	gr. catolic	1899	Zala	română	-
25.	Cosma T. Nerva	ortodox	1897	Bihor	română	avocat, Beiuș
26.	Costa Ianos	ortodox	1898	Bihor	română	învățător
27.	Cozma Gyorgy	gr. catolic	1899	Satu Mare	română	văduvă
28.	Cristian Ilar/Illarius	ortodox	1900	Bihor	română	profesor
29.	Crucean Gyorgy	ortodox	1890	Arad	română	-
30.	Csik Lajos	reformat	1896	Bihor	maghiar	
31.	Cucu Janos	ortodox	1895	Bihor	română	pastor
32.	Danese Jakab	ortodox	1896	Oradea Mare, Bihor	română	comerciant
33.	Dobrota Oktavian	ortodox	1896	Sibiu	română	pastor
34.	Domocoș Leontin	ortodox	1898	Bihor	română	pastor
35.	Domokos Janos	ortodox	1899	Bihor	română	învățător
36.	Dunka Laszlo	gr. catolic	1893	Satu Mare	română	proprietar de pământ
37.	F... Tivadar (neinteligibil)	gr. catolic	1892	Bistrița Năsăud	română	agricultor
38.	F.... Tibor (neinteligibil)	rom. catolic	1899	Arad	maghiar	-
39.	Ferșigan Cornel	gr. catolic	1898	Satu Mare	română	învățător
40.	Fildan Jozsef	ortodox	1893	Bihor	română	întreprinză tor
41.	Filip Ianos	ortodox	1890	Bihor	română	-
42.	Fldman Andor	israelită	1900	Bihor	maghiar	-
43.	Fodor Peter	gr. catolic	1891	Oradea Mare, Bihor	română	întreprinză tor
44.	Fogas Justin	gr. catolic	1899	Satu Mare	română	învățător
45.	Georgescu Vladimir	gr. catolic	1893	Roman	română	funcționar
46.	German Ianos	gr. catolic	1894	Satu Mare	română	agricultor
47.	Gherdan Ianos	ortodox	1895	Bihor	română	judecător de plasă

48.	Giurea Emil	gr. catolic	1898	-	română	-
49.	Gylan Karoly	gr. catolic	1898	-	română	-
50.	Horvath Jozsef	ortodox	1890	Bihor	română	pastor
51.	Hovanyi Iozsef	rom. catolic	1900	Oradea Mare, Bihor	maghiar	director al Academiei de Drept
52.	Icsak Mihaly	israelită	1899	Bihor	maghiar	mic proprietar
53.	Ille Ianos	ortodox	1893	Bihor	română	pastor
54.	Jercan Nerva	ortodox	1895	Arad	română	pastor
55.	Jude Illes	ortodox	1890	Turda	română	proprietar de pământ
56.	Jurca Valer	ortodox	1897	Bihor	română	pastor
57.	Kassovitz Endre	israelită	1901	Torontal	maghiar	medic ortoped
58.	Kemeny Karoly	rom. Catolic	1891	Arad	maghiar	comerciant
59.	Kemeny Tibor	evangelic	1898	Weinbohla	maghiar	mare comerciant
60.	Kertesz Gyula	reformat	1895	Udvarhelg	maghiar	pensionar
61.	Kimpean Oktavian	gr. catolic	1894	Bihor	română	pastor
62.	Kiss Janos	gr. catolic	1899	Bihor	română	agricultor
63.	Kiss Jenő	gr. catolic	1899	Satu Mare	română	-
64.	Kozma Istvan	gr. catolic	1898	Zala	română	inginer silvic
65.	Lazar Liviusz	ortodox	1898	Oradea Mare, Bihor	română	avocat
66.	Mades Mihaly	reformat	1892	Bihor	maghiar	-
67.	Markus Peter	ortodox	1899	Oradea Mare, Bihor	română	agricultor
68.	Mihaese Aurel	gr. catolic	1894	Varad	română	învățător
69.	Mihuțiu Jozsef	gr. catolic	1900	Bihor	română	fost subofițer
70.	Morariu Gyorgy	ortodox	1893	Szeben	română	învățător
71.	Nekenham Iozsef	reformat	1898	Bihor	maghiar	-
72.	Neamțiu Iles	gr. catolic	1892	-	română	agricultor
73.	Negrean Aurel	gr. catolic	1899	Sztamar	română	văduvă

74.	Orban Miklos	reformat	1896	Turda	maghiar	-
75.	Orosz Szever	gr. catolic	1899	-	română	-
76.	P.... T. P... (neinteligibil)	gr. catolic	1889	Bihor	română	-
77.	Papp Gergely	gr. catolic	1896	Szatmar	română	fermier
78.	Papp Ianos	ortodox	1900	Oradea Mare, Bihor	română	inspector
79.	Papp Ieno	gr. catolic	1900	Szabolcs	română	profesor
80.	Papp Sandor	gr. catolic	1898	Szabolcs	română	profesor
81.	Pătraș Tivadar	ortodox	1893	Bihor	română	-
82.	Pelle Gyorgy	gr. catolic	1898	Timiș	română	văduvă
83.	Peter Gyorgy	ortodox	1898	Bihor	română	învățător
84.	Pongracz Tibor	rom. Catholic	1902	Hunedoara	maghiar	lucrător calea ferată
85.	Pop Coriolan	gr. catolic	1896	Oradea	română	-
86.	Pop Romulusz	gr. catolic	1899	Oradea	română	administrat or bancă
87.	Popescu Lorand	ortodox	1892	Arad	română	-
88.	Popescu Miklos	ortodox	1894	Arad	română	judecător
89.	Popoviciu Liviusz	ortodox	1899	Arad	română	învățător
90.	Popoviciu Peter	ortodox	1895	Bihor	română	judecător de plasă
91.	Rades Ovidiusz	gr. catolic	1896	Fekerm	română	-
92.	Radu Gyula	gr. catolic	1895	Bihor	română	agricultor
93.	Radu Valer	gr. catolic	1900	Bihor	română	profesor
94.	Roman Agoston	gr. catolic	1892	Bistrița Năsăud	română	învățător
95.	Roman Ioachim	ortodox	1898	Satu Mare	română	agricultor
96.	Sabo Samuel	-	1893	-	română	-
97.	Schofer David	israelită	1897	Bihor	maghiar	vânzător
98.	Serac Gyorgy	ortodox	1889	Bihor	română	pastor
99.	Serb Peter	ortodox	1897	Bihor	română	decan

100.	Surducan Trajan	gr.catolic	1895	Szatmar	română	văduvă
101.	Szimok Agoston	ortodox	1896	Bihor	română	-
102.	Tanko Vilmos	gr. catolic	1890	Nagynegan	maghiar	-
103.	Turcu Miklos	ortodox	1892	Hunedoara	română	văduvă
104.	Venter Virgil	gr. catolic	1897	Bihor	română	-
105.	Voda Miklos	gr. catolic	1893	Făgăraș	română	învățător
106.	Zach Felician	gr. catolic	1900	Satu Mare	română	director
107-109	Pentru 3 studenți nu au putut fi descifrate datele conținute în foile de origine					

An universitar 1920 – 1921 semestrul I

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1.	... (neinteligibil)	gr. catolic	1888	Satu Mare	român	învățător
2.	... Lajos (neinteligibil)	israelită	1897	Bihor	maghiar	-
3.	... Mihaly (neinteligibil)	israelită	1900	Bihor	maghiar	întreprinzător
4.	... Tivadar (neinteligibil)	gr. catolic	1891	-	român	agricultor
5.	Abrudan Demeter	ortodox	1891	Bihor	român	agricultor
6.	Alb Demeter	ortodox	1901	Bihor	român	pastor
7.	Almar Oktav	ortodox	1893	-	român	pastor
8.	Altman Farkas	israelită	1897	Bihor	maghiar	văduvă
9.	Altman Gyula	israelită	1899	Bihor	maghiar	văduvă
10.	Anca Gracian	gr. catolic	1894	Arad	român	pastor
11.	Anca Miklos Kornel	gr. catolic	1896	Arad	român	pastor
12.	Anca Pompeiu Tivadar	gr. catolic	1900	Arad	român	pastor
13.	Anderean Aurel	gr. catolic	1895	Satu Mare	român	întreprinzător
14.	Andor Laszlo	israelită	1897	Bihor	maghiar	-
15.	Ardelean Georgina	ortodox	1902	Bihor	român	pastor
16.	Ardelean Ianos	ortodox	1894	Arad	român	agricultor
17.	Ardelean Tivadar	ortodox	1899	Arad	român	agricultor

18.	Avram G. Miklos	ortodox	1895	Oradea Mare, Bihor	român	întreprinzător
19.	B.... Szilvisisz (neinteligibil)	gr. catolic	1899	Bihor	român	agricultor
20.	Bakos Eduard	gr. catolic	1879	Bihor	român	-
21.	Bakos Imre	reformat	1892	Bihor	maghiar	-
22.	Balassa Dezso	israelită	1898	Oradea Mare, Bihor	maghiar	comerciant
23.	Baldi Miklos	gr. catolic	1897	Oradea Mare, Bihor	român	judecător
24.	Balogh Gyorgy	ortodox	1899	Bihor	român	agricultor
25.	Balogh Imre	ortodox	1887	Bihor	român	agricultor
26.	Balogh Peter	ortodox	1896	Bihor	român	agricultor
27.	Barbul Vazul	gr. catolic	1894	Szatmar	român	agricultor
28.	Barna Gyorgy	gr. catolic	1893	Szatmar	român	-
29.	Băncilă Ianos	ortodox	1894	Făgăras	român	agricultor
30.	Birta Pal	gr. catolic	1898	Bistrița Năsăud	român	-
31.	Blagi Tivadar	gr. catolic	1884	Bihor	român	agricultor
32.	Bliger Erno	israelită	1897	Bihor	maghiar	-
33.	Bodor Gabor	ortodox	1897	Bihor	român	comerciant
34.	Bogdan Miklos	ortodox	1890	Sibiu	român	-
35.	Bolfa Sandor	gr. catolic	1880	Bistrița Năsăud	român	agricultor
36.	Borlan Emil	gr. catolic	1901	Bihor	român	profesor
37.	Bozonkay Pal	rom. catolic	1900	Bihor	maghiar	-
38.	Bredeu Ianos	ortodox	1893	Bihor	român	agricultor
39.	Bulgar Gyorgy	gr. catolic	1901	Szilagy	român	agricultor
40.	Butean Gyula	gr. catolic	1884	Bihor	român	-
41.	Buttyan Ianos	gr. catolic	1893	Szatmar	român	agricultor
42.	Chețiu Miklos	gr. catolic	1898	Bihor	român	agricultor
43.	Chidioșan Gabor	ortodox	1900	Bihor	român	agricultor
44.	Ciortin Ianos	gr. catolic	1881	Oradea, Bihor	român	întreprinzător
45.	Cisler Miklos	israelită	1897	Bihor	maghiar	-
46.	Coita Romulusz	gr. catolic	1894	Bihor	român	învățător
47.	Coroiu Iozsef	ortodox	1893	Arad	român	agricultor
48.	Cosma Edmund	gr. catolic	1899	Zalău	român	inginer silvic
49.	Cosma Istvan	gr. catolic	1898	Zala	român	-
50.	Costa Ianos	ortodox	1898	Bihor	român	învățător
51.	Cristian Hilar	gr. catolic	1900	Bihor	român	-
52.	CristomLaszlo	israelită	1897	Bihor	maghiar	-

53.	Csik Lajos	reformat	1896	Bihor	maghiar	lucrător cale ferată
54.	Csika Sandor	reformat	1898	Bihor	maghiar	proprietar de pământ
55.	Csillag Andor	israelită	1902	Oradea, Bihor	maghiar	comerciant
56.	Cucu Ianos	ortodox	1895	Bihor	român	pastor
57.	Cuibus Agoston	ortodox	1891	Sălaj	român	-
58.	D... Peter (neinteligibil)	gr. Catolic	1899	Bihor	român	agricultor
59.	Danese Iakab	ortodox	1896	Bihor	român	comerciant
60.	Dobreiu Cornel	ortodox	1899	Bihor	român	învățător
61.	Domocoș Leontin	gr. catolic	1898	Bihor	român	pastor
62.	E... Gyorgy (neinteligibil)	israelită	1901	Bihor	maghiar	-
63.	Enescu Vlad	ortodox	1895	Făgăraș	român	agricultor
64.	F.. Fulop (neinteligibil)	israelită	1897	Bajaronag	maghiar	comerciant
65.	F... Ieno (neinteligibil)	israelită	1900	Oradea Mare, Bihor	maghiar	comerciant
66.	Farago Kalman	israelită	1897	Bihor	maghiar	-
67.	Faskerti Tibor	rom. catolic	1899	Arad	maghiar	hangiu
68.	Feier T. Mircea	ortodox	1898	Hunedoara	român	industriaș
69.	Fekete Ianos	gr. catolic	1889	Bihor	român	-
70.	Fekete Karoly	gr. catolic	1898	Bihor	maghiar	hornar
71.	Fekete Laszlo	israelită	1899	Oradea Mare, Bihor	maghiar	-
72.	Ferezan Tivadar	gr. catolic	1892	-	român	agricultor
73.	Fersigan Cornel	gr. catolic	1898	Sălaj	român	învățător
74.	Fersigan Romulusz	gr. catolic	1896	Sălaj	român	învățător
75.	Fildan Iozsef	ortodox	1893	Bihor	român	agricultor
76.	Filip Ianos	ortodox	1890	Bihor	român	judecător de plasă
77.	Fogas Jusztn	gr. catolic	1899	Szatmar	român	învățător
78.	Friedman Andor	israelită	1889	Oradea, Bihor	maghiar	-
79.	Friedman Bela	israelită	1901	Oradea, Bihor	evreu	-
80.	Fulop Ianos Elek	-	1890	-	maghiar	industriaș
81.	G... Aurel (neinteligibil)	-	1902	Cluj	maghiar	lucrător cale ferată
82.	Galea Sandor	gr. catolic	1889	-	român	învățător
83.	Gherlan Ianos	ortodox	1895	Bihor	român	judecător de plasă

84.	Ghiurău Cornel	ortodox	1895	Bihor	român	învățător
85.	Gluck Iozsef	israelită	1899	Szabolcs	maghiar	proprietar de moară
86.	Gorondi Geza	rom. catolic	1896	Bihor	român	mașinist
87.	Grunfeld Mihaly	israelită	1899	Bihor	maghiar	jurist
88.	Guiman Gyorgy	ortodox	1891	Făgăraș	român	proprietar de pământ
89.	Gyelan Karoly	gr. catolic	1898	Bihor	român	învățător
90.	Hajdeu Ianos	ortodox	1886	Cluj	român	-
91.	Haker Bela	israelită	1901	Oradea Mare, Bihor	maghiar	comerciant
92.	Hegedus Miklo	israelită	1901	Oradea Mare, Bihor	maghiar	brutar
93.	Held Emil	israelită	1899	Bihor	maghiar	comerciant
94.	Helyfi Gyorgy	israelită	1897	Oradea Mare, Bihor	maghiar	director
95.	Henger Iozsef	gr. catolic	1899	Bihor	maghiar	trezorier
96.	Hențiu Pal	ortodox	1898	Arad	român	comerciant
97.	Herlea Ieronim	ortodox	1895	Hunedoara	român	-
98.	Holban Viktor	gr. catolic	1899	Oradea Mare, Bihor	român	inspector
99.	Hosszu Gyula	reformat	1902	Sălaj	maghiar	-
100.	Hosszu Viorel	gr. catolic	1895	Szolnok	român	-
101.	Hovanyi Iozsef	gr. catolic	1900	Oradea Mare, Bihor	maghiar	decan Academia de Drept
102.	Iacob Emilian	gr. catolic	1892	Bihor	român	-
103.	Iakobovits Elemer	israelită	1897	Oradea, Bihor	maghiar	-
104.	Iancu Kornel	gr. catolic	1900	Somogyuzso pa	român	învățător
105.	Ienea Ianos	ortodox	1897	Caraș Severin	român	inspector
106.	Iluțiu Ambrus	gr. catolic	1894	Szatmar	român	văduvă
107.	Iszak Mihaly	israelită	1899	Bihor	maghiar	comerciant
108.	Ivan Sandor	gr. Catolic	1892	Sibiu	român	-
109.	Jakab Lajos	israelită	1898	Oradea Mare, Bihor	maghiar	inspector
110.	Jurca Valer	ortodox	1897	Bihor	român	pastor
111.	Jurma Cornel	ortodox	1896	Timiș	român	-
112.	Ka... Sandor (neinteligibil)	gr. catolic	1893	Bistrița Năsăud	român	pastor
113.	Karkovits Sandor	israelită	1898	Bihor	maghiar	consilier
114.	Kassovitz Endre	israelită	1901	-	maghiar	medic de district

115	Katz Bela	israelită	1901	Szatmar	maghiar	-
116	Katz Ferenc	israelită	1898	Szabolcs	maghiar	inspector
117	Kenez Sandor	reformat	1897	Bihor	maghiar	întreprinzător
118	Kerezi Ianos	gr. catolic	1896	Satu Mare	român	pastor
119	Kimpian Oktavian	gr. catolic	1894	Satu Mare	român	-
120	Kiro Istvan	israelită	1897	Bihor	evreu	-
121	Kiss Erno	israelită	1897	Oradea Mare, Bihor	maghiar	comerciant
122	Kiss Iano	gr. catolic	1899	Szatmar	român	pastor
123	Kiss Ianos	gr. catolic	1899	Bihor	român	-
124	Kiss Ianos	rom. catolic	1897	Oradea Mare, Bihor	maghiar	maistru
125	Kiss Kalman	reformat	1896	Oradea Mare, Bihor	maghiar	-
126	Kiss Margit	rom. catolic	1898	Oradea Mare, Bihor	maghiar	director
127	Kolliner Ianos	israelită	1899	Oradea Mare, Bihor	maghiar	comerciant
128	Kovacs Arpad	-	1897	Cluj	maghiar	-
129	Kriszte Iosef	gr. catolic	1896	Bihor	român	agricultor
130	Lazar Aurel	gr. catolic	1901	Bihor	român	pastor
131	Lederer Miklos	israelită	1898	Bihor	maghiar	comerciant
132	Leichter Miksa	israelită	1899	Hajdu-Bihar	evreu	comerciant
133	Leitner Nandor	israelită	1900	Oradea, Bihor	evreu	comerciant
134	Leucția Trajan	ortodox	1897	Arad	român	-
135	Lindenfeld Iozsef	israelită	1899	Bihor	maghiar	văduvă
136	Lipsey Istvan	-	1901	Sibiu	maghiar	-
137	Lippai Nandor	rom. catolic	1893	Arad	maghiar	-
138	Lonestein Rezso	israelită	1898	Szatmar	maghiar	-
139	Lorinc Miklos	israelită	1899	Oradea, Bihor	maghiar	comerciant
140	Lupșa Coriodan	gr. catolic	1896	Timiș	român	pastor
141	Madas Arpad	israelită	1898	Oradea, Bihor	maghiar	-
142	Magyar Ianos	gr. Catolic	1899	Szatmar	român	agricultor
143	Major Zoltan	reformat	1900	Veszprem	maghiar	întreprinzător
144	Marcus Peter	ortodox	1899	Oradea Mare, Bihor	român	inspector
145	Markovits Iozsef	israelită	1903	Oradea Mare, Bihor	maghiar	mecanic
146	Mathe Kornel	gr. Catolic	1899	Bihor	român	pastor
147	Miclean Illes	ortodox	1895	Arad	român	agricultor

148	Mihaesz Aurel	gr. catolic	1894	Bistrița Năsăud	român	învățător
149	Mihuțiu Iosef	gr. catolic	1900	Bihor	român	lucrător poștă
150	Mocian Iozsef	gr. catolic	1900	Bihor	român	agricultor
151	Morariu Gyorgy	gr. catolic	1891	Cluj	român	-
152	Morariu Gyorgy	ortodox	1893	Sibiu	român	-
153	Morna Peter	gr. catolic	1892	Bihor	român	agricultor
154	Morvay Andras	reformat	1898	Bihor	maghiar	-
155	Muțiu Vladimir	ortodox	1897	Bihor	român	văduvă
156	Nagy Iozsef	reformat	1900	Lugoj	maghiar	subofițer
157	Nemes Nagy Iozsef	unitarian	1892	Abrud	maghiar	văduvă
158	Niesner Ferencz	rom. catolic	1885	Sibiu	german	comerciant
159	Nistor Virgil	gr. catolic	1898	Szatmar	român	văduvă
160	Novac Miklos	gr. catolic	1889	Szoreny	român	-
161	Opris Iozsef	gr. catolic	1898	Bihor	român	judecător de plasă
162	Orban Gyula Sandor	reformat	1899	Bihor	maghiar	întreprinză tor
163	Orban Mihaly	reformat	1897	Bihor	maghiar	industriaș
164	Orend Gusztav	rom. catolic	1898	Budapesta	maghiar	-
165	Oros Szever	gr. catolic	1899	Sălaj	român	judecător
166	Palfy Endre	gr. catolic	1883	Cluj	maghiar	funcționar
167	Pantos Gusztav	ortodox	1895	Timiș	român	pastor
168	Pap (neinteligibil)	rom. catolic	1886	Bistrița Năsăud	maghiar	-
169	Papp Agoston	gr. Catolic	1902	Bihor	român	maistru
170	Papp Demeter	gr. Catolic	1898	Bihor	român	învățător
171	Papp Gergely	gr. Catolic	1896	Szatmar	român	agricultor
172	Papp Gyorgy	gr. Catolic	1887	Bihor	român	-
173	Papp Ianos	ortodox	1900	Oradea Mare, Bihor	român	inspector
174	Papp Ianosz	gr. Catolic	1897	Bihor	român	proprietar de pământ
175	Papp Ieno	gr. Catolic	1900	Bihor	român	învățător
176	Papp Sandor	gr. Catolic	1898	Bihor	român	învățător
177	Pasca Ianos	ortodox	1897	Arad	român	proprietar de pământ
178	Pățcaș Tivadar	ortodox	1893	Bihor	român	-
179	Pelle Gyorgy	gr. catolic	1896	Timiș	român	-
180	Penzes Sandor	reformat	1895	Bihor	maghiar	industriaș
181	Peter Victor	gr. catolic	1898	Bihor	român	raportor

182	Petruca Gyorgy	gr. catolic	1894	Sălaj	român	pastor
183	Petruca Ianos	gr. catolic	1895	Sălaj	român	pastor
184	Petrysin Bela Ivan	rom. catolic	1898	Hajdu-Bihar	maghiar	-
185	Piskoram Iozsef	gr. Catolic	1902	Satu Mare	român	văduvă administrat
186	Pogany Estele	israelită	1902	Brașov	maghiar	or de bancă
187	Polgar Andor	israelită	1898	Oradea Mare, Bihor	maghiar	inspector general
188	Pongracz Tibor	rom. catolic	1902	Hunedoara	maghiar	-
189	Popa Peter	ortodox	1894	Bihor	român	pastor
190	Popa Demeter	ortodox	1894	Oradea, Bihor	român	-
191	Popa Gyorgy	ortodox	1899	Bihor	român	judecător de plasă
192	Popa Valer	gr. catolic	1897	Bihor	român	judecător de plasă
193	Popescu Lorend	ortodox	1892	Arad	român	-
194	Popescu Sandor	gr. catolic	1883	Bihor	român	judecător de plasă
195	Popescu Virgil	gr. catolic	1896	Bihor	român	pastor
196	Popper Istvan	israelită	1898	Oradea Mare, Bihor	maghiar	comerciant
197	Potre Gyorgy	gr. catolic	1898	Bihor	român	învățător
198	Poynar Kalmar	ortodox	1898	Bihor	român	judecător
199	R... Karoly (neinteligibil)	gr. catolic	-	Oradea Mare, Bihor	maghiar	-
200	R... Leontin (neinteligibil)	gr. catolic	1877	Sălaj	român	-
201	Radu Valer	ortodox	1900	Bihor	român	învățător
202	Reichard Erno	israelită	1897	Oradea Mare, Bihor	maghiar	comerciant
203	Reichmann Ferenc	israelită	1899	Csanad	maghiar	comerciant
204	Remenyi Albert	gr. catolic	1897	Maramures	român	judecător
205	Rezenfeld Mihaly	israelită	1902	Cluj	maghiar	văduvă
206	Riha Oszkar	gr. catolic	1891	Sibiu	german	-
207	Roitan Demeter	ortodox	1897	Arad	român	agricultor
208	Romai Erno	israelită	1896	Oradea, Bihor	maghiar	șef depozit
209	Roman Trajan	ortodox	1885	Bihor	român	agricultor
210	Rosenfeld Miklos	israelită	1902	Cluj	evreu	văduvă
211	Rozslay Istvan	rom. catolic	1882	Oradea Mare, Bihor	maghiar	-
212	Rozstay Jstvan Geza	rom. catolic	1882	Bihor	maghiar	-

213	Russ Sandor	gr. catolic	1896	Alba	român	învățător
214	Sarca Ianos	gr. catolic	1893	Bihor	român	-
215	Schag Ferenc	-	1895	Timiș	german	-
216	Schlesinger Dezso	israelită	1897	Oradea Mare, Bihor	evreu	comerciant
217	Schuch Iozsef	rom. catolic	1899	Oradea Mare, Bihor	maghiar	hangiu
218	Schvarcz Ferenc	israelită	1898	Oradea Mare, Bihor	maghiar	comerciant
219	Schwartz Sandor	israelită	1900	Oradea Mare, Bihor	maghiar	director
220	Secan Adrian	gr. catolic	1891	Arad	român	pastor
221	Secoșan Romulusz	ortodox	1896	Timiș	român	proprietar de pământ
222	Seracu Adrian	ortodox	1899	Arad	român	văduvă
223	Serb Peter	ortodox	1897	Bihor	român	decan
224	Serdner Imre	rom. catolic	1902	Arad	maghiar	-
225	Sibianu Laszlo	ortodox	1884	Brașov	român	-
226	Silberstein Mor	israelită	1899	Bihor	român	comerciant
227	Sima Gyorgy	gr. catolic	1891	Satu Mare	român	întreprinză tor
228	Sima Gyorgy	gr. catolic	1891	Satu Mare	român	cantor
229	Solymosan Illas Jozsef	gr. catolic	1899	Arad	român	-
230	Somogyi Imre	israelită	1898	Cluj	maghiar	-
231	Soos Laszlo	reformat	1898	Arad	maghiar	pensionar de stat
232	Spitz Sandor	israelită	1899	Oradea Mare, Bihor	maghiar	comerciant
233	Stan Vazul	gr. Catolic	1896	Satu Mare	român	inginer agronom
234	Stanber Istvan	israelită	1900	Arad	maghiar	-
235	Stanciu Ștefan	ortodox	1894	Dolj	român	agricultor
236	Starak Alfred	rom. catolic	1895	Sibiu	german	lucrător poștal
237	Steiner Endre	israelită	1899	Bihor	maghiar	comerciant
238	Stern Andor	israelită	1898	Oradea Mare, Bihor	maghiar	inspector
239	Stern Lajos	israelită	1897	Bihor	maghiar	comerciant
240	Stern Miklos	israelită	1898	Oradea Mare, Bihor	maghiar	-
241	Suciu Trajan	gr. catolic	1877	Bihor	român	-
242	Szabo Gyula	gr. catolic	1889	Bihor	român	-
243	Szabo Lajos	reformat	1901	Bihor	maghiar	învățător
244	Szakai Janos	gr. catolic	1885	Bihor	român	inginer agronom

245	Szanto Gyorgy	gr. catolic	1894	Bihor	român	vânzător
246	Szekely Laszlo	reformat	1897	Turda	maghiar	-
247	Szentpaly Gyula	reformat	1879	Cluj	maghiar	proprietar de pământ
248	Szirmai Lajos	israelită	1899	Oradea Mare, Bihor	maghiar	inspector
249	Șoran Cornel	gr. catolic	1900	Satu Mare	român	învățător
250	Takacs Lajos	israelită	1898	Ugocsa	maghiar	ofițer Debrecen
251	Tandler Janos	rom. catolic	1897	Câmpulung,	german	inginer
252	Tanos Karoly	israelită	1896	Bihor	maghiar	comerciant
253	Tămășan Virgil	gr. catolic	1899	Cluj	român	proprietar de pământ
254	Teosan Iozsef	ortodox	1900	Bihor	român	agricultor
255	Ternovan Leonidas Livius	gr. catolic	1900	Satu Mare	român	pastor
256	Thokoly Tibor	gr. catolic	1900	Satu Mare	maghiar	agricultor
257	Tirlea Coriolan	ortodox	1898	Arad	român	pastor
258	Toma Petru	ortodox	1886	Arad	român	agricultor
259	Turdean Janos	gr. catolic	1880	Szatmar	român	-
260	Turucu Miklos	ortodox	1892	Hunedoara	român	învățător
261	Ujvari Miklos	israelită	1898	-	maghiar	comerciant
262	Ullmann Izidor	israelită	1900	Oradea Mare, Bihor	maghiar	comerciant
263	Ursu Ianos	ortodox	1896	Sibiu	român	agricultor
264	Vamos Karoly	israelită	1896	Bihor	maghiar	comerciant
265	Vandiciu Gabor	ortodox	1895	Bihor	român	-
266	Văleanu Gyorgy	gr. catolic	1889	Satu Mare	român	agricultor
267	Venter Virgil	gr. catolic	1897	Bihor	român	-
268	Vidican Trajan	ortodox	1885	Bihor	român	-
269	Weinberger Laszlo	israelită	1901	Oradea Mare, Bihor	maghiar	-
270	Weisz Jenő	israelită	1898	Bihor	maghiar	comerciant
271	Weisz Lajos	israelită	1900	Bihor	evreu	comerciant
272	Winkaler Tibor	israelită	1898	Oradea Mare, Bihor	evreu	pictor
273	Zach Felician	gr. catolic	1900	Satu Mare	român	-

An universitar 1921 – 1922

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1	Abrudan Demeter	ortodox	1891	Bihor	român	-
2	Adlerștein Ludovic	israelită	1901	Satu Mare	evreu	comerciant
3	Adonyi Ferencz	israelită	1902	Oradea Mare, Bihor	maghiar	văduvă
4	Alb Dimitrie	ortodox	1901	Bihor	român	preot paroh
5	Alb Lorand	reformat	1899	Hajdu-Bihar	maghiar	inspector CFR
6	Albu Constantin	ortodox	1883	Focșani	român	profesor
7	Altmann Gyula	israelită	1899	Bihor	maghiar	văduvă
8	Anca V. Grațian	gr. catolic	1894	Bihor	român	preot
9	Andercou Aurel	gr. catolic	1895	Satu Mare	român	-
10	Andor Laszlo	ortodox	1897	Bihor	român	-
11	Andreco Iuliu	gr. catolic	1901	Satu Mare	român	econom
12	Ardelean Georgina	-	1902	Bihor	român	preot
13	Ardelean Ioan	ortodox	1894	Arad	român	econom
14	Ardelean Victor	gr. catolic	1900	Caraș-Severin	român	econom
15	Arvay Arpad	rom. catolic	1902	Satu Mare	maghiar	hangiu
16	Bakos Eduard	gr. catolic	1879	Bihor	român	funcționar
17	Bakos Eduard	gr. catolic	1879	Bihor	român	funcționar
18	Balog Peter	ortodox	1896	Bihor	român	-
19	Balogh Gheorghe	ortodox	1899	Bihor	român	econom
20	Balogh Mihail	ortodox	1895	Oradea Mare, Bihor	român	funcționar urban de vamă
21	Balogh Mihail	ortodox	1895	Oradea Mare, Bihor	român	funcționar urban de vamă
22	Bar Teodor	gr. catolic	1888	Bihor	român	decedat
23	Barbu Vasile	ortodox	1888	Alba inferioară	român	-
24	Batry Kalman	rom. catolic	1901	Oradea, Bihor	maghiar	-
25	Bay Miklos	reformat	1900	Satu Mare	maghiar	decedat
26	Bârză Ion	ortodox	1899	Arad	român	proprietar
27	Enescu Gheorghe	-	1895	-	-	-
28	Fildan ... (neinteligibil)	-	1893	-	-	-
29	Filip Liviu Vasile	ortodox	1885	Bihor	român	preot
30-	Alte date asemănătoare referitoare la studenți pentru anul universitar 1921 – 1922 nu au mai					

An universitar 1922 – 1923

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1	Berger Nicolae	-	1900	-	evreu	-
2	Agh Odon	rom. catolic	1901	Bihor	maghiară	văduvă
3	Alb Dimitrie	ortodox	1901	Bihor	română	preot
4	Albu I. Constantin	ortodox	1883	Focșani	română	profesor
5	Anca Teodor	gr. catolic	1900	Arad	română	profesor
6	Antal Daniel	rom. catolic	1901	Satu Mare	maghiară	prim jurist
7	Balogh Gheorghe	ortodox	1899	Bihor	română	econom
8	Baniciu Teodor	ortodox	1885	Arad	română	profesor
9	Bar Teodor	gr. catolic	1888	Bihor	română	econom
10	Barbu Vasile	ortodox	1888	Alba	română	-
11	Bauman Tibor	israelită	1901	-	maghiară	CFR
12	Băruța Petru	ortodox	1896	Bihor	română	-
13	Benedek Antal/Antoniu	reformat	1901	Alba	maghiară	învățător pensionat
14	Benedek Tiberiu	israelită	1904	Satu Mare	maghiară	avocat
15	Berdan Gheorghe	ortodox	1883	Tecuci	română	preot
16	Berger Laszlo	israelită	1903	Bihor	evreu	director
17	Berescu George	ortodox	1893	Caraș Severin	română	econom
18	Bikfalvy Francisc	reformat	1901	Satu Mare	maghiară	proprietar de pământ
19	Birnbaum David	israelită	1902	Maramureș	maghiară	comerciant
20	Birț Demeter	ortodox	1892	Trei Scaune	română	învățător
21	Bitea Aurel	gr. catolic	1897	Bihor	română	decedat
22	Blagi Teodor	ortodox	1884	Bihor	română	-
23	Bobovszky Ioan	rom. catolic	1901	Bihor	maghiară	funcționar
24	Borlan Silviu	gr. catolic	1899	Bihor	română	plugar
25	Boulescu Mihail	ortodox	1894	Caraș Severin	română	pensionar
26	Brădean Zenobie	ortodox	1891	Bihor	română	econom
27	Bredeu Ioan	ortodox	1893	Bihor	română	econom
28	Buha Gheorghe	ortodox	1897	Arad	română	econom
29	Bulgar George	gr. catolic	1902	Sălaj	română	maistru

30	Bupte Gheorghe	ortodox	1902	Arad	română	econom
31	Bura Ladislau	gr. catolic	1899	Satu Mare	română	pensionat secretar
32	Buta Pavel	gr. catolic	1898	Bistrița Năsăud	română	-
33	Câmpean Lazar	gr. catolic	1902	Sălaj	română	preot
34	Centea Emil	gr. catolic	1901	Hajdu-Bihar	română	preot
35	Chidioșan Antoniu	ortodox	1888	Bihor	română	-
36	Chidioșan Gavril	ortodox	1900	Bihor	română	văduva
37	Chioșeanu Ilariu	ortodox	1894	Ialomița	română	econom
38	Cinca Adrian	gr. catolic	1902	Bihor	română	învățător
39	Ciubuș Augustin	ortodox	1891	Sălaj	română	-
40	Costa Romulus	ortodox	1894	Bihor	română	învățător
41	Cristea Illarie	ortodox	1900	Bihor	română	-
42	Csapo Alexandru	reformat	1900	Satu Mare	maghiară	văduvă
43	Csapo Iozsef	-	1902	Satu Mare	maghiară	văduvă
44	Csihar Erno	reformat	1901	Bihor	maghiară	proprietar de pământ
45	Csilag Andrei	ortodox	1902	Oradea, Bihor	maghiară	comerciant
46	Csorba Andren	reformat	1898	Satu Mare	maghiară	-
47	Daday Iosif	reformat	1901	Oradea, Bihor	maghiară	inspector
48	Dancea Nicolae	ortodox	1903	Oradea, Bihor	română	comerciant
49	Darabant Aleca	ortodox	1900	Alba	română	preot
50	Deacu Dimitrie	ortodox	1903	Bihor	română	învățător
51	Derczenyi Ladislau	reformat	1900	Satu Mare	maghiară	șef de percepto rat
52	Dobrei Cornel	ortodox	1899	Bihor	română	văduvă
53	Dumbrăvoreanu Ioan	ortodox	1898	Bichis	română	văduvă
54	Dumbrăvoreanu Vasile	ortodox	1903	Miscolt	română	vaduva
55	Ehrenfeld Ivan	israelită	1897	Keresag	maghiară	funcționar
56	Einchorn Alexandru	-	1902	Oradea Mare, Bihor	evreu	-
57	Eisler Gheorghe	israelită	1902	Bihor	maghiară	fabricant
58	Enescu Vlad	ortodox	1895	Făgăraș	română	proprietar
59	Erlich Bela	rom. catolic	1896	Târnava Mică	maghiară	medic veterinar
60	Farkas Ernest	israelită	1900	Satu Mare	maghiară	comerciant
61	Farkas Lorand	reformat	1900	Debrecen	maghiară	proprietar
62	Faur Mihai	ortodox	1901	Bihor	română	oficiant
63	Fazekas Petru	rom. catolic	1900	Bihor	maghiară	-

64	Felea Simeon	ortodox	1892	Brașov	română	preot
65	Fersigan Cornel	gr. catolic	1898	Sălaj	română	preot
66	Filip Petru	gr. catolic	1900	Bihor	română	învățător
67	Filkner Stefan	-	1901	Maramureș	maghiară	muzicant
68	Fisch Mov	israelită	1897	Cluj	evreu	comerciant
69	Formathy Samuil	-	1901	Sălaj	maghiară	-
70	Fried Gyoza	israelită	1901	Satu Mare	maghiară	curător de haină
71	Gall Petru	ortodox	1897	Bihor	română	-
72	Geleta Vasiliu	rom. catolic	1902	Bihor	maghiară	-
73	Georgea I. Sabin	ortodox	1900	Arad	română	protopop
74	Geremji Pal	rom. catolic	1901	Maramureș	maghiară	-
75	Gergely Franțisc	reformat	1901	Târnava Mică	maghiară	pensionar CFR șef de gară
76	Glatz Aurel	-	1902	Arad	maghiară	principal pensionat
77	Glosz Antoniu	rom. catolic	1903	Satu Mare	maghiară	căpitan
78	Goldiș Alexandru Ioan	ortodox	1902	Bihor	română	învățător
79	Gotlich Iazăr	israelită	1900	Sălaj	evreu	comerciant
80	Grosz Desideriu	-	1900	Bihor	maghiară	comerciant
81	Gurka Laszlo	rom. catolic	1897	Bihor	maghiară	-
82	Gyene Pavel	reformat	1902	Pesta	maghiară	ziarist Budapesta
83	Haiăș Ioan	gr. catolic	1901	Satu Mare	română	econom
84	Harșianu Alexandru	gr. catolic	1893	Bistrița Năsăud	română	preot
85	Hasszu Iuliu	-	1902	Sălaj	maghiară	șef de gară pensionat
86	Herllvann Nicolae	gr. catolic	1904	Satu Mare	maghiară	arhivar
87	Hllman Francisc	reformat	1892	-	maghiară	-
88	Horga Adam	ortodox	1902	Arad	română	-
89	Horvath Emilia	ortodox	1900	Bihor	română	director de școală
90	Hubic Lem	-	1900	Arad	română	preot
91	Hunnvald Gheorghe	israelită	1905	Satu Mare	evreu	avocat
92	Huszar Akos	reformat	1900	Cluj	maghiară	inspector șef
93	Iansa Alexandru	reformat	1886	-	maghiară	învățător
94	Ilnițeki Eusebiu	gr. catolic	1893	Maramureș	română	preot
95	Iorgovan Sava	ortodox	1892	Caraș Severin	română	-
96	Iuga Gheorghe	gr. catolic	1902	Maramureș	română	-

97	Jambor Alexandru	reformat	1901	Bihor	maghiară	econom
98	Jeremias Daniel	israelită	1904	Bihor	evreu	comerciant
99	Jova Gheorghe	ortodox	1899	Bihor	română	-
100	Kalman Ludovic	israelită	1900	Bihor	evreu	comerciant
101	Kardos Ștefan	israelită	1902	Szabolcs	maghiară	comerciant
102	Kassovicz Andrei	israelită	1901	Sălaj	maghiară	medic
103	Katz Francisc	israelită	1898	Bihor	maghiară	comerciant
104	Katz Herman	israelită	1901	Maramureș	română	comerciant
105	Kaufmann Adolf	israelită	1893	Bihor	română	-
106	Kaufmann Henrik	israelită	1900	Maramureș	română	comerciant
107	Kertesz Ladislau	israelită	1902	Bihor	evreu	pensionar
108	Kestz Alexandru	israelită	1900	Sălaj	evreu	comerciant
109	Kiss Coloman	reformat	1900	Bihor	maghiară	avocat
110	Kiss Coriolan	gr. catolic	1902	Bihor	română	-
111	Kiss Ludovic	reformat	1903	Sălaj	maghiară	agent inferior poliție
112	Klein Andrei	israelită	1896	Trei Scaune	evreu	comerciant
113	Klein Henric	israelită	1902	Satu Mare	evreu	comerciant
114	Klein Mauruțiu Desideriu	israelită	1903	Satu Mare	maghiară	comerciant
115	Klein Samuil	israelită	1901	Satu Mare	evreu	pantofar
116	Klenn Alexandru	israelită	1900	Sălaj	evreu	văduvă
117	Kovacs Adalbert	gr. catolic	1903	Maramureș	maghiară	notar
118	Kovacs Gabriel	gr. catolic	1901	Maramureș	maghiară	-
119	Kovacs Istvan	israelită	1898	Bihor	maghiară	comerciant
120	Kremniczky Andrei	rom. catolic	1898	Satu Mare	maghiară	văduvă
121	Legman Ladislau	israelită	1901	Cluj	evreu	proprietar
122	Leilner Adalbert	israelită	1901	Satu Mare	evreu	comerciant
123	Liciu Gheorghe	ortodox	1891	Bacău	română	proprietar
124	Lindermayer Robert	rom. catolic	1899	Bihor	maghiară	arendaș de moșie
125	Lipcsei Ștefan	reformat	1901	Bihor	maghiară	-
126	Lippert Ioan	rom. catolic	1904	Bihor	maghiară	pensionar
127	Literat Aurel	ortodox	1902	Făgăraș	română	-
128	Magyar Ioan	gr. catolic	1899	Satu Mare	română	preot
129	Maior Dionisu	gr. catolic	1894	Satu Mare	română	învățător
130	Mandel Peter	israelită	1901	Bihor	evreu	-
131	Margitai Odon	israelită	1903	Bihor	evreu	comerciant
132	Markovits Iosif	israelită	1903	Bihor	maghiară	decedat

133	Mărcuș Gavril	ortodox	1903	Bihor	română	preot
134	Mărcuș Iuliu	-	1891	Satu Mare	română	-
135	Mărcuțiu Ioan	gr. catolic	1901	Satu Mare	română	conducător
136	Medrea Florian	ortodox	1884	Alba	română	-
137	Mihu Iuliu	rom. catolic	1899	Alba	maghiară	subdirector
138	Mihuțiu Iosif	gr. catolic	1900	Bihor	română	mic proprietar
139	Miklos Lajos	rom. catolic	1901	Satu Mare	maghiară	-
140	Miklosi Vasile	-	1899	Bihor	română	șef de post
141	Moga Aurel	ortodox	1898	Bihor	română	preot
142	Moga Cornel	ortodox	1899	Bihor	română	preot
143	Moiș Vasalie	gr. catolic	1889	Maramureș	română	preot
144	Mojszar Eugen	gr. catolic	1897	Tolno	română	cantonier
145	Monori Mihai	reformat	1894	Birchiș	maghiară	văduvă
146	Morua Petru	gr. catolic	1892	Bihor	română	econom
147	Mozes Fulop	israelită	1902	Sălaj	evreu	-
148	Nacu Dumitru	gr. catolic	1898	Bistrița Năsăud	română	preot
149	Nagy Ioan	gr. catolic	1901	Satu Mare	română	-
150	Nagy Iosif	reformat	1900	Caraș Severin	maghiară	judecător
151	Nagy Pavel	rom. catolic	1893	Aiud	maghiară	executor judecător esc
152	Neagrău Ioan	ortodox	1894	Bihor	română	agronom
153	Neimeth Iosif	rom. catolic	1902	Satu Mare	maghiară	-
154	Nicoară Gheorghe	ortodox	1895	Timiș	română	econom
155	Nisli Adalbert	israelită	1903	Cluj	evreu	director industria lemnului
156	Nistor G. William	gr. catolic	1893	Satu Mare	română	preot
157	Nistor Gheorghe	gr. catolic	1898	Satu Mare	română	-
158	Olar Coloman	reformat	1897	Sălaj	maghiară	proprietar
159	Orban Iuliu	reformat	1899	Bihor	maghiară	-
160	Orban Mihaly	reformat	1897	Bihor	maghiară	-
161	Paksztor Elemer	rom. catolic	1902	Bihor	maghiară	văduvă
162	Pap Tiberiu	ortodox	1899	Mediaș	română	avocat
163	papp Aurel	ortodox	1882	Bihor	română	preot
164	Papp Cornel Nicolae	gr. catolic	1894	Sălaj	română	decedat
165	Papp Dimitrie	ortodox	1898	Bihor	română	învățător
166	Papp Emil	reformat	1895	Bihor	română	preot

167	Papp Geza	rom. catolic	1900	Satu Mare	maghiară	tâmplar
168	Papp Leonida	ortodox	1896	Arad	română	preot
169	Paulay Victor Zoltan	reformat	1900	Bihor	maghiară	preot
170	Păun Lungu	ortodox	1896	Caraș Severin	română	econom
171	Perenyi Iuliu	gr. catolic	1898	Arad	-	proprietar
172	Perenyi Victor	gr. catolic	1895	Satu Mare	română	decedat
173	Perger Danes	reformat	1901	Bihor	maghiară	-
174	Perva Petru	ortodox	1895	Bihor	română	preot
175	Peter I. Gheorghe	gr. catolic	1897	Bihor	română	notar
176	Petrișor Ivan Bela	gr. catolic	1898	Hajdu-Bihar	maghiară	învățător
177	Petruțiu Silviu	ortodox	1904	Hunedoara	română	prim consult
178	Pogany Etele	-	1902	Bihor	maghiară	director de bancă
179	Polgar Nicolaus	evreu	1901	Brașov	maghiară	inspector
180	Pop Augustin	gr. catolic	1902	Bihor	română	econom
181	Pop Titus	gr. catolic	1896	Bistrița Năsăud	română	-
182	Pop Victor	gr. catolic	1900	Turda	română	-
183	Popa Dimitrie	ortodox	1894	Bihor	română	decedat
184	Popa Remus	-	1894	-	română	învățător
185	Popa Valeriu	ortodox	1897	Bihor	română	notar
186	Popa Valeriu	ortodox	1901	Bihor	română	preot
187	Popan Vasile	gr. catolic	1890	Satu Mare	română	decedat
188	Potre Gheorghe	ortodox	1898	Bihor	română	învățător
189	Radu Ioan	gr. catolic	1899	Satu Mare	română	revizor școlar
190	Radu Iuliu	gr. catolic	1895	Bihor	română	econom
191	Radu Petru	ortodox	1902	Bihor	română	funcționar
192	Radu valer	gr. catolic	1900	Bihor	română	profesor
193	Riesenbach Adalbert	israelită	1901	Satu Mare	maghiară	-
194	Rimoczi Alexandru	israelită	1900	Cluj	evreu	funcționar
195	Rosenfeld Nicolae	evreu	1904	Satu Mare	maghiară	proprietar restaurant
196	Rostaș ioan	rom. catolic	1876	Arad	maghiară	pensionar econom
197	Roșu R. Aurel	ortodox	1903	Arad	română	subviz or școlar
198	Sabău Ilie	ortodox	1896	Bihor	română	econom
199	Sărac G. George	ortodox	1889	Bihor	română	preot
200	Sărătoc Teodor	ortodox	1899	Bihor	română	econom
201	Schag Ferencz	rom. catolic	1895	Arad	german	decedat

202	Schwartz Mihai	evanghelic	1901	Bihor	maghiară	-
203	Seremi Iuliu	gr. catolic	1902	Bihor	română	arhivar
204	Sichermann Samuil	israelită	1903	Satu Mare	română	pantofar
205	Sima Gheorghe	gr. catolic	1891	Satu Mare	română	cantor
206	Sima Teofil	-	1902	Satu Mare	română	-
207	Simonyi Raul Zoltan	israelită	1905	Bihor	maghiară	-
208	Solomon Ladislau	israelită	1902	Turda	maghiară	comerciant
209	Solomon Nicolae	israelită	1904	Mureș	maghiară	-
210	Somogyi Zoltan	rom. catolic	1900	Satu Mare	maghiară	-
211	Soos Ladislau	reformat	1898	Arad	maghiară	decedat
212	Soran Cornel	gr. catolic	1900	Satu Mare	română	văduvă
213	Staier Mauruțiu	israelită	1898	Bihor	evreu	comerciant
214	Sternberg Geza	-	1898	-	maghiară	-
215	Sterner Alexandru	-	1902	Arad	maghiară	comerciant
216	Stupariu Ioan	gr. catolic	1897	Arad	română	-
217	Szabo Alexandru	reformat	1901	Satu Mare	maghiară	-
218	Szabo Arpad	reformat	1902	Sălaj	maghiară	-
219	Szabo Gheorghe	gr. catolic	1894	Bihor	română	-
220	Szabo Ioan	gr. catolic	1902	Maramureș	română	-
221	Szabo Ludovic	reformat	1902	Bihor	maghiară	învățător
222	Szabo Traian	gr. catolic	1900	Bihor	maghiară	econom
223	Szathmary Alesandru	reformat	1903	Bihor	maghiară	preot
224	Szatmari Alesandru	reformat	1897	Satu Mare	maghiară	proprietar de pământ
225	Szekely Vasile	reformat	1897	Turda	maghiară	director
226	Szondy Francisc	reformat	1898	Hajdu-Bihar	maghiară	-
227	Szucs Iuliu	reformat	1901	Bihor	maghiară	notar
228	Șeștac Gheza	evanghelic	1899	Satu Mare	română	-
229	Șimon I. Emil	gr. catolic	1892	Cluj	română	preot
230	Talpoș Alexandru	gr. catolic	1894	Satu Mare	română	econom
231	Tașnadi Augustin	gr. catolic	1902	Satu Mare	română	econom
232	Tecsan Iosif	ortodox	1900	Bihor	română	econom
233	Ternovan Ep. Liviu Leonida	-	1900	Satu Mare	română	preot
234	Tokoly Tibor	gr. catolic	1900	Hunedoara	maghiară	-
235	Toth Alexandru	-	1901	Bihor	maghiară	-
236	Vegh Iuliu	reformat	1904	Bihor	maghiară	croitor
237	Venter Virgil	ortodox	1897	Bihor	română	-
238	Vuruncas Petru	ortodox	1901	Roman	română	-

239	Weinsberger Vasile	-	1901	Bihor	evreu	
240	Weisz Emeric	israelită	1901	Cluj	evreu	-
241	Weisz Iosif	israelită	1902	-	maghiară	comerciant
242	Weisz Ludovic	israelită	1900	-	maghiară	-
243	Zekany Gavril	gr. catolic	1903	Maramureș	română	preot
244	Zeno Eugen Victor	-	1901	Satu Mare	maghiară	funcționar
244-294	Alte date asemănătoare referitoare la studenți pentru anul universitar 1922 – 1923 nu au mai fost găsite în fondurile arhivistice studiate					

An universitar 1923 – 1924

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1	Kertesz Ernest	israelit	1902	Bihor	evreu	muzicant
2	Lipai Ștefan	gr. catolic	1901	-	română	-
3	Marinescu G. Gheorghe	ortodox	1892	Romanați	română	-
4	Markus Adalbert	israelit	1904	Turda	evreu	director
5	Mihuțiu Alexandru	gr. catolic	1904	Satu Mare	română	preot
6	Moldovan Ionel	ortodox	1897	Bichiș	română	arhitect
7	Moszpi Mihai	-	1894	-	maghiar	-
8	Nagy Ioan	gr. catolic	1901	Satu Mare	română	econom
9	Sabău Ilie	ortodox	1896	Bihor	română	proprietar
10	Toader Sabin	ortodox	1902	Cluj	română	preot
11-204	Alte date asemănătoare referitoare la studenți pentru anul universitar 1923 – 1924 nu au mai fost găsite în fondurile arhivistice studiate					

An universitar 1924 – 1925

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1	Marinescu Gheorghe	ortodox	1893	București	română	-
2	Iovan Augustin	gr. catolic	1903	Satu Mare	română	învățător
3	Sabău Ilie	ortodox	1896	Bihor	română	proprietar
4-219	Alte date asemănătoare referitoare la studenți pentru anul universitar 1924 – 1925 nu au mai fost găsite în fondurile arhivistice studiate					

An universitar 1925 – 1926

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1	Breban Vasile	gr. Catolic	1906	Satu Mare	română	preot
2	Dragomir Ioan	gr. Catolic	1905	Sălaj	română	econom
3	Frenț Todan Ioan	ortodox	1903	Bihor	română	-
4	Kiss Andrei	reformat	1906	Bihor	maghiară	funcționar
5	Klein Gheza	israelit	1906	Maramureș	evreu	medic
6	Krausz Andreiu	israelit	1906	Bihor	română	-
7	Lascu Sever	ortodox	1908	Bihor	română	preot
8	Ludig Ioan	-	1905	Alba	română	pensionar
9	Mercan Stanciu Ioan	ortodox	1901	Focșani	română	cizmar
10	Mihuțiu Alexandru	gr. catolic	1904	Satu Mare	română	preot
11	Molnar Ernestin	reformat	1906	-	maghiară	-
12	Moșoiu Victor	ortodox	1902	Brașov	română	învățător
13	Mustin Alexandru	ortodox	1901		română	
14	Nonu Gheorghe	ortodox	1906	Bihor	română	comerciant
15	Pop Ioan	ortodox	1905	Bihor	română	decedat
16	Pop Nicolae	ortodox	1906	Alba	română	curelar
17	Pustai Vasile	gr. Catolic	1906	Sălaj	română	proprietar
18	Soran Antoniu	gr. Catolic	1904	Satu Mare	română	învățător
19	Stern Ladislau	israelit	1907	Bihor	română	decedat
20-286	Alte date asemănătoare referitoare la studenți pentru anul universitar 1925 – 1926 nu au mai fost găsite în fondurile arhivistice studiate					

An universitar 1926 – 1927

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1	Adler Andrei	israelit	1906	Bihor	română	inspector
2	Andreescu Petre	ortodox	1893	București	română	funcționar
3	Ardelean Maria	gr. catolic	1905	Satu Mare	română	agricultor
4	Ardelean Veronica	gr. catolic	1907	Satu Mare	română	agricultor
5	Balla Petru	reformat	1908	Bihor	maghiar	medic veterinar
6	Birtalan Iuliu	gr. catolic	1901	Târnava Mică	română	-
7	Bondrea Vasile	gr. catolic	1903	Satu Mare	română	proprietar

8	Bordas Ladislau	reformat	1903	Bihor	maghiar	zidar
9	Cîmpian Liviu	gr. catolic	1908	Caraș	română	-
10	Donosă gheorghe	ortodox	1895	Vaslui	română	ofițer
11	Havas Francisc	israelit	1907	Sălaj	evreu	-
12	Iliescu Vasile	ortodox	1897	Romanați	română	decedat
13	Ille Camelia	ortodox	1907	Bihor	română	magistrat
14	Ioan N. Ion	ortodox	1895	Vâlcea	română	decedat
15	Jurău Moise	ortodox	1904	Hajdu-Bihar	română	decedat
16	Kadar Gheza	reformat	1906	Arad	maghiar	conducător cooperativă
17	Karl Ludovic	israelit	1908	Dej	evreu	decedat
18	Klein Gheza	israelit	1906	Maramureș	evreu	medic
19	Klein Ludovic	israelit	1908	Hunedoara	română	comerciant
20	Krausz Maximilian	ortodox	1908	Bihor	română	-
21	Lazarov Lucia	ortodox	1907	Arad	română	decedat
22	Lipai Ștefan	gr. catolic	1901	Bihor	română	-
23	Mastacan Teodor	ortodox	1905	Tutova	română	decedat
24	Mercan Ioan	ortodox	1901	Putna	română	cizmar
25	Mihăescu Constantin	ortodox	1900	Putna	română	preot
26	Mihuțiu Alexandru	gr. catolic	1904	Satu Mare	română	preot
27	Moșoiu Victor	ortodox	1902	Brașov	română	învățător
28	Oltean Iosif	gr. catolic	1906	Bihor	română	econom
29	Pogany Gheorghe	israelit	1908	Bihor	evreu	avocat
30	Pop Cornel	gr. catolic	1902	Mureș	română	învățător
31	Pop Ioan	ortodox	1905	Bihor	română	decedat
32	Popper Erno	ortodox	1903	Bihor	română	director de bancă
33	Pustai Vasile	gr. catolic	1906	Sălaj	română	proprietar
34	Rogge Ladislau	rom. catolic	1905	Sălaj	maghiar	notar
35	Roman Iosif	ortodox	1907	Hunedoara	română	funcționar
36	Roth Eugen	israelit	1908	Sălaj	evreu	croitor
37	Sabău Liviu	ortodox	1890	Arad	română	preot
38	Schlesinger Iosif	israelit	1908	Bihor	română	comerciant
39	Soltesz Iosif Eduard	rom. catolic	1908	Satu Mare	germană	notar
40	Stanciu Ioan	gr. catolic	1903	Sibiu	română	decedat
41	Stern Ladislau	israelit	1907	Bihor	română	decedat
42	Szedearsir Iosif	reformat	1906	Cluj	maghiar	funcționar
43	Szekely Emilia	israelit	1908	Bihor	evreu	portărel
44	Timiș Gavril	gr. catolic	1906	Maramureș	română	notar

45	Țenț Ioan	ortodox	1906	Bihor	română	econom
46	Ujhekji Ladislau	reformat	1905	Bihor	maghiar	-
47	Vaida Alexandru	ortodox	1894	Sălaj	română	-
48	Wertheimer Eugen	israelit	1906	Maramureș	evreu	comerciant
49	Zuranyi Vilhelm	reformat	1906	Arad	română	decedat
50- 296	Alte date asemănătoare referitoare la studenți pentru anul universitar 1926 – 1927 nu au mai fost găsite în fondurile arhivistice studiate					

An universitar 1927 – 1928

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1	Adler Andrei	israelit	1906	Bihor	română	inspector
2	Andreescu Petre	ortodox	1893	București	română	funcționar
3	Ardelean Maria	gr. catolic	1905	Satu Mare	română	agricultor
4	Ardelean Veronica	gr. catolic	1907	Satu Mare	română	agricultor
5	Blumfeld Ștefan	israelit	1909	Satu Mare	evreu	avocat
6	Boer Ernest	israelit	1903	Timiș	română	director de bancă
7	Bona Minerva	ortodox	1908	Timiș	română	profesor
8	Câmpian Liviu	gr. catolic	1908	Severin	română	avocat
9	David Nicolae	israelit	1906	Maramureș	română	tipograf
10	Donosă gheorghe	ortodox	1895	Vaslui	română	ofițer
11	Durgheu teodor	ortodox	1908	Bihor	română	plugar
12	Firezar Dumitru	ortodox	1908	Bihor	română	econom
13	Fisch Moise	israelit	1905	Bistrița Năsăud	evreu	funcționar
14	Gavra Ioan	ortodox	1907	Bihor	română	decedat
15	Giurgea Augustin	gr. catolic	1908	Satu Mare	română	agricultor
16	Hașiaș Silviu	ortodox	1907	Bihor	română	-
17	Havas Francisc	israelit	1907	Sălaj	evreu	-
18	Ille Camelia	ortodox	1907	Bihor	română	magistrat
19	Ioan N. Ion	ortodox	1895	Vâlcea	română	decedat
20	Ionescu D. Ioan	ortodox	1905	Dâmbovița	română	decedat
21	Iovan Augustin	gr. catolic	1903	Satu Mare	română	învățător
22	Jurău Moise	ortodox	1904	Hajdu-Bihar	română	decedat
23	Kadar Gheza	reformat	1906	Arad	maghiar	conducător cooperativă
24	Karl Ludovic	israelit	1908	Dej	evreu	decedat
25	Kiraly Andrei	israelit	1903	Bihor	evreu	-

26	Klein Gheza	israelit	1906	Maramureș	evreu	medic
27	Klein Ludovic	israelit	1908	Hunedoara	română	comerciant
28	Krausz Maximilian	ortodox	1908	Bihor	română	-
29	Lalescu Teodor	ortodox	1884	Suceava	română	profesor
30	Lazarov Lucia	ortodox	1907	Arad	română	decedat
31	Mara Iosif	ortodox	1904	Arad	română	-
32	Margittai Hugo	israelit	1908	Arad	română	-
33	Măstăcan teodor	ortodox	1905	Tutova	română	-
34	Melinte Gheorghe	ortodox	1902	Putna	română	-
35	Mercan Ioan	ortodox	1901	Putna	română	cizmar
36	Mihuțiu Alexandru	gr. catolic	1904	Satu Mare	română	preot
37	Millea Ioan	ortodox	1905	Sibiu	română	plugar
38	Nadai Ștefan	israelit	1909	Bihor	română	medic
39	Oltean Iosif	gr. catolic	1906	Bihor	română	econom
40	Oros Eugen	gr. catolic	1908	Sălaj	română	administrator de moșie
41	Papp Avram	ortodox	1906	Arad	română	preot
42	Partos Emeric	israelit	1907	Severin	română	avocat
43	Pogany Gheorghe	israelit	1908	Bihor	evreu	avocat
44	Pop Cornel	gr. catolic	1902	Mureș	română	învățător
45	Pop Ioan	ortodox	1905	Bihor	română	decedat
46	Pustai Vasile	gr. catolic	1906	Sălaj	română	proprietar
47	Râmneanțu Caius	ortodox	1903	Timiș	română	pensionar
48	Râmneanțu Marius	ortodox	1906	Timiș	română	pensionar
49	Rosenberg Nicolae	israelit	1903	Bihor	evreu	pensionar
50	Rosinger Elemer	israelit	1908	Arad	română	decedat
51	Sabău Liviu	ortodox	1890	Arad	română	preot
52	Sahy Ladislau	reformat	1909	Bihor	maghiar	pensionar
53	Schlesinger Iosif	israelit	1908	Bihor	română	comerciant
54	Soltesz Iosif Eduard	rom. catolic	1908	Satu Mare	germană	notar
55	Stanciu Ioan	gr. catolic	1903	Sibiu	română	decedat
56	Stern Ladislau	israelit	1907	Bihor	română	decedat
57	Szekely Emilia	israelit	1908	Bihor	evreu	portărel
58	Timiș Gavril	gr. catolic	1906	Maramureș	română	notar
59	Țenț Ioan	ortodox	1906	Bihor	română	econom
60	Ulferth Iosif	rom. catolic	1909	Bihor	maghiar	inginer
61	Vaida Alexandru	ortodox	1894	Sălaj	română	-
62	Vas Emeric	israelit	1908	Bihor	română	comerciant

63	Waldmann Ladislau	israelit	1908	Bihor	română	decedat
64	Weisz Andrei	israelit	1908	Bihor	română	-
65	Wertheimer Eugen	israelit	1906	Maramureș	evreu	comerciant
66-280	Alte date asemănătoare referitoare la studenți pentru anul universitar 1927 – 1928 nu au mai fost găsite în fondurile arhivistice studiate					

An universitar 1928 – 1929

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1	Adalbert Zoltan	israelit	1907	Arad	evreu	comerciant
2	Adler Andrei	israelit	1906	Bihor	română	inspector
3	Ardelean Maria	gr. Catolic	1905	Satu Mare	română	agricultor
4	Ardelean Veronica	gr. Catolic	1907	Satu Mare	română	agricultor
5	Aricescu Matilda	ortodox	1909	Mehedinți	română	colonel
6	Bere Aurel	ortodox	1909	-	română	decedat
7	Bereczky Ștefan	reformat	1910	Bihor	română	econom
8	Blumfeld Ștefan	israelit	1909	Satu Mare	evreu	avocat
9	Boer Ernest	israelit	1903	Timiș	română	director de bancă
10	Bona Minerva	ortodox	1908	Timiș	română	profesor
11	Câmpian Liviu	gr. catolic	1908	Severin	română	avocat
12	Cornea Vasile	ortodox	1907	Bihor	română	econom
13	Dan Florica	ortodox	1909	Bihor	română	econom
14	David Nicolae	israelit	1906	Maramureș	română	tipograf
15	Donosă Gheorghe	ortodox	1895	Vaslui	română	ofițer
16	Durgheu Teodor	ortodox	1908	Bihor	română	plugar
17	Faludi Ștefan	israelit	1909	Bihor	română	comerciant
18	Firezar Dumitru	ortodox	1908	Bihor	română	econom
19	Gavra Ioan	ortodox	1907	Bihor	română	decedat
20	Giurgea Augustin	gr. Catolic	1908	Satu Mare	română	agricultor
21	Hajdu Victor	israelit	1909	Hajdu-Bihar	română	decedat
22	Hallmager Adalbert	reformat	1909	Hajdu-Bihar	maghiar	judecător
23	Hașiaș Silviu	ortodox	1907	Bihor	română	-
24	Hoffman Margareta	israelit	1908	Maramureș	evreu	comerciant
25	Ille Camelia	ortodox	1907	Bihor	română	magistrat
26	Ioan N. Ion	ortodox	1895	Vâlcea	română	decedat
27	Ionescu D. Ioan	ortodox	1905	Dâmbovița	română	decedat
28	istvan Ioan	ortodox	1907	Arad	română	-

29	Jurău Moise	ortodox	1904	Hajdu-Bihar	română	decedat
30	Karl Ludovic	israelit	1908	Dej	evreu	decedat
31	Kiraly Andrei	israelit	1903	Bihor	evreu	-
32	Klein Gheza	israelit	1906	Maramureș	evreu	medic
33	Klein Ludovic	israelit	1908	Hunedoara	română	comerciant
34	Krausz Maximilian	ortodox	1908	Bihor	română	-
35	Lazarov Lucia	ortodox	1907	Arad	română	decedat
36	Liutucz Adalbert	rom. catolic	1911	Bihor	română	notar
37	Margittai Hugo	israelit	1908	Arad	română	-
38	Maston Ludovic	israelit	1910	Bihor	română	comerciant
39	Matei Gheorghe	gr. catolic	1911	Bihor	română	doctor
40	Melinte Gheorghe	ortodox	1902	Putna	română	-
41	Mercan Ioan	ortodox	1901	Putna	română	cizmar
42	Mihuțiu Alexandru	gr. catolic	1909	Satu Mare	română	preot
43	Moga Corneliu	ortodox	1906	Bihor	română	preot
44	Mureșanu Petru	gr. catolic	1907	Bihor	română	econom
45	Mureșianu Valer Viorel	gr. catolic	1908	Bihor	română	profesor
46	Nadai Ștefan	israelit	1909	Bihor	română	medic
47	Oltean Iosif	gr. catolic	1906	Bihor	română	econom
48	Oltean Vasile	ortodox	1908	Bihor	română	-
49	Oros Eugen	gr. catolic	1908	Sălaj	română	administrator de moșie
50	Partos Emeric	israelit	1907	Severin	română	avocat
51	Perțiu Aurel	ortodox	1911	Bihor	română	director de ziar
52	Pogany Gheorghe	israelit	1908	Bihor	evreu	avocat
53	Pop Cornel	gr. catolic	1902	Mureș	română	învățător
54	Pop Ioan	ortodox	1905	Bihor	română	decedat
55	Pop Valeriu	ortodox	1907	Bihor	română	decedat
56	Popa Gheorghe	gr. catolic	1907	Cluj	română	econom
57	Preda Nicolae	ortodox	1909	Dâmbovița	română	-
58	Pustai Ioan	gr. catolic	1909	Sălaj	română	primar
59	Pustai Vasile	gr. catolic	1906	Sălaj	română	proprietar
60	Râmneanțu Caius	ortodox	1903	Timiș	română	pensionar
61	Râmneanțu Marius	ortodox	1906	Timiș	română	pensionar
62	Rosenberg Nicolae	israelit	1903	Bihor	evreu	pensionar
63	Rosinger Elemer	israelit	1908	Arad	română	decedat
64	Rusu Victor	gr. catolic	1910	Someș	română	comerciant
65	Sahy Ladislau	reformat	1909	Bihor	maghiar	pensionar

66	Santău Dumitru	gr. catolic	1909	Bihor	română	econom
67	Schlesinger Iosif	israelit	1908	Bihor	română	comerciant
68	Soltesz Iosif Eduard	rom. catolic	1908	Satu Mare	germană	notar
69	Stanciu Ioan	gr. catolic	1903	Sibiu	română	decedat
70	Stern Ladislau	israelit	1907	Bihor	română	decedat
71	Szekely Emilia	israelit	1908	Bihor	evreu	portărel
72	Timiș Gavril	gr. catolic	1906	Maramureș	română	notar
73	Țenț Ioan	ortodox	1906	Bihor	română	econom
74	Ulferth Iosif	rom. catolic	1909	Bihor	maghiar	inginer
75	Unga Gheorghe	ortodox	1903	Brăila	română	proprietar
76	Vamas Zoltan	israelit	1907	Satu Mare	română	funcționar
77	Vas Emeric	israelit	1908	Bihor	română	comerciant
78	Waldmann Ladislau	israelit	1908	Bihor	română	decedat
79	Weisz Andrei	israelit	1908	Bihor	română	-
80	Werner Andrei	israelit	1909	Bihor	română	decedat
81	Wertheimer Eugen	israelit	1906	Maramureș	evreu	comerciant
82- 311	Alte date asemănătoare referitoare la studenți pentru anul universitar 1928 – 1929 nu au mai fost găsite în fondurile arhivistice studiate					

An universitar 1929 – 1930

Nr. crt.	Numele și prenumele studentului	Religie	Anul nașterii	Locul nașterii (județul)	Naționalitate	Meseria tatălui sau a susținătorului legal
1	Blumfeld Ștefan	israelit	1909	Satu Mare	evreu	avocat
2	Boer Ernest	israelit	1903	Timiș	română	director de bancă
3	Bona Minerva	ortodox	1908	Timiș	română	profesor
4	Câmpian Liviu	gr. catolic	1908	Severin	română	avocat
5	David Nicolae	israelit	1906	Maramureș	română	tipograf
6	Durgheu teodor	ortodox	1908	Bihor	română	plugar
7	Firezar Dumitru	ortodox	1908	Bihor	română	econom
8	Gavra Ioan	ortodox	1907	Bihor	română	decedat
9	Giurgea Augustin	gr. catolic	1908	Satu Mare	română	agricultor
10	Hașiaș Silviu	ortodox	1907	Bihor	română	-
11	Havas Francisc	israelit	1907	Sălaș	evreu	-
12	Ille Camelia	ortodox	1907	Bihor	română	magistrat
13	Ionescu D. Ioan	ortodox	1905	Dâmbovița	română	decedat
14	Iovan Augustin	gr. catolic	1903	Satu Mare	română	învățător
15	Kiraly Andrei	israelit	1903	Oradea, Bihor	evreu	-

16	Klein Gheza	israelit	1906	Maramureș	evreu	medic
17	Margittai Hugo	israelit	1908	Arad	română	-
18	Melinte Gheorghe	ortodox	1902	Putna	română	-
19	Mihuțiu Alexandru	gr. catolic	1904	Satu Mare	română	preot
20	Nadai Ștefan	israelit	1909	Bihor	română	medic
21	Oros Eugen	gr. catolic	1908	Sălaj	română	administrator de moșie
22	Partos Emeric	israelit	1907	Severin	română	avocat
23	Pop Cornel	gr. catolic	1902	Mureș	română	învățător
24	Pop Ioan	ortodox	1905	Bihor	română	decedat
25	Pustai Vasile	gr. catolic	1906	Sălaj	română	proprietar
26	Râmneanțu Caius	ortodox	1903	Timiș	română	pensionar
27	Râmneanțu Marius	ortodox	1906	Timiș	română	pensionar
28	Rosenberg Nicolae	israelit	1903	Bihor	evreu	pensionar
29	Rosinger Elemer	israelit	1908	Arad	română	decedat
30	Sahy Ladislau	reformat	1909	Bihor	maghiar	pensionar
31	Soltesz Iosif Eduard	rom. catolic	1908	Satu Mare	germană	notar
32	Stern Ladislau	israelit	1907	Bihor	română	decedat
33	Timiș Gavril	gr. catolic	1906	Maramureș	română	notar
34	Țenț Ioan	ortodox	1906	Bihor	română	econom
35	Ulferth Iosif	rom. catolic	1909	Bihor	maghiar	inginer
36	Vas Emeric	israelit	1908	Bihor	română	comerciant
37	Waldmann Ladislau	israelit	1908	Bihor	română	decedat
38	Weisz Andrei	israelit	1908	Bihor	română	-
39	Wertheimer Eugen	israelit	1906	Maramureș	evreu	comerciant
40- 359	Alte date asemănătoare referitoare la studenți pentru anul universitar 1929 – 1930 nu au mai fost găsite în fondurile arhivistice studiate					

Pentru anii universitari 1930 – 1931, 1931 - 1932, 1932 - 1933 și 1934 - 1935, fondurile arhivistice nu conțin decât date statistice referitoare la studenți.

Sursa: A.N. – D.J.Bh., *fond Academia de Drept din Oradea*, dosarele: 563 - 564/1919 – 1920, 565 - 568/1920 – 1921, 569 – 570/1921-1922, 571/ 1922 – 1923, 574/1923 – 1924, 577/1924 – 1925, 578/1925 – 1926, 580/1926 – 1927, 582/1927 – 1928, 585/1928 – 1929, 588/1929 – 1930

Absolvenți ai Academiei de Drept

An universitar	Studenți care au promovat examenul de stat în științe juridice conform regulamentului maghiar de funcționare a Academiei
1919 – 1920	nu s-a susținut examen
1920 – 1921	1. Bejan Cornel 2. Coroiu I. Iosif 3. Dupeza Petru 4. Hovanyi Iosif
1921 – 1922	nu s-a susținut examen
1922 – 1923	1. Malița Pavel
1923 – 1924	1. Balogh Petru 2. Lowenstein Rezso 3. Micu Vasile 4. Papp Ioan 5. Popp Baldi Nicolaie

An universitar	Absolvenți care au promovat examenul de licență	
1922 – 1923	1. Barbu Vasile 2. Băcilă P. Ioan 3. Chiș Eugen 4. Ferșigan Cornel 5. Dr. Nemoianu Petru 6. Papp Eugen 7. Vurucas Petru	
1923-1924	1. Abrudan Dumitru 2. Arsenoviciu Iuliu 3. Avram Nicolae Gavril 4. Baboș Simion 5. Bacoșiu Eduard 6. Balta Moise 7. Baniciu Teodor 8. Blagi Teodor 9. Bulgăre Gheorghe 10. Csillag Andrei 11. Enescu Vlad 12. Iorgovan Savu 13. Maghiar Ion 14. Mărcuș Ștefan	15. Mihuțiu Iosif 16. Nagy Iosif 17. Papp D. Ioan 18. Peter Gheorghe 19. Peter Victor 20. Pogany Etele 21. Pop Augustin 22. Pop Titus 23. Dr. Reu Ilie 24. Satmari Alexandru 25. Seracu Adrian 26. Soran Cornel 27. Stupariu Ioan 28. Siancu Emil Ioan
1924-1925	1. Bar Teodor 2. Bitea Aurel 3. Boer Victor 4. Bolfa Alexandru 5. Câmpian Octavian 6. Dr. Daminescu Octavian 7. Fărcaș Petru 8. Felea S. Victor 9. Gall M. Petre	18. Dr. Mihalse Leon 19. Dr. Mureșan Gavril 20. Nacu Dimitrie 21. Nagy Ioan 22. Nicoară Gheorghe 23. Nistor Gheorghe 24. Orban Mihai 25. Perenyi Emilia 26. Perva Petru 27. Peter Gheorghe

	10.Georgia Sabin	28.Pop Cornel Nicolae
	11.Harșan Alexandru	29.Popa Gheorghe
	12.Horvath Emilia	30.Popa M. Ioan
	13.Ille Ioan	31.Popa Valer
	14.Iliescu Aurel	32.Roșu Aurel
	15.Izsak Mihai	33.Sociu Ioan
	16.Liciu Gheorghe	34.Talpoș Alexandru
	17.Lindenmayer Robert	35.Teoran Iosif
1925-1926	1.Beian Ioan	16.Lungu Păun
	2.Buta Paul	17.Manta Pavel
	3.Câmpian Iazăr	18.Marinescu Gheorghe
	4.Centea Emil	19.Mărcuș Gavril
	5.Ciupe Gheorghe	20.Palzko Elemer
	6.Comaniciu Octavian	21.Pelle Gheorghe
	7.Deacu Dumitru	22.Poenaru Bordea Mihail
	8.Dobrei Cornel	23.Pop Victor
	9.Dumbrăveanu Vasile	24.Prescurea Titus
	10.Goldiș Alexandru	25.Radu Ioan
	11.Haiăș Ioan	26.Sântau Gheorghe
	12.Horga Adam	27.Sărătoc Teodor
	13.Koszovitz Andrei	28.Sârbu Petru
	14.Iova Gheorghe	29.Șerban Gheorghe
	15.Literat Aurel	30.Simon Gavril
		31.Varga Petru
1926-1927	1.Anca Cornel	25.Hunwald Gheorghe
	2.Baciu Traian	26.Ionescu T. Nicolae
	3.Beregi Alexandru	27.Markovits Alexandru
	4.Boca Nicolae	28.Moldovan Ioan
	5.Boleanțiu Valer	29.Nistor Gheorghe
	6.Boulescu Mihail	30.Nistor G. Wiliam
	7.Buptea Gheorghe	31.Pantelimonescu V.
	8.Căpățina Aurel	32.Perenyi Victor
	9.Chidioșan Antoniu	33.Petroviciu Emil
	10.Coroiu Alexandru	34.Petruțiu Silviu
	11.Cosma Gheorghe	35.Pop Alexandru
	12.Cosma Mihai	36.Dr. Pop I. Aurel
	13.Cosma Nerva	37.Pop Virgil
	14.Crainic Eufemia	38.Regneală Ion
	15.Dance Iacob	39.Roxin Gheorghe
	16.Deutsch Francisc	40.Sabău Ilie
	17.Deutsch Ladislau	41.Sinca Teofil
	18.Faur Mihai	42.Stoica Gheorghe
	19.Fildan petru	43.Tașnadi Augustin
	20.Fogaș Iustin	44.Ternoveanu Leonuida
	21.Gherdan Gheorghe	45.Tețcou Vasile
	22.Gyene Paul	46.Ungur Victor
	23.Hailbraun Nicolae	47.Vereș I. Adalbert
	24.Horvath Iosif	48.Wesz Zoltan
1927-1928	1.Anca Leontin	22.Lampel Eduard
	2.Andru Silviu	23.Laslău Maximilian
	3.Balint Alexandru	24.Mercea Gheorghe
	4.Bârsan Eugen	25.Moys Vasile
	5.Benedek Tiberiu	26.Moșoiu Gheorghe
	6.Biro Eugen	27.Multas Eugen
	7.Borlan Amos Victor	28.Nistor Augustin
	8.Botoș laurențiu	29.Planc Paul

9.Braia Ion	30.Pop Ervin
10.Burta Traian	31.Popa Mircea
11.Botoi Gheorghe	32.Popa Ioan
12.Cartiș Vasile	33.Popescu Iulie
13.Căpitan Gheorghe	34.Radu Vasile
14.Câmpian Aron	35.Rațiu Cornel
15.Chioveanu Vasile	36.Sângeoreanu A. Sofronie
16.Clinceanu Vasile	37.Serac Gheorghe
17.Dănilă Gheorghe	38.Sirban Aurel
18.Ionescu Constantin	39.Szekelyhidy Zoltan
19.Iuonaș traian	40.Sziklay Iosif
20.Jianu Dumitru	41.Teudan Florina
21.Koteleș Iuliu	42.Vasile Lucian
	43.Zacharovitz Samuil

Sursa: *Buletinul Academiei de Drept din Oradea. 1918/19 – 1927/28*, Tipografia și
Librăria Românească S.A. Oradea, Oradea, 1928

Profesori ai Academiei de Drept din Oradea în perioada 1919 – 1934



IULIU HOVANYI
DECAN (1919 – 1924)



GEORGE SOFRONIE



LIVIU LAZĂR



TIBERIU MOȘOIU



BOGDAN IONESCU
DECAN (1927 – 1929)



EUGENIU SPERANTIA



DIMITRIE MOTOTOLESCU